

รายงานวิจัย

เรื่อง

ล้านนา,คติความเชื่อ และกระบวนการสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ของ
นักวิชาการตะวันตก

Lanna, Principles and Beliefs and the Ways to Create Interdisciplinary
of the westerner Scholars

โดย

ผศ.ดร.สำราญ ชันสำโรง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759153

Research Report

Lanna, Principles and Beliefs and the Ways to Create Interdisciplinary
of the westerner Scholars

By

Asst. Prof. Dr.Samran Kansamrong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiangmai Campus

B.E. 2559

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610759153

ชื่อรายงานการวิจัย: ล้านนา,คติความเชื่อ และกระบวนการสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ของ
นักวิชาการตะวันตก

ชื่อผู้วิจัย: ผศ.ดร.สำราญ ชันสำโรง

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีงบประมาณ ๒๕๕๙

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. เพื่อศึกษาคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา ในมุมมองของนักคิดนักเขียนชาวตะวันตก ๒. เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา ๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ข้อมูลคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนาศึกษาจาก หนังสือ ๒ เล่มคือ ๑. Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 เขียนโดย คอนราด คิงส์ฮิลล (Konrad Kingshill) และ ๒. An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam เขียนโดย รีจินอลด์เล เม (Reginald le May) ข้อมูลเอกสาร บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ของชาวตะวันตกที่มีต่อล้านนาศึกษาจาก หนังสือจารึกและผลงานของ ดร. ฮันส์ เพนธ์ (Hans Penth) และหนังสือ A Half Century Among the Siamnese and the Lao An Autobiography เขียนโดย ศาสตราจารย์แดเนียล แมคคิลวารี่ (Daniel McGilvary) และข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ พ่อครูศรีเลา เกษพรหม และผู้ปกครองชั้นต้น หิริญพันธ์

ผลของการศึกษาพบว่า

๑. ผลการวิจัยในคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา ในมุมมองของนักเขียนชาวตะวันตกพบว่าคนล้านนามีประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ๑.การเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต ๒.ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี ๓.ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง ๔.ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน ๕.ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และ ๖. ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ

๒. ผลการวิจัยในประเด็นที่สอง เรื่องบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนาพบว่า **ดร.ฮันส์ เพนธ์** เป็นผู้มีบทบาทในงานการจารึกของล้านนา นำความรู้ทางด้าน **วิทยาศาสตร์** (sciences) เช่น ค้นพบวิธีการละลายน้ำรัก ชาดและทองออก โดยไม่ทำลายศาสนวัตถุต่างๆ (ที่มีจารึก) การนำกล้องถ่ายรูปชื่อโรโรเฟ็กซ์ (Rolleiflex) และคอมพิวเตอร์ **สังคมศาสตร์** (social sciences) ดร.เพนธ์ ใช้หลักการสังคมวิทยาและมนุษยวิทยากับ

ชาวบ้านเพื่อให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่จำเป็น มีวิธีการทำงานทั้งกับชุมชน และเพื่อนร่วมงาน **มนุษยศาสตร์** (humanities) เป็นผู้เชี่ยวชาญและชำนาญทางด้านภาษาศาสตร์ มีความเชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี มีความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ การใช้ความรู้บรรณารักษศาสตร์ ใช้ศิลปะศาสตร์ในการถ่ายภาพ **สำหรับศาสตราจารย์แดเนียล แมคคิลวารีและคณะ** ได้มีบทบาทและกระบวนการในการสร้างความรู้สหวิทยาการแก่ล้านนาในด้านต่างๆ คือ ด้านวิทยาศาสตร์(science) และการแพทย์ (medicine) ด้านสังคมศาสตร์ (social sciences) เข้าใจในระบบสังคมล้านนาในอดีตที่มีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาว่าผิดสิ่ง ให้ที่พักพิงและรับเข้าเป็นคริสต์ชน ใช้หลักการสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ช่วยผู้ประสบทุกข์ภัย และด้านมนุษยศาสตร์ (humanities) นำหลักการด้านการศึกษามาพัฒนาการศึกษาในล้านนา เริ่มจากการเปิดโรงเรียนสตรี และขยายไปสู่โรงเรียนชาย ใช้สหวิทยาการด้านศิลปะการดนตรีประกอบในการเรียนการสอนศาสนา

๓.ผลศึกษาวิเคราะห์วิเคราะห์มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา จากการศึกษาพบว่าคิงส์ฮิลล์ (Konrad Kingshill) รีจินอลด์ เล เม (Reginald le May) มีมุมมองส่วนใหญ่ที่ได้จากข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ที่ได้เห็น สัมผัส การสนทนาและการพูดคุย มีมุมมองบางส่วนที่ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการตั้งข้อสังเกต ส่วนบทบาทและกระบวนการในการสร้างความรู้สหวิทยาการของ ดร.ฮันส์ เพนซ์ และศาสตราจารย์ แมคคิลวารี เกิดจากการบูรณาการศาสตร์ต่างๆเพื่อให้เป็นประโยชน์กับงานของตน ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านวิทยาศาสตร์(science) และการแพทย์ (medicine) ด้านสังคมศาสตร์ (social sciences) และด้านมนุษยศาสตร์ (humanities)

Research Title: Lanna, Principles and Beliefs and the Ways to Create Interdisciplinary of the westerner Scholars

Researcher: Assistant Professor Dr. SamranKhansamrong

Department Buddhist Research Institute,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2557/2014

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The purposes of the research were to study: 1. Lanna's belief on the perspective westerners' writers 2. the roles and ways to create interdisciplinary of the westerners in Lanna and 3. analyse the perspectives of the westerners on Lanna's belief and ways of life as well as their roles and ways in creating interdisciplinary. There are two books used to study of Lanna's beliefs are as follows; Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 written Konrad Kingshill and An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam written by Reginald le May. The corpus of Lanna inscriptions and other books concerned were used to study Dr. Hans Penth's works and A Half Century Among the Siamnese and the Lao an Autobiography was used to study Daniel McGilvary's works. Moreover, the interviews of Mr.Srilaow Ketpom and Mr.Chayan Hiranpan were made.

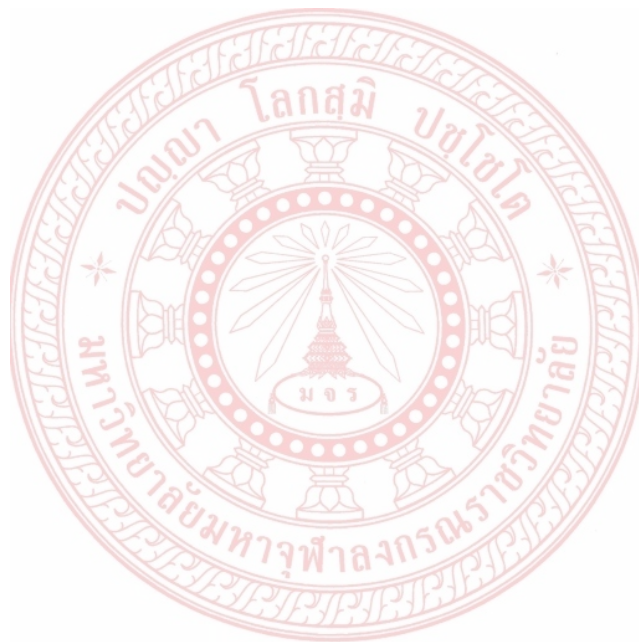
The research results were:

1. Lanna's belief and way of life on the westerners' view were concerned the followings aspects: 1. birth, death and critical time in life 2. a belief of spirits 3. a belief of supernatural power and charming objects 4. A belief of professional and co-existence 5. a belief of Buddhism and 6. belief of male and female's roles

2. -Dr.Hans Pent played an important role on inscription works and he also used interdisciplinary to achieve his goal such as discovering a method how to remove black lacquer without damage to the object, using camera and computer for his work, knowing about the community and having an appropriate and friendly association, being an expert of history, linguistics, geography, library etc.

-Daniel McGilvary and his friends used sciences and medicine to help people. They also started to establish school as well as hospital in Lanna. They used song and musical instruments in order to get the people attention to learn Christianity.

3. Konrad Kingshill and Reginald le May wrote the information according to what they experienced, heard and interview the people in the community. Sometimes the remarks they made showing their personal understand. Dr. Hans Pent and Daniel Macgilvary used interdisciplinary to achieve their works including sciences, medicine and sociences.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากพระมหาสุทิตย์ อาภากรโ ที่ได้เมตตาให้คำแนะนำหัวข้อวิจัย และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนทำให้ให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. รัชช พรหมपालิต อธิการบดี มหาวิทยาลัยพายัพ ที่ให้คำแนะนำในการค้นคว้าข้อมูลและแนะนำผู้ให้สัมภาษณ์

ขอขอบพระคุณพ่อครูศรีเลา เกษพรหมที่ได้ให้สัมภาษณ์เรื่องราวเกี่ยวกับ ดร.ฮันส์ เพนซ์ และขอขอบพระคุณผู้ปกครองชยันต์ หิรัญพันธ์ที่ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องราวของศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.สำราญชั้นสำโรง

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	
กิตติกรรมประกาศ.....	

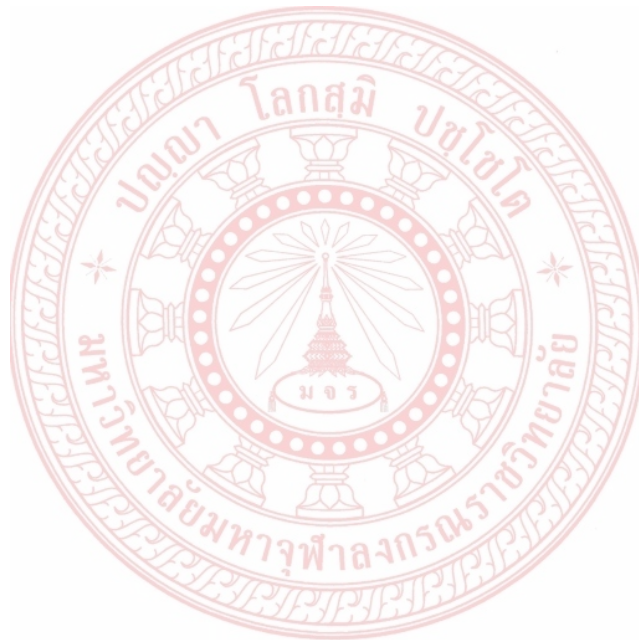
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
๑.๔ นิยามคำศัพท์การวิจัย.....	๔
๑.๕ เอกสารที่เกี่ยวข้องและการศึกษาที่ผ่านมา.....	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๑
๑.๗ กรอบแนวความคิดในการวิจัย.....	๑๔
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๑๕
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคติความเชื่อ.....	๑๖
๒.๑.๑ ความหมายของคติความเชื่อ.....	๑๒
๒.๑.๒ สาเหตุของความเชื่อ.....	๑๔
๒.๑.๓ ประเภทของคติความเชื่อ.....	๑๖
๒.๑.๔ ประโยชน์ของความเชื่อ.....	๒๐
๒.๑.๕ คติความเชื่อของชาวล้านนา.....	๒๐
๒.๑.๖ ความเชื่อในมุมมองทางพระพุทธศาสนา.....	๒๒
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสหวิทยาการ.....	๒๗
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยา.....	๓๑
๒.๔ นักวิชาการตะวันตกในล้านนา.....	๓๕
บทที่ ๓ คติความเชื่อล้านนาในมุมมองของนักวิชาการตะวันตก.....	๓๖
๓.๑ ความเชื่อเรื่องการเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต.....	๓๗
๓.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี.....	๔๑
๓.๓ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง.....	๔๖
๓.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน.....	๔๗
๓.๕ ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา.....	๕๓
๓.๖ ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ.....	๕๙

บทที่ ๔ บทบาทกระบวนการสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ของนักวิชาการ
ตะวันตกไล่านนา

บทที่ ๕ สรุปร อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....

เอกสารอ้างอิง

๖๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย หรือเรียกอีกชื่อว่าดินแดนล้านนา หมายถึง อาณาบริเวณที่ประกอบด้วยเมืองกลุ่มหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติหรือทางวัฒนธรรม ในอดีต รัฐโบราณไม่มีอาณาเขตชัดเจน แต่ในสมัยที่อาณาจักรล้านนาเจริญรุ่งเรือง เคยมีอิทธิพลแผ่ออกไปอย่างกว้างขวาง ไปถึงดินแดนเชียงรุ่ง สิบสองพันนา และรัฐชานตองใต้ดินแดนล้านนา มีความเป็นมาที่ยาวนาน เริ่มตั้งแต่อาณาจักรโยนกแถบลุ่มแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย และอาณาจักรหริภุญไชยในหรือเมืองเชียงใหม่ มาปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนในสมัยหริภุญไชย (พ.ศ. ๑๒๐๔) และเจริญสูงสุดในสมัยราชวงศ์มังรายที่มีนพบุรีนครพิงค์เชียงใหม่เป็นราชธานี (พ.ศ. ๑๘๓๙ - ๒๑๐๑)^๑ ดินแดนล้านนาประกอบด้วยเมืองใหญ่น้อย แบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มเมืองล้านนาตะวันตก ซึ่งเป็นแกนสำคัญมี เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา เมืองด่านล้านนา ตะวันตกนี้มีความสัมพันธ์ ร่วมกันมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายตอนต้น ส่วนกลุ่มล้านนาตะวันออก มีเมืองแพร่และเมืองน่าน ทั้งสองเมืองมีประวัติความเป็นมาคล้ายกันคือ ในสมัยแรกเริ่ม ต่างมีฐานะเป็นรัฐอิสระ มีราชวงศ์ของตนเอง มีความใกล้ชิดกับ อาณาจักรสุโขทัย และรัฐอาณาจักรล้านนา เพิ่งผนวกเอาดินแดนแพร่และน่านได้ในสมัยพระเจ้าติโลกราชและอยู่ในอาณาจักรล้านนาได้ไม่นานนัก อาณาจักรล้านนาก็ล่มสลายลง ในสมัยพม่าปกครอง อิทธิพลของพม่าในล้านนาถือว่าได้สิ้นสุดลงในสงครามขับไล่พม่า พ.ศ. ๒๓๔๗ โดยกองทัพชาวล้านนาพร้อมกับกองทัพไทยยกไปตีเมืองเชียงใหม่ที่มั่นของพม่าได้สำเร็จ พระเจ้ากาวิละจึงได้ฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ เชียงใหม่ในสมัยพระเจ้ากาวิละจึงมีความเจริญมั่นคงเป็นปึกแผ่น และเป็นศูนย์กลางของล้านนาที่เข้มแข็ง หลังจากสมัยพระเจ้ากาวิละแล้วก็มีเจ้าเมืองปกครองต่อมา รวมทั้งสิ้นราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน มี ๙ องค์ และในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็ผนวกเอาล้านนาเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของไทย จึงทำให้เกิดการผสมกลมกลืนชาวล้านนาและมีความรู้สึกเป็นพลเมืองไทย แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ยังคงเหลือไว้เป็นเอกลักษณ์ คือ คติความเชื่อ วิถีชีวิตและประเพณี

^๑ พระมหาสุทิตยธรรมาภิกขุ (อบจัน), “การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑ - ๒.

^๒ <http://www.oceansmile.com/N/Chianmai/Chiangmai1.htm>

วัฒนธรรม อันทรงคุณค่า ถือได้ว่าล้านนาเป็นดินแดนแห่งประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความสำคัญยิ่งไม่แพ้ภูมิภาคอื่นใดในประเทศ มีความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม^๓

ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ ได้กำหนดให้ภาคเหนือ ซึ่งประกอบไปด้วยเชียงใหม่, เชียงราย, ลำพูน, ลำปาง, พะเยา, แพร่, น่าน และจังหวัดอื่น ๆ ที่มีลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกันให้เป็นกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา ซึ่งก็เป็นการยืนยันว่าดินแดนล้านนา มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดึงดูดให้ชาวต่างประเทศได้มาท่องเที่ยวและเรียนรู้ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของล้านนา ทั้งทางด้านگردาเนินชีวิต และขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ

ในอดีต การเข้ามาของจักรวรรดินิยมตะวันตกในดินแดนล้านนา ดึงดูดให้ล้านนามีความสัมพันธ์กับเจ้าอาณานิคมอังกฤษที่ครอบครองดินแดนพม่า มากขึ้น เนื่องจากการปกครองเมืองประเทศราชของสยามมีนโยบายให้อิสระในการปกครองตนเองอย่างมากทำให้ล้านนาผูกพันกับการค้าขายกับชาวอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษ โดยผ่านทางหัวเมืองมอญของพม่า ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างล้านนากับหัวเมืองมอญ ในการปกครองของอังกฤษมีหลักฐานเช่นเครือข่ายการค้าทางบกที่มีเส้นทางการค้า จากเมืองมะละแหม่ง สุระแห่ง ลำพูน เชียงใหม่ และต่อไปถึงทางตอนบนคือ เชียงราย เชียงแสน เชียงตุง และปลายทางที่ตาลี เส้นทางนี้สะดวกและแพร่หลายมาก มีความสำคัญยิ่งกว่าเส้นทางจากเชียงใหม่สู่กรุงเทพฯ

ชาวตะวันตกที่เดินทางมาดินแดนล้านนา โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ เริ่มตั้งแต่รัลฟฟิตซ์ (Ralph Fitch พ.ศ. ๒๑๒๙-๒๑๓๐) โทมัส ซามูเอล (Thomas Samuel พ.ศ. ๒๑๕๕-๒๑๕๖) นายแพทย์เดวิด ริชาร์ดสัน (David Richardson พ.ศ. ๒๓๗๒-๒๓๘๒) กัปตันวิลเลียม ซี. แม็กเคลย์ด (Captain William C. McLeod เดินทางเข้ามาทางลำพูน และเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐) เป็นต้น ทั้งนี้ปัจจัยที่ส่งเสริมความสนใจของคนอังกฤษและคน ในบังคับอังกฤษให้เดินทางเข้ามาในล้านนาคือ ๑. ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ ดินแดนล้านนาเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้สักอันเป็นทรัพยากรมูลค่า มหาศาล ๒. ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ของล้านนา แดนต่อแดนระหว่างล้านนากับพม่าอยู่ใกล้ชิดกัน และการคมนาคมที่สะดวกเพียงแต่ ข้ามแม่น้ำสาละวินก็ถึงเขตแดนล้านนาแล้ว ๓. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นผลของสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. ๒๓๘๘ สนธิสัญญาเบาว์ริงเป็นการรับรองฐานะและเสรีภาพในการค้าขายของชาวอังกฤษในประเทศไทย ๔. ระบบการปกครองหัวเมืองล้านนา มีส่วนสนับสนุนให้ชาวอังกฤษและคนในบังคับเข้ามาในบริเวณนี้ได้ง่าย ทั้งนี้เพราะในฐานะหัวเมืองประเทศราช ล้านนามีสิทธิปกครองตนเอง ดังนั้นการเข้ามาทำกิจการป่าไม้ เจ้าเมืองประเทศราชมีสิทธิให้ทำไม้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากรัฐบาลกลางสยาม เพราะถือว่าเป็นเรื่องภายในของล้านนา นอกจากนี้ยังมี

^๓สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะภาคเหนือ : ทรัพยากรชัย - ล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๓๘), หน้า ๖.

^๔www.tica.or.th/images/plan_tourism2555-2559/2555-2559.pdf

ปัจจัยทางการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ เริ่มตั้งแต่ศาสนาจารย์แมคกิลวารี่ แดเนียล(McGilvary, Daniel) เริ่มเข้ามาที่เชียงใหม่เมื่อ พ.ศ.๒๔๑๐)

การเข้ามาดินแดนล้านนาของชาวตะวันตกนั้น ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด ในสมัยใดๆก็ตาม หลายคนได้ทิ้งหลักฐานเชิงประวัติศาสตร์ผ่านตัวหนังสือหรือรูปภาพให้อุชนได้ศึกษาถึงวิถีชีวิต และคติความเชื่อ ของคนล้านนาในสมัยนั้นๆ บางคนเขียนตามประสบการณ์ที่ตนเองได้สัมผัสและพบเห็นจริงๆ โดยไม่มีอารมณ์และความรู้สึกของตนเข้าไปเกี่ยวข้อง แต่บางคนอาจเพิ่มความรู้สึกและตัดสินใจเรื่องราวที่ตนเองได้พบเจอจากประสบการณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ ในงานวิจัยนี้จะได้ศึกษาและวิเคราะห์นักคิดนักเขียน ๒ ท่าน ในมุมมองเรื่องคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา คือ คอนราด คิงชิล(KonradKingshill) ที่ได้ศึกษาวิจัยและเขียนหนังสือชื่อ Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 และได้มีการพิมพ์และเผยแพร่ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๔ และ รีจินอลด์เล เม (Reginald le May) ได้เขียนหนังสือชื่อ An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam ได้พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๙ในส่วนบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกที่มีต่อล้านนา จะเป็นการศึกษานักคิดตะวันตก ๒ ท่าน คือ ดร. ฮันส์เพนธ์ (Hans Penth) ผู้ได้นำสหวิทยาการทางตะวันตก ในการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ล้านนาผ่านคัมภีร์และศิลาจารึก และได้นำเสนอผลงานเผยแพร่ให้สาธารณชนได้รับรู้หลายเล่ม เช่น A Brief History of Lanna: Northern Thailand from Past to Present และผลงานในจารึกอื่นๆอีกมากมาย และบาทหลวงแดเนียล แมคกิลวารี่ (Daniel McGilvary) นักสอนศาสนาที่ได้เล่าประสบการณ์การทำงานที่ล้านนาด้วยหนังสือ ชื่อว่า A Half Century Among the Siamese and the Lao An Aoutobiography และมีบทบาทในการนำกระบวนการเสริมสร้างความรู้สหวิทยาการต่อล้านนา

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา ในมุมมองของนักคิดนักเขียนชาวตะวันตก
๒. เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนาบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑.๓.๑.๑ ข้อมูลด้านคติความเชื่อและวิถีชีวิตของคนล้านนา

ศึกษาข้อมูลคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนาจากหนังสือชื่อ Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 เขียนโดย คอนราด คิงชิล (KonradKingshill) ได้มีการพิมพ์และเผยแพร่ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๔ และหนังสือชื่อ An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam เขียนโดย รีจินอลด์เล เม (Reginald le May) ได้พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๙

๑.๓.๑.๒ ข้อมูลด้านบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ

๑. ข้อมูลด้านเอกสาร

ศึกษาข้อมูลบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ของชาวตะวันตกที่มีต่อล้านนาจากหนังสือจารึกและผลงานของ ดร. ฮันส์เพนธ์ (Hans Penth) และหนังสือ A Half Century Among the Siamme and the Lao An Autobiography เขียนโดย บาทหลวง แดเนียล แมคกิลวารี (Daniel McGilvary)

๒. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เคยร่วมงานหรือศึกษางาน ดร. ฮันส์เพนธ์ (Hans Penth) และบาทหลวง แดเนียล แมคกิลวารี (Daniel McGilvary) รวมทั้งหมด ๒ ท่าน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ศึกษาข้อมูลด้านเอกสารจากนักวิชาการตะวันตก จำนวน ๔ ท่าน และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เคยร่วมงานหรือศึกษางาน ดร. ฮันส์เพนธ์ (Hans Penth) และบาทหลวง แดเนียล แมคกิลวารี (Daniel McGilvary) อีกจำนวน ๒ ท่าน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

เริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๘ ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๙

๑.๔ นิยามศัพท์การวิจัย

คติความเชื่อ หมายถึง เรื่องราวที่เล่าปากต่อปาก ได้รับการยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นจนกลายเป็นกฎเกณฑ์และประเพณีที่ได้มีการประพฤติปฏิบัติสืบกันมาหลายชั่วอายุคน ในการวิจัยครั้งนี้เน้นความเชื่อดังต่อไปนี้ ๑.ความเชื่อเรื่องการเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต ๒.ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี ๓. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง ๔.ความเชื่อเกี่ยวกับ

การประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน ๕.ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และ ๖.ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ

วิถีชีวิตล้านนา หมายถึงหมายถึงกิจวัตรประจำวันและแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยาแพร่และน่าน

สหวิทยาการหมายถึง วิทยาการ หรือศาสตร์ ที่มีการบูรณาการ (Integrate) ความรู้จากศาสตร์ หรือหลักต่างๆ เขาด้วยกันอย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นวิทยาการ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

๑.๕ เอกสารที่เกี่ยวข้องและการศึกษาที่ผ่านมา

๑.๕.๑ หนังสือ

ศาสตราจารย์มณี พยอมยงค์ เขียน “ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย” โดยได้แบ่งความเชื่อออกเป็น ๒ ประการ คือ ความเชื่อที่เกิดจากความคิดเป็นนามธรรม และความเชื่อที่สร้างเป็นสัญลักษณ์เป็นรูปธรรม ทั้งนี้ความเชื่อที่กลายมาเป็นประเพณีของล้านนานิยมนับวันเริ่มต้นชีวิตตั้งแต่วันขึ้นปีใหม่หรือที่เรียกว่า "ตรุษสงกรานต์" คือ นับตั้งแต่เดือน ๗ เหนือ (เดือน ๕ ใต้) เป็นเดือนแรกหรือเดือนที่ ๑ ในการดำเนินชีวิต แล้วหมุนเวียนเปลี่ยนไปจนกลับมาบรรจบครบรอบ ๑๒ เดือน เรียกว่า ปีหนึ่ง เป็นเช่นนี้ตลอดมา ชีวิตประจำวันตลอดจนประเพณีการทำบุญ ก็หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามจักรราศี^๕

ศรีเลา เกษพรหม เขียนใน “ประเพณีชีวิตคนเมือง” ไว้ว่า จากการที่ผู้เขียนได้มีประสบการณ์ด้วยตัวเอง การสนทนากับผู้สูงอายุ และการสัมภาษณ์จากคนท้องถิ่นต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา เชียงราย และแม่ฮ่องสอน จากข้อมูลทั้งหลายที่ได้รวบรวม พบว่าประเพณีล้านนาเกี่ยวข้องตั้งแต่การเกิด การบวช การครองเรือนจนกระทั่งการเสียชีวิต^๖

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้จัดทำหนังสือ “การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาภาคสนาม : ภาคเหนือ” ซึ่งได้กล่าวถึงวัฒนธรรมของสุโขทัยมีความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมของล้านนาบางประการ เช่น การนิยมปล่อยโคมลอย การรับประทานอาหารขันโตก ฯลฯ ของชาวสุโขทัย ทำให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ในวัฒนธรรมล้านนานำไปสู่การเดินทางไปศึกษาดูงานยังศูนย์กลางวัฒนธรรมล้านนา คือ จังหวัดเชียงใหม่^๗

^๕มณี พยอมยงค์, *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย*, (เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๓).

^๖ศรีเลา เกษพรหม, *ประเพณีชีวิตคนเมือง*, (เชียงใหม่ : บริษัท ทรีโอ แอดเวอร์ไทซิ่ง มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๘).

^๗สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, *การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาภาคสนาม : ภาคเหนือ*, (กรุงเทพมหานคร : สันติศิริการพิมพ์, ๒๕๕๔).

โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์ เพื่อสร้างเสน่ห์การท่องเที่ยวการค้าและการลงทุน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรม ตามรอยอารยธรรมล้านนา ได้รวบรวมหนังสือ “ประเพณี อารยธรรมล้านนา คุณค่าและความเชื่อ” เนื้อหาที่รวบรวมเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลของประเพณีในเชิงการให้คุณค่า ประกอบด้วย ประเพณีปอยหลวง (จังหวัดเชียงใหม่) ประเพณีพ่อนผี (จังหวัดลำปาง) ประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด (จังหวัดแม่ฮ่องสอน) และ ประเพณีสงกรานต์ (จังหวัดลำพูน)^๙

ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดโครงการสัมมนาเรื่องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ในการสัมมนาครั้งนี้ผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วยพระสังฆาธิการในจังหวัดเชียงใหม่ ข้าราชการในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร อาจารย์จากคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และนักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรม เรื่องที่สัมมนากล่าวถึงความสำคัญของวัดที่เปรียบเหมือนเป็นพิพิธภัณฑ์ใหญ่ทางศิลปกรรมของชุมชน วัดที่สร้างขึ้นโดยศรัทธาพื้นบ้านและฝีมือช่างพื้นเมืองทั่วไปล้วนมีคุณค่าทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และมานุษยวิทยา ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้สืบต่อไป^{๑๐}

๑.๕.๒ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์

วรรณะ มูลขำ^{๑๑} ได้ทำการศึกษาร่องรอยและอิทธิพลของคติพุทธศาสนาหายานที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่า ร่องรอยของคติพุทธศาสนาหายานที่ปรากฏในพิธีกรรมพื้นบ้านนั้นปรากฏ ๓ ประการ ได้แก่ ๑.อิทธิพลทางด้านแนวความคิดและคติความเชื่อต่างๆ ที่ปรากฏในพิธีกรรม ๒. อิทธิพลทางด้านอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ในพิธีกรรม ๓. อิทธิพลทางด้านวิถีปฏิบัติและขั้นตอนต่างๆ ในพิธีกรรม

ธัชญา วีระเกียรติสุนทร^{๑๒} ได้ทำการวิจัย“วิถีชีวิตชาวเชียงใหม่” ในสายตาของกัปตัน วิลเลียม แม็กคลายด์ จากการศึกษาวิจัยพบว่ากัปตัน วิลเลียม ซี. แม็กคลายด์ (Captain William C. McLeod) นายทหารอังกฤษ ซึ่งเดินทางเข้ามาในล้านนาใน ค.ศ. 1837แม็กคลายด์บันทึกเรื่องราวที่เขาพบเห็นไว้อย่างละเอียด โดยเน้นไปที่การเจรจาความเมืองกับชนชั้นปกครองในเมืองต่างๆ ต่อมาจดหมายเหตุฉบับนี้เป็นเอกสารที่ทรงคุณค่ายิ่ง เพราะผู้เขียนได้บันทึกการสำรวจเส้นทางในภาคพื้นทวีปตอนบนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีเนื้อหาครอบคลุมทั้งเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและ

^๙โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์ เพื่อสร้างเสน่ห์การท่องเที่ยวการค้าและการลงทุนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรม ตามรอยอารยธรรมล้านนา,ประเพณี อารยธรรมล้านนา คุณค่าและความเชื่อ,มป. ๗ กันยายน ๒๕๕๘.

^{๑๐}โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐).

^{๑๑}วรรณะ มูลขำ, ร่องรอยและอิทธิพลของคติพุทธศาสนาหายานที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕).

^{๑๒}http://rescom.trf.or.th/display/keydefault.aspx?id_colum=2962

วัฒนธรรมในกรณีการศึกษาเรื่องสังคมเชียงใหม่ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 จดหมายเหตุการเดินทางของแม็กคลายต์ได้ให้ภาพที่น่าสนใจหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางกายภาพของเมือง จำนวนประชากร ลักษณะของชาวเชียงใหม่ รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ และชนชั้นนำในเชียงใหม่

พระสุชี ชาครธมโม (ศรีมาตย์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่าอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” จากการศึกษาประเพณีฮีตสิบสอง พบว่า เขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นด้านประเพณีฮีตสิบสองยังคงประเพณีปฏิบัติกันครบอยู่ทุกประเพณี แต่มีการปรับเปลี่ยนไปตามเนื้อหาสาระวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นไปตามกาลเวลา และยังพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสอง พบว่าลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบความเชื่อและประเพณี และระบบการนันทนาการ บันเทิงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม^{๑๒}

พระอนุสรณ์ กิตติวัฒน์ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ล้านนา” ผลการศึกษาพบว่า สาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อใน ๖ ประเด็นด้วยกัน คือ ๑) มีความเชื่อเกี่ยวกับวันสังขานต์ล่อง ๒) มีความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญให้ทาน ๓) มีความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์อากาศ ๔) มีความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างธรรมประจำปีเกิด ๕) มีความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างธรรมประจำวันเกิด ๖) มีความเชื่อเกี่ยวกับทิศในการสรงผมในวันปีใหม่ ความเชื่อเหล่านี้ ชาวล้านนาได้ยึดถือ และปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันในด้านคตินิยมที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ล้านนา ผู้วิจัยได้ค้นพบสาระสำคัญของคตินิยม ๔ ด้าน ดังนี้คือ ๑) บุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน, ศีล, ภาวนา, ๒) กตัญญูกตเวที ๓) วุฒิธรรม ๔ สัปบุริสสังเสวะ, สัทธัมมัสสวนะ, โยนิโสมนสิการ, ธรรมานุสัมปฏิบัติ และ ๔) ราชธรรม หรือทศพิธราชธรรม ๑๐ ทาน, ศีล, บริจาคะ, อาชชวะ, มัททวะ, ตปะ, อักโกธะ, อวิหิงสา, ขันติ, อวิโรธนะ คตินิยมที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่เหล่านี้ ล้วนมีจุดประสงค์ ที่สอนให้ชาวล้านนาได้ปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนตลอดจนถึงสังคม และให้ถูกต้องตามจารีตประเพณี และวัฒนธรรมในสังคมล้านนา^{๑๓}

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส (คำเชื้อ) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บุพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ไบลานในล้านนา :กรณีศึกษาคัมภีร์เปตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน” จากการศึกษาพบว่า หลักบุพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ไบลานในล้านนาเป็นหลักการทำบุญที่พระเจ้าพิมพิสาร

^{๑๒}พระสุชี ชาครธมโม, “ศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๓}พระอนุสรณ์ กิตติวัฒน์, “ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ล้านนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ราชาแห่งแคว้นมคธ ได้กระทำไว้ในครั้งพุทธกาล เพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้เหล่าญาติของพระองค์ที่ไปเกิดเป็นเปรต เมื่อพิจารณาตามหลักการทางพระพุทธศาสนาแล้วสามารถสังเคราะห์การทำบุญนี้เข้าในหัวข้อธรรมที่ชื่อว่า หลักปฐี ๕ ประการ ของโศคาอาทียะ ๕ ที่ปรากฏในอาทียสูตรและปัตตกัมมสูตรแห่งอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต และจตุกกนิบาต ตามลำดับซึ่งปุพพเปตปฐี คือ การทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ เป็นหนึ่งในปฐีทั้ง ๕ นอกจากหลักการทำบุญปุพพเปตปฐีจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญที่ตนได้บำเพ็ญแล้วแผ่ไปให้เหล่าญาติผู้เสียชีวิตแล้ว ยังเป็นการแสดงออกถึงซึ่งความกตัญญูกตเวทิตา ต่อญาติผู้ล่วงลับไปแล้วอีกด้วย^{๑๔}

พระพิชญพล สุวณฺณรุโป^{๑๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักพุทธธรรมและคุณค่าที่ปรากฏในยันต์เทียนล้านนา กรณีศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลาปาง” จากการศึกษาพบว่า ยันต์เทียนล้านนามีหลักพุทธธรรมปรากฏอยู่จำแนกได้คือ พุทธธรรมในยันต์เทียน ได้แก่ ไตรสรณคัมภีร์ ไตรลักษณ์ อริยสัจ ๔ ทิวฐธัมมิกัตถะ โพชฌงค์ ๗ พุทธคุณ ๙ บารมี ๑๐ และความไม่ประมาท ซึ่งลักษณะของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในยันต์เทียนนั้น เป็นการนำเอาส่วนที่สำคัญสรุปย่อเขียนเป็นยันต์เทียนขึ้นมาเพื่อเป็นอุบายวิธีในการเผยแผ่ธรรม และพุทธธรรมสำหรับผู้ทำยันต์เทียนและผู้บูชายันต์เทียน ได้แก่ ไตรสิกขา บุญกิริยาวัตถุ ฆราวาสธรรม สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ และอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งไม่ได้เขียนแทรกไว้ในยันต์เทียน แต่จะเป็นการตั้งเป็นข้อปฏิบัติสำหรับผู้ทำยันต์เทียนและผู้บูชายันต์เทียนได้ปฏิบัติตาม ทั้งนี้การศึกษายังพบว่ายันต์เทียนล้านนามีความสำคัญและคุณค่าอยู่เป็นจำนวนมากที่อยู่คงคู่กับคนล้านนามาเป็นเวลายาวนาน

จินตนา สนามชัยสกุล และคณะได้วิจัยเรื่อง “การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทหล่ม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์” จากการศึกษาสืบค้นข้อมูลจากการประชุม การประชุมปฏิบัติการชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมได้รวบรวมวัฒนธรรม ทั้งที่สูญหายไปแล้วและที่ยังถือปฏิบัติกันอยู่ พบวัฒนธรรม ไทหล่มด้านต่างๆ มีทั้งหมด ๘ ด้าน และหนึ่งในจำนวน ๘ ด้านนั้น ด้านประเพณี ได้แก่ ล่องเรือไฟ ปราสาทผึ้ง แข่งเรือยาว สงกรานต์ ลอยกระทง แห่นางแมว บุญบั้งไฟ เทศน์มหาชาติ บุญพระเวส แห่ต้นผึ้ง ผ้าป่า กฐิน

^{๑๔} พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส, “ศึกษาวิเคราะห์ปุพพเปตปฐีที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานในล้านนา :กรณีศึกษาคัมภีร์เปตตพลีฉบับวัดหลวงราชสดฐาน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๕} พระพิชญพล สุวณฺณรุโป, “การศึกษาหลักพุทธธรรมและคุณค่าที่ปรากฏในยันต์เทียนล้านนา กรณีศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลาปาง”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

กวนข้าวทิพย์เส็งกลอง เทศกาลขนมจีน เวียนเทียน งานปีใหม่ เลี้ยงเจ้าพ่อ กินดอง (แต่งงาน) บวชนาค การเกิด งานศพ ทา บุญขึ้นบ้านใหม่ โคนผมไฟ ผูกเสี้ยว และซ็อนขวัญ^{๑๖}

ชวิตา ศิริ^{๑๗} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การค้าอาณาจักรล้านนา ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒” จากการวิจัยพบว่าพื้นที่ภูมิศาสตร์ของอาณาจักรล้านนามีพื้นที่เป็นส่วนต่อของเขตภูเขาและพื้นที่สูงรวมทั้งแม่น้ำที่ไหลมาจากแผ่นดินตอนบนของภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นปัจจัยสำคัญต่อลักษณะที่ตั้งของอาณาจักรล้านนาโดยมีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง มีผู้คนหลากหลายหลายพันธุ์เข้ามาค้าขาย มีการติดต่อด้านการเมือง การศาสนา ส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองโดยรวม ซึ่งสะท้อนผ่านความวิจิตรและอลังการของสิ่งปลูกสร้าง โดยเฉพาะปราสาทราชวัง ศาสนสถาน และวัฒนธรรมทั้งหลาย เช่น พระพุทธรูป และศิลาจารึกการกระทำกรรมดีเป็นต้น

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ และคณะ^{๑๘} ได้ทำวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุทัยธานี” จากการวิจัยพบว่า การจัดการความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดอุทัยธานี จากสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และประชาชน ของจังหวัดอุทัยธานี พบว่าสภาพมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุทัยธานีมีความหลากหลาย และมีการดำเนินการด้านการส่งเสริมความรู้ มีการดำเนินการด้านการจัดเก็บความรู้ มีการดำเนินการด้านการเผยแพร่ความรู้ มีการดำเนินการด้านการอนุรักษ์ความรู้ และมีการดำเนินการด้านการพัฒนาให้เป็นพื้นฐานให้เกิดความเข้มแข็ง อย่างหลากหลาย

ภาคภูมิ พรหมชา^{๑๙} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษา วิเคราะห์ องค์ความรู้และกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปิน กลุ่มตะวัน” ผลจากการศึกษาผลงานจิตรกรรมของศิลปิน “กลุ่มตะวัน” พบว่าที่มาของแนวคิดในผลงานของศิลปิน “กลุ่มตะวัน” ผู้วิจัยแบ่งลักษณะเด่นของผลงานออกได้เป็นดังนี้ คือผลงานที่ได้แรงบันดาลใจจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากสังขาร ศาสนา ผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากความจงรักภักดี

^{๑๖}จินตนา สนามชัยสกุล และคณะ, “การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไทหล่ม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์”, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, (๒๕๕๒).

^{๑๗}ชวิตา ศิริ, “การค้าอาณาจักรล้านนา ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐). หน้า ๑๙๙-๒๐๖

^{๑๘}ไพศาล สรรสรวิสุทธิ, “การจัดการความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุทัยธานี”, วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับพิเศษ (สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรกฎาคม ๒๕๕๘): หน้า ๑๔-๑๕

^{๑๙}ภาคภูมิ พรหมชา, วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับพิเศษ (สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรกฎาคม ๒๕๕๘): หน้า ๑๐๙-๑๑๑

เคารพ ศรัทธา ในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากการต้องการที่จะบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองของประเทศและผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากการประทับใจในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ชุมชน ส่วนการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านศิลปะต่อชั้นเรียนผู้วิจัยพบลักษณะเด่นของกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางศิลปะต่อชั้นเรียนดังนี้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อชั้นเรียนทางด้านการจัดวางองค์ประกอบของภาพที่เขียนให้ออกมามีเอกภาพการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อชั้นเรียนทางด้านทักษะการเขียนภาพเหมือนจริงที่เป็นพื้นฐานของการเรียนศิลปะ การถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อชั้นเรียนทางด้านการใช้ สัญลักษณ์แทนค่าของพื้นที่สังคมนั้น ๆ การถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อชั้นเรียนทางด้านสถาปัตยกรรมการ ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อชั้นเรียนทางด้านบันทึกเหตุการณ์ในช่วงเวลานั้น ๆ การถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อชั้นเรียนทางด้านการเลือกใช้วัสดุที่มีคุณภาพในการสร้างสรรค์ผลงาน การถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อชั้นเรียน ทางด้านการนำสิ่งไม่มีค่าในสังคมมาจัดวางให้เกิดคุณค่าในสายตาของศิลปิน การถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อชั้นเรียนทางด้านการรักษาเวลาในการเขียนภาพและการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อชั้นเรียนทางด้านแนวคิดของ ศิลปิน สามารถปรับเปลี่ยนวิธีคิดไปตามสภาพแวดล้อม สังคมที่พบเจออยู่ ณ ช่วงเวลาหนึ่งของชีวิต

อภิชาติ พัยคชิน^{๒๐} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยรูปแบบ ๒ (PCA) ในหน่วยการเรียนรู้สหวิทยาการเรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” ผลการวิจัย พบว่า ผู้เรียนในกลุ่มทดลองมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และผู้เรียนมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมนอกจากนี้ ผู้เรียนในกลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้สหวิทยาการ เรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตามรูปแบบ ๒(PCA) อยู่ในระดับมากที่สุด

ภาณุรังษี เตือนไธง^{๒๑} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “นครน่านเมืองเก่าที่มีชีวิต : อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ในบริบทของนิเวศวัฒนธรรมนั้นนครน่านมีอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์มา ยาวนาน เกิดจากการตั้งถิ่นฐานของเมืองที่มีภูมิศาสตร์ที่ตั้งเป็นปัจจัยสำคัญและกำหนดพื้นที่ของเมืองออกจาก ดินแดนอื่น โดยมีภูเขาล้อมรอบอันเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำน่านไหลผ่านประวัติศาสตร์นครน่านจึงมีความผูกพัน กับสายน้ำน่านพบว่า มีการย้ายเมือง ๕ ครั้ง โดยมีปัจจัยมาจากน้ำทำกินหรือภัยธรรมชาติจากน้ำ ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุคที่เกี่ยวข้องกับระบบการ

^{๒๐} อภิชาติ พัยคชิน, “การพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยรูปแบบ ๒(PCA) ในหน่วยการเรียนรู้สหวิทยาการเรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น”, วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒๗ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗): หน้า ๗๗-๘๘

^{๒๑} ภาณุรังษี เตือนไธง, ได้ทำการวิจัยเรื่อง “นครน่านเมืองเก่าที่มีชีวิต : อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม”, วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับพิเศษ (สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรกฎาคม ๒๕๕๘): หน้า ๑๒๓-๑๓๘

ปกครองแบบเจ้าผู้ครองนคร การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และ เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับภัยธรรมชาติ มาเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมือง ส่วนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น พบว่า มีบริบทการก่อเกิดวัฒนธรรมที่เป็นแบบเฉพาะของตัวเอง โดยมีปัจจัยทางรัฐชาติที่เกิดจากความสัมพันธ์กับแคว้นใกล้เคียงที่มีความรุ่งเรืองกว่า เช่น สุโขทัย พุกาม ล้านนา ล้านช้าง แคว้นเหล่านี้มีอิทธิพลให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม ศิลปะ ศาสนา จนปรากฏเป็น มรดกทางวัฒนธรรม เช่น สถาปัตยกรรมพุทธศิลป์วัดต่างๆ ที่มีความเป็นอัตลักษณ์พื้นถิ่นนครน่าน โดยเฉพาะ รวมทั้ง มรดกทางวัฒนธรรมประเภทอื่นก็มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา งานประณีตศิลป์บนผืนผ้า อารมณ์ รวมทั้งดนตรี-นาฏศิลป์เฉพาะถิ่นและการละเล่นที่เป็น แบบฉบับของตัวเอง เช่น ซอล่องน่าน ฝ้ายลายน้ำไหล เรือเอกลักษณ์หัวพญานาค เป็นต้น

๑.๖ วิจัยเนนการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีการสืบค้นจากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร ได้แบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้

ก. เอกสารปฐมภูมิ

ข้อมูลคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา

-หนังสือชื่อ Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 เขียนโดย คอนราด คิงชิล (KonradKingshill) ได้มีการพิมพ์และเผยแพร่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔

-หนังสือชื่อ An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam เขียนโดย รีจินอลด์เล เม (Reginald le May) ได้พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๙

ข้อมูลบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ของชาวตะวันตกที่มีต่อล้านนา

-หนังสือจารึกและผลงานของ ดร. ฮันส์เพนธ์ (Hans Penth) และหนังสือ A Half Century Among the Siamnese and the Lao An Autobiography เขียนโดย บาทหลวง แดเนียล แมคกิลวารี (Daniel McGilvary)

ข. เอกสารทุติยภูมิ จากผลงานเอกสาร ตำรา หรือหนังสือ งานวิจัยอื่นๆ ที่นักวิชาการได้เขียนไว้และเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปในสังคม

๑.๖.๒ ประชากร

ประชากรที่ศึกษาได้แก่ การศึกษาผลงานนักวิชาการตะวันตก จำนวน ๔ ท่าน และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เคยร่วมงานหรือศึกษางาน ดร. ฮันส์เพนธ์ (Hans Penth) และบาทหลวง แดเนียล แมคคิลวารี (Daniel McGilvary) อีกจำนวน ๒ ท่าน

๑.๖.๓ เครื่องมือในการสัมภาษณ์

เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured Interview or Formal Interview) จากผู้ให้การสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่เคยร่วมงานหรือศึกษางานของดร. ฮันส์ เพนธ์ (Hans Penth) และบาทหลวง แดเนียล แมคคิลวารี (Daniel McGilvary) การสัมภาษณ์มีลักษณะการใช้แบบสอบถาม โดยกำหนด เป็นคำถามปลายเปิด คำถามต่างๆ ได้ถูกกำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์ขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าแล้ว เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามลักษณะคล้าย ๆ กันของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสองท่าน แต่ลักษณะคำถามมีความยืดหยุ่นไปตามลักษณะผู้ให้สัมภาษณ์ (เป็นผู้ได้ร่วมงานจริงหรือเป็นผู้ที่ศึกษางานนักวิชาการตะวันตกทั้งสองท่าน) ซึ่งเป็นคำถามแบบกึ่งมาตรฐาน (Quasi-Standardized Questionnaire) แต่มีลำดับขั้นตอนเหมือนกัน

๑.๖.๔ การรวบรวมข้อมูล

สำหรับกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ กระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารหนังสือชื่อ Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 เขียนโดยคอนราด คิงชิล (KonradKingshill) ได้มีการพิมพ์และเผยแพร่ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๔ และหนังสือชื่อ An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam เขียนโดย รีจินอลด์เล เม (Reginald le May) ได้พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๙ หนังสือจารึกและผลงานของ ดร. ฮันส์ เพนธ์ (Hans Penth) และหนังสือ A Half Century Among the Siammese and the Lao An Autobiography เขียนโดย บาทหลวง แดเนียล แมคคิลวารี (Daniel McGilvary) และรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้ให้การสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่เคยร่วมงานหรือศึกษางานของดร. ฮันส์ เพนธ์ (Hans Penth) และบาทหลวง แดเนียล แมคคิลวารี (Daniel McGilvary) โดยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางของกระบวนการวิจัย เชิงคุณภาพ อันมีสาระสำคัญโดยสรุปดังต่อไปนี้ ๑. เมื่อผู้ศึกษาได้สร้างแบบสัมภาษณ์แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์และนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ๒. นำแบบ

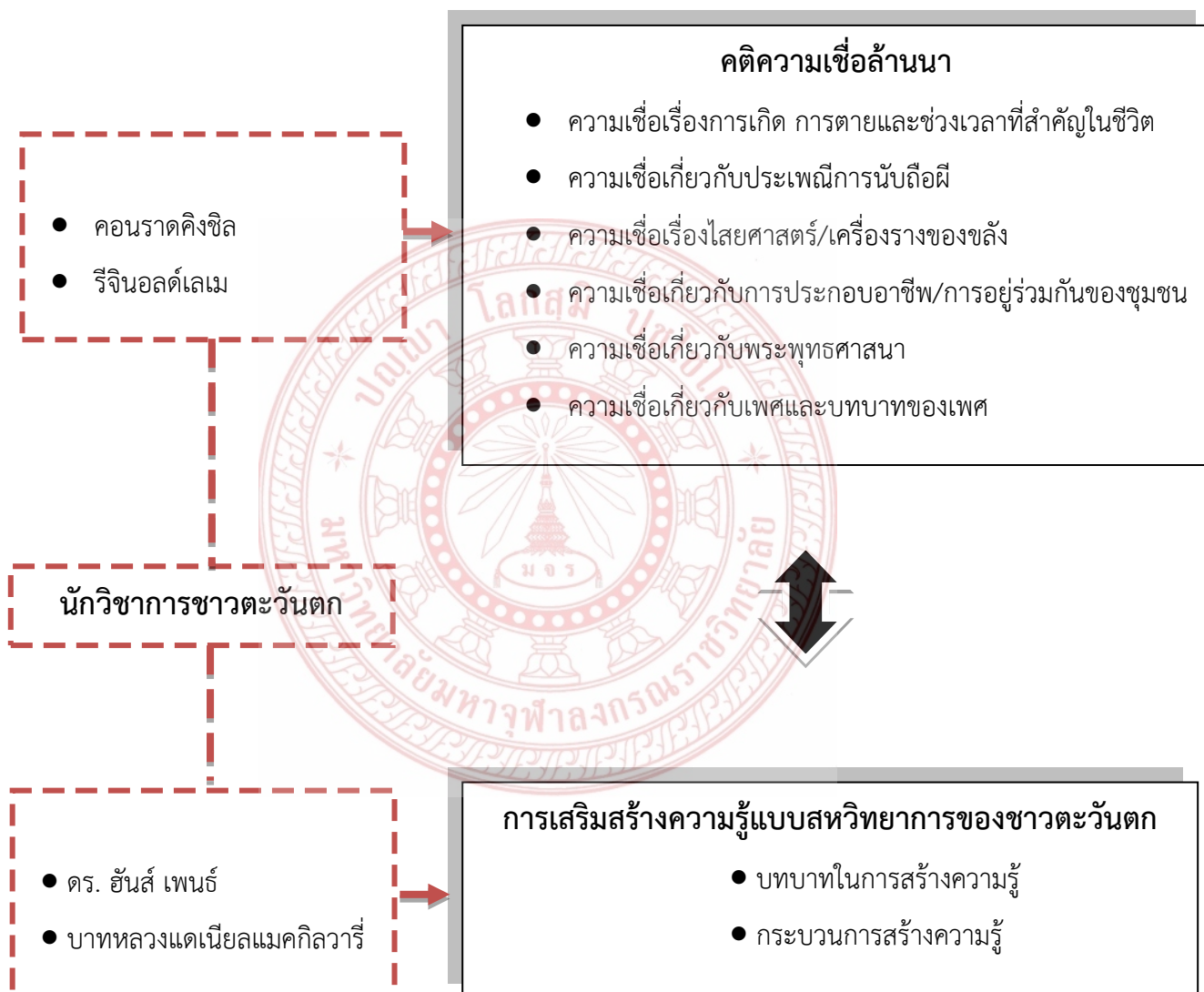
สัมภาษณ์ดังกล่าวไปสัมภาษณ์ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเองและนำผลการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์หาข้อมูลทางขั้นตอนเชิงคุณภาพต่อไป

๑.๖.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่างๆ โดยใช้วิธีดำเนินการศึกษา ๒ วิธี คือ ๑.วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปจากหนังสือ และเอกสารของนักวิชาการตะวันตกทั้ง ๔ ท่าน ๒. วิธีวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการศึกษาวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่แน่นอน (Structured Interview) ในการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่ได้สร้างขึ้นไว้ล่วงหน้าเรียบร้อยแล้ว ซึ่งเป็น การสอบถามแบบปลายเปิดและใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพ ผู้ศึกษามีลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังนี้ ๑. ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยนำคำสัมภาษณ์จากผู้ถูกสัมภาษณ์มาจัดลำดับความสำคัญและคุณลักษณะ ของข้อมูล ๒. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่จัดลำดับความสำคัญแล้วนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลทางเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะทราบถึงลักษณะ ที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันของข้อมูล ๓. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากการศึกษาต่างๆ มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล ร่วมกันอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน แสดงความสำคัญของข้อมูลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์และเขียนรายงานข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะไม่ใช้ข้อมูล ตัวเลข แต่จะเป็นข้อมูลเชิงพรรณนาที่มี “รายละเอียด” และ “ลึก” และมีการอ้างอิงโดยตรงเกี่ยวกับ ที่มาของข้อมูลไม่ว่าจะเป็นข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าหรือข้อมูลทางเอกสาร ดังนั้น ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการตอบประเด็นสัมภาษณ์ (Interview Research)และ ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ (Document Research)จะถูกนำมาวิเคราะห์และประมวลผลโดยเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามข้อเท็จจริง ทั้งในเชิงเหตุและผลซึ่งการวิเคราะห์จะออกมาในลักษณะ ของการพรรณนาลำดับคำตอบในการศึกษาและสรุปตามหลักวิชาการประกอบการเขียนรายงาน เพื่อชี้ให้เห็นถึงมุมมองด้านคติความเชื่อล้านนา ตลอดจนถึงบทบาทและกระบวนการในการสร้างสหวิทยาการของนักวิชาการตะวันตกในอดีต

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วสามารถนำมากำหนดใช้เป็นกรอบแนวคิด (Conceptual in Theory) เกี่ยวกับคติความเชื่อ และวิถีชีวิตล้านนาในมุมมองของนักวิชาการตะวันตกและการนำสหวิทยาการแบบตะวันตกเข้ามาสู่ล้านนาได้ดังนี้

รูปที่ ๑ ความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อ และวิถีชีวิตล้านนาในมุมมองนักวิชาการตะวันตกและความรู้ด้านสหวิทยาการของนักวิชาการตะวันตก

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ประโยชน์ทางวิชาการ

ทำให้ทราบคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของล้านนาในมุมมองของนักคิดชาวตะวันตก และทำให้ทราบบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกที่มีต่อล้านนาในอดีต นอกจากนี้ได้วิเคราะห์ มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตก

๑.๘.๒ ประโยชน์ทางการปฏิบัติ

การวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่มหาวิทยาลัยสงฆ์ คณะสงฆ์ ตลอดจนหน่วยงานและสถาบันการศึกษาที่จะได้ทราบข้อมูล คติความเชื่อ และวิถีชีวิตของล้านนาในอดีต จากการบันทึกของนักคตินักเขียนชาวตะวันตก เพื่อให้เกิดความเข้าใจและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมในอดีตที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตในปัจจุบัน

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการดำเนินการวิจัย โดยแบ่งตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคติความเชื่อ

๒.๑.๑ ความหมายของคติความเชื่อ

๒.๑.๒ สาเหตุของความเชื่อ

๒.๑.๓ ประเภทของคติความเชื่อ

๒.๑.๔ ประโยชน์ของความเชื่อ

๒.๑.๕ คติความเชื่อของชาวล้านนา

๒.๑.๖ ความเชื่อในมุมมองทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสหวิทยาการ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยา

๒.๒ นักวิชาการตะวันตกในล้านนา

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคติความเชื่อ

๑.๑ ความหมายของคติความเชื่อ

คติ พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถานปี ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า

คติ ๑ (คะติ) น. การไป ; ความเป็นไป. (ป.)

คติ ๒ (คะติ) น. แบบอย่าง, วิธี, แนวทาง

คติชาวบ้าน น. เรื่องราวของชาวบ้านที่เป็นของเก่าเล่าปากต่อปาก และประเพณีสืบๆกันมา

หลายชั่วอายุคน ในรูปของคติความเชื่อ ประเพณี นิยาย นิทาน เพลง ภาษิต ปริศนาคำทาย ศิลปะ สถาปัตยกรรม การละเล่นของเด็ก เป็นต้น, วิชาที่ว่าด้วยเรื่องเหล่านั้น^๑

ส่วนคำว่า “เชื่อ” พจนานุกรมฉบับเดียวกันได้ให้ความหมายไว้ว่า “เห็นตามด้วย มั่นใจไวใจ”^๒

^๑ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๕, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖),

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๒.

นอกจากนี้ พจนานุกรม **เว็บสเตอร์ นิว เวิร์ล (Webster's New Word Dictionary)** ได้ให้นิยามความหมายของ ความเชื่อ (Belief) ไว้ว่า ๑. ความเชื่อ หรือการยอมรับว่าบางสิ่งบางอย่างเป็นเรื่องจริง ๒. ความศรัทธา (ในทางศาสนา) ๓. ความเชื่อมั่นในบางสิ่งบางอย่าง^๓ ซึ่งสอดคล้องกับจอห์น เจ แมคซันนิส ที่กล่าวว่า ความเชื่อเป็นเรื่องที่คนยึดถือกันมา จะเป็นเรื่องจริง หรือไม่จริงก็ได้^๔ โรคิช (M. Rokeach) ได้จัดแบ่งประเภทของความเชื่อว่ามี ๔ ประเภท ได้แก่^๕

๑. ความเชื่อตามที่เป็นอยู่ เป็นการเชื่อในสิ่งหนึ่งสิ่งใดว่า จริง-เท็จ ถูก-ผิด เชื่อ ความเชื่อว่าเป็นโลกกลม พระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออก เป็นต้น
๒. ความเชื่อเชิงประเมินค่า เป็นความเชื่อที่แฝงความรู้สึก รวมทั้งมีการประเมินในขณะเดียวกัน เช่น เชื่อว่าบุหรี่ยังเป็นสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เป็นต้น
๓. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำและควรห้าม เป็นความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา-ไม่พึงปรารถนา เช่น เชื่อว่าเด็กควรเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นต้น
๔. ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุ เป็นความเชื่อในสภาพที่ก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งตามมา เช่น เชื่อว่าการตัดไม้ทำลายป่าทำให้เกิดความแห้งแล้ง การสร้างเขื่อนเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เป็นต้น

ชัยวุฒิ พิชะกุล ได้ให้ความหมายของความเชื่อว่าเป็น การยอมรับที่แสดงออกถึงความศรัทธา การเคารพนับถือและยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยไม่ต้องถามเหตุผลว่าสิ่งที่เชื่อนั้นมีหลักฐานหรือไม่มีหลักฐาน^๖

ทัศนีย์ ทานตวนิช กล่าวถึงความเชื่อว่าเป็น การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตามว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่น อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์สิ่งเหล่านั้นให้เห็นจริงได้หรืออาจไม่มีหลักฐานพิสูจน์สิ่งเหล่านั้นให้เห็นจริงก็ได้^๗

ดังนั้น เมื่อนำคำว่า คติ+ความเชื่อ = **“คติความเชื่อ”** จึงหมายถึง เรื่องราวของชาวบ้านที่เล่าหรือประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนในรูปแบบต่างๆ เช่น ประเพณี นิยาย นิทาน เพลง ศิลปะ

^๓ Webster's New World Dictionary, (New York: Simon & Schuster, Inc., 1994) p.127

^๔ John J. Macionis, Society, (New Jersey: Pearson Education, Inc., 2004) p.38

^๕ Rokeach, M. *Beliefs, attitudes, and values: A theory of organization and change*, (San Francisco: Jossey-Bass, 1972)

^๖ ชัยวุฒิ พิชะกุล, **คติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ อำเภอควน**

ขนุนจังหวัดพัทลุง, (สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒

^๗ ทัศนีย์ ทานตวนิช, **คติชาวบ้าน**, (ชลบุรี: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, ๒๕๒๓) หน้า ๒๒๔

สถาปัตยกรรม การเล่นของเด็กเป็นต้น เรื่องราวและพฤติกรรมเหล่านี้ ที่ชาวบ้านยอมรับและได้ร่วมปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเกิดเป็นแบบอย่างหรือแนวทางในการดำเนินชีวิต

๒.๑.๒ สาเหตุของความเชื่อ

คติความเชื่อของบุคคลในแต่ละท้องถิ่น มาจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เวลาถึงคราววิบัติ เกิดภัยธรรมชาติ หรือเจ็บไข้ได้ป่วย เกินความสามารถของคนธรรมดาที่จะดลบันดาลแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ สิ่งเหล่านี้อาจจะเป็นเทพเจ้าภูตผีปีศาจ วิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ตลอดถึง ดิน น้ำ ลม ไฟ ทั้งนี้เพื่อจะป้องกันเหตุเภทภัยพิบัติทั้งหลายที่เกิดกับตนหรือครอบครัวมนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ โดยเชื่อว่า ถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจ จะทำให้อยู่รอดปลอดภัย เมื่อพ้นภัยก็แสดงความยินดีและตอบแทนด้วยการเช่นสรวงบูชา หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในแต่ละสังคมต่างมีความเชื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อมา จนเป็นความศรัทธา จากความศรัทธาหรือความเชื่อ และนำไปสู่การปฏิบัติ และมีคนเชื่อตาม กลายเป็นสิ่งมีค่าและนำมาปฏิบัติสืบทอดชั่วลูกหลาน และกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ส่วนใหญ่แล้วความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

จิราภรณ์ ภัทรภานุภัทร^{๔๕} ได้ศึกษาสถานภาพการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องคติความเชื่อของไทยซึ่งกล่าวถึงความเชื่อของมนุษย์ว่าเกิดจากความไม่รู้ และความรู้ทำให้เกิดความกลัวต้องพยายามแสวงหาคำตอบของความไม่รู้นี้ เกิดเป็นลัทธิความเชื่อขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อก็คือ การตัดสินใจของคนในสังคมเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นอย่างไร การตัดสินใจหรือการเชื่อนั้น อาจจะไม่มียุทธผลเลย เช่น เชื่อว่าผีมีจริงหรืออาจจะมี

แนวความคิดนี้มีความสอดคล้องกับ จารุวรรณ ธรรมวัตร^{๔๖} ที่ได้กล่าวถึงความเชื่อที่ว่า ความเชื่อของคนแต่ละท้องถิ่น เกิดจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บเกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ คนจึงสร้างความเชื่อว่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจนั้นอาจจะเป็นเทพเจ้าภูตผีปีศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ตลอดจน ดิน น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดกับตน มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับโดยเชื่อว่าถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจอาจจะช่วยให้อยู่รอดปลอดภัย เมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความรู้คุณด้วยการเช่นสรวงบูชา หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆแต่ละสังคมต่างมีความเชื่อเป็นมรดกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

^{๔๕} จิราภรณ์ ภัทรภานุภัทร. สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘) หน้า ๔-๕

^{๔๖} จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชาวบ้านอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา, ๒๕๓๙) หน้า ๑๐๑

ขณะที่ ชัยพร วิชชาวุธ ได้กล่าวถึงเหตุที่ใช้ในการกำหนดความเชื่อของบุคคล ว่ายึดหลักดังต่อไปนี้^{๑๐}

๑. หลักความสงสัย
๒. หลักความรู้สึกรู้ เป็นการใช้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนเป็นหลักในการตัดสินใจ
๓. หลักเหตุผล
๔. หลักประจักษ์ ซึ่งได้แก่การรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสของเราเอง การรับรู้เช่นนี้ ได้จากการรวบรวมข้อมูลในเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น การสังเกต การทดลอง การวิจัย

ส่วน บุพผา ทวีสุข^{๑๑} ได้กล่าวถึงสาเหตุที่มนุษย์สร้างความเชื่อมาจากเหตุผล ๒ ประการใหญ่ๆ คือ

๑. ความเชื่อ อันเกิดจากความกลัวของมนุษย์ หรือความไม่รู้ของมนุษย์ หรือบางสิ่งที่มีมนุษย์หาเหตุผลๆ ไม่ได้ แต่มนุษย์ก็เชื่อว่าผลทั้งหลายต้องมาจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่ก็ไม่ทราบว่ามีใคร จึงอาจสมมติว่าเป็นการกระทำของเทพภูตผีปีศาจ ฯลฯ

๒. ความเชื่ออันเกิดจากมนุษย์ที่มีความฉลาด มีประสบการณ์มากกว่า มีเจตนาที่จะให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มชนหรือสังคมนั้นเชื่อฟังปฏิบัติตาม จึงตั้งความเชื่อโดยมีจุดมุ่งหมายต่างกันไป

เช่น

๒.๑ เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม เช่น ไม่ให้ปัสสาวะรดที่ต่างๆอย่างมั่งง่าย ในสังคมล้านนามีคติความเชื่อเรื่องผีที่ถูกเล่าขานว่ามีอยู่ในทุก ๆ ที่ ซึ่งก็เปรียบเสมือนอำนาจที่มองไม่เห็น หากมีผู้ใดคิดจะกระทำการฝ่าฝืนกฎระเบียบของสังคมก็จะไม่กล้าที่จะกระทำ เนื่องจากจะคิดว่าผีกำลัง “จ้องมองดู” อยู่ ดังนั้นชาวบ้านจึงไม่กล้ากระทำความผิด การรับรู้ต่ออำนาจผีจึงเป็นการควบคุมทางสังคมที่มีประสิทธิภาพมาก

๒.๒ เพื่อความเป็นผู้มีมรรยาท มีความรอบคอบ และประณีต เช่น ไม่ให้กินข้าวในหม้อ ปากจะกว้างเท่ากับหม้อ

๒.๓ เพื่อสุขภาพอนามัย การป้องกันโรค และการรักษาความปลอดภัย เช่น ไม่ให้พูดขณะกินข้าว หรือเล่าความฝันขณะกินข้าวขวัญข้าวจะหนี ในล้านนามีความเชื่อของชาวบ้านซึ่งมักมีข้อห้ามในการกินหรือที่คำเมืองเรียกว่า “ขี้ต” และคำสอนโบราณของชาวบ้านที่ให้กินอาหารแต่พอประมาณอย่าง “กินหื้อปอดต้อง ย่องหื้อปอดตัว” “ตวยใจปาก จะลาปาก ต้อง” เป็นต้น ในการใช้ชีวิตก็มีข้อห้าม เช่น ห้ามหญิงมีครรภ์อาบน้ำตอนกลางคืน ห้ามขึ้นบันไดเกิน 3 ชั้น ห้ามล้มสัตว์ใหญ่กินเว้นแต่ในพิธีไหว้ผี

^{๑๐} ชัยพร วิชชาวุธ, จริยธรรมกับการศึกษา, (กรุงเทพฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐) หน้า ๒-๕

^{๑๑} บุพผา ทวีสุข, คติชาวบ้าน, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๖), หน้า ๑๕๖-๑๕๘

ประจำปี ซึ่งเป็นข้อห้ามเพื่อป้องกันอุบัติเหตุหรือโรคติดต่อจากสัตว์ นอกจากนี้เป็นการควบคุมด้านโภชนาการอีกด้วย^{๑๒}

๒.๔ เพื่อผลทางด้านจิตใจ เช่น เกิดกำลังใจ เกิดความหวัง เกิดความอดสาหัสหรือเพื่อความมุ่งมั่นที่จะทำความดี เช่น ให้ตักบาตรร่วมขันจะพบกันชาติหน้า

๒.๕ อื่นๆ เช่น ต้องการให้เป็นผู้มีความเมตตา มีความหักห้ามใจอื่นนอกเหนือจากที่กล่าวแล้ว เช่นไม่ให้เคาะหัวแม่มือ เพราะเมื่อแก้มหัวจะสันเหมือนแม่มือ

จากแนวความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย สรุปสาเหตุของความเชื่อที่เกิดมาจากสิ่งที่มีมนุษย์รู้จักกับสิ่งที่มีมนุษย์ไม่รู้

๒.๑.๓ ประเภทของคติความเชื่อ

กิ่งแก้ว อรรถการ^{๑๓} ได้ประมวลความเชื่อต่างๆและจัดประเภทไว้ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

๑. ความเชื่อบุคคล เช่น การตั้งชื่อ วิทยญาณ การตายแล้วเกิดใหม่ในรูปต่างๆตามผลกรรม การเข้าทรง การเผาตัว
๒. ความเชื่อสิ่งแวดลอม เหตุการณ์ เช่น ขวานฟ้า ลายแทง ลางสังหรณ์ พรอททำให้เหาะได้ เป็นต้น
๓. ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น แหนางแมวขอฝน เทพเจ้า เสน่ห์ยาแฝด ยาสั่ง เวทมนต์ คาถา พระภูมิเจ้าที่เป็นต้น
๔. ความเชื่อเรื่องเพศ เช่น หลิงสาวที่มีทรวงอกใหญ่ แสดงว่ามีความรู้ลึกทางเพศ หรือ กามารมณ์มาก ถ้าพ่อเป็นคนเจ้าชู้ ลูกชายก็มักจะเป็นคนเจ้าชู้เหมือนพ่อ
๕. ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น เป็นผีห้ามกินข้าวเหนียว คนที่ถูกงู แสงอาทิตย์กัดถ้าเห็นแสงอาทิตย์เมื่อไรจะตาย คนที่มีหูยาน (ยาว) จะเป็นคนที่มีอายุยืน
๖. ความเชื่อเรื่องฤกษ์โชคลาง เช่น คนที่เกิดวันเสาร์เป็นคนใจแข็งจึงจกตกเป็นต้น
๗. ความเชื่อเรื่องความฝัน เช่น ฝันเห็นงูหรืองูกัด ฝันเห็นนกยูง ทำนายความฝันตามวัน
๘. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ไสยศาสตร์เช่น ผ้ายันต์ ตะกรุด กุมารทอง นางกวักเขี้ยวหมูต้น เป็นต้น
๙. ความเชื่อเรื่องภูติผีปีศาจวิทยญาณ เช่น ผีปู่ตายาย ผีฟ้า ผีกระสือกระหัง เป็นต้น
๑๐. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ๑๕
๑๑. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หมอดู เช่น วันห้ามประกอบกรรมมงคล วันมงคล ฤกษ์ ชะตาชีวิตเกี่ยวกับเวทดาทางโหร เป็นต้น

^{๑๒} ประสิทธิ์ พงศ์อุดม, “มิชชันนารีโปรเตสแตนต์กับการแพทย์และการสาธารณสุขในสังคมไทย : การวางรากฐานการแพทย์สมัยใหม่จากสยามสู่ล้านนา”, ใน 175 ปีพันธกิจคริสตศาสนาโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย (ค.ศ. 1828-2003), หน้า 179-180.

^{๑๓} กิ่งแก้ว อรรถการ, คติชนวิทยา. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สยามพัฒนา, ๒๕๑๙), หน้า ๙๓-๙๔

ขณะที่ บุปผา ทวีสุข^{๑๔} ได้แบ่งรูปแบบของความเชื่อเป็นความเชื่อที่มีเหตุผล และ ความเชื่อที่ไร้เหตุผล ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ๑๕ ประเภท คือ

๑. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการเกิดตายเช่น

- ถ้าแมวดำกระโดดข้ามศพ ถือว่าศพนั้นจะฟื้นขึ้นมาหลอก
- เวลาไปเผาศพ ให้ล้างเท้าก่อนเข้าบ้าน
- หญิงท้องแก่ไม่ให้ไปงานศพ ฯลฯ

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง เช่น

- เวลาออกจากบ้านถ้าจิ้งจกร้อง ไม่ให้ออกไปเพราะเป็นกลางร้าย
- ถ้าเขม่นตาขวาจจะเกิดกลางร้ายถ้าเขม่นตาซ้ายจะได้ลาภ
- ถ้านกแร้งเกาะบ้านใครจะเกิดความวิบัติ ฯลฯ

๓. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและการทำนายฝัน เช่น

- ฝันว่าฟันหักแสดงว่าญาติพี่น้องพ่อแม่จะเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต
- ฝันว่าได้แหวนหรือได้สร้อยจะได้ลูก
- ฝันว่าเหาะหรือหายตัวได้เชื่อว่าจะมีโชคลาภ ฯลฯ

๔. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ฤกษ์ คือเวลาที่เหมาะเป็นชัยมงคล ยาม คือ ส่วนแห่งวันที่ดีและร้าย เช่น

- วันขึ้น ๑ ค่ำ ทำการมงคลดีมีลาภ
- การปลูกเรือน ควรเป็นวันจันทร์วันพุธหรือวันพฤหัสบดีดีนักแล ฯลฯ

๕. เวทมนต์คาถา เครื่องราง ของขลัง เสน่ห์และไสยศาสตร์อื่นๆ เช่น

- การเสกแป้งผัดหน้า หรือขี้ผึ้งทาปาก ทำให้เกิดเสน่ห์มหานิยม
- การสักลงคาถาตามตัว ช่วยให้หนังเหนียว
- การทำเสน่ห์ โดยใช้น้ำเหลืองที่รินจากคางคกตายทั้งกลม

๖. การดูลักษณะดีชั่วของคนสัตว์ต่างๆ เช่น

- หญิงใดหน้าผากงอก มีสติปัญญามาก
- หญิงใดมีนิ้วตีนยาว และหัวนมยาวจะเชียวใจได้ทุกข์แล
- หญิงใดมีขอบตาแดง และหนังตาย่น จะชนะศัตรู
- หญิงใดมีไฟไต้นม เป็นมหาเสน่ห์ดีนัก มักมีคนใกล้ไกลนำเอาลาภมาให้ ฯลฯ

๗. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทวดา เทพารักษ์ เจ้าพ่อ เจ้าที่ เจ้าแม่ มนุษย์ต่างๆ (ผียักษ์ เปรต คนธรรพ์ผีเสื้อสมุทร เงือก ฯลฯ) เช่น

^{๑๔} บุปผา ทวีสุข, คติชาวบ้าน. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๖), หน้า ๑๕๙-๑๖๙

- ผีปอบ เป็นผีที่เข้าสิงในร่างกายคนจะแย่งอาหารและกินตับไตไส้พุง ผู้ถูกผีปอบเข้าสิงจะผอมลงๆไม่สู้ตัวคน ถ้ารดน้ำมันต์ ก็จะตายทันที (เชื่อกันว่าเหลือเป็นซากกองกระดูก เท่านั้น) หรือถ้าไม่รดน้ำมันต์ในที่สุดก็ตาย

- ผีตานี เป็นผีที่สิงอยู่กล้วยตานี ผู้ใดโชคร้าย หรือดวงชะตาอ่อนก็จะพบ เห็น ดังนั้นจึงไม่นิยมปลูกกล้วยตานีไว้ในบ้าน

- เงือก เป็นผู้หญิงครึ่งคนครึ่งมัจฉา ท่อนบนตั้งแต่เอวขึ้นไปเป็นหญิง ไว้ผมยาวสลวย คนโบราณเชื่อว่าอยู่ในน้ำและมีผู้เห็นเงือกขึ้นมานั่งสยายผม ฯลฯ

๘. เคล็ดและการแก้เคล็ดต่างๆ เรื่องของเคล็ดเป็นการแก้เหตุการณ์ร้ายที่จะเกิดในอนาคต หรือเป็นการสร้างเหตุการณ์ขึ้นเพื่อให้เกิดกำลังใจ เป็นการสร้างโดยนัยและต้องแก้ไข เช่น การเอาเคล็ด โดยทำบุญด้วยเงินที่ขึ้นต้นและลงท้ายด้วยเลข ๙ เพื่อเอาเคล็ดเรื่องเสียวว่า เก้า - ก้าวหน้า เป็นต้น

๙. มงคลและอัปมงคล มงคล คือ สิ่งที่น่ามาซึ่งความสุขความเจริญ อัปมงคล คือ สิ่งที่ตรงกันข้ามกับมงคล เช่น - วันแต่งงาน ห้ามเจ้าสาวเหยียบธรณีประตูจะเป็นอัปมงคล - ถ้าจะเดินทางไปข้างไหน ท้องฟ้าแจ่มใส ดอกไม้บานหอมรวยริน เชื่อว่าเป็นมงคล (มงคลนิมิต)

๑๐. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับ จำนวนเลขต่างๆ เช่น

- ทำงานมงคลให้นิมิตพระเลขคู่
- ถ้าสวดศพ นิมิตพระจำนวน ๔ องค์
- โจรห้าร้อย
- พระเจ้า ๕ พระองค์ ฯลฯ

๑๑. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติเช่น

- ถ้ามดแดงคาบไข่จากรังแสดงว่าฝนจะตกหนัก
- ถ้าท้องฟ้าสีแดงจะมีพายุ
- ฟาร้อง คือ เมฆขลาล่อแก้วรามสูรขว้างขวาน ฯลฯ

๑๒. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องยากกลางบ้าน เช่น

- คนป่วยห้ามกินกล้วยน้ำว้าหรือฝรั่งเพราะจะแสลง
- ถ้าสุนัขบ้าเอาน้ำมะพร้าวให้กินจะตาย
- คนมีประจำเดือนห้ามกินน้ำมะพร้าว ฯลฯ

๑๓. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาติใหม่ ภพใหม่ เช่น

- ให้ต่อกบาตรร่วมชั้นจะพบกนชาติหน้า
- คนเราหาความดีไว้มากจะได้ขึ้นสวรรค์
- ถ้าอยากกินดิน ท่านว่าพระพรหมลงมาเกิด ฯลฯ

๑๔. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ เช่น

- ก่อนทำนาต้องเลี้ยงผีตาแฮกเสียก่อน จะทำให้ได้ข้าวมาก
- คนใจร้อนปลูกพริก พริกจะเผ็ดกว่าคนใจเย็นปลูก
- ถ้าต้องการให้มะละกอเป็นตัวเมียให้เอาผ้าถุงไปพันรอบโคนต้น ฯลฯ

๑๕. เบ็ดเตล็ดอื่นๆ ที่นอกไปจากดังกล่าวทั้ง ๑๔ ข้อ เช่น

- ห้ามเล่นข้าวสารมือจะต่าง
- ซื้อมาแล้วฟ้าจะผ่า
- ร้องเพลงในครัวมีผีแว่ เป็นต้น

ทั้งนี้ถ้าแบ่งตามประเภทหลักๆแล้ว จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร^{๑๕} ได้แบ่งคติความเชื่อของคนไทยออกเป็น ๘ ประเภท สรุปได้ ดังนี้

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติได้แก่ ความเชื่อถือปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติที่มนุษย์ยังไม่สามารถอธิบายได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดโลกและจักรวาลและสรรพสิ่งมีชีวิตต่างๆ

๒. ความเชื่อเรื่องการเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิตเช่น การทำขวัญเดือน การโกนจุก การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

๓. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี สามารถแบ่งประเภทของผีได้ ๔ ประเภท คือ

- เจ้าพ่อ มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองคนและสถานที่
- หลักเมือง หมายถึงผู้พิทักษ์เมือง มีความเชื่อว่า เมื่อสร้างสถานที่ใดขึ้นมาจะต้องมีผีคอยเฝ้าอยู่ ทำให้เกิดการสร้างศาลหลักเมืองขึ้น
- เลื้อบ้าน หมายถึงภูติผีที่คุ้มครองหมู่บ้าน คอยเป็นผู้ช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ชาวบ้าน จะมีการสร้างศาลไว้ โดยทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีความเคารพเชื่อถือมากกว่าชาวบ้านในภาคกลาง และจะมีพิธีกรรมในการไหว้ผีเหล่านี้ปีละสองครั้ง
- ผีเรือน หมายถึงผีรักษาบ้าน คอยคุ้มครองคนในบ้าน แต่ถ้าทำให้ผีโกรธก็อาจก่อให้เกิดทุกข์ภัยแก่คนในบ้านได้ การเชื่อถือผีเรือนยังมีอยู่มากในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางหมู่บ้านในภาคกลาง ส่วนคนในเมืองและในหมู่บ้านภาคกลางส่วนใหญ่จะหันไปนับถือพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งเป็นอิทธิพลของศาสนาพุทธและฮินดูแทน

๔. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นความเชื่อต่างๆเกี่ยวกับศาสนาโดยเฉพาะพุทธศาสนา ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่นับถือเป็นศาสนาประจำชาติ

๕. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะมีการนับถือพุทธศาสนา แบ่งได้หลายอย่าง เช่น ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ในทางไม่ดี (black magic) ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ในทางดี (white magic) ไสยศาสตร์เกี่ยวกับคาถาอาคมหรือเครื่องรางของขลัง เป็นต้น

^{๑๕} จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร, สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย, (กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘),

๖. ความเชื่อเกี่ยวกับคร่าวเรือนและที่อยู่อาศัยได้แก่ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเครื่องใช้ไม้สอยในคร่าวเรือน เช่น เตาไฟ เชื่อว่ามีผีประจำอยู่ ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกิน หรือความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ตั้งบ้านเรือน และการก่อสร้างบ้านเรือน เป็นต้น

๗. ความเชื่อที่เกี่ยวกับอาชีพ เช่น อาชีพนักมวยต้องมีการไหว้ครูทุกครั้งที่ยื่นชก เป็นต้น

๘. ความเชื่อซึ่งเป็นลักษณะผสมผสานของความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกัน

ซึ่งสอดคล้องกับ ขนิษฐา จิตชินะกุล^{๑๖} ได้แบ่งประเภทของความเชื่อ ดังนี้

๑. ความเชื่อเรื่องบุคคล

๒. ความเชื่อเรื่องผีสังเทวดา

๓. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และเครื่องรางของขลัง

๔. ความเชื่อเรื่องโชคกลาง

๕. ความเชื่อเรื่องความฝันและการทำนายฝัน

๖. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

๗. ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน

๒.๑.๔ ประโยชน์ของความเชื่อ

ความเชื่อเป็นลักษณะความคิดอย่างหนึ่งของมนุษย์ มีความเชื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้มีชีวิตอยู่ได้ ความเชื่อที่เป็นระบบก่อให้เกิดพิธีกรรม ประเพณีเป็นส่วนเชื่อมโยงที่สำคัญในสังคม ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและพัฒนาการของคนในสังคม

ความเชื่อยังเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่างๆ ทั้งด้านดีและด้านร้าย สามารถแยกประโยชน์ของความเชื่อได้ดังนี้^{๑๗}

๑. ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ

๒. ความเชื่อทำให้เกิดพลัง

๓. ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค์

๔. ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี

๕. ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม

๖. ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา

^{๑๖} ขนิษฐา จิตชินะกุล, คติชนวิทยา, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๘

^{๑๗} มณี พยอมยงค์, “ความเชื่อของคนไทย” ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐, หน้า ๗๐-๗๑.

๗. ความเชื่อทำให้การนับถือศาสนาได้อย่างมั่นคง

๘. ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

แม้ความเชื่อจะมีประโยชน์แต่ก็สามารถก่อให้เกิดผลเสียได้เช่นกัน หากความเชื่อที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความงมงายที่ไม่ใช้วิจารณ์ญาณ นั่นคือเชื่อตามการบอกเล่าโดยไม่มีการศึกษาวิเคราะห์หาเหตุผล ซึ่งทำให้เกิดผลเสียต่อการพัฒนาสังคมได้

๒.๑.๕ คติความเชื่อของชาวล้านนา

ชาวล้านนามีความเชื่อหลายอย่างผสมผสานกันอยู่ ดังที่ปรากฏตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับต้นกำเนิดของมนุษย์และชนชาติ ชาวล้านนาวิเคราะห์ความเชื่อนี้จากนิทานตำนานสรุปความเชื่อได้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑.๑ นิทานปรัมปราเรื่องมนุษย์ เกิดจากน้ำเต้า สะท้อนการใช้ภูมิปัญญาสอนให้ รู้จักรักพี่ชพรรณซึ่งเปรียบเสมือนบิดามารดาของเรา

๑.๒ นิทานปรัมปราที่ให้ความสำคัญกับการกำเนิดมนุษย์ คู่แรก เช่น โคตรวงศ์ของชาติพันธุ์ต่าง ๆ คือ ปู่ แสงสี ย่าแสงสีหรือ ปู่สังกะสา ย่าสังกะสี สะท้อนภูมิปัญญาแห่งความกตัญญูทเวทิต่อ บรรพบุรุษ

๑.๓ นิทานปรัมปราที่มีพลังเหนือธรรมชาติเป็นผู้สร้าง คือ “ແถນ” แล้วส่งมนุษย์ผู้เก่งกล้าลงมาปกครอง ในคตล้านนาพญาແถນได้ถูกเปลี่ยนมาเป็นพระอินทร์และได้ส่งพญาธัมมิกราชมังรายมาเกิดเพื่อเป็นผู้ปกครอง สะท้อน ภูมิปัญญาแห่งการ ยอมรับผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจความสมบูรณ์ เป้าหมายสูงสุดของชีวิตชาวล้านนา มีความเชื่อและพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความปรารถนาที่จะขอให้ อำนาจแห่งธรรมชาติบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์

๓. ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี ชาวล้านนาเชื่อว่า “ผี” เป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อชีวิตโดยเชื่อว่า าสถานที่แทบทุกแห่งมีผีให้ความคุ้มครองรักษาอยู่ ความเชื่อนี้จึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน การนับถือผีมีความสัมพันธ์กับการนับถือบรรพบุรุษ ซึ่งแสดงถึงการผูกพันและเคารพนับถือ เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวเหนือ (พ่อฮ้อยแม่ฮ้อย)

ผีดำ คือ ผีบรรพบุรุษ มีหน้าที่คุ้มครองเครื่องญาติและครอบครัวสะท้อนความกตัญญูรู้คุณ

ผีอารักษ์หรือผีเจ้าที่เจ้าทาง มีหน้าที่คุ้มครองบ้านเมืองและชุมชนสะท้อนความเป็นผู้นำ

ผีเจ้าป่าเจ้าเขา มีหน้าที่คุ้มครองเมื่อเข้าไปหาของในป่าซึ่งเป็นแหล่งอาหารของชุมชน สะท้อน

ความกตัญญูของ ทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น

๔. **ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ** กลุ่มชาวไทยเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างทั้งคน สัตว์พืช สิ่งของต่างๆ ล้วนมีขวัญเป็นพลังชีวิต เป็นแก่นชีวิต ขวัญมีความสำคัญต่อระบบคิดและระบบความเชื่อเป็นอย่างมากจึงก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ที่จะทำให้ขวัญอยู่กับตัว ตลอดไป

๕. **ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา** ก่อนที่จะมีความเชื่อในพุทธศาสนา สังคมไทยในภาคเหนือมีความเชื่อดั้งเดิม คือ ความเชื่อเรื่องอำนาจของผี วิญญาณของสรรพสิ่งต่าง ๆ ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในดินแดนภาคเหนือผ่านทางอำนาจส่วนกลางสิ่งที่จะทำให้เกิดความเชื่อความศรัทธาดั้งเดิมคงอยู่ และสามารถรับศาสนาความเชื่อใหม่ที่เผยแผ่มาจากราชสำนักเข้ามาในสังคมไทยภาคเหนือได้ คือ การหล่อหลอมรวมความเชื่อของศาสนาต่าง ๆ เข้าด้วยกันส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คน บทบาทของพุทธศาสนากลับได้ทำให้เกิดความเชื่อเรื่องผีที่มีอยู่แต่เดิมเสื่อมหาย^{๑๘} ทั้งนี้ความเชื่อในพระพุทธศาสนา นอกจากเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อบาป บุญคุณโทษ ความเชื่อเรื่องชาติภพ ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ เป็นต้นแล้ว ยังมีการผสมผสานความเชื่อแบบศาสนาพราหมณ์รวมอยู่ด้วย เช่น ความเชื่อเรื่องเทพเทวดา พระอินทร์ พระพรหมท้าวจตุโลกบาลผู้รักษาทิศทั้งสี่ เป็นต้น ซึ่งเห็นได้จากเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็ตามเมื่อมีการกล่าวถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์แล้ว มักจะมีกล่าวถึงเทพเทวดาต่างๆด้วย

๒.๑.๖ ความเชื่อในมุมมองทางพระพุทธศาสนา

เมื่อกล่าวถึงความเชื่อก็ต้องกล่าวถึงลัทธิความเชื่อ คือศาสนานั้นเอง ศาสนาล้วนเกิดจากศรัทธาคือความเชื่อ ความเชื่อเป็นจุดเริ่มต้นของศาสนา ในพระพุทธศาสนาได้จำแนกศรัทธาออกเป็นสองประเภทคือ ศรัทธาประเภทใดประกอบด้วยอริชาเป็นญาณวิปยุต ศาสนาที่เกิดก็ตั้งอยู่ไม่นาน เพราะไม่มีเหตุผลตามธรรม ส่วนศาสนาที่เกิดขึ้น และตั้งอยู่ได้นานเกิดจากศรัทธาอันสัมปยุตด้วยปัญญา^{๑๙}

^{๑๘} ฉลาดชาย รมิตานนท์, สภาพทางเศรษฐกิจการเมืองสังคมและวัฒนธรรมของสังคมหมู่บ้าน ชนบทกับการมีส่วนร่วมของประชาชน. วิเคราะห์กรณีหมู่บ้านภาคเหนือในการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนา. (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๒๗) หน้า ๗๐

^{๑๙} พระวีรพรหม วุฑฒิมุโม (เขียรประโคน), "อิทธิพลของความเชื่อในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อประเพณีไทย", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐

ความเชื่อที่เกิดจากเหตุผลหรือการใช้ปัญญาประกอบ คือ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ มีเหตุมีผล ความเชื่อจึงเป็นเรื่องของจิตใจ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม โดยอาศัยพฤติกรรมเป็นตัวชี้วัดมีลักษณะสำคัญและเด่น อยู่ดังนี้^{๒๐}

- (๑) เป็นความเชื่อที่ยืนยันความเป็นอิสรภาพทางปัญญา
- (๒) เป็นความเชื่อที่ไม่มีการบังคับ
- (๓) เป็นความเชื่อที่สามารถพิสูจน์ทดลองได้ด้วยตนเองในทุกๆด้าน
- (๔) เป็นความเชื่อที่ต้องอยู่กับปัญญาโดยจะมีปัญญาตรวจสอบความเชื่ออยู่เสมอ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสหวิทยาการ

มนุษย์สามารถรับรู้ความจริงได้ด้วยอายตนะทั้ง ๕ ซึ่งมีความสลับซับซ้อน และจำแนกได้หลายมิติ ความเข้าใจและการเข้าถึงความจริงแต่ละด้านสะท้อนให้เห็นการพัฒนาทางด้านประวัติศาสตร์ของสาขาเฉพาะด้านหลายๆหลายสาขา เช่น สาขาทางด้านคณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ วรรณคดี เป็นต้น สาขาเฉพาะด้านเหล่านี้ มีมิติเฉพาะด้านของความรู้ที่ทำให้เกิดความเข้าใจมิติต่างๆของความจริง ซึ่งแต่ละสาขามีการใช้คำที่มีความเชื่อมโยงกัน ทั้งในด้านแนวความคิด ทฤษฎี ตลอดจนวิธีการ หลักๆ ในการสร้างองค์ความรู้ และวิธีการทำวิจัยเพื่อค้นพบความจริงเหล่านั้น

คำว่า สหวิทยาการ (interdisciplinary) ได้เริ่มใช้เมื่อสทวรรษที่ ๒๐ ที่ผ่านมา เพื่อรื้อฟื้นแนวความคิดทางประวัติศาสตร์ในการรวมเอาแนวคิดต่างๆและสังเคราะห์ความรู้เข้าด้วยกันไม่ว่าจะเป็นการศึกษาและการวิจัยที่ได้เกิดขึ้นในทันทีหรือการทำให้ความรู้เดิมๆกว้างมากขึ้นไปอีก โดยการเชื่อมกับหลักเกณฑ์อื่นๆ ซึ่งเน้นปัญหาที่สลับซับซ้อน และเป็นการขับเคลื่อนในเรื่องการศึกษาทางวิชาการและทางด้านวิชาชีพที่มีสำคัญและเร่งด่วน^{๒๑} การเกิดขึ้นของสังคมศาสตร์ (Social Science)

^{๒๐} พระวิศิษฎ์ สุมโน (แทบทาม), การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปูตาของชาวบ้านหนองแวงโลกพระและชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโลกพระอำเภอลพ จังหวัดขอนแก่น, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔

^{๒๑} Klein, Julie T., *Interdisciplinarity: History, Theory and Practice*, (Detroit, MI: Wayne State University Press, 1990)

ทำให้เกิดการเชื่อมกันระหว่างวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสาขาที่เกี่ยวกับมนุษยวิทยา^{๒๒} สังคมศาสตร์ได้เชื่อมกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในวิธีการเชิงคุณภาพซึ่งเน้นการอธิบายเชิงเหตุและผลที่ถูกต้องตามระเบียบกฎเกณฑ์ และการเชื่อมโยงกับสาขามนุษยวิทยาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพซึ่งใช้วิธีการวิเคราะห์ในการตีความหมายแบบองค์รวม ให้มุมมองในโลกทัศน์ที่เน้นการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ ๒ อย่างคือ ธรรมชาติสมัยนิยม และสัมพันธนิยมยุคหลังสมัยใหม่ โดยที่มุมมองรวมยอด แต่ละประเภทนี้ ตั้งอยู่บนสมมติฐาน อภิปรัชญาซึ่งก่อให้เกิดทฤษฎีความรู้ (ญาณวิทยา) โดยอาศัยความรู้และความจริง^{๒๓}

คำว่า “สหวิทยาการ” แปรมาจากศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า “Interdisciplinary”

ซึ่งอาจมีความหมายได้ ๒ อย่าง:

(๑) ในความหมายที่ ๑ ได้แก่สาขาวิชาที่เกิดจากการรวมตัวกันของนักวิชาการจากการแบ่งสาขาวิชาแบบประเพณีนิยมตั้งแต่ ๒ สาขาวิชาหลักเช่นชีวฟิสิกส์ (Biophysics) หรืออาจเป็นสาขาวิชาใหม่หรือค่อนข้างใหม่ที่มีการนำเอาความรู้จากหลากหลายสาขาวิชามาใช้ในการทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของสาขาวิชาใหม่นั้นร่วมกัน เช่น สตรีศึกษา (women’s studies) หรือสิ่งแวดล้อมศึกษา (environmental studies) เป็นต้น

(๒) ในอีกความหมายหนึ่งสหวิทยาการเป็นวิธีการศึกษาหรือวิจัยเพื่อศึกษาทำความเข้าใจปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยคณะผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิจัยจากหลากหลายสาขาดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าสหวิทยาการเกิดจากการตระหนักร่วมกันของนักวิชาการถึงข้อจำกัดของการแสวงหาความรู้หรือการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (specialization) ที่พัฒนาขึ้นมาด้วยอิทธิพลของวิทยาศาสตร์ในยุคสมัยใหม่^{๒๔}

สหวิทยาการคือความสามารถที่รวมเอาความรู้และรูปแบบแนวความคิดเชื่อมโยงหลักการตั้งแต่ ๒ หลักการขึ้นไปเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่ก้าวหน้า เช่น การอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ การแก้ปัญหา การสร้างผลผลิต หรือการทำให้เกิดการตั้งคำถามใหม่ๆขึ้นมา คือจะต้องไม่อาศัยหลักการใดหลักการหนึ่งเท่านั้น^{๒๕}

^{๒๒} Kagan, Jerome, *The Three Cultures: Natural Sciences, Social Sciences and the Humanities in the 21st Century*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2009)

^{๒๓} Byl, John. 2002. Naturalism, Theism and Objective Knowledge. *Journal of Interdisciplinary Studies* XIV (1/2): 69-90.

^{๒๔} ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, วารสารร่มพฤษ์ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๓ มิถุนายน-กันยายน ๒๕๕๓ หน้า ๑๑๘

^{๒๕} Boix Mansilla, V. (2005). Between reproducing and organizing the past: Students' beliefs about the standards of acceptability of historical knowledge. In R. Ashby, P. Gordon, & P. Lee (Eds.), *International Review of History Education: Vol. 4* (pp. 98-115). Oxford, UK: Routledge.

ถ้าอธิบายถึงรากคำศัพท์ คำว่า **Interdisciplinary** ประกอบไปด้วยสองส่วน คือ **inter** และ **disciplinary** คำอุปสรรค **inter** หมายถึง ระหว่าง หรือ ท่ามกลาง หรือมาจากคำว่า สอง หรือ มากกว่า ส่วนคำว่า **discipline** หรือ **Disciplinary** หมายถึง เกี่ยวข้องกับสาขาการเรียนรู้สาขาใดสาขาหนึ่ง หรือ เป็นการเรียนรู้เฉพาะด้าน เช่น ฟิสิกส์ จิตวิทยา หรือ ประวัติศาสตร์^{๒๖} ดังนั้นการนิยามความหมายของคำว่า **interdisciplinary** จึงอยู่ในระหว่างการเรียนรู้สองสาขาขึ้นไป^{๒๗} นอกจากนี้ปรีชา ช่างขวัญยืน^{๒๘} อธิบายว่า คำว่า สหวิทยาการ ก็ดี สหสาขาที่ดี ข้ามวิชาที่ดี เป็นคำที่ใช้แปลคำว่า **interdiscipline** คือ อาศัยความรู้ตั้งแต่สองสาขาวิชาขึ้นไป ในอดีตเราไม่ค่อยใช้คำนี้กัน เพราะรูปแบบการศึกษาเน้นสาขาวิชาเฉพาะ (**discipline**) คือเน้นการเรียนแบบ “รู้กระจ่างแต่อย่างเดียว” และคิดว่ายิ่งเรียนดิ่งลึกลงไปเพียงไรก็ยิ่งได้ความรู้ที่จะใช้ประโยชน์มากขึ้นเพียงนั้นคนรู้จริงก็คือคนที่รู้เฉพาะด้าน การนำความรู้ไปใช้ก็เป็นเรื่อง “ทางใครทางมัน” ไม่เกี่ยวข้องกัน หากใครพูดข้ามสาขาก็จะถือเป็นการก้าวก่าย ดังนั้นเมื่อพูดถึงการวิจัยซึ่งเป็นการหาความรู้ที่ลึกซึ้งก็ยิ่งต้องมีความหมายว่าลึกในแต่ละด้าน ไม่ใช่เชื่อมโยงกับด้านอื่นซึ่งจะลึกซึ่งไม่ได้เพราะการเรียนแบบรู้กระจ่างแต่อย่างเดียวไม่เอื้อให้เกิดความสนใจและความสามารถดังกล่าว

สหวิทยาการ (Interdisciplinary studies) การผสมผสานเชื่อมโยงสาระความรู้จากศาสตร์ในสาขาที่แตกต่างกันเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่เรียกว่าการบูรณาการ(**integration**) ซึ่งประกอบด้วย ๔ ลักษณะดังต่อไปนี้ (๑) บูรณาการภายในสาขาวิชา (**intradisciplinary integration**) ได้แก่การผสมผสานเนื้อหาสาระในหัวข้อต่างๆภายในสาขาวิชาเดียวกัน(๒) บูรณาการระหว่างสาขาวิชา (**interdisciplinary integration**) ได้แก่การผสมผสานเนื้อหาสาระระหว่าง๒สาขาวิชาโดยมีสาขาวิชาหนึ่งเป็นแกนหลัก(๓) บูรณาการแบบพหุสาขาวิชา (**multidisciplinary integration**) ได้แก่การผสมผสานเนื้อหาสาระตั้งแต่๒สาขาวิชาขึ้นไปโดยมีสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนหลัก(๔) บูรณาการแบบข้ามสาขาวิชา (**transdisciplinary integration**) ได้แก่การผสมผสานเนื้อหาสาระจากหลายสาขาวิชาเข้าด้วยกันโดยไม่ยึดสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนการบูรณาการความรู้ทางวิชาการระหว่างสาขาวิชาทางด้านมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และการแพทย์เกิดเป็นสหวิทยาการ (**interdisciplinary studies**) หรือพหุวิทยาการ(**multidisciplinary studies**) มีมากมายในปัจจุบัน

แนวคิดเรื่องการวิจัยแบบสหวิทยาการสัมพันธ์กับแนวคิดด้านอื่นๆ ซึ่งนิยมกันขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดปรัชญาแบบปัจเจกนิยม (**individualism**) ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานทางเศรษฐกิจทุนนิยมถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าทำให้ความมั่งคั่งตกอยู่กับแค่คนส่วนน้อยซึ่งมีอำนาจที่จะเข้าถึง

^{๒๖} Joe Moran (2010) Interdisciplinarity, 2nd edition. Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities, 3 (1). pp. 218-221. ISSN 0975-2935

^{๒๗} Stember, M. (1991). Advancing the social sciences through the interdisciplinary enterprise. The Social Science Journal, 28(1), 1-14

^{๒๘} ปรีชา ช่างขวัญยืน, วารสารวิธีการวิจัย ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๔๕) หน้า ๓๖๓

ทรัพยากรและเงินโดยขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสำคัญของส่วนรวมและความหมายของส่วนรวมที่ไม่ใช่เป็นเพียงการรวมกันระหว่างส่วนย่อยเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น แนวคิดนี้ก็คือปรัชญาแบบองค์รวม (Holism) ในเวลาเดียวกันแนวคิดทำนองนี้ก็เกิดในวงการแพทย์ซึ่งเริ่มให้ความสำคัญแก่การพิจารณาแบบองค์รวม คือบำบัดรักษาบุคคลในทุกด้านทั้งร่างกายจิตใจและสังคม ไม่ดูเพียงสมมุติฐานของโรคแบบที่การแพทย์เฉพาะทางเน้นมาแต่เดิม ทำให้แพทย์ต้องสนใจเรื่องอื่นนอกสาขาวิชาเฉพาะของตน เช่น สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม ชุมชน

แต่ละสาขาวิชามีองค์ประกอบเฉพาะของตน ทั้งในเรื่องปรากฏการณ์ การตั้งข้อสมมติฐาน ทฤษฎีความรู้ แนวความคิด ทฤษฎีต่างๆ และวิธีการ ซึ่งทำให้สาขาเหล่านั้นแตกต่างจากสาขาอื่นๆ ลักษณะทั้งหมดเหล่านี้ มีความสัมพันธ์กัน และถูกจัดให้อยู่ในหมวดสาขาที่มีแนวความคิดที่มีหลักการโดยภาพรวมที่คล้ายๆกัน

การจัดหมวดหมู่สาขาดั้งเดิม มีการจัดแบบกว้างๆ ๓ สาขา คือ ๑. สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ที่อธิบายถึงการเกิดของโลก ที่มีโครงสร้าง เครือข่ายที่สลับซับซ้อนของระบบที่อาศัยซึ่งกันและกัน และอธิบายถึงพฤติกรรมของระบบย่อยๆของแต่ละระบบ ๒. สังคมศาสตร์ พยายาม อธิบายโลกของมนุษย์ และหาแนวทางในการทำนายและพัฒนาโลกของมนุษย์ และ ๓. มนุษยศาสตร์ อธิบายถึงความปรารถนาของมนุษย์ ติความ และประเมินผลสำเร็จและประสบการณ์ของมนุษย์ และเสาะหาระดับของความหมายต่างๆ และรายละเอียดต่างๆที่มีอยู่มากมาย ในตำรา โบราณวัตถุ และแนวปฏิบัติทางด้านวัฒนธรรมต่างๆ^{๒๙}

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization, UNESCO) ได้มีการจำแนกสาขาวิชาในการศึกษาและฝึกอบรมเรียกว่า International Standard Classification of Education (ISCED) Fields of Education and Training โดยเริ่มต้นพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ปีค.ศ. ๑๙๗๖ และปรับปรุงครั้งสุดท้ายใน ปี ค.ศ. ๑๙๙๗ ที่ผ่านมาซึ่งในปัจจุบัน UNESCO อยู่ในระหว่างการปรับปรุงและเสนอร่าง ISCED Fields of Education and Training Classification (ISCED-F) เพื่อเริ่มใช้ในการเก็บข้อมูลและอ้างอิงในปีพ.ศ. ๒๕๕๖ (ค.ศ. ๒๐๑๓) ที่ผ่านมานี้โดยจำแนกกลุ่มสาขาวิชาเป็น๓ระดับได้แก่ระดับที่๑ กลุ่ม Broad field ประกอบด้วย ๑๑ สาขาวิชา (๑. Generic programmes and qualifications, ๒.Education, ๓.Arts and humanities, ๔. Social sciences, journalism and information, ๕. Business, administration and law, ๖.Natural sciences, mathematics and statistics, ๗.Information and communication technologies, ๘.Engineering,

^{๒๙} Allen F.Repko & Rich Szostak, Interdisciplinary Research Process and Theory, Sage Publications, Inc. the United State of America, 2017.

manufacturing and construction, ๙.Agriculture, forestry, fisheries and veterinary, ๑๐.Health and welfare และ ๑๑. Services), ระดับที่ ๒ กลุ่ม Narrow field ประกอบด้วย ๒๙ สาขาวิชา และระดับที่ ๓ กลุ่ม Detailed field ประกอบด้วยสาขาวิชาประมาณ ๑๑๐ สาขา^{๓๐}

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยา

สังคมวิทยา เกิดจากความสนใจของมนุษย์ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเริ่มปรากฏชัดหลังจากที่สังคมเจริญเติบโตขึ้น ผู้คนและกิจกรรมเพื่อดำเนินชีวิตมีมากขึ้น ชีวิตมีความเป็นอยู่ของผู้คนเริ่มสลับซับซ้อนมากขึ้น สังคมวิทยาเริ่มก่อตัวขึ้นจากผลกระทบที่ผู้คนที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อศึกษาสังคมมนุษย์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมและผลที่เกิดจากความสัมพันธ์นั้นๆ^{๓๑}

ผู้ที่วางรากฐานวิชาสังคมวิทยาในระยะเริ่มแรกที่เป็นที่รู้จักกัน เช่น ออกุสต์ กงต์ (Auguste Comte) ชาวฝรั่งเศส เฮอเบอร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) ชาวอังกฤษ เอมีล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) และแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ชาวเยอรมนี เป็นต้น สำหรับกงต์นั้นถือได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่นำคำ “Sociology” มาใช้จึงได้รับขนานนามว่าเป็นบิดาแห่งสังคมวิทยา และแนวคิดของเขที่สำคัญและมีชื่อเสียง คือแนวคิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการของความรู้ ซึ่งเป็นไปตามกฎ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ จากขั้นเทววิทยา (Theological stage) ไปเป็นขั้นปรัชญานามธรรม (Metaphysical or Abstract Stage) และขั้นสุดท้ายคือขั้นวิทยาศาสตร์ (Scientific or Positive Stage) และนอกจากนั้นเขายังเอาแนวคิดเกี่ยวกับการนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาศึกษาสังคม ด้วยเทคนิคการสังเกตการณ์ การทดลอง และการเปรียบเทียบ ซึ่งในสมัยต่อมา แมกซ์ เวเบอร์ ก็ได้แสดงให้เห็นว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งใช้ในการศึกษาสิ่งต่างๆ ในรูปของวัตถุ สามารถที่จะนำมาใช้ได้ในการศึกษาทางสังคม หรือสิ่งที่เป็นความรู้สึกนึกคิด ซึ่งทำให้สังคมวิทยาสามารถพัฒนาสาขาในแง่การประยุกต์วิธีการทางวิทยาศาสตร์

ฮอร์ตัน (Horton) และ ฮันต์ (Hunt) กล่าวว่า สังคมวิทยาเป็นการศึกษาชีวิตของสังคมมนุษย์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเน้นที่กลุ่มคนและสถาบัน^{๓๒} สอดคล้องกับลินเซ (Lindsey) และ ปีช

^{๓๐} United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO). *International Standard Classification of Education (ISCED): Fields of Education and Training 2013, Consultation Draft [Internet]. 2017[cited 2 May 2017]. Available from: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-f-detailed-field-descriptions-en.pdf>*

^{๓๑} ณรงค์ เส็งประชา, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๓๗) หน้า ๑

^{๓๒} Horton, Paul B. and Chester L. Hunt, *Sociology*, (New York : McGraw – Hill Book Company, 1976) p.22

(Beach) ที่มองว่าสังคมวิทยาเป็นการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์ โดยเน้นประเด็นทางสังคมต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติและช่องว่างระหว่างเพศ^{๓๓}

ขณะที่ ไบแซนซ์ (Biesanz) และ ไบแซนซ์ (Biesanz) กล่าวว่า สังคมวิทยาเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของสังคมของมนุษย์อย่างเป็นระบบ นักสังคมวิทยาจะเน้นศึกษาคนและกลุ่มคน ตลอดถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่ม ศึกษาถึงสาเหตุว่าทำไมความสัมพันธ์เหล่านั้นเกิดขึ้น และจะมีผลตามมาอย่างไร^{๓๔}

เช่นเดียวกับ ริชาร์ด สแชเฟอร์ (Richard Schaefer) ที่เห็นว่าสังคมวิทยา เป็นการศึกษาพฤติกรรมและกลุ่มของมนุษย์ในสังคม โดยเน้นที่อิทธิพลของความสัมพันธ์ทางสังคม ต่อทัศนคติและพฤติกรรมของคนในการเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของสังคม^{๓๕}

ดังนั้นสังคมวิทยาเป็นวิชาที่ศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์อย่างเป็นระบบ ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ Scientific Method) และสิ่งที่นักสังคมวิทยาสนใจศึกษาคือ พฤติกรรมของกลุ่มมนุษย์ทุกด้าน (All-dimensioned Human Behaviour) เช่น พฤติกรรมทางด้านความเชื่อ พฤติกรรมทางการประกอบอาชีพ พฤติกรรมทางการศึกษาเล่าเรียน พฤติกรรมการเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ และพฤติกรรมการใช้อำนาจ^{๓๖}

นักสังคมวิทยาสมัยปัจจุบันได้แบ่งสังคมออกเป็น ๒ ประเภท คือ สังคมชนบท (Rural Society) และสังคมเมือง (Urban society) สังคมชนบทมีลักษณะเด่นที่สำคัญคือ บุคคลมีความสัมพันธ์กันแบบคุ้นเคยเห็นหน้ากันและกัน (Face to Face) เป็นประจำ ผู้คนส่วนใหญ่มีชีวิตร่วมกันในสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา และบริการจำเป็นทางเจตคติและพฤติกรรมพื้นฐานในสังคม ขณะที่สังคมเมือง เป็นชุมชนที่มีศูนย์กลางของความเจริญด้านการปกครอง การเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมของธรรมชาติ^{๓๗}

สำหรับสังคมชนบท หรือ สังคมแบบชาวบ้านนั้น เป็นสังคมที่ผู้คนมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ มีความผูกพันกันทางจิตใจสูง ติดต่อบริการกันโดยลักษณะไม่เป็นทางการ ซึ่งมีลักษณะสำคัญๆ ดังนี้

^{๓๓} Linda L. Lindsey and Stephen Beach, *Essentials of Sociology*, (New Jersey : Prentice Hall, 2003), p.3

^{๓๔} Biesanz, John and Mavis Biesanz, *Introduction to Sociology*, (New Jersey : Prentice Hall Inc., 1969), p.19

^{๓๕} Richard T. Schaefer, *Sociology*, (New York : McGraw – Hill Book Company, 2004), p.3

^{๓๖} จำนวน อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธ, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๘, หน้า ๓-๔

^{๓๗} ทัศนีย์ ทองสว่าง, สังคมวิทยา, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๙) หน้า ๕-๑๒

๑. มีการแบ่งงานกันน้อย และงานประเภทชำนาญพิเศษมีเป็นส่วนน้อยอาชีพทั่ว ๆ ไปได้แก่การทำไร่ ทำนา จับปลา เลี้ยงสัตว์ ผู้คนส่วนใหญ่มีอาชีพแบบเดียวกัน และงานส่วนใหญ่ทำกันในครัวเรือนและช่วยกันทำ
๒. มีลักษณะ “สังคมแบบครอบครัว” (Familistic Societies) มีศูนย์กลางปฏิบัติงานอยู่ภายในกลุ่มสมาชิกในครอบครัว หรือเป็นเครือญาติกัน และโดยส่วนใหญ่ผู้ชายเป็นใหญ่ มีอำนาจและสิทธิต่าง ๆ มากกว่าผู้หญิง ผู้สูงอายุเป็นที่เคารพนับถือในระดับสูงกว่าในสังคมอื่น
๓. การแบ่งชั้นวรรณะ แม้จะมีบ้างก็ไม่มีผลสำคัญให้เห็นลักษณะแตกต่างกันโดยแท้จริง
๔. มีลักษณะเป็นสังคมปิด (Closed Societies) สถานภาพทางสังคมของผู้คนมักจะกำหนดลงไปแน่นอนตามสภาพของครอบครัว และแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลง คนอื่นที่เข้าไปในสังคมแบบนี้มักจะไม่ใช่ที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับของผู้คนในสังคมนั้น
๕. มักจะมีการยึดเหนี่ยวน้ำใจต่อกันและร่วมแรงร่วมใจกันในระดับสูง โดยเฉพาะเมื่อจะต้องทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด จึงมีการรวมกำลังระหว่างผู้คนที่หลายได้ง่าย
๖. การติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในสังคมเป็นไปในลักษณะส่วนตัวติดต่อกันในฐานะคนรู้จักชอบพอกันมากกว่าที่จะติดต่อกันตามสถานภาพหรือตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม จึงไม่มีรูปแบบเป็นทางการ
๗. ผู้คนมักจะยึดเหนี่ยวอยู่กับคุณธรรมที่เป็นประเพณีซึ่งเคยปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมาจากคนรุ่นก่อน การคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ขึ้นมามีน้อย
๘. วิธีการปกครองหรือการควบคุมทางสังคม มักจะถือปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันมามากกว่าตามตัวบทกฎหมายที่บัญญัติขึ้นไว้เป็นแบบแผนของทางการ ผู้เป็นหัวหน้าในด้านการปกครอง มักจะยึดถือปฏิบัติตามความเข้าใจของตนเอง ตามคติความเชื่อ มากกว่ายึดถือเหตุผลที่พิจารณากันโดยรอบคอบแล้ว^{๓๔}

สังคมวิทยาในล้านนา

ดินแดนล้านนาที่มีพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาสามารถแบ่งเขตที่สำคัญได้เป็น ๖ แอ่งตามแม่น้ำที่สำคัญคือ กก อิง ปิง วัง ยม น่าน ซึ่งทำให้เกิดกลุ่มเมืองสำคัญทั้งหมด ๖ กลุ่มเมือง คือ กลุ่มเมืองในลุ่มแม่น้ำกก มีเมืองเชียงราย เป็นเมืองสำคัญ กลุ่มเมืองในลุ่มแม่น้ำอิง มีเมืองพะเยา เป็นเมืองสำคัญ กลุ่มเมืองในลุ่มแม่น้ำปิง มีเมืองเชียงใหม่ เป็นเมืองสำคัญ กลุ่มเมืองในลุ่มแม่น้ำวัง มีเมืองเขลางนคร

^{๓๔} ถนงศักดิ์ เสงี่ยมประชา, **สังคมวิทยา** อ่างแล้ว หน้า ๒๔-๒๕

เป็นเมืองสำคัญ กลุ่มเมืองในกลุ่มแม่น้ำยม มีเมื่อแพร่ เป็นเมืองสำคัญ และกลุ่มเมืองในกลุ่มแม่น้ำน่าน มีเมืองน่าน-เมืองบัวเป็นเมืองสำคัญ ในช่วงสมัยราชวงศ์มังราย กลุ่มเมืองที่กล่าวมาดังกล่าว มีบทบาทในฐานะเมืองชุมทางการสัญจรที่สามารถเชื่อมต่อถึงกลุ่มเมืองอื่น ๆ ภายนอกได้โดยรอบอาณาจักรล้านนา ทั้งในเรื่องปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๓๙ เมืองเชียงใหม่อยู่ในฐานะศูนย์กลางการปกครอง การเมือง และเศรษฐกิจของอาณาจักรอย่างชัดเจนและถาวร และในช่วงนี้มีการหลอมรวมกลุ่มคนหลากหลายชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมและคติความเชื่อแตกต่างกันภายในอาณาเขตล้านนาให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการเปิดรับอารยธรรมที่รุ่งเรืองกว่าของบางเมืองและบางแคว้น เช่น การที่พญามังรายเปิดรับความเชื่อในพุทธศาสนา และความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าของแคว้นทริภุญไชยของชาวมอญ การเปิดรับความก้าวหน้าในเชิงเทคโนโลยีของชาวอังวะโดยการขอช่างฝีมือนับร้อยครอบครัวมาปักหลักที่เมืองเชียงใหม่ เชียงแสน เป็นต้น^{๓๙}

ชุมชนระดับเมืองของล้านนาในอดีตจะมีกำแพงเมืองล้อมรอบมีหมู่บ้านขนาดใหญ่และหนาแน่นตั้งรายล้อมกำแพงเมืองออกไป หมู่บ้านเหล่านี้จำนวนมากเกิดจากการที่เจ้าผู้ครองนครกวาดต้อนเชลยศึกจากต่างเมืองให้มาตั้งถิ่นฐาน โดยมีหัวหน้าชุมชนเป็นผู้ปกครองชุมชนของตน เช่นที่เชียงใหม่ ได้แก่ บ้านฮ่อม บ้านเมืองกาย บ้านเมืองมาง บ้านเมืองสาคร เป็นต้น และภายในบริเวณกำแพงเมือง คือ ในเวียง ประกอบไปด้วยคุ้มเจ้าเมือง หรือคุ้มหลวง ติดกับคุ้มหลวงเป็นลานโล่งเรียกว่า “ช่วง” บริเวณใกล้กับช่วงมีวัด มักจะเรียกว่า “วัดหัวช่วง” ต่อจากนั้นก็เป็นที่พักอาศัยของขุนนางและผู้มีฐานะ ซึ่งเป็นเจ้าของที่นาจำนวนมากในชนบทรอบตัวเมือง หมู่บ้านภายในตัวเมืองมีหลายแห่ง ศูนย์กลางของแต่ละหมู่บ้านจะมีวัดหลักประจำหมู่บ้าน มีถนนหลักและซอยเชื่อมโยงหมู่บ้านต่าง ๆ ถึงกัน ในบริเวณกำแพงเมืองจะมีหนองน้ำขนาดใหญ่หลายหนอง หนองเหล่านั้นมักอยู่ใกล้วัดหลักของหมู่บ้าน ทำหน้าที่คอยรับน้ำฝนที่เอ่อท่วมภายในเมืองจากลำเหมืองระบายน้ำแล้วระบายลงคูเมืองและธารน้ำนอกเมืองสู่ลำน้ำใหญ่ต่อไป ลำเหมืองนี้จะไหลผ่านหมู่บ้านที่กระจายตัวรอบตัวเมือง ผ่านทุ่งนากว้าง ซึ่งสามารถใช้สำหรับทำนาได้อีก

^{๓๙} ชวิตา ศิริ, การค้าของอาณาจักรล้านนา ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐) หน้า ๘๒-๘๓

ถัดจากทุ่งนาและหมู่บ้านชนบทก็เป็นละเมาะไม้ ดงป่า และทิวเขา การติดต่อกันระหว่างชุมชนแต่เดิมใช้เกวียนเป็นทางสัญจรหลัก บางหมู่บ้านก็เกาะตัวตามเส้นทางสัญจรหลักเหล่านี้ ทุกหมู่บ้านจะมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดมักจะตั้งห่างจากกลุ่มหมู่บ้านออกมา กลุ่มหมู่บ้านหลาย ๆ หมู่บ้านจะมีการสร้างป่าช้าไว้ ตัวบริเวณป่าช้าจะตั้งห่างจากกลุ่มหมู่บ้านแยกออกมาโดดเดี่ยวระยะพอเดินถึงได้ไม่เหนื่อยนัก สังคมล้านนาไม่มีการสร้างป่าช้าไว้ใกล้วัดของชุมชน^{๔๐}

๒.๔ นักวิชาการตะวันตกในล้านนา

มีนักวิชาการตะวันตกหลายท่านที่ได้มาเยือนดินแดนล้านนาด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน และมีหลายท่านได้ทิ้งร่องรอยและผลงานทางประวัติศาสตร์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและวิเคราะห์กัน แต่สำหรับงานวิจัยนี้ได้มุ่งศึกษานักวิชาการตะวันตกดังต่อไปนี้

คอนราด คิงฮิล(KonradKingshill) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเกี่ยวกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ลำดับการปกครองในหมู่บ้าน และบทบาทสถาบันพระพุทธศาสนาในบ้านกู่แดง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ โดยการมาคลุกคลีอยู่กับชาวบ้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๙๖-๒๔๙๗ (ค.ศ.๑๙๕๓-๑๙๕๔) และกลับมาดูความเปลี่ยนแปลงอีกรอบในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ (ค.ศ. ๑๙๘๔) หลังจากนั้นได้เขียนเป็นหนังสือชื่อ Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 ซึ่งได้มีการพิมพ์และเผยแพร่ ที่มหาวิทยาลัย Northern Illinois ปี พ.ศ.๒๕๓๔

และได้ศึกษางานเขียนของ รีจินอลด์ เล เม (Reginald le May) ได้ขึ้นมาที่เชียงใหม่เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๖ (ค.ศ.๑๙๑๓) ใช้เวลา ๑๑ วัน ด้วยรถไฟจากกรุงเทพ ถึง อ.เด่นชัย และเดินเท้ามาถึงเชียงใหม่ ได้เขียนหนังสือชื่อ An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam ได้พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๙

สำหรับนักวิชาการตะวันตกที่มาอยู่ในล้านนาและได้มีบทบาทสำคัญในการนำกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น เช่น ดร. ฮันส์ เพนธ์ (Hans Penth) ได้ศึกษาภาษาและวัฒนธรรมล้านนาจนเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักศิลาจารึกและโบราณคดีของล้านนา ศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลเวรี (Dr. Daniel McGilvary) ได้นำเอากระบวนการแพทย์แผนตะวันตกซึ่งเป็นระบบการแพทย์แบบแผนใหม่ที่มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากระบบการแพทย์ดั้งเดิมของเชียงใหม่เข้ามาด้วยในฐานะเครื่องมือในการสร้างความศรัทธาและเชื่อถือให้แก่ศาสนา

^{๔๐} เอกวิทย์ ฤ กลาง, ภูมิปัญญาล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗-๓๐

บทที่ ๓

คติความเชื่อล้านนาในมุมมองของนักวิชาการตะวันตก

ผู้วิจัยได้ศึกษางานเขียน คอนราด คิงฮิล(KonradKingshill)ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเกี่ยวกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ลำดับการปกครองในหมู่บ้าน และบทบาทสถาบันพระพุทธศาสนาในบ้านกุ่มแดง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ โดยการมาคลุกคลีอยู่กับชาวบ้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๖-๒๔๙๗ (ค.ศ.๑๙๕๓-๑๙๕๔) และกลับมาดูความเปลี่ยนแปลงอีกรอบในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ (ค.ศ. ๑๙๘๔) หลังจากนั้นได้เขียนเป็นหนังสือชื่อ Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 ซึ่งได้มีการพิมพ์และเผยแพร่ ที่มหาวิทยาลัย Northern Illinois ปี พ.ศ.๒๕๓๔

และได้ศึกษางานเขียนของ รีจินอลด์ เล เม (Reginald le May) ได้ขึ้นมาที่เชียงใหม่เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๖ (ค.ศ.๑๙๑๓) ใช้เวลา ๑๑ วัน ด้วยรถไฟจากกรุงเทพ ถึง อ.เด่นชัย และเดินเท้ามาถึงเชียงใหม่ ได้เขียนหนังสือชื่อ An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam ได้พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๙

ในการศึกษาผลงานของนักเขียนทั้งสองท่านนี้ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นในประเด็นในด้านคติความเชื่อของชาวล้านนาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

๓.๑ ความเชื่อเรื่องการเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต

๓.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี

๓.๓ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง

๓.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน

๓.๕ ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๓.๖ ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ

๓.๑ ความเชื่อเรื่องการเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต

รีจินอลด์ เล เม เขียนไว้ว่าทางตอนใต้ของไทย (ต่ำกว่าภาคเหนือลงมา) เวลาคลอดลูกคนแรก แม่จะอยู่ไฟ ๓๐ วัน และถ้าคลอดลูกคนถัดมาจะอยู่ไฟไม่ต่ำกว่า ๑๕ วัน ซึ่งคนลาว (คนเมือง) จะมีทำบ้าง แต่ประเพณีที่ทำกันในทางเหนือคือ แม่ที่เพิ่งคลอดจะต้องใช้ผ้าดำพันรอบขมับและท้องก่อนจะข้างแน่นเพื่อไม่ให้เลือดไหลขึ้น และแม่ต้องหันหัวไปทางทิศเหนือ ๑๕ วัน ทิศใต้อีก ๑๕ วัน ปกติแม่จะรับประทานอาหารเล็กน้อย แต่จะรับประทานอาหารได้เมื่อรู้สึกหิว ตอนเย็นอาจจะอาบน้ำอุ่น ช่วงกลางวันให้คนเยี่ยมได้บ้าง ถ้าไม่ทำตามประเพณีนี้ หลายคนเชื่อว่า หญิงคนนี้จะพบเจอแต่สิ่งไม่ดีตลอดชีวิต แม่ลูกอ่อนต้องไม่ได้กลิ่นอะไรตามธรรมชาติที่ไม่ดี ถ้าฝ่าฝืนจะกลายเป็นผีบ้า ประตุนหน้าต่างทุกบานจะต้องปิด และต้องโยงด้ายสายสิญจน์ ไปตามผนังรอบๆห้อง ที่แม่ลูกอ่อนนอนอยู่ และเขาได้เขียนเสริมว่า แม้ว่าคนเมืองจะนับถือพระพุทธศาสนาแต่ชีวิตของคนเมืองนี้มีความเชื่อเรื่องผีหรือวิญญาณ แต่ผู้เขียนก็ได้อธิบายเพิ่มว่า ประเพณีนี้มีคติแฝงอยู่ คือ ว่าแม่ที่เพิ่งคลอดลูกจะอยู่ในสภาวะที่รับเอาสิ่งที่ไม่ดีเข้ามา และมีวิญญาณคอยจ้องจะทำร้าย ที่ทำทั้งหมดก็เพื่อป้องกันไม่ให้แม่มีอันตรายใดๆ ทั้งปัจจุบันและอนาคต นอกจากนี้แล้ว มีวิธีการอื่นที่จะไล่ผีไป โดยใช้ผ้าถุงสี่เหลี่ยมประมาณ ๑๒ ผืน ขึงด้านบนที่แม่นอนอยู่เพื่อกันผีไม่ให้เข้ามาใกล้เกินไป ถ้าแม่ยังไม่แข็งแรงดีพอหลังจาก ๓๐ วัน แม่ของแม่ลูกอ่อนหรือแม่สะใภ้จะนำด้ายสายสิญจน์มาผูกข้อมือ กล่าวกันว่าพิธีนี้ทำให้แม่ที่เพิ่งคลอดมีกำลังใจที่เข้มแข็งขึ้นมาก ถ้าร่างกายแข็งแรงดีก็จะเอาด้ายสายสิญจน์ออก ส่วนเหตุผลที่ผู้เขียนได้ทราบมาในเรื่องการอยู่ไฟคือต้องการรักษาอุณหภูมิในห้องให้เท่ากัน แต่ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลใดก็ตามประเพณีที่ปฏิบัติกันนี้ต้องการปกป้องแม่ที่เพิ่งคลอด แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าการทำเช่นนี้ ทำให้ผู้เป็นแม่ทรุดโทรมเร็ว ถ้าหญิงสาวอายุ ๒๐-๒๑ ร่างกายแข็งแรงหน้าตาดีคลอดลูก และทำอย่างนี้ในระยะเวลาภายใน ๗-๘ ปี เธอก็จะดูทรุดโทรม ซีดเซียว เหี่ยวยุบ และผู้เขียนได้ยกกรณีตัวอย่างที่เขาเห็นคนหนึ่งที่ไปให้การที่ศาล ดูหน้าตาว่าจะอายุประมาณ ๔๕ ปี แต่มาทราบภายหลังว่าเธออายุแค่ ๒๘ ปี ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นผลจากการที่แม่ต้องอยู่ไฟ^๑

หลังจากที่เด็กคลอดมาแล้วก็จะห่อตัวเด็กและใส่ในกระดังและมีเบาะเล็กๆรอง และใช้ด้ายสายสิญจน์พันรอบๆกระดังเพื่อปิดเป่าวิญญาณชั่วร้ายทั้งหลาย ถึงเวลาก็ให้เด็กดื่มนมแม่แต่ไม่ให้นอน

^๑ Reginald Le May, *An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam*, (Bangkok: White Lotus co, 1986) pp.103-104

กับแม่ พอเด็กอายุได้ ๑ เดือน จะให้เด็กนอนเปลและมีมุ้งครอบ หลังจากนั้น เมื่อเด็กอายุ ๓ เดือน จะตั้งชื่อเด็ก แต่สิ่งที่คุณเขียนให้ความสนใจ หลังจากคลอดได้ ๒-๓ วัน ญาติจะมารวมกันที่บ้านพ่อแม่เด็ก และทำพิธีเพื่อให้ทราบว่าวิญญาณญาติที่ได้ล่วงลับคนไหนมาเกิดเป็นเด็กคนนี้อีก วิธีการคือจะปั้นข้าวสุก ๑ ก้อน แล้วเอาด้ายสายสิญจน์ประมาณ ๑ ฟุต สอดใส่ปั้นข้าวสุกนั้นให้ก้อนข้าวห้อยอยู่มั่นคงพอสมควร จากนั้นให้ผู้หญิงที่มีอายุมากที่สุดจับด้ายสายสิญจน์ทั้งสองข้างไว้ จะมีการเรียกชื่อญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว ไม่จำกัดว่าจะเป็นเพศใดและคอยดูว่าถ้าก้อนข้าวที่ปั้นนั้นหมุ่นเมื่อเรียกชื่อญาติคนใด แสดงว่าคนนั้นกลับมาเกิดเป็นเด็กคนนี้ หลังจากนั้นผู้หญิงที่อายุมากที่สุดจะถามไปที่ก้อนข้าวต่อไปว่า วิญญาณนั้นต้องการทรัพย์สิน เงินทอง เสื้อผ้า หรือ ที่ดิน ถ้าก้อนข้าวหมุ่นตามรายการที่ได้กล่าวไปแล้ว จะมีการถามต่อว่า ญาติคนใดจะเป็นผู้มอบของดังกล่าว ญาติคนนั้นจะต้องไปผูกข้อมือเด็ก ส่วนของขวัญนั้นแม่เด็กจะเป็นคนเก็บไว้ ส่วนถ้าญาติหรือพ่อแม่จะมอบของขวัญมีค่า(เช่นบ้าน ช้าง)ให้กับเด็กไม่ว่าจะเป็นช่วงใดก็ตาม จะเรียกญาติๆมาเป็นร่วมเป็นพยานและให้แต่ละคนใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือ ๓ รอบ ถ้ามอบสัตว์ เช่น ช้าง ก็ผูกด้ายสายสิญจน์ที่งาช้างด้วย ถ้าเป็นเพศเมียจะผูกด้ายที่หู^๒

การแต่งงาน

ถ้าฝ่ายชายตกหลุมรักฝ่ายหญิง และทั้งสองตกลงปลงใจกัน ทั้งสองก็จะอยู่ร่วมกัน ๓ หรือ ๔ วัน ที่บ้านพ่อแม่ฝ่ายหญิง แม่ฝ่ายหญิงจะส่งของขวัญ หมากพลู ดอกไม้ เทียน ไปที่บ้านพ่อแม่ฝ่ายชายเพื่อไหว้ผีเรือน แม่ฝ่ายหญิงไม่ต้องไปด้วยตนเองแต่ให้เพื่อนเป็นคนกลาง ถ้าแม่ฝ่ายชายยินยอมฝ่ายชายก็จะนำของขวัญที่เหมาะสมให้พ่อแม่เจ้าสาวเพื่ออยู่ร่วมเป็นสามีภรรยา กัน ถ้าฝ่ายชายมาจากต่างเมือง หรือเป็นคนที่ยกนหรือผู้ใหญ่บ้านไม่รู้จัก จะต้องมีการตรวจสอบประวัติก่อน ในกรณีที่บ้านมีลูกสาวมากกว่าหนึ่งคน ลูกสาวคนที่สองก็ต้องการแต่งงาน ลูกสาวคนแรกที่แต่งงานก็ต้องไปสร้างบ้านอยู่ต่างหาก ไม่มีประเพณีที่ ทั้งสองคู่อยู่ในบ้านพ่อแม่ฝ่ายหญิงพร้อมกัน อาจจะมีคู่สามีภรรยาช่วยกันสร้างบ้านเองหรือพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายช่วย ส่วนกรณีคนที่มีฐานะต้องการแสดงสถานะทางสังคมให้คนในชุมชนได้รับรู้ ก็จะจัดพิธีขึ้น ในกรณีนี้ จะไม่มีการให้คู่บ่าวสาวอยู่ด้วยกันก่อน แต่พ่อแม่ฝ่ายชายจะส่งเจ้าแกลไปสู่ขอ ถ้าตกลง จะเชิญเพื่อนๆ และญาติพี่น้องมารวมงานแต่ง เจ้าสาวจะอยู่ในห้องคนเดียว จนกว่าเจ้าบ่าวและญาติของเขาจะมาถึง และจะมีเพื่อนเจ้าสาวเดินนำหน้ามาที่คณะเจ้าบ่าว และให้ผู้สูงอายุผูกแขนบ่าวสาว หญิงจะอยู่ทางด้านซ้าย ฝ่ายชายจะอยู่ด้านขวา และพาเจ้าบ่าวสาว

^๒ Reginald Le May, p.๑๐๕

เข้าห้องหอ หลังจากนั้นจะมีงานเลี้ยงเฉลิมฉลองงานแต่ง หลังจากที่ทั้งคู่ได้แต่งงานกัน ๒-๓ วัน พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะส่งของขวัญไปให้พ่อแม่ฝ่ายชาย (ในกรณีที่ฝ่ายชายจนกว่า) เพื่อขอขมาผีบ้านฝ่ายชาย ที่ต้องเสียลูกชายไป ตอนแรกยังไม่มีการสร้างบ้านเพราะฝ่ายชายอาจจะทิ้งฝ่ายหญิงไป แต่หลังจากที่มีลูก พ่อแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายจะช่วยกันสร้างบ้าน การตั้งหลักปักฐานนี้อาจจะเป็นการให้ทอง ช้าง หรือแม้แต่บ้านและที่ดิน ถ้าฝ่ายหญิงเป็นลูกสาวคนเดียว ทั้งคู่จะอยู่บ้านฝ่ายหญิง ในส่วนเรื่องอายุผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่าในอดีตจะมีความเชื่อกันว่าไม่เป็นมงคล ถ้าผู้จะแต่งงานมีอายุเป็นเลขคี่ เช่น ๒๑ ๒๓ ๒๕ และฝ่ายชายจะไม่แต่งงานก่อนมีอายุ ๒๐ ปี แต่ในปัจจุบัน(ในช่วงที่ผู้เขียนอยู่) พ่อแม่ฝ่ายชายที่มีฐานะดี จะให้แต่งงานเมื่อมีอายุ ๑๖ หรือ ๑๗ ปี ส่วนฝ่ายหญิงอายุราวๆ ๑๕ ปีขึ้นไป และจะไม่ถือเรื่องอายุที่เป็นเลขคี่หรือเลขคู่^๓

ในเรื่องการแต่งงาน โดยทั่วไป ผู้เขียนเห็นว่าดินแดนแถบนี้ เป็นครอบครัวเดี่ยวเมียเดียว ตามหลักทางพระพุทธศาสนา แต่ในความเห็นผู้เขียนมองว่าน่าจะไม่ใช่ประเด็นทางศีลธรรมเป็นประเด็นหลัก น่าจะเป็นประเด็นทางเศรษฐกิจมากกว่าเพราะคนที่มีฐานะดีก็มีภรรยาหลายคน และคนที่ เป็นเจ้าทั้งหลายก็มีภรรยาหลายคนเช่นเดียวกัน^๔

การหย่า

ในเมื่อการแต่งงานเป็นเรื่องความยินยอมทั้งสองฝ่ายไม่มีพิธีต้องอะไรมากมาย การหย่าก็เช่นเดียวกัน ถ้าทั้งสองฝ่ายเห็นตรงกัน สนิทสนมที่มีอยู่จะถูกแบ่งออกเท่าๆกัน ส่วนหนี้สินตามกฎหมายและประเพณี ผู้ชายจะเป็นคนจ่าย ๒ ใน ๓ ส่วน ผู้หญิงจะจ่าย หนึ่งส่วน ถ้าตกลงกันไม่ได้จะให้กำนันเป็นตัวกลาง ถ้ายังตกลงไม่ได้อีกก็จะให้ศาลพิจารณา

การเจ็บป่วย การเสียชีวิต

คอนราต คิงซิล ได้เขียนถึงเรื่องความเชื่อของคนในหมู่บ้านกู๋แดงเกี่ยวกับเรื่องการเจ็บป่วย และการเสียชีวิตว่า มีตัวอย่างนายเขี้ยว(น้อยเขี้ยว) ซึ่งเคยบวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๖ ปี และสึกเมื่ออายุ ๒๑ ปี จนมีครอบครัว นายเขี้ยว เมื่ออายุ ๕๗ ปีป่วยด้วยโรคไต และพยายามรักษาทุกวิถีทางทั้งแพทย์ปัจจุบันและแพทย์แผนโบราณ และเมื่ออาการยังไม่ดีขึ้นญาติจึงจัดพิธี เรียกขวัญ (ฮ้องขวัญ) ซึ่งคอนราต ได้รับการอธิบายว่า ขวัญ คือวิญญาณ หรือจิตใจ เป็นความเชื่อทางพราหมณ์ และนำมา

^๓ Ibid, p. ๑๐๙

^๔ Ibid, p. ๑๑๐

ผสมผสานกับพุทธ พิธีได้จัดขึ้นช่วงบ่าย มีเพื่อนฝูงญาติพี่น้องมาช่วยกัน มากมาย มีการเตรียมของให้อาจารย์ผู้ทำพิธีร้องขวัญ ช่วยกันปั้นดินเหนียวเป็นรูปคน สัตว์ ๆ อย่างละ ๙ หรือ ๑๒ ตัว และใส่ไว้ในภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ มีผู้ป่วยและญาติพี่น้องร่วมพิธี หลังจากพิธีเสร็จแล้ว อาจารย์ให้นำภาชนะพร้อมทั้งหุ่นจำลอง ไปไว้นอกบ้าน และญาติมอบของให้อาจารย์(หมอขวัญ) ซึ่งมีอาหาร บุหรี่ ดอกไม้ रुपเทียน และเงิน ๓-๔ บาท คอนราดได้รับคำชี้แจงจากชาวบ้านที่มีอายุว่าพิธีร้องขวัญนี้ปฏิบัติมาหลายสิบปีแล้ว และนายเขียว เชื่อว่าที่เขาไม่สบายเช่นนี้ น่าจะวิญญาณพ่อแก้ว (Birth-father) แม่แก้ว (Birth-mother) โกรธที่เขาละเลยไม่ได้เลี้ยงท่าน ดังนั้นเมื่อมีใครไม่สบายจึงต้องเลี้ยงพ่อแก้วแม่แก้ว ส่วนข้อมูลที่คอนราดได้ทราบเพิ่มเติมจากพระระดับพระสังฆาธิการ อธิบายว่า ขวัญเป็นพลังใจที่สำผัสได้ มี ๓๒ ขวัญ ในแต่ละคน เช่น ขวัญที่อยู่ในเส้นผม ขวัญที่มือ ขวัญที่ขา ขวัญจะจากร่างกายเราไป โดยเฉพาะเมื่อคนเราเสียชีวิตขวัญจะตามวิญญาณไปด้วย ขวัญไม่เหมือนกับผี เพราะผีคือวิญญาณของคนที่ไม่ดีเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ เมื่อคนเราเสียชีวิต วิญญาณของเขาจะกลายเป็นผีและอยู่ในโลกของผี (เมืองผี) ในทำนองเดียวกันถ้าคนนั้นทำดีในสมัยมีชีวิตอยู่ วิญญาณจะเป็นเทวดา ส่วนพิธีเรียกขวัญ ทำขึ้นเพื่อเรียกขวัญกลับมา ที่มีคนเชื่อกันมากคือ วันเดียวกัน ขวัญบางส่วน ไปสถานที่บุคคลนั้นชอบ เพื่อเสพรสอาหารที่ตนชอบ หรืออยู่กับคนที่ตัวเองพอใจ ในพิธีนี้ หมอขวัญจะเรียกขวัญที่ล่องลอยไปกลับมาหาร่างกายเดิม เมื่อมีคนป่วยจะเห็นมีชาวบ้านมาแวะเยี่ยม เป็นกำลังใจอยู่ไม่ขาด บางคนมานอนเป็นเพื่อน ยิ่งป่วยหนักมากยิ่งมีคนมาเยี่ยมมาก ดังนั้นถ้าการป่วยยืดเยื้อเหมือนนายเขียว ก็เป็นภาระครอบครัว เพราะต้องเตรียมหมาก พลู บุหรี่ ให้แขก และเตรียมที่นอนให้แขกที่มานอนเป็นเพื่อน หลังจากนอนป่วยได้ ๑ เดือน นายเขียวได้เสียชีวิตลง

พิธีเกี่ยวกับการตาย

หลังจากที่นายเขียวเสียชีวิตแล้ว ญาติที่เป็นผู้ชายช่วยกันถอดเสื้อผ้า และล้างศพด้วยน้ำ ๑ ถัง ทาห้องด้วยน้ำผึ้งเพื่อป้องกันการกรเนา มัดมือในท่าพนม(มัดตราสัง) พร้อมกับดอกไม้รูปเทียนที่ และมัดเท้าด้วยด้ายสายสิญจน์ และทาที่หน้าศพด้วยแป้ง และให้ศพอยู่ในลักษณะนี้ จนกว่าโลงศพจะเรียบร้อย วางตะเกียงพายุที่จุดแล้วเหนือศรีษะศพ เพื่อให้ผีเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นในห้อง รวมทั้งของขวัญที่เตรียมไว้ทำบุญ มีพระบอกคอนราดว่า เหตุที่ต้องมีตะเกียงเพื่อเป็นเครื่องนำทางให้ผู้ตายได้พบทางไปโลกหน้า และเปลวไฟ ใช้จุดในวันฌาปนกิจ และเหนือหัวศพจะมีธงสามหางสีขาว ซึ่งหมายถึงพระรัตนตรัย และเป็นเครื่องหมายว่าผู้ตายเป็นพุทธศาสนิกชน เมื่อโลงศพพร้อมแล้ว ก่อนจะวางศพในโลง ญาติจะเอาทอง เงินเหรียญ หมากที่ตำแล้ว มะนาว และเครื่องเคียง อื่นๆ ใส่ปากศพ หลังจากนั้นเอาศพใส่โลง และประดับประดาโลง ด้วยหรีด และแจกันดอกไม้ ตะเกียงยังจุดอยู่ บนโลง ข้างๆมีบาตรพระ นอกจากนี้ มีธงสามหาง แขนงอยู่เหนือโลงศพ มีข้าวสาร ๑ ถุง มีแหวน มะพร้าวเพื่อชำระล้างศพในวันเผา จานอาหาร ลูกประคำ ชุดสีขาว และของอื่นๆ มีการเตรียมบันไดจำลอง ๓ ชั้น เพื่อวางทาบบันไดปกติในวันที่นำศพลงจากบ้าน นำน้ำใส่หม้อดินเพื่อชำระล้างบันได และที่ๆเคยวางโลงศพไว้

เสร็จแล้วทูปหม้อดินนั้นทิ้ง สำหรับวันเผาศพนั้น ญาติๆ จะปรึกษาพระ และพิธีที่จัดการศพจะไม่เหมือนกัน จากการสังเกตของคอนราดพบว่า ศพเด็กที่เสียชีวิตเมื่ออายุ ๖ ขวบด้วยโรคบาดทะยัก ญาติ(ไม่ใช่พ่อแม่) จะฝังในวันนั้น ตามประเพณี พ่อแม่จะไม่ได้รับอนุญาตให้เผาหรือฝังศพลูกชายตนเอง และมีอีกกรณีที่มีชายเสียชีวิตในวันพระ หลังจากป่วย ๒ วัน คอบวม มีคนเล่าว่าเพราะเขา รับประทานลาบปลาดิบ การเสียชีวิตแบบนี้ชาวบ้านถือว่าตายไม่ดี (ตายโหง) ต้องฝังในวันนั้นเลย และชาวบ้านเล่าว่าที่ทำเช่นนั้นนอกจากถือว่าเป็นการเสียชีวิตไม่ดีแล้ว โรคที่ทำให้คนตายเสียชีวิต อาจเป็นอันตรายต่อคนอื่นจึงต้องรีบฝัง ศพบางศพไม่ได้ให้นำลงบันไดบ้านตามปกติ แต่ต้องเจาะพื้นบ้านและให้นำศพออกทางนั้น และเพื่อให้คนตายได้ทำบุญวาระสุดท้ายก่อนฝัง ญาติๆเตรียมภาชนะใส่อาหาร เพื่อเลี้ยงนก เหตุผลต่างๆที่ไม่เหมือนกันนี้คอนราดกล่าวว่าแสดงว่าชาวบ้านก็ยังไม่ชัดเจนในวิธีการที่กระทำต่อศพ แต่สิ่งที่เขาสังเกตเห็นคือความร่วมมือร่วมมือและการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวบ้านตั้งแต่วันแรกและวันสุดท้ายทั้งกลางวันและกลางคืน หลังจากพิธีเผาศพของนายเขียวแล้ว ญาติๆจะปรึกษาพระว่าจะทำบุญอุทิศให้ผู้ตายวันไหน^๕

ส่วนรีจินอลด์เล เม ได้เขียนเกี่ยวกับการตายไว้ว่า เมื่อคนเหนือเสียชีวิต ญาติๆจะล้างตัวให้ แล้วใส่เสื้อผ้าใหม่ให้ และจะใส่เสื้อผ้ากลับด้าน เหตุผล คือ คนตาย เป็นผี ปกติผีจะใส่เสื้อผ้ากลับด้าน และจะมัดตราสัง และศพจะถูกนำไปนอนบนส้อมใหม่กลางห้อง พร้อมโยงด้ายสายสิญจน์รอบๆ ห้อง และจะมีการจุดตะเกียงไว้เหนือศีรษะศพ ทันทีที่มีคนเสียชีวิตญาติๆจะทำตระกร้าสานเล็กๆ เสร็จแล้วนำไปแขวนที่ประตูบ้านพร้อมโยงด้ายสายสิญจน์เป็นเวลา ๓ วัน เพื่อป้องกันผีไม่ให้เข้าบ้าน คืนแรกยังไม่มีโลง แต่คืนถัดมาศพจะนำใส่โลง และจะมีพิธีทางศาสนา ส่วนระยะเวลาในการจัดงานศพจะขึ้นอยู่กับฐานะและยศของผู้เสียชีวิต มีตั้งแต่ ๒-๓ วัน ไปจนถึง ๖ เดือนหรือมากกว่านั้น แต่โดยเฉลี่ยในหมู่บ้าน จะเก็บศพไว้ ๒-๓ สัปดาห์ ในระหว่างนั้นจะมีพระมาสวด โดยเฉพาะวันพระ ทุกเช้าครอบครัวจะนำบุหรี หมากพลู และผลไม้ไปถวายพระ เมื่อถึงวันฌาปนกิจเพื่อนๆและญาติผู้ตายจะมาร่วมกันแห่ศพไปเผา หลังจากเผาแล้วถ้าเป็นคนที่มีชื่อเสียงจะมีมหรสพ เพื่อนผู้เสียชีวิตจะมากินดื่ม และพูดคุยนึกถึงคุณความดีของผู้เสียชีวิตจนรุ่งเช้า^๖

๓.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี

^๕ Konrad Kingshill, Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand, Northern Illinois University, 1991), pp.๑๖๐-๑๗๐

^๖ Reginald Le May, p.๑๒๒

ตั้งแต่การการเดินทางด้วยเท้ามาที่เชียงใหม่แล้ว ในระหว่างการเดินทางจากแพร่มาเชียงใหม่ พอมาถึงแม่เมาะ จ.ลำปาง เกิดลมพายุฝนขึ้น หลังจากพายุฝนสงบ รีจินอลด์เล เม สังเกตเห็นคนเมืองที่ได้รับจ้างขนสัมภาระเดินทางมาด้วย ซึ่งเขาใช้คำว่าเรียกว่า “คนลาว” นำดอกไม้ เทียน และผลไม้มาวางไว้ใกล้ๆ ต้นไม้ใหญ่และจุดเทียนไว้สี่เจ้าที่เจ้าทางแต่เขาก็ไม่รู้สึกกลัวอะไร^๗

กรณีความเชื่อเรื่องผี รีจินอลด์เล เม ได้ยกประเด็นเรื่องราวที่เล่าจาก ศาสนาจารย์แมคคิล วารี และจากประสบการณ์ของเขาว่า ภรรยาของพระโอรสของเจ้าเชียงใหม่องค์หนึ่ง หลังจากที่พระโอรส สวรรคตแล้ว ได้แต่งงานใหม่ มีบุตร ๒ คน จากสามีคนที่สอง ในปี พ.ศ.๒๔๒๑ (๑๘๗๘) มีน้ำท่วมหนัก มีผู้คนเจ็บป่วยมากในเขตนั้น ลูกชายสองคนของนางถูกกล่าวหาว่ามีวิญญาณพ่อสิงอยู่ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเมือง ตามข้อเสนอของพระโอรสเชียงใหม่ คณะผู้สอนศาสนาตกลงที่จะพาทั้งครอบครัวให้ไปอยู่ภายใต้ความดูแลของพวกเขา แต่ท่านที่ที่พวกเขาได้ออกจากบ้านไป บ้านก็ถูกเผา แต่ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์เด็กทั้งสองคนก็กลับมาดูบ้านของตน โรคร้ายไข้เจ็บยังมีอยู่ จึงถูกกล่าวหาว่าไปทำให้ที่นั่นแพร่เชื้ออีก พระโอรสเชียงใหม่จึงขอให้คณะผู้สอนศาสนา ส่งตัวเด็กเหล่านั้นให้ศาลตัดสิน แต่ศาสนาจารย์แมคคิลวารี ได้กล่าวว่า คดีนี้ ถ้านำมาพิจารณา จะต้องมีการไต่สวนก่อนที่จะมีการพิจารณาคดี และในเงื่อนไขเดียวกันเท่านั้น ถ้าคดีได้รับการพิสูจน์ว่าจริงตามนั้นแล้ว ครอบครัวนี้อาจจะต้องถูกไล่ออกจากตำบลนั้น แต่ถ้าเด็กพ้นข้อกล่าวหา ผู้กล่าวหาจะต้องถูกไล่แทนตามที่ ศาสนาจารย์แมคคิลวารี คาดการณ์ คดีนี้ได้ยุติลงตอนนั้น แต่คดีนี้ทำให้เขาได้เห็นว่ ครอบครัวนี้ได้ประโยชน์จากการมีคณะผู้พิจารณาจากสยาม (ส่วนกลาง) มาร่วมด้วย

ตอนที่รีจินอลด์เล เม อาศัยอยู่ในลำปาง มีกรณีเด็กผู้ชายไร้เดียงสาคนหนึ่งที่ถูกสุภาพอ่อนโยน มาบอกเขาด้วยสีหน้าละห้อย ว่าต้องลาออก เมื่อเขาสอบถามเหตุผล ก็เล่าให้ฟังว่าเด็กคนนั้นและแม่ต้องออกจากหมู่บ้านไป เพราะแม่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ เขาและแม่จึงต้องออกไป

ศาสนาจารย์แมคคิลวารีได้เล่าให้ฟังว่ามีชายแก่คนหนึ่งถูกขับให้ไปจากภรรยาและครอบครัวของเขาและบังคับให้ไปอยู่คนเดียว เพราะเขามีข้างสองเชือก ที่เคยเป็นของคนที่ให้ฝึ้อยู่ด้วย และชาวบ้านจะไม่ทนให้เขาอยู่ด้วยเพราะกลัวผีที่สิงอยู่ และในตำบลแห่งหนึ่งที่ลำพูน มีโรคใช้รากสาดระบาด ครอบครัวของชายที่มั่งคั่งครอบครัวหนึ่งถูกบังคับไม่ให้ออกไปไหน เนื่องจากเป็นที่พักของ

^๗ Ibid, p. ๗๔

วิญญาณชั่วร้ายที่ทำให้เกิดโรคนี้ และชาวบ้านเตือนพวกเขาให้หนีไป แต่พวกเขาก็ปฏิเสธที่จะทำเช่นนั้น และอยู่มาวันหนึ่งพวกชาวบ้านก็มารอที่ประตูบ้านและบังคับให้พวกเขาออกไป ทันทันทีที่พวกเขาจากไป ทรัพย์สินทั้งหมดของเขา ซึ่งประกอบไปด้วย บ้านไม้สักหลังใหญ่สองหลัง ทั้งเรือนนอกและยุ้งข้าว ฎฐหรือหมุด และสถานที่นั้นก็ถูกทิ้งว่างเปล่า สุดท้ายคณะสอนศาสนาที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้สร้างบ้านใหม่ ใช้เป็นโบสถ์คริสต์ และในที่สุดครอบครัวนั้นก็เปลี่ยนมาเป็นคริสเตียน

และมีตัวอย่างคนที่เสียชีวิตอีกมากมายที่ตายโหง ไม่ว่าจะเป็นการตายจากโรคคหิวาต์ หรือหญิงตายท้องกลม ซึ่งผีเหล่านี้จะดู ไม่มีชาวบ้านคนไหนกล้าซื้อทรัพย์สินของคน que เสียชีวิตกลุ่มนี้ เพราะกลัวจะมีผีสิงอยู่ จึงมีชาวยุโรปที่ไม่ได้กล้ามาซื้อของที่เขาคต้องการไป

รีจินอลด์เล เม ได้เอ่ยถึง ฮอลท์ ฮอลเลทท์ (Holt Hallett) ที่ได้เขียนหนังสือ “Thousand Miles on an Elephant” ที่ได้เล่าเกี่ยวกับวิญญาณ ที่เรียกว่า “ผีกะ” เขากล่าวว่า “ไม่มีใครยอมรับว่าเคยเห็นผีกะ แต่เล่ากันว่ามันมีร่างกาย เป็นน้ำ เสียงร้องจะดังคล้ายๆม้า เมื่อตอนมันวิ่ง เล่ากันว่าวิญญาณเหล่านี้ มาจากวิญญาณคนจนที่เสียชีวิต พวกเขาถูกรังเกียจจากคนที่ปฏิเสธจะให้อาหารและที่พักแก่เขา และตั้งใจกลับมา กำจัดและสิ่งลูกหลานคนที่ตระหนี่เหล่านี้ั้น ทุกชั้นของวิญญาณ แม้แต่ผีบรรพบุรุษ จะกลัวผีกะ เมื่อผีกะเข้ามา ผีประจำเรือนก็จะหายไปทันที และจะยังไม่กลับมาจนกว่าผีกะจะถูกไล่ไป”^๔

ตอนนั้นเป็นเรื่องจริงจังที่จะกล่าวหาใครว่ามีผีสิง ถ้ามีการตรวจสอบแล้ว ก็จะถูกจับโบย ขับไล่ และทำลายข้าวของ รีจินอลด์เล เม ยังได้พูดถึงเรื่องหม้อผีที่เขาได้ประสบด้วยตนเอง ตอนที่เขาอยู่ที่ลำปาง เขามีเด็กรับใช้คนหนึ่งชื่ออ้ายคำ ส่วนตัวเขาก็มีความรักและเอ็นดูเด็กคนนี้นี่มากมากกว่าบรรพบุรุษคนก่อนๆ ของเขาที่เคยรับใช้เขา แต่ด้วยความเข้าใจผิดของเด็กที่คิดว่าเขาไม่ได้รู้สึกเอ็นดูเด็กคนนี้นี่มาก เด็กคนนี้อ้ายคำ มีพ่อไปเป็นคนทำอาหารให้กับเพื่อนของรีจินอลด์เล เม และยังเป็นหม้อผีอีกด้วย อ้ายคำจึงไปขอให้พ่อของตนทำเสน่ห์ให้เจ้านายรักมากยิ่งขึ้น พ่อก็ประกอบยาเสน่ห์ให้ และต่อมาอ้ายคำนำน้ำเพื่อมาใส่นมให้เขาดื่ม แต่เขาสังเกตเห็นก่อนว่า มีสีแดงปนกับน้ำมาด้วย จึงถามอ้ายคำ ว่า เป็นเพราะเหตุไร อ้ายคำก็ตอบแบบเสีงๆไปว่าคงเป็นเพราะน้ำที่ออกมาจากก้นหม้อน้ำ(หม้อดิน) ที่เขาซื้อมา แต่เขาก็บอกอ้ายคำไปว่าหม้อน้ำที่เขาซื้อมามี ๒ สี มีสีดำ และสีแดง แต่

^๔ Reginald Le May, p.๑๓๗

หมอนี้เป็นสีดำ ทำไมน้ำจึงเป็นสีแดง ในที่สุดเขาก็ได้คำตอบจากพ่อค้าในเรื่องราวทั้งหมด ซึ่งเขาจำเป็นต้องไล่ยายคำออก แทนที่จะทำให้เขารักกลับกลายเป็นว่าทำให้เขาขาดความเชื่อถือในยายคำ เพราะไสยศาสตร์นี้ คุณรีจินอลด์เล เม ก็ได้กล่าวต่อไปว่า ถึงแม้ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์จะหายไปยากกับคนเมือง (ภาษาอังกฤษเขาใช้ Lao folk) แต่ก็มีหลายด้านให้คิด และเขาก็เริ่มเข้าใจมากขึ้นตอนที่เดินทางไปทางด้านเหนือของเชียงราย ขณะที่ผ่านไปสังเกตเห็นวัตถุที่ไม่ค่อยได้เห็นวางอยู่ใต้ต้นไม้ข้างถนน มีตะกร้าสี่เหลี่ยมเล็กๆ ทำด้วยใบตอง คล้ายๆ ตะกร้าที่ทำด้วยใบไม้ใส่สตรอเบอร์รี่ที่อังกฤษ และข้างในนั้นมีรูปปั้นคนและสัตว์ และคนที่เดินทางไปกับเขาก็เล่าให้ฟังว่ามันเป็นการเช่นไหว้ผีป่า เพราะมีคนที่บ้านอยู่หลังต้นไม้ต้นไม้สบาย เขาก็ได้พูดกับคนในคณะของเขาว่า ถ้าจะให้ได้ผลจริงๆ ไม่น่าจะเป็นรูปปั้น น่าจะเป็นคนจริงๆ ถึงจะได้ผล คนเหล่านั้นก็ตอบติดตลกว่าไม่มีผลอะไร เพราะผีมันจำไม่ได้หลอกกว่าอันไหนคนอันไหนหุ่น

รีจินอลด์เล เม ได้กล่าวต่อไปว่า ความเชื่อเรื่องผีบางเทวดา ปนอยู่ในความเชื่อของชาวบ้าน และสิ่งที่ชาวบ้านทำจึงไม่ได้ทำเพราะเป็นเรื่องตลก แต่ถ้าในความรู้สึกของคนยุโรปแล้ว เป็นเรื่องยากที่จะเชื่อว่าผีมีอำนาจที่ทำร้ายคนได้ ไม่ทราบว่าการศึกษามีผลต่อความเชื่อเหล่านี้หรือไม่ แต่เขาก็ได้กล่าวเสริมว่าไม่ใช่แต่จะมีผีไม่ดี ยังมีผีดีที่เรียกว่า “ผีเรือน” ซึ่งคล้ายๆ กับ ผีเรือนของชาวโรม (ภาษาอังกฤษใช้คำว่า penates หรือ tutelary) และมีเรื่องเล่าน่าสนใจเรื่องหนึ่ง ว่ามีมิชชันนารีที่มาจากใหม่ พยายามเปลี่ยนศาสนาหญิงแก่คนเมืองให้นับถือศาสนาคริสต์ และบอกหญิงคนนั้นว่า ถ้าเธออนุญาตให้บาทหลวงของเขา เข้ามาบ้านเธอ เขาจะไล่ผีออกไปให้หมด สิ่งนี้ทำให้หญิงแก่คนนั้นไม่ค่อยพอใจ และโกรธมาก จึงได้ทำมิชชันนารีคนนั้น ให้มาบ้านเธอ เพราะผีนั้นเป็นผีเทวดาคู่ครองเธอ และก็ไม่รู้ว่าจะเกิดเพศภัย อันตรายอะไรบ้าง ถ้าไล่ผีเจ้าเรือนไป^๙

ในประเด็นเรื่องนี้ รีจินอลด์เล เม เห็นด้วยกับคุณคุณ ฮอลท์ ฮอลเลทท์ ที่ได้มอบหนังสือของเขาให้กับคณะผู้เผยแพร่ศาสนาชาวอเมริกันในพม่าและไทย ว่ามันเป็นเรื่องยากมากที่จะเผยแพร่ศาสนาแถบนี้ และเขาก็ทราบว่ามีคนประเทศเดียวกันกับเขา มองว่าการเผยแพร่ศาสนาแถบตะวันออกเป็นเรื่องไม่จำเป็นเพราะคนยังไม่มีการศึกษาดีพอที่จะเข้าใจแก่นพระคัมภีร์ หรือถ้ามีเช่นนั้นแล้ว ก็เป็นเพียงแค่อำนาจไสยศาสตร์อีกรูปแบบหนึ่งมาแทนที่อีกแบบหนึ่ง^{๑๐}

^๙ Reginald Le May, pp.๑๓๘-๑๓๙

^{๑๐} Ibid, ๑๔๐

ส่วนคอนราด คิงฮิล ได้เขียนถึงความเชื่อเรื่องผี หรือวิญญาณ ว่า ชาวบ้านมีความเชื่อผีบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) มีผีประจำครอบครัว ทุกบ้านในกรุงเทพฯ มีผีบรรพบุรุษที่ต้องเคารพ ถ้ามีการจัดงานไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน ปลุกบ้าน หรือย้ายบ้าน จะต้องแจ้งผีบรรพบุรุษ ถ้าไม่ทำเช่นนี้ผีบรรพบุรุษจะขัดขวางหรือให้เกิดสิ่งไม่ดีขึ้น จนกว่าจะมีการขอขมา นอกจากผีบรรพบุรุษแล้ว ยังมีความเชื่อเรื่องผีพระภูมิเจ้าที่ ผีเจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ผีเหล่านี้ได้รับการปฏิบัติเหมือนพระเจ้า ถ้ามีการเคารพไหว้หรือเลี้ยงผีจะได้รับสิ่งแต่สิ่งที่ดี มีความสุข แต่ถ้าเพิกเฉยจะเกิดสิ่งไม่ดีต่อครอบครัว^{๑๑}

มุมมองระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์ในเรื่องนี้

แต่อย่างไรก็ตาม ริจินอลด์ เล เม มองว่า ถ้าจะว่าไปแล้วศาสนาคริสต์ก็มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ คือพระเจ้าผู้สร้างซึ่งก็ยังมีใกล้เคียงกับวิถีความเชื่อเดิมของชาวบ้านที่เชื่อเรื่องผี ซึ่งอยู่เหนือพวกเขาอีก และมีความแตกต่างจากศาสนาพุทธที่เป็นอเทวนิยม ปฏิเสธพระเจ้าผู้สร้าง แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่เคยปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้า เมื่อมีคนมาถามเรื่องนี้พระองค์ก็จะตอบแต่คำถามที่มีประโยชน์ พิสูจน์ให้เห็นได้ แต่ให้ยึดการประพฤติปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปดแทน ที่จะทำให้พวกเขาพ้นความทุกข์จากโลกนี้ โดยส่วนตัวเขามองพระพุทธศาสนาว่า มองโลกแง่ร้าย (pessimism) พิจารณาจากคำสอนที่มองว่า โลกนี้มีแต่ทุกข์ ทุกข์ที่เกิดจาก ความอยาก ทุกอย่างไม่มีเที่ยง เปลี่ยนแปลงตลอด สิ่งที่ดีที่สุด (ถ้าทำได้) คือการกำจัด ความอยาก เพื่อไม่ให้ต้องมาเวียนว่ายตายเกิด แต่ไม่ว่าเราจะเห็นด้วยกับคำสอนนี้หรือไม่เราจะต้องยอมรับว่า มันมีอยู่ตามปรัชญาชีวิตอยู่แล้ว นั่นคือแนวทางการหลุดพ้น อริยมรรคมีองค์แปด ที่ต้องการให้เราประพฤติมาตรฐานจริยธรรมขั้นสูงเหมือนศาสนาคริสต์

ริจินอลด์ เล เม มองว่าเรื่องการที่ประเทศใดๆที่จะส่งมิชชันนารีมาเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทย จะต้องส่งคนที่เข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของภูมิภาคนั้นๆ ด้วย เพราะไม่เช่นนั้นจะมีการแปลความหมายที่คลาดเคลื่อน กับความเชื่อของคนในสังคมนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น การไม่ให้ไหว้พระพุทธรูป เพราะถือว่าพระพุทธรูปเป็นรูปเคารพ เทวรูป (Idol) ตามข้อห้ามที่ไม่ให้บูชาตามหลักศาสนา ถือว่าเป็นเรื่องที่น่ารังเกียจ เพราะพระพุทธศาสนาเองก็เป็นอเทวนิยม (Atheistic) พระพุทธเจ้าไม่ได้สนับสนุนให้อ้อนวอนเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ ดังนั้นการที่คนท้องถิ่นเคารพพระพุทธรูป (Buddha Image) ก็เหมือนกับการที่คนทั่วไปห้อยรูปคนที่เขารักและเคารพ เมื่อคนเหล่านั้นจากไป เอาไว้

^{๑๑} Konrad Kingshill, p.๑๓๐

เตือนสติในการระลึกรู้ถึง โดยเฉพาะพระพุทธเจ้าที่เป็นต้นแบบของคนดีจะทำให้เราเป็นคนดีไปด้วย ด้วยเหตุนี้การเคารพพระพุทธรูปซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าจึงไม่น่าจะเป็นเรื่องผิดอะไร^{๑๒}

๓.๓ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง

รีจินอลด์ เล เม ได้เล่าความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง ก็นึกถึง เรื่องยันต์ และ เหรียญ ที่คนทางเหนือใช้กันเพื่อป้องกันอันตราย ฝ่ายยันต์และเหรียญที่คนใส่งค์ต้องได้รับการปลุกเสก จากพระก่อนถึงจะมีประสิทธิผล และเขายังได้เล่าต่อว่า ความรู้ซำงของเขาเล่าให้ฟังว่าถ้าเขาได้ช่วย พระจะมีความมั่นใจในการที่จะจัดการกับซำงที่ดุร้ายหรือตกมันได้ แต่ถ้าไม่มีก็จะทำไม่ได้ คนทาง เหนือส่วนใหญ่จะชอบสักยันต์ ตามตัว ตามหน้าอก และฝังทับทิมหรือไพลินเล็กๆ ในเนื้อเพราะเชื่อว่า จะทำให้พวกเขาปราศจากอันตราย แห่งแร่ไฟโรท์สีเหลืองเล็กๆ ถ้านำมาปลุกเสกและบูชาดีๆ จะเป็น เสน่ห์แม้แต่สุนัขบ้าก็จะไม่ทำร้าย หนองแรดเป็นเครื่องรางโชคลาภ มีราคาสูง หนองกวาง (ตั้งเล็กๆที่ งอกมาจากหัวกวาง) ถ้านำมาทดสอบ ดั่งนี้จะมีประสิทธิภาพ คือ นำหนองกวางใส่ถ้วยข้าวแล้วนำไปวาง ไว้แล้วเรียกไก่ให้มากิน ถ้าไก่มากินข้าวหนองนั้นถือว่าไม่มีค่าใดๆ แต่ถ้าไก่ดูเหมือนอยากจะทำกินแต่ไม่ เข้ามากินแสดงว่ามีประสิทธิผล มีค่ามาก ผู้มีไว้ครอบครองจะพบแต่ความโชคดี แคล้วคลาดปลอดภัย แต่ที่ผู้เขียนพบเห็นบ่อยที่คนทางเหนือแขวนกันคือตะกรุด แขนงรอบเอว รอบกลำมเนื้อแขน หรือรอบ คอ ก่อนจะแขวนตะกรุดเหล่านี้พวกเขาจะมีวิธีทดสอบก่อนว่าจะมีเมตตามหานิยมหรือไม่ คนที่จะ แขวนตะกรุดจะนำต้นกกมา ยึดดอกและวัดขนาดด้วยต้นกกให้พอดีกับหน้าอก เมื่อได้ขนาดพอแล้วตัด ส่วนเหลือทิ้ง แล้วรวบสายรัดที่มีอยู่ขึ้นมา แล้ววางไว้ในที่เหมาะสมของร่างกาย สวดพุทธคุณที่จะทำ ให้กกที่วัดไว้สั้นลง เสร็จแล้วอธิษฐาน แล้ววัดขนาดรอบหน้าอกอีกครั้งหนึ่ง ถ้ากกทั้งสองด้านไม่ ประจบกัน ถือว่าขลัง แต่ถ้าทั้งสองด้านมาประจบกันถือว่าไม่ขลังไม่เกิดผลอะไร ถ้าเครื่องรางนี้ผ่าน การทดสอบ จะมีพุทธคุณทำให้แคล้วคลาดปลอดภัย จากลูกปืนหรือหอกดาบ หรือยิงไม่เข้า สิ่งสำคัญ จะต้องนึกถึงพุทธคุณ แต่เมื่อมาพิจารณาแล้วคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ดูเหมือนจะขัดแย้งกับ เครื่องรางของขลังเหล่านี้^{๑๓}

^{๑๒} Reginald Le May, pp.๑๔๑-๑๓๙

^{๑๓} Reginald Le May, pp.๑๒๐-๑๒๑

๓.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน

คอนราด คิงซิล พุดถึงแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ ของชาวบ้าน กู๋แดง จะให้ความสำคัญเรื่องผลผลิตที่ให้ผลกำไรตอบแทนรวดเร็ว ในช่วงระยะสั้นๆ เช่นการปลูกยาสูบ การใช้ปุ๋ยธรรมชาติ และยั่งยืน เช่นการไถพลิกหน้าดิน แทนการเผาตอข้าวดูเหมือนจะได้รับความนิยมน้อยจากเกษตรกร ชาวนาพร้อมขายของที่เขาสั่งมาไม่นาน ถ้าพอขายได้กำไร เช่น การซื้อสุกรมาเพื่อเลี้ยงขาย ถ้ามีคนมาขอซื้อต่อในราคาที่จะทำให้ได้กำไรชานาก็พร้อมที่จะขายทันทีโดยไม่ต้องรอให้สุกรโตก่อน หรือถ้าซื้อวัว ควาย มาช่วงก่อนฤดูไถนา หลังจากผ่านฤดูไถแล้วถ้ามีคนมาซื้อถึงแม้กำไรไม่มาก พวกเขาก็ยินดีขาย อย่างน้อยได้นำมาใช้งานแล้ว และยังขายพอได้กำไรอยู่บ้าง เรื่องผลกำไรนี้ผู้เขียนมองไปถึงประเด็นเรื่องการที่พ่อแม่ส่งลูกเรียนหนังสือในระดับสูงเพื่อให้ได้เงินมากๆในอนาคต และจะได้เลี้ยงดูพ่อแม่ต่อไปเมื่อถึงวัยชรา ตลอดจนถึงเรื่องการทำบุญ หรือการถวายอาหารพระ ถ้ามีคนในครอบครัวคนใดคนหนึ่งทำก็สามารถแบ่งบุญให้คนอื่นๆในครอบครัวได้ และประเด็นสำคัญไม่ใช่เรื่องการถวายอาหารพระแต่เป็นเรื่องการทำบุญ นั่นหมายความว่า จะได้บุญกลับมา ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างถึงหญิงมีอายุคนหนึ่งได้บอกเขาว่าเธอเร่งทำบุญในช่วงบั้นปลายชีวิตนี้เพื่อที่จะได้บุญและเกิดชาติหน้าจะได้รวยยิ่งขึ้นไปมากกว่าชาตินี้^{๑๔}

นอกจากเรื่องประโยชน์และกำไรที่จะเกิดขึ้นกับตนแล้ว ชาวบ้านก็มีความยินดีเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนานรื่นเริง เช่นคนไปร่วมงานวัดที่มีมหรสพต่างๆ ส่วนวัดก็ต้องการให้คนไปทำบุญ การลงแขกช่วยกันเกี่ยวข้าวของชาวบ้านทำให้เกิดบรรยากาศสนุกสนานไม่น่าเบื่อ และอีกประเด็นที่สำคัญที่เขามองเห็นความร่วมมือของชุมชนที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน คือการสร้างสาธารณะประโยชน์ เช่นการสร้างถนน สะพาน การขุดคลองเป็นต้นที่ ชาวบ้านให้ความร่วมมือ ส่วนหนึ่งอาจจะ

^{๑๔} Konrad Kingshill, pp.๗-๘

มีการจ้างคนงาน โดยมีผู้ใหญ่หรือกำนันดูแล ที่เหลือเป็นความร่วมมือกันของชาวบ้าน นอกจากนี้แล้ว เวลาบ้านไหนมีงาน ไม่ว่าจะป็นงานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น ชาวบ้านจะช่วยเหลือกัน ตั้งแต่วันเตรียมงาน จนเสร็จงาน และเขายกตัวอย่างเรื่องที่ได้พบเห็นด้วยตัวเอง คือ มีอยู่ครั้งหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ชาวอเมริกันมาเยี่ยมหมู่บ้านกุ้แดง และขากลับคนคนขับรถจี้บเร่งรีบในช่วงกลางคืนขับรถตกคูข้างถนน ไม่ถึงสิบนาทีโดยที่ไม่ต้องร้องขออะไรชาวบ้านสืบทอดคนเข้ามาช่วยยกรถขึ้นแสดงถึงความรู้สึกรับผิดชอบในสังคมดีมาก (community responsibility)

การใช้เทคโนโลยีช่วยในการเกษตร

ผลส่วนหนึ่งของการโยกย้ายแรงงาน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำเกษตรของชาวบ้าน คือ การนำรถแทรกเตอร์มาใช้ในการเกษตร แทนการใช้มือและสัตว์ มีการนำยาปราบศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี มีการจ้างงานมากกว่าอดีตซึ่งแต่ก่อนเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานที่สลับกันช่วยในระหว่างเพื่อนฝูงในหมู่บ้านและญาติพี่น้อง เช่นการลงแขก ดำนา เกี่ยวข้าว และจากการใช้วิธีการเกษตรสมัยใหม่ทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น พ่อแม่มีกำลังส่งลูกเรียนหนังสือในเมือง^{๑๕}

การเช่าที่ทำกิน

ในการเช่าที่ทำกินของชาวบ้านมี ๒ ระบบ ได้แก่ ระบบที่หนึ่ง เจ้าของที่รับผิดชอบเรื่องการนำน้ำส่งทางคลองชลประทานพร้อมทั้งแรงงานในการทำเหมืองส่งน้ำ ผู้เช่าใช้แรงงาน วัว ควาย ของตน ผลที่ได้แบ่งกันคนละครึ่ง ๕๐/๕๐ ระบบที่สอง ผู้เช่ารับผิดชอบทุกอย่าง ผลผลิตที่ได้แบ่งให้เจ้าของที่ ๑๕ ถึง ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งบางครั้งเจ้าของที่อาจจะให้คืน ๒-๓ ถึง เพื่อแสดงถึงความมีน้ำใจ จากที่ผู้เขียนถามชาวบ้านคนหนึ่งว่าค่าเช่าแพงไปไหม ได้รับคำตอบว่าไม่แพง เขายังได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ถ้าเช่าที่นา ๑๐ ไร่ ก็ต้องยืมเงิน สามหมื่นบาท แต่ถ้าจ่ายเป็นถังก็จะคืนข้าว ๑๕๐ ถัง ซึ่งคิดเป็นเงิน ๙๐๐ บาท

^{๑๕} Konrad Kingshill, p.๒๓

ในตอนนั้น (พ.ศ.๒๔๙๖) ถ้ายืมเงินสามหมื่นบาทกับสหกรณ์เกษตรกร อ.สารภี จะต้องจ่ายดอกเบี้ย ร้อย ละ ๙ ต่อปี หรือประมาณ ๒,๗๐๐ บาท นั้นหมายความว่าต้องจ่ายแพงกว่าค่าน้ำข้าวเป็นถึงสามเท่า ยิ่งไปกว่านั้นถ้ายืมเงินสหกรณ์ไม่ได้ ต้องไปกู้ยืมคนที่ปล่อยเงินกู้ทั่วไป จะเสียดอกเบี้ยร้อยละ ๕ บาท ต่อเดือน หรือ ร้อยละ ๖๐ ต่อปี^{๑๖} (๒๔-๒๕)

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก

๑. พิธีแหกนา เป็นพิธีเตรียมนา

พิธีแหกนาเป็นพิธีทำขึ้นเพื่อให้เกิดความมั่นใจที่จะได้ผลผลิตที่งอกงาม จะเลือกทำกันในเดือน ค่ำมากกว่าเดือนคี่ พิธีนี้ชาวบ้านเชื่อกันว่าจะป้องกันแมลงศัตรูพืชและความเสียหายตามธรรมชาติอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับผลผลิต โดยที่ชาวนาจะเตรียมนาเล็กๆ โดยการกั้นทำนบเล็กๆ เตรียมอุปกรณ์ในการทำนาไม่ว่าจะเป็นจอบ เสียม พลั่ว คราด มีการเตรียมตะแหลั่วและขอครอบๆซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ แล้วนำไปผูกติดกับเสาไม้ไผ่หกต้น ที่มีความสูงในระดับสายตา เพื่อนำของบวงสรวงไปวาง ถ้าไม่มีไม้ไผ่ อาจจะเป็นไม้อื่นก็ได้ สำหรับอาหารที่เตรียมในพิธีจะมีของรับประทานตามท้องถิ่น ซึ่งเครื่องปรุงจะมี กะปิ น้ำปลา และข้าวสวยปากหม้อ อาหารจะเอาใส่ภาชนะที่ทำจากใบตองซึ่งเชื่อว่าสะอาด บริสุทธิ์ กว่าภาชนะทั่วไป หลังจากนั้นจะมีพิธีบวงสรวงข้าวปลาอาหารและกล่าวคำบวงสรวง เสร็จแล้วจะไถ นาที่เตรียมไว้ประมาณ ๑ ชั่วโมง เสร็จแล้วปล่อยทิ้งไว้จนกว่าฝนจะตก เมื่อทุกอย่างพร้อมที่จะหว่าน ข้าวในนาปกติ พิธีบวงสรวงก็จะมีขึ้นอีกเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยปกป้องความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ หรือแมลงต่างๆ

๒. พิธีหว่านข้าวและไถนา

^{๑๖} Ibid, pp.๒๔-๒๕

ในการเตรียมข้าวเปลือกที่จะหว่าน ชาวนาจะนำข้าวใส่ภาชนะที่มีน้ำไว้ แล้วทิ้งไว้ ๓ วัน เมล็ดข้าวที่เบาไม่มีคุณภาพจะลอยน้ำจะถูกคัดทิ้ง ส่วนเมล็ดที่ดีจะเหนียวออกแล้วใส่ภาชนะอื่นแล้วนำฟางมาใส่ไว้ข้างบน และเก็บไว้แบบชื้น ๒ วันจนข้าวเริ่มจะงอกพร้อมที่จะหว่าน ที่เพราะกล้าจะถูกเตรียมไว้ และเหลือช่องสำหรับเดินสองแถวเพื่อไขน้ำออก ก่อนที่จะหว่านเมล็ดข้าวชาวนาจะบอกกล่าวพระแม่โพสพ กับสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่นี้และขอให้พระแม่โพสพปกป้องรักษาให้ข้าวงอกด้วยความสมบูรณ์และให้ผลผลิตดี เดิมทีช่วงปลายเดือนมิถุนายน ชาวบ้านจะนำเมล็ดข้าวที่งอกหว่านในภาชนะเพาะกล้าสี่เหลี่ยมผืนผ้าเล็กๆ และปกติจะทำช่วงคืนพระจันทร์วันเพ็ญ มีชาวบ้านคนหนึ่งเล่าให้ผู้เขียนฟังว่าเขามักจะเพาะกล้าคืนพระจันทร์วันเพ็ญ เพราะต้องการให้ข้าวกล้าโตขึ้นสวยเหมือนพระจันทร์เพ็ญ

หลังจากที่หว่านเมล็ดกล้าในที่เพาะแล้ว จะต้องคอยดูจนกว่าต้นกล้าจะโตในระดับประมาณ ๑ ศอก ถ้าน้ำมากไปกล้าก็จะสำลักน้ำตาย ถ้าน้ำไม่พอต้นกล้าก็จะเหี่ยว และในช่วงต้นกล้ากำลังเจริญเติบโตอยู่นั้นชาวนาจะไปไถเตรียมนาเพื่อปลูกข้าว และจะต้องไถในทุ่งที่เตรียมพิธีเพาะต้นกล้าไว้โดยปกติแล้วชาวนาจะไถตั้งแต่เช้าตรู่ หรือจะเป็นบ่ายแก่ๆ เพราะเวลาที่เหลือจะให้วัว หรือควายได้พัก

ในการเพาะกล้าอย่างน้อยใช้เวลา ๓๐ วัน ก่อนที่จะนำไปปลูกในแปลงนาปกติ หลังจากปลูกข้าวและถึงเวลาเก็บเกี่ยวแล้ว ชาวบ้านจะช่วยกันเกี่ยวข้าว ไม่ว่าจะเป็นการดำนาหรือเกี่ยวข้าวชาวนาจะพูดคุยสนุกสนานสลับด้วยเสียงหัวเราะบ้างตลอดการทำงาน

เดือนกรกฎาคม

นอกจากการปลูกข้าวแล้วชาวบ้านยังปลูกลำไย แต่ชาวบ้านไม่ต้องไปทำอะไรมากกับลำไย ไม่ต้องไปรอเก็บผล เพราะมีพ่อค้าชาวจีนมาซื้อตั้งแต่ลำไยออกดอกแล้ว มีชาวบ้านไม่กี่คนที่เก็บผลลำไยเองไปขาย ในปีพ.ศ.๒๕๕๔ ชาวสวนขายผลลำไยเฉลี่ยตันละ ๘๘ บาท ปีก่อนนั้นขายตันละ ๕๓ บาท จากการที่ผู้เขียนสัมภาษณ์ไม่มีชาวสวนคนไหนขายลำไยให้กับพ่อค้าจีนติดต่อกันสองปี และพ่อค้าที่

ต้องการซื้อผลลำไยที่บ้านกุ๋แดง จะต้องมีชาวบ้านคนอื่นเป็นคนแนะนำมา คนแปลกหน้าทุกคนจะไม่สามารถมาซื้อผลลำไยได้เอง ชาวบ้านจะไม่ขายให้

เดือนสิงหาคม

หลังจากที่ปลูกข้าวแล้วไม่นาน ชาวนาและครอบครัวจะช่วยกันลงนาเพื่อ ย่ำโคลน เดือนนี้จะเห็นชาวนาส่วนใหญ่ลงไปอยู่ในแปลงนาของตนหลายชั่วโมงเพื่อลงย่ำโคลนที่อยู่ใต้น้ำด้วยเท้าเปล่า เหตุผลก็เพื่อให้หญ้าและวัชพืชตายและเดินก็จะเสมอช่วยทำให้ข้าวโต หลังจากนั้นชาวนาก็จะรอนสันฤดูฝน

การนวดข้าวและเก็บข้าว

วิธีนวดข้าวในเชียงใหม่มี ๓ วิธี คือ ๑. นวดบนลานที่ทำด้วยโคลนหรือมูลวัวควาย ๒. ใช้ตะกร้าสานใหญ่ซึ่งนำไปวางที่ทุ่งนาตรงไหนก็ได้ และ ๓. สร้างราวกันยาวประมาณ ๑๕ ฟุต (วิธีนี้ไม่ค่อยได้รับความนิยม) ส่วนใหญ่ที่แถวๆกุ๋แดงจะใช้วิธีที่ ๒

ผลผลิตที่ลดลงแต่ละปีชาวบ้านเชื่อว่ามีการใช้ดินมากเกินไป กอรัป กับปี ๒๕๙๕ รัฐบาลมีการมอบปุ๋ยให้ชาวนา แต่ไม่ได้ผลเท่าที่ควรเพราะชาวบ้านขาดความเข้าใจในการใช้ปุ๋ย นอกจากนี้ชาวนาต้องจ่ายภาษี ที่บ้านกำนัน ไร่ละ ๓ ถัง เฉลี่ยแล้วร้อยละ ๘ ของผลผลิตต่อไร่ ภาษีที่จ่ายผู้เขียนได้รับการเล่าว่าจะถูกนำไปใช้ในเรื่องชลประทาน

เดือนธันวาคม-มกราคม

ทันทีที่มีการเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วชาวนาจะเตรียมปลูกถั่วเหลือง เนื่องจากดินยังมีความชุ่มชื้นอยู่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗ เริ่มมีการนำรถแทรกเตอร์มาไถที่นาเพื่อการเพาะปลูกแล้วแต่ยังไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนัก เพราะชาวนาเชื่อว่ารถแทรกเตอร์ไถลึกเกินไปทำให้หน้าดินที่ดีถูกกลบลงไป ซึ่งโดยทั่วไปชาวบ้านจะใช้จอบหรือเสียม แทน และไม่ได้ใช้วัวควายไถ เนื่องจากดินในช่วงนี้จะ

ค่อยข้างแห้ง แต่ในปี พ.ศ.๒๕๑๗ รถแทรกเตอร์ได้ถูกนำมาใช้มากขึ้นในการเตรียมดิน นอกจากปลูกพืชตระกูลถั่วแล้ว ชาวบ้านบางคนปลูกยาสูบ หรือผักต่างๆ เช่น ผักกาด แดงกวา พริกไทย มะเขือเทศ เป็นต้น และมีผลผลิตการเกษตรที่สำคัญอีกอย่างคือกระเทียม ซึ่งมีการปลูกทั่วไป

เดือนกุมภาพันธ์

ชาวนาปลูกถั่วลิสง ซึ่งถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่นิยมปลูกมากกว่าถั่วเหลือง เพราะเปลือกและต้นนำไปเพาะเห็ดและยังนำไปเลี้ยงวัวควายได้อีก

เดือนมีนาคม

ในระหว่างเดือนมีนาคมนี้ มีการเก็บเกี่ยวผลผลิตทั้งถั่วเหลืองและผักต่างๆ รวมทั้งต้นยาสูบด้วย

ปลายเดือนเมษายน-เดือนพฤษภาคม

มีการเก็บเกี่ยวถั่วลิสงช่วงสัปดาห์สุดท้ายของเดือนเมษายน วิธีการเก็บผลผลิตชาวนาใช้มีคมๆตัดใบ ส่วนลำต้นและรากจะล้างเอาดินออกตามแถวที่ปลูก ดินจะอยู่แถวๆนั้น ไม่มีการนำดินกลับบ้าน ส่วนใบจะนำไปให้วัวควายกิน ชาวนาบอกว่าการทำอย่างนี้ทำให้ข้าวได้ผลผลิตดี โดยปกติแล้วไม่ว่าจะเป็นใบหรือต้นถั่วลิสง ชาวนาจะนำไปกองเพื่อทำฟาร์มเห็ด

สัตว์เลี้ยง

เมื่อสัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งาน เช่นวัว ควาย เสือชีวิต เนื้อจะถูกนำไปขาย แต่ต้องแจ้งกำนันทันทีเพื่อตรวจว่าสัตว์นั้นเป็นโรคไหม แต่ที่ผู้เขียนสังเกต ไม่ว่าจะกำนันจะอนุญาตหรือไม่ เนื้อก็จะถูกแร้วขายโดยทั่วๆ ไปชาวบ้านจะนำไปขายหมู่บ้านอื่นไกลๆ เพราะคนบ้านเดียวกันไม่ซื้อเพราะกลัวสัตว์เป็นโรค

การเลี้ยงสุกร โดยปกติแม่บ้านจะเป็นคนเลี้ยง ซื้อสุกรตัวเล็กๆ มาเลี้ยงจากพ่อค้าหรือจากตลาด ถ้าเลี้ยงได้สักพักมีคนขอซื้อและได้กำไรชาวบ้านจะขายเลยโดยที่ไม่ต้องรอให้จนตัวโต แล้วซื้อตัว

ใหม่มาเลี้ยง เป็นรายได้เสริมให้แม่บ้าน และแม่บ้านมักนิยมเก็บเงินใส่กระปุกมากกว่าฝากธนาคารซึ่ง ยังไม่ได้รับความนิยมในสมัยนั้น นอกจากนั้นชาวบ้านเลี้ยง เป็ด และไก่ ไว้บริโภคใช้ ถ้ามีมากนำไปขาย ทุกๆบ้านจะเลี้ยงสุนัขไว้เฝ้าบ้าน ส่วนใหญ่จะนิยมเลี้ยงสุนัขเพศผู้ ถ้ามีเพศเมียอยู่และออกลูกชาวบ้าน จะนำลูกสุนัขเพศเมียไปปล่อยที่หมู่บ้านอื่น ส่วนหมู่บ้านอื่นก็คิดคล้ายๆกัน เพราะมีผู้นำลูกสุนัขเพศ เมียมาปล่อยแถวๆ กู่แดง

การลงทุนด้านการเงิน

ในปี ๒๕๒๗ คอนราด คิงซิล ได้กลับมาลงพื้นที่วิจัยอีกครั้ง สังเกตเห็นว่า เศรษฐกิจแถวๆ กู่แดง ยังคงอาศัยการเกษตรเป็นหลัก แต่มีรายได้เสริมจากการรับจ้าง และนอกจากนี้ชาวบ้านเน้นการ ปลูกพืชเศรษฐกิจคือลำไย และมีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาช่วยในการทำนา ไม่ว่าจะเป็นรถแทรกเตอร์และปุ๋ย ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น มีค่าครองชีพที่สูงขึ้น ชาวบ้านนำเงินไปซื้อทรัพย์สินที่เป็น วัตถุ เช่น วิทยุ ทีวี จักรยานยนต์ หรือรถยนต์ และมีธนาคารเพิ่มมากขึ้น ในปี๒๕๒๗ นี้ ซึ่งแตกต่าง จากปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ที่ชาวบ้านจะนำเงินไปลงทุนด้วยการซื้อทรัพย์สินไว้ และที่เก็บเงินคือธนาคารมี เฉพาะในตัวเมืองเชียงใหม่และลำพูน

สรุปแล้ววิถีชีวิตของชาวกู่แดง มีความเป็นอยู่ที่อิสระ ทำเกษตรกรรม ปลูกข้าว ปลูกผัก หาปู ปลา ถ้ามีมากขาย เลี้ยงชีพแบบพอเพียง อาจมีความฝันที่จะมีฐานะร่ำรวยมากขึ้นบ้างด้วยการเลี้ยง โขค

๓.๕ ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ความเชื่อเกี่ยวกับการบวช

รีจินอลด์เล เม ได้เขียนไว้ว่าเด็กผู้ชายจะอยู่บ้านเล่นตามท้องถนนหรือตามป่าเขาจนอายุถึงสิบขวบ เด็กจะได้เข้าเรียนในโรงเรียนวัดใกล้บ้าน เมื่ออายุถึง ๑๔-๑๕ ปี เด็กจะต้องตัดสินใจว่าจะบวชเป็นสามเณร

หรืออยู่เป็นลูกศิษย์วัด ถ้าบวชเป็นเณรแล้วไม่ประสงค์จะเป็นพระต่อก็ขอลาสิกขาใช้ชีวิตตามปกติ แต่ถ้าต้องการจะบวชเป็นพระต่อเมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ก็จะมีพิธีพิเศษขึ้น ดังนี้^{๑๗}

ก่อนจะมีพิธีอุปสมบท ญาติๆและเพื่อนๆของสามเณรจะไปที่วัดเพื่อขออนุญาตเจ้าอาวาสเพื่อนำสามเณรกลับบ้าน หลังจากได้รับอนุญาตแล้วก็มีขบวน และสามเณรจะแต่งชุดนาค และเดินไปตามถนนในหมู่บ้านหรือในตัวเมือง ตีฆ้อง กลอง ประกาศให้คนได้รับรู้กัน เย็นวันนั้นพ่อแม่สามเณรจะจัดให้มีมหรสพ และคืนวันนั้นก็มีพิธีผูกข้อมือมอบของขวัญ เช่น หมอน ผ้าห่ม เทียน ข้าวสาร และวันรุ่งขึ้นชาวบ้านพร้อมสามเณรก็จะกลับไปวัดเพื่อทำพิธีอุปสมบทต่อไป

ขณะที่คอนราด คิงซิด ได้เล่าเกี่ยวกับการบวชสามเณร (บวชลูกแก้ว)ชาวบ้านกุ่มแดงมีความเชื่อว่าการบวชลูกแก้วจะได้บุญมาก ดังนั้นทุกคนจะให้ความร่วมมือช่วยเหลืองานบวชให้สำเร็จจุลวง ยกตัวอย่าง มีกรณีการบวชสามเณรที่พ่อแม่ฐานะไม่ค่อยดี กำนันจะเรียกชาวบ้านมาช่วยกันทั้งบริจาคข้าวและเงิน และมีการเฉลิมฉลองด้วยมหรสพ ในคืนก่อนบวช(วันเสาร์) เย็นวันนั้นชาวบ้านช่วยกันคนละไม้คนละมือในการเตรียมอาหารถวายพระในเช้าวันรุ่งขึ้น และฟังดนตรีไปด้วย คุยกันไปด้วยอย่างมีความสุข ส่วนในเช้าวันจันทร์ ผู้คนก็จะมาช่วยกันที่บ้านเจ้าภาพในการเตรียมดอกไม้ ทำเมี่ยง ม้วนบุหรี และอื่นๆอีกเพื่อเตรียมต้อนรับแขก ช่วงบ่ายสามโมง จะมีขบวนที่นอนหมอนมุ้ง และของที่สามเณรจะต้องใช้อื่น ๆ เมื่อได้รับกาบวชแล้ว ส่วนเด็กที่จะบวชเป็นสามเณร จะนุ่งชุดนาค สีส้มพู่ ใส่วั้นตาดำ สวมแหวนหลายวง ทาลิปสติก และทาหน้าด้วยแป้ง คอนราด พยายามสอบถามเหตุผลจากชาวบ้านว่าเพราะอะไรจึงต้องแต่งตั้งเช่นนี้ แต่คำตอบยังไม่ชัดเจน บางคนอธิบายว่า สิ่งนี้ต้องการแสดงเป็นนัยว่า ชุดนี้เป็นชุดที่ผู้จะบวชจะได้มีโอกาสแต่งเป็นวันสุดท้ายก่อนที่จะนุ่งหม้อจีวร บางคนให้เหตุผลว่าเป็นชุดและวัฒนธรรมพม่า ชาวพม่าแต่งตัวแบบนี้ และที่ใส่วั้นตาดำมีนัยเสมือนว่าพระพุทธรูปเจ้าหนือออกบวชไม่ให้ใครรับรู้ ต่อจากนั้นก็จะมีขบวนแห่ให้ผู้จะบวชนั่งยานพาหนะที่ยืมมาจากหมู่บ้านอื่น ชาวบ้านบางคนบอกว่าถ้ามีม้าผู้จะบวชก็สามารถนั่งบนหลังม้าได้

วันอังคาร เด็กที่จะบวชซึ่งแต่งชุดเหมือนเจ้าชายอินเดีย เสื้อแขนยาวสีขาวใส่องค์ทรงเครื่องเหมือนในละคร มาถึงอีกหมู่บ้านใกล้เคียงที่จะบวช มีการนิมนต์พระที่มีชื่อเสียงมาเทศน์เกี่ยวกับอานิสงส์การบวชเป็น

^{๑๗} Reginald Le May, pp.๑๐๖-๑๐๗

สามเณร เสร็จแล้วช่วงบ่ายประกอบพิธีบรรพชาสามเณร และสามเณรต้องอยู่ในวิหารเพื่อเรียนรู้กฎระเบียบ และวิธีการปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ๓ วัน โดยมี มีญาติอยู่ด้วยคอยอำนวยความสะดวก ในคืนวันที่บวช มีงานวัด และการฉายภาพยนตร์^{๑๘}

บทบาทของวัด และพระสงฆ์

พระสงฆ์ (โดยเฉพาะเจ้าอาวาส) อยู่ในสถานะที่เป็นผู้นำของหมู่บ้านได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้าน (๑๔๖) ที่กู่แดง ทุกคนเป็นพุทธศาสนิกชน วัดเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากที่สุด ในฐานะที่เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน วัดไม่ได้เป็นเพียงแค่สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นทำกิจกรรมของชุมชน และยังเป็นศูนย์การเรียนรู้ โรงเรียนของหมู่บ้านก็อาศัยที่ดินของวัด ที่ตั้งของวัดเป็นศูนย์กลางทั้งทางด้านภูมิศาสตร์และภาระหน้าที่ คอนราด ได้มองมิติของวัดสองมุม คือ ด้านภายนอกซึ่งวัด มีพระสงฆ์ และหลักคำสอนให้ชาวบ้านรับหรือไม่รับไปปฏิบัติตามความพอใจ และด้านการตอบรับจากชาวบ้านที่เข้าใจหลักคำสอนและปฏิบัติตามคำสอน ซึ่งมองว่ามีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน และเขายังกล่าวต่อไปว่า ในอดีตวัดมีบทบาทที่สำคัญมากกว่านี้ เพราะเป็นทั้งโรงเรียน โรงพยาบาล ศูนย์กลางทางจิตใจ และ ที่รวมชุมชน ถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ.๒๕๒๗) วัดก็ยังเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำทางจิตใจของชาวบ้าน วัดใช้เป็นที่พักพิงพืชรพัตร์ธัญญาหารและเป็นที่ยุติธรรมและเป็นที่แนะนำวิธีการเพาะปลูก และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น หมอ พยาบาล มาฉิตยา จำยา และแนะนำวิธีการดูแลสุขภาพ ดังนั้นวัดจึงเป็นศูนย์กลางของชาวบ้านมาชุมนุมทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งเรื่องศาสนา การเมือง การศึกษา และการดูแลสุขภาพ ทั้งคนและสัตว์ นอกจากนี้งานศิลปะ ประติมากรรม และ วัฒนธรรม มีปรากฏให้เห็นในโบสถ์ วิหาร ของวัด สร้างความประทับใจให้ผู้มาเยี่ยมชม^{๑๙}

คอนราด ได้กล่าวถึง องค์ประกอบพระพุทธรูปสามองค์ คือ พระรัตนตรัย ๓ ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นจุดศูนย์กลาง ที่ทำให้มีพระธรรม และพระสงฆ์ ดังนั้นจะมีพระพุทธรูป

^{๑๘} Konrad Kingshill, pp.๑๓๙-๑๔๐

^{๑๙} Ibid, ๑๐๙-๑๑๐

เด่นตระหง่านในโบสถ์ หรือวิหาร และในหลักคำสอนและในชาติต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นของไทยหรือล้านนา ล้วนมีพระพุทธเจ้าได้เล่าทั้งสิ้น ดังนั้นชาวบ้านทุกบ้านจึงมีพระพุทธรูปเล็กๆไว้ที่หิ้งบูชาที่บ้าน ส่วนพระธรรม (Dhamma or Buddhist Law) ประกอบไปด้วย ๒ ส่วน คือ ศีลหรือข้อปฏิบัติ และคัมภีร์ที่จารึกลงในใบลาน สองส่วนนี้ ศีล ดูเหมือนว่าจะมีผลต่อชาวบ้านมากกว่า เพราะในพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ตั้งแต่ชาวบ้านนำภัตตาหารไปทำบุญที่วัด ชาวบ้านจะขอศีล และพระจะให้ศีล ในส่วนศีลห้า ที่คอนราดแปลจากภาษาไทยที่แปลมาจากภาษาบาลี ใน Bhikku Panyanatha (พ.ศ.๒๔๙๖) ดังนี้

๑. I reverently promise not kill animals nor order others to kill them.
๒. I reverently promise not to steal nor order others to steal.
๓. I reverently promise not to follow lustful love.
๔. I reverently promise not to speak lies, rude or frivolous language, or words that will cause quarrels.
๕. I reverently promise to abstain from drinking, smoking, or eating anything that is intoxicating.^{๒๐}

*ข้อสังเกตจะเห็นว่ามีการแปลที่ไม่ครอบคลุม เพราะศีลข้อ ๑ ปาณาติปาตาเวรมณีฯ หมายถึงเฉพาะสัตว์ (animals) ทั้งนี้ น่าจะเป็นไปตามที่คนไทยเราเข้าใจกันว่าปาณา ห้ามฆ่าสัตว์ เป็นต้น และศีลข้อ ๓ ซึ่งเขาใช้คำว่า lustful love ไม่สื่อถึงความหมายการประพฤติดิถีในกามตามเจตนาและความหมายที่แท้จริง

ศีล ๕ เป็นหลักคำสอนขั้นพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาที่เน้นย้ำกันในชุมชน ในสายตาของชาวบ้านคนที่เข้าวัดทำบุญ และรักษาศีล ๕ ถือว่าเป็นคนดี หรือเป็นชาวพุทธที่ดี คนแก่ที่รักษาศีลอุโบสถที่วัดในช่วงเข้าพรรษาถือว่าเป็นคนดีมาก การรักษาศีลต่างๆนี้ อย่างน้อย ถือว่าเป็นทฤษฎี ส่วนในทางปฏิบัติก็มีการทำผิดศีล เหมือนกับการทำผิดกฎหมายต่างๆ ตัวอย่างถึงแม้ชาวพุทธที่ปฏิบัติตามศีลข้อที่หนึ่ง ไม่ฆ่าสัตว์เองและไม่ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า แต่คอนราด ก็ไม่เห็นชาวบ้านคนไหนทานมังสวิรัต และการทานมังสวิรัต ก็ไม่ใช่ลักษณะของคน

^{๒๐} Konrad Kingshill, p.๑๑๔

ไทยส่วนใหญ่ แน่นนอน เรื่องนี้อาจจะให้เหตุผลได้ว่าการรับประทานเนื้อสัตว์ ไม่เหมือนการฆ่าสัตว์ ถ้าสัตว์ตายแล้วไม่มีบทบัญญัติข้อไหนที่ห้ามรับประทาน แต่อย่างไรก็ตามก่อนที่สัตว์จะตายก็ต้องมีคนฆ่า ถึงแม้รัฐบาลจะมีข้อห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารในวันพระ แต่ก็ไม่ได้ห้ามการขาย จึงมีการฆ่าก่อนวันพระได้ สำหรับแม่บ้านที่ต้องการฆ่าสัตว์เป็นอาหารเช่น เป็ด ไก่ เพื่อรับประทานหรือเลี้ยงแขก มักจะให้คนหนุ่มเป็นคนทำ เพราะคนหนุ่มยังมีเวลาอีกนานเพื่อทำบุญไถ่บาป^{๒๑}

มีประเด็นที่คอนราด ได้เขียนไว้ว่า เขาได้รับการบอกเล่าจากชาวบ้านว่าการฆ่าหมูที่บ้านหรือที่ไร่นาไม่บาป พระพุทธเจ้าอนุญาตเนื่องจากหมูได้กัดของเสียหาย พระองค์ได้สร้างแมวเพื่อกำจัดหนู นี่จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ว่าแมวมีความสำคัญได้รับความเคารพเหมือนพระ มีผู้ให้ข้อมูลแก่เขาว่า การฆ่าแมวเป็นบาปเหมือนการฆ่าพระรูปหนึ่ง^{๒๒}

พระได้รับการนิมนต์ให้เทศน์ในโรงเรียน วันเสาร์เดือนละ ๒ ครั้ง ทั้งพระและครูส่วนใหญ่ใช้ภาษาล้านนาในการสื่อสารกับนักเรียน กิจกรรมสำคัญของโรงเรียนหลายกิจกรรมทำที่วัด เช่นการไหว้ครู ครูจะพานักเรียนมาไหว้พระสวดมนต์รับศีลรับพรและทำพิธีไหว้ครู

วัดและพระสงฆ์เป็นที่ล้าสมัยไม่ค่อยออกไป คอนราด ได้เขียนเกี่ยวประสบการณ์ที่เห็นด้วยตนเอง มีอยู่ครั้งหนึ่งที่กำนันของกุ่มแดง ขอให้เขาช่วยขับรถพาเขา ภรรยา และลูกชายคนเล็กไปรับลูกชายอีกคนและเพื่อนเขาที่ถูกต้องโทษข้อหาทำร้ายผู้อื่น ในวันพ้นโทษนัดกันไปที่วัดดัดบักย์ (อยู่ใกล้ๆเรือนจำเชียงใหม่ ก่อนหน้าปัจจุบัน ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้ย้ายไปที่อื่นแล้ว) นิมนต์พระสงฆ์ที่มีอายุ ๑ รูป และเตรียม ดอกไม้ ธูปเทียน พร้อมกับถังน้ำ ๑ ถัง ทุกคนนั่งต่อหน้าพระ และพระได้ทำน้ำมนต์ให้ลูกกำนันและเพื่อนอาบ เสร็จแล้วพ่อแม่ให้ลูกๆ เปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ที่เตรียมไว้ให้ใส่ เพื่อเป็นคนใหม่หมดเคราะห์หมดโศก หลังจากนั้นทุกคนก็ได้ไปวัดลอยเคราะห์และอาบน้ำมนต์เหมือนที่ผ่านมาแต่ไม่ต้องเปลี่ยนเสื้อผ้าอีก ถือว่าสิ่งไม่ดีไม่ว่าจะเป็นเคราะห์หรือทุกข์ได้ทิ้งไว้ที่วัดแล้ว จากการสังเกต คอนราดไม่เห็นว่าการกลุ่มกำนันและครอบครัวได้ถวายปัจจัยแก่พระทั้งสองวัด

^{๒๑} Konrad Kingshill, pp.๑๑๖-๑๑๗

^{๒๒} Ibid, p.๑๑๗

หลังจากที่กลับมาบ้านแล้ว ไม่มีการเล่าเรื่องพูดคุย เพื่อให้เกิดรอยต่างในใจของเด็กทั้งสองคนที่เคยถูกจองจำ
ในเรือนจำ^{๒๓}

เรื่องบาปบุญ

ชาวบ้านที่บ้านกู่แดง จะผลัดเวรกันทำภัตตาหารถวายพระ การทำบุญเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชาวบ้าน
จนกลายเป็นอุปนิสัยในความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ว่าจะถวายทานให้พระหรือการบริจาคทรัพย์เงินทองให้ผู้
ยากไร้ คอนราต ยกตัวอย่างกำนัน ที่เขามีโอกาสได้เห็นกำนันแบ่งปันอาหาร หรือเงินเล็กน้อยๆ แก่ผู้ที่ยาก
แคลนมาขอที่บ้าน หรือที่กำนันเล่าให้เขาฟังว่าถ้ามีคนขัดสนมาขอเงิน กำนันก็จะให้เท่าที่จะให้ได้ คอนราตถาม
กำนันว่านี่เป็นการทำบุญหรือไม่ กำนันตอบว่า ไม่ทราบ แต่ที่ทราบคือ ถ้าเราไม่ให้เขาก็ไม่มีอะไรทาน
ความเชื่อในเรื่องการสั่งสมบุญนี้ ผู้สูงอายุ จะเน้นเป็นพิเศษ เพราะมีความเชื่อว่าจะต้องสั่งสมบุญให้มากกว่า
เสียชีวิต เขายกตัวอย่างอีกกรณี มีหญิงสูงอายุคนหนึ่งเก็บคนเปิดไปขาย ๘ ชิด ได้เงิน มา ๖ บาท คอนราตได้
ถามหญิงคนนั้นว่าไม่ไปร่วมงานแต่งงานหรือ เธอตอบว่า ไม่ไปหรอกไม่มีเงิน เพราะเพิ่งไปทำบุญมา ๕ บาท มี
เงินเหลืออยู่แค่ ๑ บาท นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อในเรื่องการฟังพระเทศน์ หรือพระสวด ถึงแม้จะฟังไม่
รู้เรื่องก็ถือว่าได้บุญแล้วถ้าเราตั้งใจฟัง ชาวบ้านได้รับการเทศน์หรือสอนตามพระพุทธศาสนาว่า “หว่านพืช
เช่นไร ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

การหล่อพระพุทธรูป

รีจินอลด์เล เม ได้กล่าวถึงการหล่อพระพุทธรูปว่า ช่างและผู้หล่อพระพุทธรูป จะแต่งชุดขาว และทั้งสี่
มุมจะมีพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ตามความเชื่อจะไม่หล่อพระพุทธรูปตอนกลางวันหรือตอนเย็น เพราะ
พระพุทธรูปเจ้าประสูติตอนเช้า และการหล่อพระพุทธรูปที่ใช้เข้าหลอมเดียวกันจะไม่ใช้ในชั่วอายุ ๓-๔ รุ่น
เพราะศิลปะจะหายไป^{๒๔}

^{๒๓} Konrad Kingshill, pp.๙๗-๙๘

^{๒๔} Reginald Le May, pp.๑๑๘-๑๑๙

พระพุทธรูปที่เป็นที่พบเห็นบ่อยคือ ปางสะดุ้งมาร พระสะดุ้งมาร ในทางเหนือ หมายถึง “พระที่ชาวพระพม่าทำให้สะดุ้ง” มีตำนานเล่าว่า พญา ๒ ท่าน ชื่อว่า นาคเสน และโคกราช อยู่ในทางตอนเหนือ หลังจากได้ปรึกษากันแล้วว่าจะทำพระพุทธรูปที่สวยงาม แต่ยั้งตัดสินใจไม่ได้ว่าจะใช้วัสดุอะไรทำ ในที่สุดแล้วก็ตัดสินใจว่าจะใช้พลอยไพฑูริย์สร้างพระพุทธรูป (เชื่อว่ามียักษ์ดูแลรักษาอยู่ที่ภูเขา) หลังจากนั้นทั้งสองก็ออกเดินทางไปที่ภูเขาลูกนั้นและขออนุญาตยักษ์เพื่อขุดพลอยไพฑูริย์ แต่ยักษ์ปฏิเสธเพราะจะเก็บรักษาไว้ให้คนอื่น และเสนอให้ และเสนอแนะให้ไปเอาพลอยแก้วมรกต ซึ่งอยู่ห่างจากที่นั่นไปประมาณ ๑ ไมล์ ครึ่ง ท่านพญาทั้งสองก็เห็นพร้อมด้วย และไปขุดจนพอที่จะสร้างพระพุทธรูป แต่หลังจากนั้นก็พบปัญหาอุปสรรคที่จะแกะสลักพระพุทธรูป เพราะเป็นหินที่แข็งมาก แต่อย่างไรก็ตามพระอินทร์ที่ทราบเรื่องนี้จึงส่งเทพบุตรมาช่วย เมื่อเทพบุตรลงมายังโลกมนุษย์และบอกว่าพระอินทร์ส่งมาให้ช่วยสร้างพระพุทธรูป จึงให้พญาทั้งสองไปหาไม้ที่จะแกะสลักมา แต่พอพญาทั้งสองกลับมาก็เห็นว่าพระพุทธรูปที่สวยงามได้สร้างเสร็จแล้ว และเทพบุตรนั้นก็หายตัวไปแล้วด้วย เดิมทีพระพุทธรูปนี้อยู่ในท่าสมาธิ หลังจากนั้นชื่อเสียงของพระพุทธรูปก็ขจรกระจายไปจนถึงต่างประเทศรวมถึงพม่า พม่ารู้สึกอิจฉาจึงยกทัพมาโจมตีเพื่อเอาพระพุทธรูปนี้ เมื่อพระพุทธรูปเห็นกองทัพพม่ามาก็รู้สึกตกใจ ยกมือข้างหนึ่งวางไว้ที่เขาคิดว่าจะลุกและหนีไป พม่ามาแนวประชิดทั้งสองด้าน ยิงปืนใส่เข้ามา แต่กระสุนที่มาฝั่งด้านซ้ายกลายเป็นดอกไม้โปรยลงมา ในขณะที่กระสุนทางด้านขวาก็ไม่ระคายพระพุทธรูป เมื่อทหารพม่าเห็นดังนั้นจึงรู้สึกเลื่อมใสหัวใจอ่อนโยนเหมือนน้ำ และรู้สึกกลัวจึงพ่ายแพ้หนีไปทำพระพุทธรูปจึงเปลี่ยนมาเป็นพระสะดุ้งมารตั้งแต่นั้น

คำว่ามาน หรือ มาร ณ ที่นี้ หมายถึง พม่า Murman แต่ คำนี้ก็ไม่ตรงกับคำไทย ที่หมายถึง มาร (Mara) ซึ่งหมายถึง พยามาร ที่พระพุทธเจ้าต้องเผชิญ

๓.๖ ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ

ผู้สูงอายุจะได้รับความเคารพและให้ที่นั่งแถวหน้า ถ้าเดินผ่านผู้สูงอายุผู้มีอายุน้อยกว่าก็แสดงความเคารพ ในวัดผู้ชายนั่งข้างหน้า ผู้หญิงนั่งข้างหลัง และที่บ้านผู้หญิงจะรับประทานอาหารหลังผู้ชาย ส่วนบุคคลที่มีเกียรติและมีชื่อเสียงไม่ว่าจะอายุเท่าใดจะได้นั่งหน้า^{๒๕} ส่วนการเรียกชื่อปู่ย่า ตายาย ของภาษาไทยเรียกตามที่เป็นฝ่ายพ่อหรือแม่ แต่ภาษาล้านนาจะใช้คำเดียวคืออ้อย

^{๒๕} Konrad Kingshill, pp.๘๐-๘๑

คอนราด คิงซิล ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาในเชียงใหม่ ในปี ค.ศ. ๑๓๓๑ โดยพระอุตรเถระ และพระโสภณเถระ ๑๐ ก่อนที่อยุธยา จะเป็นเมืองหลวงของไทย ตั้งแต่นั้นมา ๖๐๐ ปี ผู้ชายมีบทบาทที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ผู้ชายเป็นผู้นำทางศาสนา ตั้งแต่เขาได้ทำวิจัยที่บริเวณเขตกุ้แดง พ.ศ. ๒๔๙๖ จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๗) ผู้หญิงไม่มีบทบาทในด้านพิธีกรรมหรือเป็นผู้นำทางศาสนา แต่อย่างไร ยกเว้นพิธีเกี่ยวกับกับการบูชาผี หรือการเข้าทรง และนี่ก็ไม่ได้แสดงถึงความเป็นผู้นำในเรื่องทางศาสนาของผู้หญิง แต่กลับเป็นข้อด้อยมากกว่าที่ให้วิญญาณเข้าถึงได้^{๒๖}

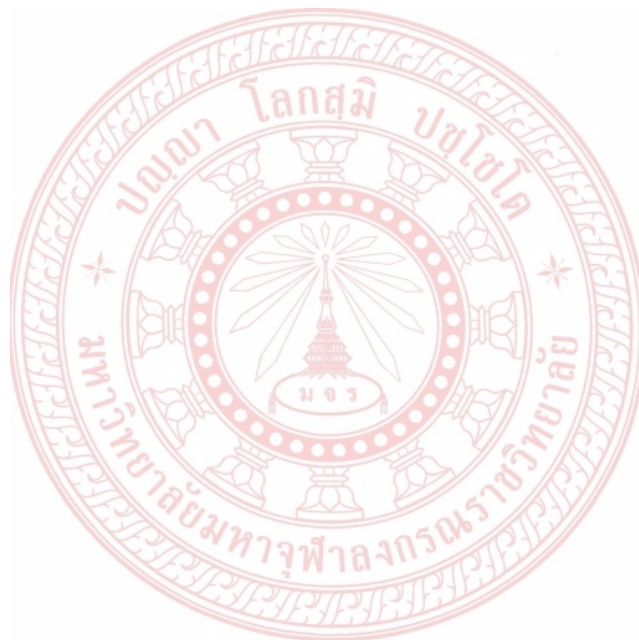
สำหรับพระสงฆ์ คอนราด ได้อ้างหนังสือของ ชาร์พ (Sharp) ว่า ความเป็นพระเป็นเพศกลางๆ อยู่ในสถานะที่สูง รองลงมาเป็นเพศชายและเพศหญิง และที่เขาได้สังเกตที่กุ้แดง ความเป็นเพศชายของพระ เข้มงวดน้อยกว่าพระคาทอลิก เพราะพระคาทอลิก เป็นพระที่งดเว้นกิจกรรมทางเพศตลอดชีวิต ส่วนพระสงฆ์ จะบวชช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิต และที่เขาได้สอบถามไม่มีพระหนุ่มรูปใดที่มั่นใจว่าตนเองจะบวชตลอดชีวิต ส่วนใหญ่จะตอบว่าไม่แน่ใจ และนอกจากพระที่ถือว่าเป็นผู้นำทางศาสนาแล้ว ตามโครงสร้างของหมู่บ้านผู้นำทางศาสนาของหมู่บ้าน เช่นคณะกรรมการวัดเป็นผู้ชายทั้งหมด ถึงแม้จะไม่มีการห้ามไม่ให้ผู้หญิงเป็นก็ตาม และการเข้าร่วมพิธีทางศาสนาเช่นการเข้าไปในโบสถ์ ผู้หญิงอาจจะไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไป ซึ่งการห้ามลักษณะแบบนี้ น่าจะได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาแบบพม่าที่เชียงใหม่และลำพูนเคยตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า และคอนราดยังตั้งข้อสังเกตว่า ผู้หญิงไม่สามารถถวายภัตตาหารให้พระได้โดยตรง จะให้ผู้ชายเป็นผู้ถวายแทน รวมถึงการจตุรพิธเวียนที่พระประธานด้วยจะให้ผู้ชายเป็นคนจุด แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่นำอาหารมาทำบุญที่วัดส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง

แต่อย่างไรก็ตามสำหรับเรื่องในบ้าน รีจินอลด์ เล เม มองว่าผู้หญิง หรือ ภรรยา มีบทบาทที่สำคัญมาก^{๒๗}

^{๒๖} Konrad Kingshill, p.๘๕

^{๒๗} Reginald Le May, p.๑๑๑

แต่ทั้งนี้ในปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๓) ที่คอนราต กลับมาสังเกต มีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรม
ตะวันตกมากขึ้น เช่นแต่ก่อนผู้ชายนุ่งโจงกระเบน ปัจจุบันใส่กางเกงขาสั้นและกางเกงขายาว ผู้หญิงมีการประกวด
นางงามต่างๆมากขึ้น

บทที่ ๔

บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ของชาวตะวันตกที่มีต่อล้านนา

๔.๑ การเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ดร.ฮันส์ เพนธ์

ดร. ฮันส์ เพนธ์ เป็นนักวิจัยประวัติศาสตร์ล้านนา เกิดปี ๒๔๘๐ ที่นครเบอร์ลิน ย้ายมาเรียนต่อจนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (High school) ที่เมืองดาร์มชตาร์ท (Darmstadt) ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยแฟรงก์เฟิร์ต ระดับปริญญาตรี ด้านประวัติศาสตร์และภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามด้วยประกาศนียบัตรชั้นสูง และปริญญาโท สาขาภาษามาลเลย์ ภาษาจีน และภาษาไทย จากมหาวิทยาลัยกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก วิชาเอกประวัติศาสตร์ และภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้วิชาโทภาษาจีน และชาติพันธุ์วิทยา ดร.ฮันส์ เพนธ์นอกจากจะเชี่ยวชาญและชำนาญ ภาษาดอยช์ (เยอรมัน) ซึ่งเป็นภาษาแม่แล้ว ยังแตกฉานในภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส โปรตุเกส ดัทช์ (ฮอลันดา) กลุ่มภาษาละติน-สันสกฤต ไปจนถึงกลุ่มภาษามาลเลย์-อาหรับ อีกด้วย

ดร.ฮันส์ เพนธ์ เดินทางมาทำงานที่ประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เพื่อเป็นอาจารย์สอนภาษาเยอรมัน โดยทุนสนับสนุนจาก DAAD ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ ๑ ปี และปีรุ่งขึ้นได้ย้ายมาสอนต่อที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เริ่มแรกเป็นผู้มีบทบาทในการก่อตั้งแผนกภาษาเยอรมัน ในภาควิชาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แต่ต่อมามีความสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และจารึกล้านนา จึงได้เริ่มไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์กับ "ท่านครูบาอินสวน" เจ้าอาวาสวัดพันเตา กลางเวียงเชียงใหม่ จนเรียนรู้วิธีการเขียนอักษรพื้นเมือง (อักษรธรรมล้านนา-ตัวเมือง) และนิทานสุภาพิตของเมืองเหนือ อย่างเชี่ยวชาญระหว่างปี ๒๕๐๘-๒๕๑๑

ดร. ฮันส์ เพนธ์ ได้ริเริ่ม "โครงการวิจัยจารึกล้านนา" ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยทำหน้าที่ออกสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนามทั่ว ๙ จังหวัดภาคเหนือตอนบน (กลุ่มล้านนา+ตาก) ว่าวัดใดมีคัมภีร์ใบลานหรือศิลาจารึกที่ไหนหลงเหลือ อย่างไรกันบ้าง ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละหมู่บ้านและแต่ละชุมชนโดยเฉพาะสังคมชนบทมีความยากลำบาก เพราะในสมัยนั้นไม่มีกล้องดิจิทัล ไม่สามารถบันทึกวีดิโอเทปจึงต้องใช้ทั้งความรู้ที่ได้เรียนในประเทศเยอรมันและต่างประเทศผนวกกับวิทยาการในสมัยนั้นมาบูรณาการกับเหตุการณ์และสถานการณ์ในดินแดนล้านนาทำให้งานจารึกมีความก้าวหน้าอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

๔.๒ บทบาทและกระบวนการ ในการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของดร. ฮันส์ เพนธ์

บทบาทในความเป็นนักจาริกลัมนานาของดร.ฮันส์ เพนซ์ ซึ่งต้องใช้องค์ความรู้ที่ได้ศึกษาตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จนถึงระดับปริญญาตรี ด้านประวัติศาสตร์และภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง ระดับปริญญาโท สาขาภาษามลายู ภาษาจีน และภาษาไทย จากมหาวิทยาลัยกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และการศึกษาในระดับปริญญาเอก วิชาเอกประวัติศาสตร์ และภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้วิชาโทภาษาจีน และชาติพันธุ์วิทยา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในพื้นฐานความรู้ของ ดร.ฮันส์ เพนซ์ มีความโดดเด่นทางด้านประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ แต่กระบวนการที่ทำให้ท่านสามารถรวบรวมข้อมูลจากจาริก-โบราณ จำนวนมากกว่า 2,000 ชิ้น และการพิมพ์หนังสือจาริกที่ได้อบรมข้อมูลจากการลงศึกษาภาคสนามในจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือตอนบน(ล้านนา) ๙ จังหวัด (รวมจังหวัดตาก) ต้องใช้ความรู้ในหลายสาขาวิชา ในงานวิจัยนี้เพื่อให้การจัดกลุ่มสาขาทางวิชาการหรือความรู้เป็นหมวดหมู่วิชาในปัจจุบันจึงแบ่งออกได้เป็น ๓ประเภทใหญ่ ได้แก่วิทยาศาสตร์ (sciences) สังคมศาสตร์ (social sciences) และมนุษยศาสตร์ (humanities) สำหรับสาขาวิชาการย่อยต่างๆ จะได้จัดอยู่ในหมวดหมู่ทั้ง ๓ ประเภทที่ได้กล่าวมา

สหวิทยาการวิทยาศาสตร์

สาขาเคมี ดร.ฮันส์ เพนซ์ มีบทบาทในการเป็นผู้บุกเบิกแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรประเภทใหม่ประเภทหนึ่งคือ จารึกที่พระพุทธรูปและศาสนวัตถุต่างๆ ซึ่งมักถูกทาบด้วยการลงรัก ลงชาด ปิดทอง จนอ่านจารึกไม่ได้ ทำให้เป็นอุปสรรคที่สำคัญในการอ่าน

ในปีพ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๔ ดร.ฮันส์ เพนซ์เป็นผู้ค้นพบวิธีการละลายน้ำรัก ชาดและทองออกโดยไม่ทำลายศาสนวัตถุต่างๆ (ที่มีจารึก) เช่น องค์พระรูป ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่เคยมีใครรู้วิธีแก้ปัญหานี้ได้ วิธีการนี้ได้นำไปใช้ในห้องปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์หลายครั้ง^๑

โบราณจารย์และพุทธศาสนิกชนในอดีตได้อาศัย "รัก" ในการจัดสร้างพระพุทธรูป พระเครื่อง เครื่องรางของขลัง เพราะรักมีคุณสมบัติพิเศษ คือสามารถรักษาเนื้อและสภาพขององค์พระให้สมบูรณ์แม้จะผ่านกาลเวลายาวนาน ซึ่งมีทั้งรักดิบ รักน้ำเกลี้ยง และรักสุ่มก รักน้ำเกลี้ยง นำมาเคี้ยวบนไฟอ่อนๆ เพื่อไล่น้ำให้ระเหยออกมากที่สุด จนได้เนื้อรักชั้นและเหนียวจัด สำหรับใช้แตะ ทา หรือเช็ด ลงบนพื้นแต่บางๆ เพื่อปิดทองคำเปลว หรือทำซึกเงาผิวหน้างานเครื่องรัก การใช้รักก็เนื่องมาจากคุณลักษณะที่เป็นยางเหนียว มีคุณสมบัติที่สามารถยึดเกาะพื้นผิว หรือเคลือบผิวได้ดี ทำให้ผิวที่ถูกทาหรือเคลือบ เป็นผิวมันวาวภายหลังรักแห้งสนิท มีความคงทนต่อสภาพต่างๆ ได้ดี นอกจากนี้ รักยังสามารถผสมวัสดุต่างๆ เพื่อเปลี่ยนคุณสมบัติได้อีกด้วยรักน้ำเกลี้ยงที่ผ่านกรรมวิธีสกัดให้สีอ่อนจางและมีความโปร่งใสมากกว่ารักน้ำเกลี้ยงเพื่อที่จะมาทำเป็นรักสีจะเรียกว่ารักใส การที่จะทำให้เกิดสีมีการนำมาผสมกับสาร เช่น ผสมกับชาดจอบเพื่อให้ออกสีแดงซึ่งเราจะเห็นรักประเภทนี้ได้

^๑บัณฑิตา ฐรพิสัย, จุดเริ่มต้นแห่งการฟูเวียงกุมกามและประวัติของ ดร.ฮันส์ เพนซ์ (เชียงใหม่, ๒๕๔๘) หน้า ๑๕

บ่อยในการลงรักของพระพิมพ์เครื่องรางมาตั้งแต่โบราณ ดังนั้นการที่จะอ่านจารึกที่ถูกรักเคลือบอยู่ จะต้องใช้ความระมัดระวังถ้าไม่ระวังและละเอียดมากพออาจทำให้เกิดความเสียหายต่อศาสนวัตถุหรือองค์ซึ่งมีจารึกอยู่ได้

สาขาคณิตศาสตร์ คณิตศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวเลขและการคำนวณ ดร.พันธ์ได้ใช้วิธีการคำนวณพื้นที่ด้วยการใช้หลักคณิตศาสตร์เพื่อทำแผนที่ “การพบศิลาจารึกถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ซึ่งก็เป็นเรื่องจริงในการทำแผนที่ต่อมาได้ข้อมูลช่วยทำให้รู้ข้อมูลหลายอย่างเช่น การสร้างวัดจะสร้างไม่ห่างจากน้ำ ที่พบศิลาจารึกจะเป็นเส้นทางไปตามแม่น้ำ เมื่อมีผู้ชี้จุดแน่นอน อ.พันธ์จะทำแผนที่เพื่ออำนวยความสะดวกให้คนข้างหลัง สมัยนั้นไม่มีเครื่องวัดดาวเทียมจึงเป็นเรื่องยากในการทำแผนที่ ต้องใช้เข็มทิศในการคำนวณ แต่การใช้เข็มทิศก็ไม่ใช้จะเป็นเรื่องง่าย อ.พันธ์ต้องขึ้นต้นไม้ดูเพราะพื้นดินมีแต่หญ้า และมองไปรอบๆ ว่ามีวัดใดบ้าง และใช้เข็มทิศในการคำนวณและลากเส้นจากวัดนั้นไปวัดนี้ และต้องมองรอบด้านในแต่ละทิศ และทำเครื่องหมายกากบาท”^๒

สาขาเทคโนโลยี ถึงแม้ว่าในยุคสมัยบุกเบิกเริ่มต้นในการในการทำจารึกจะประสบปัญหาและอุปสรรคเพราะไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวกในการทำงานเหมือนปัจจุบัน แต่ดร.ฮันส์ เพนธ์ก็ได้อาศัยเครื่องมือเทคโนโลยีเท่าที่จะหาได้ทั้งในต่างประเทศและที่มีอยู่ในประเทศไทยเพื่อให้การทำงานจารึกมีความสะดวกและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังกรณีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ดร.ฮันส์ เพนธ์ได้เริ่มต้นทำการศึกษาเรื่องเวียงกุมกามแบบประวัติศาสตร์สมัยใหม่อาจถือได้ว่าเริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยได้สารเครื่องปั้น Cessma ซึ่งขุดโดยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรานนท์ธวัช พระองค์ทรงกรุณาขุดเครื่องปั้นนวนในระดับต่ำอยู่ ๓-๔ รอบเหนือเวียงกุมกาม เพื่อให้ ดร.เพนธ์ ซึ่งมีความชำนาญในการถ่ายภาพ (สาขาศิลปะ) ได้มีโอกาสถ่ายภาพเวียงอย่างสมบูรณ์ ภาพถ่ายทางอากาศที่ถูกบันทึกจากหลายทิศทางเหล่านั้นทำให้เราเห็นภาพรวมของเมืองพร้อมทั้งวัดต่างๆ และกำแพงเมืองที่ยังเหลืออยู่เป็นครั้งแรก และภาพเหล่านั้นได้นำมาประกอบกับภาพที่ถ่ายในการทำแผนที่นั้นน้อยคนนักที่จะได้เห็นเพราะเป็นภาพของทางราชการ สำหรับภาพที่ ดร.เพนธ์ถ่ายในครั้งนั้นได้ให้ผู้สนใจหลายท่านได้ชม มีอยู่ภาพหนึ่งที่ถ่ายจากมุมต่ำทางด้านตะวันออกเฉียงใต้เป็นภาพที่น่าสนใจและถูกนำมาตีพิมพ์หลายครั้ง และต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๒๗ กรมศิลปากรภายใต้การนำของคุณสุรพล ดำริห์กุล ในขณะนั้นเป็นหัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ ๔ (เชียงใหม่และภาคเหนือ) เริ่มขุดหาหลักฐานทางโบราณคดีทางใต้ของวัดกานโถมและมีการขุดหาหลักฐานที่อื่นๆต่อมา^๓

^๒ สัมภาษณ์ ศรีเลา เกษพรหม, ผู้เชี่ยวชาญด้านจารึกล้านนาและเคยร่วมงานกับ ดร.ฮันส์ เพนธ์, เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๐

^๓ ปันดดา จุฑาทิพย์, จุดเริ่มต้นแห่งการฟูเวียงกุมกามและประวัติของ ดร.ฮันส์ เพนธ์ (เชียงใหม่, ๒๕๔๘) หน้า ๕-๖

ดร.เพ็ญส์ มีกล้องถ่ายรูปมาด้วยตัวหนึ่ง ชื่อโรโรเฟ็กซ์ (Rolleiflex) ช่วงภาพจะต้องดูเฉพาะด้านบนเพื่อหาทิศทาง มองทางด้านอื่นไม่ได้ สมัยนั้นที่เมืองไทยยังมีกล้องแบบนี้ไม่มาก เป็นกล้องที่ดีมากมีภาพคมชัดเหมือนกับทำให้อักษรบน ถึงจะถ่ายเข้าแต่คุณภาพดี มี ๑๒ ภาพ การถ่ายในสมัยนั้นไม่สามารถเห็นภาพได้ทันทีต้องเสียดึงเอาต้องเอาไปล้างก่อน จากการใช้กล้องมีฟิล์ม ๑๒ ภาพ เปลี่ยนมาเป็น ๓๖ ภาพ ซึ่งเริ่มมีการใช้กล้อง Nikon Cannon แล้วแต่การถ่ายกล้องที่เป็นฟิล์มถ้าถ่ายพลาดด้วยประการใดๆต้องกลับไปถ่ายใหม่ ทำให้เสียเวลา นอกจากนี้สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในสมัยนั้น ถือว่าเป็นที่แรกที่นำคอมพิวเตอร์มาใช้ สถาบันหรือหน่วยงานอื่น เช่นฝ่ายการเงิน อดีตก็น่าจะเป็นเครื่องพิมพ์ดีดไฟฟ้า อ.เพ็ญท์สั่งซื้อโดยงบประมาณจากเยอรมัน สั่งซื้อคอมพิวเตอร์ ในสมัยนั้นเครื่องหนึ่งราคาประมาณแสนกว่าบาท ทั้งเครื่องปรี้น ทั้งตัวคอมพิวเตอร์ขาวดำ ราชวิถี ในช่วงที่กำลังรอเครื่องอยู่นั้นพ่อครูและอ.เพ็ญท์ได้ไปเรียนวิธีใช้คอมพิวเตอร์ แถวๆข้างม่อย ถือว่าเป็นห้องแรกที่นำคอมพิวเตอร์มาใช้จึงทำให้งานสะดวกสบายขึ้นดีกว่าการพิมพ์ดีดทั่วไป เพราะพิมพ์ดีดถ้าผิดเราต้องลบแต่คอมพิวเตอร์สามารถลบได้ทันที ในขณะที่หน่วยงานอื่นในมช.อาจจะมีการนำคอมพิวเตอร์ใช้บ้างแต่น้อยมาก แต่สถาบันวิจัยสังคมในสมัยนั้นยังไม่มีมีการนำคอมพิวเตอร์มาใช้เลย เราใช้คอมพิวเตอร์มาพิมพ์และเก็บข้อมูลซึ่งเราใช้แผ่นดิสแผ่นสี่เหลี่ยมเก็บข้อมูลไว้ ถ้าคนไทยเราจะใช้แผ่นเดียวแต่อ.เพ็ญท์จะใช้สองแผ่นเพื่อ แบคอัพ ข้อมูล ซึ่งถือว่าเป็นความทันสมัยในครั้งนั้นเพราะข้อมูลเราสามารถใส่แผ่นและนำข้อมูลออกมาใช้กับคอมพิวเตอร์ได้ทุกเมื่อ แต่ละจังหวัดในภาคเหนือตอนบนจะมีเก็บข้อมูลไว้เป็นคู่ๆ ในส่วนอักษรแปลงอ.เพ็ญท์ได้ไปขอให้คุณพิทักษ์ทำพิเศษ เช่นไม้กั้ง ไม้ซีก ไม่มีในคอมพิวเตอร์ก็ต้องทำพิเศษขึ้นมา อักษรเชื่อม หม ก็ต้องทำให้เชื่อมกัน ต้องมีเครื่องหมายพิเศษ ทำพร้อมพิเศษ ซึ่งพิมพ์ดีดทั่วไปทำไม่ได้ อย่างเช่น ค เขาเลิกใช้แล้วก็ต้องทำพิเศษขึ้นมา หลังจากนั้นเริ่มมีการพัฒนางานจากอุปกรณ์สมัยใหม่เพิ่มขึ้น^๕

^๕ สัมภาษณ์ ศรีเลา เกษพรหม, ผู้เชี่ยวชาญด้านจารึกล้านนาและเคยร่วมงานกับ ดร.ฮันส์ เพนธ์, เมื่อวันที่ ๓

นอกจากนี้แล้วในการคำนวณ วัน เดือน ปี โบราณที่ปรากฏในจารึกต่างๆ ดร.เพนซ์ ได้คำนวณเป็นปฏิทินปัจจุบัน โดยใช้ SEAC ซึ่งเป็น Computer Programme แต่งโดย Dr. J.C.Eade, Canberra.^๕

สหวิทยาการทางมนุษยศาสตร์

สาขาภาษาศาสตร์ ดร. เพนซ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญและชำนาญทางด้านภาษาต่างๆ นอกจากภาษาดอยซ์ (เยอรมัน) ซึ่งเป็นภาษาแม่แล้ว ยังแตกฉานในภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส โปรตุเกส ดัทช์ (ฮอลันดา) กลุ่มภาษาละติน-สันสกฤต ไปจนถึงกลุ่มภาษามาเลย์-อาหรับ อีกด้วย นอกจากนี้ บทบาทของ "นักจารึกวิทยา" หรือ "นักเอกสารโบราณ" จึงได้เริ่มขึ้นเมื่อ ดร. เพนซ์ ไปพิจารณาฝากตัวเป็นลูกศิษย์กับ "ท่านครูบาอินสวน" เจ้าอาวาสวัดพันเตา กลางเวียงเชียงใหม่ จนเรียนรู้วิธีการเขียนอักษรพื้นเมือง (อักษรธรรมล้านนา-ตัวเมือง) และนิทานสุภาษิตของเมืองเหนือ อย่างทะลุปรุโปร่งระหว่างปี ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๑^๖ ด้วยความแตกฉานด้านภาษาต่างๆ รวมถึงอักษรธรรมล้านนาด้วย จึงทำให้ดร.เพนซ์ นำเสนอหลักฐานต่างๆที่สำคัญ ดังนี้

-นำเสนอหลักฐานที่แสดงว่า อักษรธรรมแห่งล้านนา (ตัวเมือง) มาจากอักษรมอญลำพูนไม่ใช่จากตัวอักษรพม่าตามที่เข้าใจแต่ก่อน (พ.ศ.๒๕๑๖)

-นำเสนอหลักฐานจากจารึกที่แสดงว่า ในอดีตใช้ "ล้านนา" (ใช้วรรณยุกต์โท) มีความหมายว่ามีที่นาจำนวนหนึ่งล้าน ไม่ใช่ "ลานนา"

-นำเสนอว่าไม่หันอากาศแต่เดิมเป็นไม้พุ่มขนาดในอักษรมอญ

-นำเสนอหลักฐานจากจารึกที่แสดงว่า คนไทยอาจมีอักษรใช้มานานแล้ว ตั้งแต่ก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหง คือ "อักษรไทยยุคต้น" ซึ่งมีวิวัฒนาการมาจากอักษรมอญ อักษรฝักขามและอักษรสุโขทัย และอักษรปัจจุบันของไทยอาจได้รับมาจาก "อักษรไทยยุคต้น" นั้น และยังเสนอว่าพ่อขุนรามคำแหงได้ทรงนำ "อักษรไทยยุคต้น" เหล่านั้น มาประดิษฐ์เป็นตัวอักษรของพระองค์แต่ไม่มีผู้ใดสืบทอด (พ.ศ.๒๕๒๘)^๗

^๕ ฮันส์ เพนซ์ และคณะ, ประชุมจารึกล้านนา เล่มที่ ๕ จารึกในพิพิธภัณฑสถานและจารึกเมืองน่านที่ น่าสนใจ, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔) หน้า๙

^๖ มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ ๑๒-๑๙ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๖

^๗ ปันดดา ฐรพิสัย, จุดเริ่มต้นแห่งการฟูเวียงกุมกามและประวัติของ ดร.ฮันส์ เพนซ์ (เชียงใหม่, ๒๕๔๘) หน้า ๑๕

สาขาโบราณคดี โบราณคดี คือ วิชาที่ว่าด้วยการศึกษาเรื่องราวและพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต โดยศึกษาจากหลักฐานต่างๆที่พบบนดิน ใต้ดิน และใต้น้ำ ได้แก่ โบราณวัตถุ และโบราณสถาน แล้วนำหลักฐานเหล่านี้มาวิเคราะห์วิจัยและแปลความเพื่อบอกเล่าเรื่องราวในอดีต โดยมีระเบียบวิธีการศึกษา กระบวนการศึกษา และเทคนิควิธีเป็นของตนเอง ทั้งเทคนิคภาคสนาม เช่น การสำรวจทางโบราณคดี การขุดค้นทางโบราณคดี เป็นต้น และเทคนิคในการวิเคราะห์^๘ ดร.ฮันส์ เพนธ์ ถึงแม้จะไม่ได้เรียนสาขาวิชาโบราณคดีมาโดยตรงแต่ ด้วยงานจารึกซึ่งมีอยู่ทั้งบนดินและใต้ดิน ต้องออกทั้งภาคสนามในสถานที่ที่มีจารึกอยู่ หรือ การทำงานคลังในสถานที่เก็บข้อมูลไว้แล้ว การทำงานของนักโบราณคดีโดยทั่วไปต้องมีจรรยาบรรณในการที่จะรักษาโบราณวัตถุไว้ให้คงสภาพเดิมมากที่สุด และจะต้องไม่แอบลักลอบเอาโบราณวัตถุขึ้นมาเป็นของตนเอง “สิ่งหนึ่งที่ดร.เพนธ์ทำเป็นประจำคือจะไม่รับสิ่งของแม้แต่หินก้อนเดียวออกมาเพื่อต้องการให้ชาวบ้านเชื่อมั่นว่าไม่ได้ไปเอาสมบัติมา จึงทำให้เรา(พ่อครูศรีเลา เกษพรหม) ต้องปฏิบัติตามแบบอย่างนี้ บางครั้งไปพบพระพุทธรูปหินประมาณคืบหรือศอก เราอยากจะได้มาเหมือนกัน แต่ก็ไม่ทำเพราะมือ.เพ้นท์เป็นแบบอย่างและได้สัญญากันไว้ด้วยว่าจะไม่รับวัตถุใดๆ เมื่อชาวบ้านหลายคนได้เห็นการปฏิบัติเช่นนี้พวกเขาก็ไวใจและให้ความร่วมมือ”^๙ ส่วนวิธีการรักษาจารึกเพื่อให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด หรือไม่เกิดความเสียหายเลย นอกจากที่ ดร.ฮันส์ เพนธ์เป็นผู้ค้นพบวิธีการละลายน้ำรัก ชาดและทองออก โดยไม่ทำลายศาสนวัตถุต่างๆ (ที่มีจารึก) ดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น นอกจากนี้ในสมัยนั้นทั้งช.และม.ราชภัฏเชียงใหม่ใช้วิธีรับปั้น โดยเอากระดาษสาติดกับจารึก และเอาน้ำาราดศิลาจารึกและเอากระดาษแปะและเอาแปรงแฉะให้กระดาษสาเข้าร่องจารึก พอแห้งแล้วเราก็ใช้หมึกประคบ พอแห้งก็ดึงลงมาอ่าน ซึ่งวิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้กันมาโดยตลอด แต่ดร.เพนธ์ใช้ครั้งเดียวเพราะไม่ชอบวิธีนี้ เพราะทำให้ผิวหินจารึกดำและล้างไม่ออก ถ้าล้างมากความรู้สึกร่อนของหินก็จะออกมา ดังนั้นสมัยที่ยังไม่มีกล้องที่จะถ่ายได้ เราไม่ทำรับปั้นแต่ใช้วิธีคัดลอก แต่ต่อมาหลังจากนั้นดร.เพนธ์ พบว่าวิธีคัดลอกมันช้า เสียเวลาเพราะว่าคัดลอกแล้วก็เขียนเป็นตัวไทย จึงเปลี่ยนมาใช้วิธีแปลงอักษร คือใช้ตัวไทยแทนไปเลยไม่ต้องแปล

นอกจากการอนุรักษ์จารึกเป็นอย่างดีไม่ให้เกิดความเสียหายแล้ว ดร.เพนธ์ได้แปลข้อความยกตัวอย่าง ข้อความเท่าที่อ่านได้จากตัวอักษรที่เหลือในบริเวณเวียงกุมกามเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๘ ได้ความพอสรุปได้ว่า เป็นจารึกเรื่องราวการสร้างวัดกานโถมโดยนายอ้ายได้ขอพระราชทานที่ดินจากกษัตริย์เชียงใหม่เพื่อจะสร้างพระอุโบสถ และกษัตริย์ก็ได้พระราชทานให้ จากข้อความในจารึกแสดง

^๘ สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, **ศัพทานุกรมโบราณคดี**, (กรุงเทพฯ : สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, 2550)

^๙ สัมภาษณ์ ศรีเลา เกษพรหม, ผู้เชี่ยวชาญด้านจารึกล้านนาและเคยร่วมงานกับ ดร.ฮันส์ เพนธ์, เมื่อวันที่ ๓

ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าวัดนั้นเป็นวัดกานโถมเพราะวัดนี้มีพระอุโบสถอยู่ในเขตขันธสีมาซึ่งย่อมเป็นที่ดินที่ได้พระราชทานอย่างแน่นอน^{๑๐}

สาขาประวัติศาสตร์ ดร.ฮันส์ เพนซ์ ได้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก วิชาเอกประวัติศาสตร์ และภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้วิชาโทภาษาจีน และชาติพันธุ์วิทยา จึงได้นำความรู้มาประยุกต์ใช้ในงานจารึกโดยตรง นอกจากนี้ยังได้ศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาเป็นอย่างดีจึงได้เขียนหนังสือ A Brief History of Lanna: Civilizations of North Thailand ในความเป็นนักภาษาศาสตร์ผนวกกับความเป็นนักประวัติศาสตร์ของดร.เพนซ์ ทำให้เกิดการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่น่าเชื่อถือเช่น ครั้งหนึ่งคุณสุรพล คำริห์กุล หัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ ๔ (เชียงใหม่และภาคเหนือ พ.ศ. ๒๕๒๗) ได้นำศิลาจารึกที่ค้นพบห้าชิ้นมาให้ ดร.เพนซ์ อ่าน พบว่าแต่ละชิ้นมีตัวอักษรเพียงไม่กี่ตัวข้อความส่วนใหญ่หายไปเพราะเหลือเพียงห้าชิ้น ไม่มีชิ้นไหนบ่งบอกถึงวันที่จารึก บางชิ้นมีตัวอักษรอยู่สามด้าน และมีอยู่ชิ้นหนึ่งที่มีการจารึกอยู่เพียงสองด้านตรงข้ามกัน นั้นแสดงว่าแต่เดิมแท่งหินนี้ถูกจารึกบนสามหรือสี่ด้านชิ้นส่วนทั้งห้าชิ้นนำมาประกบให้ต่อเนื่องกันไม่ได้แต่มาจากแท่นศิลาเดียวกันอย่างแน่นอน ตัวอักษรที่ถูกจารึกนั้นประกอบด้วยอักษรสองชนิดคือ อักษรมอญ และอักษรไทย บนชิ้นส่วนที่สอง หน้าหนึ่ง มีตัวอักษรหลงเหลืออยู่สองบรรทัด บรรทัดบนเป็นอักษรมอญ และบรรทัดล่างเป็นอักษรไทย แสดงว่าเดิมศิลาจารึกหลักนี้มีข้อความแยกกันสองส่วน ส่วนแรกเป็นอักษรมอญ และตามด้วยอักษรไทย จำนวนของอักษรมอญมีไม่มากเพียงพอที่จะระบุได้ว่าเป็นภาษามอญ บาลี หรือไทย และไม่มีเนื้อหาพอที่จะระบุข้อความได้ อักษรมอญที่ปรากฏนั้นสามารถบอกได้ว่าเป็นตัวอักษรที่ใช้อยู่ในช่วงระหว่าง ๑๗๕๐-๑๘๕๐ โดยดูจากลักษณะของตัวอักษร อักษรในจารึกนี้น่าสนใจเพราะอักษรบางตัวมีลักษณะเป็นอักษรครึ่งมอญครึ่งสุโขทัยหรือฝักขาม (แสดงว่าตัวอักษรกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนแปลงจากอักษรมอญมาเป็นอักษรสุโขทัย) อักษรตัวอื่นจะเหมือนอักษรสุโขทัยในยุคแรก แต่บางตัวก็คล้ายกับอักษรฝักขามยุคแรกและก็ยังมียกขารทางใต้ของอินเดียที่เรียกว่าอักษรคฤณอยู่ตัวหนึ่งด้วย คือ ตัวน.หนู ด้วยเหตุนี้ ดร.เพนซ์ จึงสรุปว่าเป็นจารึกยุคแรกเริ่มของไทย ซึ่งอักษรบางตัวแสดงถึงระยะที่อยู่ในช่วงวิวัฒนาการของการเขียนอักษรไทย คือเกือบไม่เป็นมอญแล้วแต่ก็ยังไม่เป็นอักษรไทยเสียทีเดียว และยังสรุปว่าตัวอักษรฝักขามและอักษรสุโขทัยอาจได้รับมาจากอักษรมอญและอักษรคฤณผ่านตัวกลางอักษรไทยช่วงแรกๆที่เห็นได้จากศิลาจารึกที่พบ ซึ่งดร.เพนซ์

^{๑๐} บันดดา อรุณพิสัย, จุดเริ่มต้นแห่งการฟูเวียงกุมกามและประวัติของ ดร.ฮันส์ เพนซ์ (เชียงใหม่, ๒๕๔๘) หน้า ๔

เรียกอักษรไทยชนิดนี้ว่าอักษรไทยยุคต้น (Proto-Thai script) และสามารถเขียนโครงสร้างวิวัฒนาการของตัวอักษรได้ดังนี้

อักษรมอญ + อักษรคฤนท

อักษรสุโขทัยและอักษรฝักขาม

อักษรไทยยุคต้น

ในส่วนอายุของคำจารึกที่เป็นทั้งอักษรมอญและไทยนั้น ดร.เพนซ์ สรุพบว่าศิลาจารึกดั้งเดิมถ้าไม่ถูกจัดทำและจารึกโดยคนมอญและต่อมามีการจารึกเพิ่มเติมโดยคนไทย ก็ต้องเป็นคำจารึกของไทยเองโดยคนไทยยุคต้นที่ยังคงได้รับอิทธิพลจากมอญ เพราะต่อมาคนไทยไม่ใช้อักษรมอญและไม่ใช้ศิลาที่มีความหนาขนาดนี้ทำจารึกอีก นี่เป็นการชี้ให้เห็นว่าจารึกนี้ได้จัดทำในช่วงเวลาไม่นานหลังจากพญามังรายยึดเมืองลำพูนและเริ่มประทับที่เวียงกุมกาม ดร.เพนซ์ยังสรุปว่าศิลาจารึกหลักนี้อย่างน้อยส่วนที่เป็นภาษาไทยอยู่ในระหว่างปี พ.ศ.๑๘๒๐-๑๘๕๐ ขณะที่ส่วนที่เป็นภาษามอญในตอนต้นของจารึกอาจเก่าแก่กว่านั้น ซึ่งอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ส่วนที่เป็นอักษรไทยของศิลาจารึกวัดกานโถม น่าจะเป็นอักษรรุ่นเดียวกับศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งคาดว่าเป็นปี ๑๘๓๕ ดร.เพนซ์คิดว่าศิลาจารึกวัดกานโถมหลักนี้แสดงให้เห็นว่าอักษรฝักขามและอักษรสุโขทัยได้วิวัฒนาการมาจากอักษรมอญในสมัยก่อนหน้านั้น และยังคิดว่าตัวอักษรไทยจารึกของพ่อขุนรามคำแหงที่พระองค์ได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยใหม่ในแคว้นสุโขทัย (ตามที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ.๑๘๒๖) ไม่ได้ได้รับความนิยม ไม่มีผู้ใดสืบทอด อักษรรุ่นต่อมาของไทยภาคกลางและอักษรไทยสมัยใหม่ได้ย้อนกลับไปใช้อักษรสุโขทัยเก่า^{๑๑}

ตัวอย่างที่กล่าวมาได้แสดงถึงการที่ดร.เพนซ์ได้ใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาและประวัติศาสตร์ของตนวิเคราะห์ความเชื่อมโยงแต่ละยุคแต่ละสมัยผ่านงานจารึกได้อย่างน่าสนใจ

^{๑๑} บันดดา อรุณพิสัย, จุดเริ่มต้นแห่งการฟูเวียงกุมกามและประวัติของ ดร.ฮันส์ เพนซ์ (เชียงใหม่, ๒๕๔๘) หน้า ๙-๑๑

สาขาภูมิศาสตร์ ในการทำแผนที่สถานที่พบจารึกแต่ละแห่ง ดร.เพนธ์ ได้ศึกษาหลักการทาง ภูมิศาสตร์อย่างรอบด้านทั้งมุมสูง อย่างเช่น การโดยสารเครื่องบิน Cessna ซึ่งขับโดยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวารานนท์วัชที่ทรงกรุณาขับเครื่องบินวนในระดับต่ำอยู่ ๓-๔ รอบเหนือเวียงกุมกาม เพื่อให้ ดร.เพนธ์ ได้มีโอกาสถ่ายภาพเวียงอย่างสมบูรณ์ ภาพถ่ายทางอากาศที่ถูกบันทึกจากหลาย ทิศทางเหล่านั้นทำให้เราได้เห็นภาพรวมของเมืองพร้อมทั้งวัดต่างๆและกำแพงเมืองที่ยังเหลืออยู่เป็น ครั้งแรก และเมื่อมีการพบจารึกหรือข้อมูลยังมีผู้สามารถไปชี้ข้อมูลให้ได้ ดร.เพนธ์จึงต้องรีบไปหา สถานที่ก่อน ถ้าปล่อยไว้นานอาจจะไม่มีใครให้ข้อมูล การพบศิลาจารึกถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ซึ่งก็ เป็นเรื่องจริงในการทำแผนที่ต่อมาได้ข้อมูลช่วยทำให้รู้ข้อมูลหลายอย่างเช่น การสร้างวัดจะสร้างไม่ ห่างจากน้ำ ที่พบศิลาจารึกจะเป็นเส้นทางไปตามแม่น้ำ เมื่อมีผู้ชี้จุดแน่นอน อ.เพนธ์จะทำแผนที่เพื่อ อำนวยความสะดวกให้คนข้างหลัง สมัยนั้นไม่มีเครื่องวัดดาวเทียมจึงเป็นเรื่องยากในการทำแผนที่ ต้องใช้เข็มทิศในการคำนวณ แต่การใช้เข็มทิศก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นเรื่องง่าย อ.เพนธ์ต้องขึ้นต้นไม้ดูเพราะ พื้นดินมีแต่หญ้า และมองไปรอบๆ ว่ามีวัดใดบ้าง และใช้เข็มทิศในการคำนวณและลากเส้นจากวัดนั้น ไปวัดนี้ และต้องมองรอบด้านในแต่ละทิศ และทำเครื่องหมายกากบาทไว้ จะเห็นได้ว่าการพบจารึกใน แหล่งโบราณสถาน การมีความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ทำให้การคาดการณ์และความเชื่อมโยงของสถานที่ ต่างๆค่อนข้างจะมีความแม่นยำและน่าเชื่อถือ^{๑๒}

สาขาบรรณารักษ์ ดร.ฮันส์ เพนธ์ เป็นผู้มึบทบาทในการจัดพิมพ์หนังสือจารึกล้านนาเป็น จำนวนทั้งสิ้น ๑๕ เล่ม ซึ่งในแต่ละเล่มได้มีหลักการของบรรณารักษ์ผู้ให้ผู้อ่านได้เข้าใจง่าย มีที่อ้างอิง ชัดเจน เช่นการแบ่งหนังสือเป็นส่วนต่างๆ ๖ ส่วน คือ (๑) ภาพถ่ายของจารึก (๒) แผนที่แสดงจุดที่พบ วัตถุจารึก (ถ้ารู้) (๓) ทะเบียนประวัติจารึก (๔) อักษรแปลง และ (๕) คำอ่านปัจจุบัน และ (๖) เชิงอรรถของแต่ละจารึกจะอยู่ตอนท้ายของแฟ้มจารึกนั้น^{๑๓}

ส่วนรายละเอียดอื่นๆ มีการอธิบายและชี้แจงดังนี้

ทะเบียนประวัติจารึก

ทะเบียนประวัติจารึก ประกอบด้วย ข้อความย่อของคำจารึก ลักษณะของวัตถุจารึก รายละเอียดที่ตั้ง ตั้งเดิมของวัตถุจารึก จำนวนบรรทัดของคำจารึก ชนิดของอักษรและภาษาที่ใช้ในจารึก บรรณานุกรม ของสิ่งตีพิมพ์ที่เกี่ยวกับจารึกนั้น ฯลฯ

ตัวอักษร GS หมายถึงพิกัด (grid square) ของแผนที่ที่อ้างอิง

Site No. เป็นรหัสที่ใช้ในคลังข้อมูลจารึก หมายถึงพื้นที่ และหมายเลขของสถานที่ที่พบวัตถุจารึก

^{๑๒} สัมภาษณ์ ศรีเลา เกษพรหม, ผู้เชี่ยวชาญด้านจารึกล้านนาและเคยร่วมงานกับ ดร.ฮันส์ เพนธ์, เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๐

^{๑๓} ฮันส์ เพนธ์ และคณะ, **ประชุมจารึกล้านนา เล่มที่ ๘ จารึกในจังหวัดเชียงใหม่**, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗) หน้า ๖

อักษรแปลง

ดวงชะตา หรือดวง ส่วนใหญ่จะเขียนเป็นรูปวงกลมบนหิน แต่ในหนังสือเล่มนี้ใช้รูป ๔ เหลี่ยมจัตุรัส แทน ดวง คือแผนภาพที่เขียนขึ้นเพื่อแสดงถึงตำแหน่งดาวแทนวันเวลา โดยเขียนไว้เหนือข้อความจารึก

ในการแปลงอักษรใช้เครื่องหมายดังต่อไปนี้

๑. ตัวอักษรในวงเล็บกลม () เป็นอักษรเพิ่มเติมของผู้วิจัย
๒. ตัวอักษรในวงเล็บเหลี่ยม [] เป็นอักษรที่ผู้วิจัยอ่านได้เช่นนั้น แต่ไม่แน่ใจว่าจะถูกต้อง
๓. จุดในบรรทัด ... แสดงจำนวนอักษรที่อ่านไม่ได้โดยประมาณ เช่น ... หมายความว่า ณ ที่นี้มีอักษรประมาณ ๔ ตัวที่อ่านไม่ได้
๔. สามจุดคู่ หมายความว่า มีอักษรหลายตัว แต่ไม่ทราบจำนวน ที่อ่านไม่ได้หรือหายไป
๕. ตัวอักษรในเครื่องหมาย / / หมายถึงอักษรจารึก ที่แปลงจากต้นฉบับ มาเป็นอักษรปัจจุบัน
๖. จุดใต้ตัวอักษร เช่น /ห/ แสดงว่าในจารึก ตัวอักษรที่ตามมา เขียนใต้ตัวอักษรที่นำหน้านั้น เช่น /หลาย/ หมายความว่า ในจารึก ตัว /ล/ เขียนใต้ตัว /ห/
๗. จุดบนตัวอักษร เช่น /ทฺยง/ หมายความว่า ตัว /ง/ ในจารึกอยู่บน /ทฺย/
๘. เครื่องหมาย ^ หมายถึงอักษร ๒ ตัวนั้นเขียนเชื่อมต่อกัน เช่น /ห^ม/
๙. ๕ หมายถึง ระเบิด
๑๐. ' หมายถึง ไม้ก่ง

คำอ่านปัจจุบัน

ในการแต่งคำอ่านปัจจุบันของจารึก ใช้แนวทางดังต่อไปนี้

วันเดือนปี ใส่เหมือนที่ปรากฏในจารึก แล้วคำนวณเป็น พุทธศักราชที่ใช้ในปัจจุบัน (พ.ศ.) ซึ่งเริ่มวันที่ ๑ มกราคม และสิ้นสุดวันที่ ๓๑ ธันวาคม ซึ่งเก่ากว่าคริสต์ศักราช (A.D. / ค.ศ.) 543 ปี^{๑๔}

ในความเป็นนักภาษาศาสตร์ บรรณารักษ์ และประวัติศาสตร์แล้ว การจะบันทึกเรื่องราวใด เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ดร.เพนซ์จะให้ความสำคัญของข้อมูลมาก “ถ้าอักษรตัวใดไม่ค่อยมั่นใจ อ.เพนซ์จะย้อนถามเพื่อการยืนยันทั้งสองฝ่าย มีระบบการตรวจสอบเพื่อความถูกต้องและแม่นยำ มีหลายครั้งที่เราพยายามอธิบายแต่ท่านก็ยังไม่เชื่อตามนั้น เช่น มีจารึกอันหนึ่งวัดช่างเค็ง ที่ป่าซาง จารึกนั้นเป็นคนของจารึกไว้ ภาษาที่เขาใช้จะมีทั้งคำเมือง คำยอง แต่อ.เพนซ์ อาจจะไม่เข้าใจลึกซึ้งพอ เพราะว่าในพระพุทธรูปนั้นเขาจะเขียนไว้ยาวเท่านั้นดอก เท่านั้นวา ที่สร้างพระพุทธรูปนั้นได้เลี้ยงน้ำอ้อย ก็แวน(ก้อน)เท่านั้นเท่านี้ และจะบอกสิ้นผม ๗๐๘ เส้น (เส้นผม๗๐๘ เส้น) พ่อครูบอกว่า

^{๑๔} ฮันส์ เพนซ์ และคณะ, ประชุมจารึกล้านนา เล่มที่ ๕ จารึกในพิพิธภัณฑสถานและจารึกเมืองน่านที่

อาจารย์นั่นมันเป็นเส้นผมของพระพุทธรูป ทำไมเขาว่าสั้น เพราะมันมีสั้นน้ำอ้อย เสียงน้ำอ้อย ท่านคิดว่าเป็นเส้นผมจริง ผมคนเรานี้เอามาใช้ในการก่อสร้าง เอาเส้นผมมาผสมกับปูน แต่เราเข้าใจเพราะเป็นภาษาลือ เส้น เขาออกเสียงว่าสั้น ถ้าเป็นเส้นผมเอาไปก่อสร้างเขาจะมานับทำไม ก็ตัดแล้วเอาไปผสมปูนเลย พ่อครูได้อธิบายอย่างนี้ เมื่อมีปัญหาในการตีความอย่างนี้ อ.เพ้นท์ไม่ได้เลือกให้อ่านอันหนึ่งแต่ให้ คงอธิบายไว้ทั้งสองแบบ ทั้งๆพ่อครูมองแล้วว่าคำอธิบายคือเส้นผมพระพุทธรูป”^{๑๕}

คำอธิบายทั้งหลายจึงอยู่ในรูปเชิงอรรถหรือการใช้เครื่องหมายและสัญลักษณ์อื่นที่ได้กล่าวไปแล้ว เพราะถ้าเราตัดสินใจไปเลยอาจเกิดข้อผิดพลาดได้ แต่คงอธิบายเชิงอรรถไว้เพื่อให้อ่านพิจารณาตัดสินเอาเอง หรือไปหาข้อมูลต่อ

นอกจากนี้ในการทำหนังสือจารึกของกรมศิลปากรจะแตกต่างจากหนังสือจารึกของดร.เพนธ์ กรมศิลปากรจะทำสองคอลัมน์ โดยแบ่งครึ่งว่าเป็นอักษรแปลง นี่เป็นอักษรปัจจุบัน แต่ดร.เพนธ์จะไม่ทำแบบนี้ อักษรแปลงจะเอาไว้ก่อน เสร็จแล้วจะเป็นอักษรปัจจุบัน ถ้าอักษรแปลงจบอยู่ที่อักษรใด เช่น เอา สิ้นสุดที่ สระ- อักษรปัจจุบันก็จะสิ้นสุดเหมือนกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยาก แต่ดร.เพนธ์จะให้จบเป็นข้อความนั้นๆไป และถ้าเริ่มต้นใหม่ จะย่อหน้า การทำในลักษณะของศิลปากรอ่านยาก เพราะถูกจำกัดด้วยพื้นที่ของกระดาษจึงต้องให้อักษรลงเท่าๆกัน จะไม่ได้เน้นเนื้อหาเพื่อคนอ่านเป็นหลัก แต่ดร.เพ้นท์ไม่ได้กังวลเรื่องอักษร เน้นที่เนื้อหาอ่านแล้วเข้าใจ ถ้าสงสัยให้ไปอ่านที่อักษรแปลงเต็มที่^{๑๖}

ในส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูล อ.เพนธ์ จะสอนพ่อครูให้มีการบันทึกลงในกระดาษแข็งเล็กๆ เพื่อให้ทราบแหล่งที่มาของข้อมูล ซึ่งพ่อครูได้วิธีการบันทึกจากอ.เพนธ์ ทำให้เราทำงานเป็นระบบ ถ้าอ่านแล้วผ่านไม่บันทึกจะไม่รู้ว่าเราเอามาจากหนังสือเล่มไหน อ.เพนธ์จะมีบัตรเป็นแผ่นๆ เวลาอ่านไม่ว่าจะเป็นหนังสือเล่มใดก็ตามจะบันทึกลงในบัตรว่าหนังสือชื่ออะไร หน้าที่เท่าไร พ่อครูก็ได้วิธีการบันทึกจากอ.เพนธ์ ถ้าเราอ่านผ่านและไม่จดในที่สุดแล้วก็ลืมและไม่รู้ที่มา^{๑๗}

สาขาศิลปะศาสตร์ ดร.ฮันส์ เพนธ์ มีความเชี่ยวชาญและมีบทบาทในการถ่ายภาพจารึกที่ได้พบในแต่ละจุดและแต่ละสถานที่ และภาพแต่ละภาพที่ถ่ายมีความคมชัด ทั้งนี้การถ่ายภาพจะต้องใช้

^{๑๕} สัมภาษณ์ ศรีเลา เกษพรหม, ผู้เชี่ยวชาญด้านจารึกล้านนาและเคยร่วมงานกับ ดร.ฮันส์ เพนธ์, เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๐

^{๑๖} สัมภาษณ์ ศรีเลา เกษพรหม

^{๑๗} ข้างแล้ว

ทั้งศาสตร์และศิลป์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องมุกตลก หรือ การปรับความเร็วของแสง เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ศรีเลา เกษพรหม เล่าว่า

“อ.เพนธ์ได้กล้องถ่ายรูปมาตัวหนึ่ง ชื่อโรโรเฟ็กซ์ (Rolleiflex) เป็นกล้องที่ดีมากถึงจะถ่ายช้าแต่คุณภาพดี มี ๑๒ ภาพ ซึ่งคุณภาพสูง ดร.เพนธ์สอนเทคนิคเพิ่มเติมให้พ่อครู พาโนรามาจะต้องถ่ายอย่างไรเพราะการจะถ่ายเมืองๆหนึ่งจะต้องใช้ภาพต่อกัน พ่อครูก็ได้ทำงานไปด้วยเรียนรู้เทคนิคไปด้วย เช่นการปรับแสง การตั้งแสง กล้องนี้ภาพคมชัดเหมือนกับทำให้อักษรนูน เป็นเทคนิคของการถ่ายภาพการปรับแสงและความไวของแสง กว่าจะได้แต่ละภาพต้องใช้เครื่องวัดแสงทั้งในตัวกล้องเองหรือบางครั้งต้องใช้เครื่องวัดแสงพิเศษ และที่สำคัญการถ่ายในสมัยนั้นไม่สามารถเห็นภาพได้ทันทีต้องเสียเวลาต้องเอาไปล้างก่อน หลังจากกล้องตัวนี้ชำรุดไม่สามารถหาอะไหล่ได้ อ.เพนธ์ได้ซื้อกล้องยี่ห้อ Nikon ตัวใหม่ ซึ่งอ.เพนธ์เรียนรู้วิธีการทดลองทำทดลองถ่าย ปรับแสง ปรับความไว เป็นต้น ภรรยาอ.เพนธ์ บอกว่าเห็นสามีตัวเองฝึกทำอย่างนี้สามวัน กลางคืนก็นั่งทดลองอย่างนี้ตึกๆ ทีหนึ่งทีสอง ให้ใช้ได้ตามคู่มือเรียนรู้อะไรก็ให้รู้จริง จึงทำให้งานถ่ายที่ออกมาเป็นงานที่มีคุณภาพ พามาถึงสมัยกล้องดิจิทัล อ.เพนธ์ได้สั่งซื้อมาจากประเทศเยอรมนี ซึ่งกล้องสามารถเปิดดูภาพหันไปรอบด้านได้ กล้องแบบนี้เห็นประโยชน์ชัดเจน เช่น เวลาถ่ายรูปพระพุทธรูปที่อยู่ติดฝาผนังมีอักษรอยู่หลังพระพุทธรูป อ.เพนธ์ที่ใช้กล้องสอดเข้าไปและดูจากจอกล้องแล้วถ่าย การเลือกซื้อของต่างๆ เช่นกล้อง ท่านจะเลือกซื้อตามประโยชน์ที่ต้องการ ไม่ได้ซื้อเพราะต้องการซื้อเท่านั้น”^{๑๘}

สาขาจิตวิทยา การใช้จิตวิทยาในการทำงานกับเพื่อนร่วมงานและชุมชนที่อยู่ในสถานที่ๆพบจาร์ก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้การทำงานของดร.เพนธ์ประสบความสำเร็จ ดร.เพนธ์ ได้เห็นความทุกข์กันดารของสังคมชนบท ท่านรู้สึกไม่อยากเอาเปรียบใคร ในเมื่อเขายอมเสียสละเวลาทำมาหากินมากุญกับท่านทุกครั้ง ที่ ดร. เพนธ์ ลงภาคสนาม ท่านจะยอมลงทุนแบกเอาน้ำมันก้าดติดมือไปด้วยจำนวนหลายแกลลอน แล้วมอบให้ชาวบ้านทุกคน ที่ท่านขออนุเคราะห์ข้อมูล^{๑๙} ในสมัยแรกๆที่ออกสนามชาวบ้านหวง ไม่อยากให้ข้อมูล ศิลาจารึกได้มาแล้วเก็บไว้ที่ไหนชาวบ้านไม่ค่อยอยากจะบอก เพราะชาวบ้านคิดว่าศิลาจารึกคือสายแทง สายแทงสมบัติ ฝรั่งเศสมาหาสมบัติ ไม่อยากจะบอกข้อมูล ก็ต้องอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่าศิลาจารึกไม่ได้มีข้อมูลอะไรเกี่ยวกับสายแทงหรือสมบัติ ศิลาจารึกมีเรื่องทำบุญอย่างเดียว (การนำเรื่องบุญมาพูดกับชาวบ้านถือว่าดร.เพนธ์มีความเข้าใจคนในท้องถิ่นที่ทำอะไรจะนึกถึงเรื่องบาปบุญ) และเราก็เริ่มพิมพ์เป็นหนังสือให้เขาเห็น จึงง่ายขึ้นในการทำความเข้าใจ และพ่อครูก็มีส่วนช่วยอ.เพนธ์ทำให้ชาวบ้านเข้าใจ และสิ่งหนึ่งที่อ.เพนธ์ทำเป็นประจำคือจะไม่รับสิ่งของ

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน

^{๑๙} มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ ๑๒-๑๓ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๖

แม้แต่หินก้อนเดียวออกมาเพื่อต้องการให้ชาวบ้านเชื่อมั่นว่าไม่ได้ไปเอาสมบัติมา จึงทำให้เราต้องปฏิบัติตามแบบอย่างนี้(ถึงแม้ในช่วงแรกๆรู้สึกอียากจะเก็บไว้) แต่ก็ไม่ได้ทำเพราะมือ.เพนธ์เป็นแบบอย่าง

ส่วนการเลือกคนเข้าทำงานด้วย ดร.เพ้นส์ตัดสินใจรับพ่อครูเข้าทำงานเพราะมองว่าเราเป็นคนใจเย็น ด้วยถ้อยคำที่สนทนากันและอาจจะถูกใจกับนิสัยใจคอ และด้วยลักษณะนิสัยชาวตะวันตก ดร.เพ้นส์ ก็ได้พูดตรงๆ เงินเดือนที่จะให้มันน้อยมาก คือ ๑ พันกับอีก ห้าสิบบาท และอีกประการหนึ่งพอหมดงบประมาณตุลาคม เงินจะยังไม่มาจะว่างไป ๓ เดือน ประมาณเดือนเมษายนถึงจะมีเงินมา คุณจะได้ใหม่ เพราะเป็นลูกจ้างชั่วคราวตำแหน่งก็ไม่มีให้ แต่เนื่องจากงานเป็นงานเกี่ยวกับจารึกซึ่งเป็นงานที่พ่อครูชอบ จึงตอบตกลง

มีอยู่ครั้งหนึ่งอ.เพนธ์ ต้องการทดสอบพ่อครูโดยพาไปที่พิพิธภัณฑ์เชียงใหม่ ที่พิพิธภัณฑ์นั้นจะมีชั้นล่างจะมีวัตถุที่ไม่ได้นำแสดง มีศิลาจารึกต่างๆ ทั้งพ่อครูและอ.เพนธ์ต่างคนต่างมีเก้าอี้ตัวเล็กคนละตัว อ.เพนธ์นั่งข้างประตูด้านหนึ่ง พ่อครูนั่งอยู่อีกด้านหนึ่ง อ.เพนธ์ก็ลุกขึ้นไปเปิดประตูเพื่อวัดแสง พอพ่อครูกับมานั่งอ.เพนธ์ก็บอกให้พ่อครูปิดให้แคบลงหน่อย ทำอย่างนี้เป็นสิบครั้งลุกเปิดลูกปิดเราก็ไม่ว่าอะไร เหตุผลก็คือดร.เพนธ์ต้องการคนที่มีความรับผิดชอบเข้ามาทำงานด้วย ถ้าอารมณ์ร้อนจะทำงานนี้ไม่ละเอียด ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาก็ได้ทำงานกับอ.เพนธ์ในฐานะเป็นลูกจ้างชั่วคราว นอกจากนี้ในส่วนการบริหารการเงินดร.เพนธ์จะเก็บเงินส่วนที่เหลือที่เป็นภาคสนามสะสมไว้ไม่ว่าจะเป็นค่ารถ ค่าโรงแรม ค่าที่พัก เพื่อให้ลูกน้องมีเงินใช้ในช่วงสามเดือนที่รองรับงบประมาณ พ่อครูทำงานไปด้วยเงินเดือนน้อยนิดแต่ก็มีความสุข เท่าที่พ่อครูสังเกตการทำงานระหว่างอ.เพนธ์และคนบ้านเราจะแตกต่างกันมาก เพราะท่านมีความตั้งใจ มีความละเอียด ทั้งเป็นผู้ทำเองและเป็นผู้สอน พ่อครูชื่นชมกับการที่ได้ทำงานกับอ.เพนธ์ เช่น การไม่ดูถูกคน ถ้าทำงานดี อ่านตัวอักษรฝึกขามได้ท่านก็พอใจแล้ว ไม่ได้สนใจว่ามีปริญญาหรือไม่ เวลาที่ลูกน้องลำบากอ.เพนธ์จะให้ความช่วยเหลือตามความจำเป็นและมีระบบ ยกตัวอย่างเช่นพ่อครูมีเงินอยู่ก่อนหนึ่งได้เอามาทำบ้านหลังนี้ ทำโครง ทำหลังคา ทำผนังแล้วแต่เงินหมดไม่พอทำประตู หน้าต่าง และจะขอยืมอ.เพนธ์ก็เกรงใจ แต่มีถึงขีดสุดแล้ว มีอยู่ครั้งหนึ่งกำลังจะเดินทางกลับเชียงใหม่มาถึงห้างฉัตรลำปาง เมื่อพักแล้ว อ.เพนธ์บอกศรีเลาลูกกลับพ่อครูตอบไปว่า.ผมไม่อยากจะกลับ อ.เพนธ์ก็แปลกใจว่าเกิดอะไรขึ้น แล้วถามว่าเป็นยังไงหรือศรีเลาพ่อครูก็เล่าให้ฟังว่าผมไม่อยากจะกลับไปเห็นบ้านเพราะบ้านก็เอาไม่ไผ่ทำชั่วคราวไว้ส่วนหน้าต่างๆก็ไม่มีเพดานก็ไม่มี และเวลาที่ผมออกทำงานแต่ละครั้งเป็นเวลานานๆ ก็ปล่อยให้ภรรยาอยู่กลีบลูกน้อย ไม่มีความสุขเลย เราไม่ได้ขอแต่เล่าให้ฟัง อ.เพนธ์บอกว่าผมจะช่วย แต่ผมจะช่วยเป็นสามระยะ ชั้นแรกกลับไปไปถามเลยว่าหน้าต่างประตูเท่าไร อันดับต่อไปครั้งที่สองจะช่วยเพดานพร้อมมุ้งรูด ครั้งที่

สามต่อไฟฟ้าและไฟที่ติดตั้งให้มันทำอย่างดีมีมาตรฐาน และอ.เพนธ์จะไปเลือกซื้อด้วยตัวเอง ทำให้เราเบาใจสบายใจเพราะมีค่าใช้จ่าย สมัยนั้นใช้เงินไปหลายหมื่นบาท^{๒๐}

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าดร.เพนธ์มีวิธีการทำงานที่เข้าใจเพื่อนร่วมงาน เข้าใจชาวบ้าน มีจิตวิทยาในการทำงาน ทำให้การทำงานมีความราบรื่นยิ่งขึ้น

สหวิทยาการสังคมศาสตร์

สาขาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา ดร.เพนธ์ เป็นผู้มึบบทบาทในการเป็นผู้ช่วยวางแผนการจัดตั้งศูนย์วิจัยล้านนา โดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ โดยแบ่งออกเป็น ๒ แขนง คือด้านสังคมวิทยา และด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมล้านนา

ความเข้าใจสังคม ชุมชน การแบ่งปัน

ระหว่างปี ๒๕๓๐-๒๕๓๔ เป็นช่วงเวลาแห่งการทะเลาะกัน ผจญภัยอย่างน่าตื่นเต้นยิ่งนัก ของ "จ่านั่น" กว่าจะเก็บข้อมูลได้แต่ละหมู่บ้าน แต่ละชุมชน ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ สมัยก่อนบางแห่งต้องขี่เกวียนเข้าไป ยิ่งคนในชนบทยุคนั้นเคยอยู่กันตามประสา แต่แล้ววันดีคืนดีก็มี "คนฝรั่งตั้งขอ" โผล่มาขอสัมภาษณ์ยอมพากันตกอกตกใจ ดร. เพนธ์ ได้เห็นความทุรกันดารของสังคมชนบท ท่านรู้สึกไม่อยากจะเอาเปรียบใคร ในเมื่อเขายอมเสียสละเวลาทำมาหากินมากุญกับท่าน ทุกครั้งที่ ดร. เพนธ์ ลงภาคสนาม ท่านจะยอมลงทุนแบกเอาน้ำมันก๊าดติดมือไปด้วยจำนวนหลายแกลลอน แล้วมอบให้ชาวบ้านทุกคน ที่ท่านขออนุเคราะห์ข้อมูล^{๒๑}

วิธีการปฏิบัติในการแบ่งปันของอ.เพนธ์ ซึ่งถือว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องเป็นการเฉลี่ยความสุขให้คนอื่น ตัวอย่างเช่น แม่บ้านของอ.เพนธ์ที่เป็นคนที่ชอบสะสมของ เช่นตะกร้าที่ได้มาจากงานชิ้นปีใหม่ จะทิ้งก็รู้สึกเสียดายจึงเก็บไว้เรื่อยๆจนเต็มห้องที่เก็บของ มีอยู่วันหนึ่งแม่บ้านอ.เพนธ์ที่ไม่อยู่ท่านจึงขนตะกร้าเปล่าเหล่านั้นใส่รถกระบะและนำมาที่ทำงานและบอกเจ้าหน้าที่ว่าใครอยากได้ให้เลือกเอาไป ซึ่งเจ้าหน้าที่และเพื่อนร่วมงานรู้สึกดีใจต่างก็เลือกตะกร้าที่ตนเองชอบจนไม่เหลือแม้แต่ชิ้นเดียว^{๒๒}

การปรับตัวที่เหมาะสมในสังคม

กว่าที่ดร. เพนธ์ จะได้รับบทบาทของ "นักจารึกวิทยา" หรือ "นักเอกสารโบราณ" ต้องทำตัวเป็นน้ำไม่เต็มแก้วปฏิบัติตัวที่เหมาะสมในแต่ละสังคมท่านไปวารณาฝากตัวเป็นลูกศิษย์กับ "ท่านครูบาอิน

^{๒๐} สัมภาษณ์ ศรีเลา เกษพรหม, ผู้เชี่ยวชาญด้านจารึกล้านนาและเคยร่วมงานกับ ดร.สันต์ เพนธ์, เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๐

^{๒๑} มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ ๑๒-๑๙ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๖

^{๒๒} สัมภาษณ์ ศรีเลา เกษพรหม

สวน" เจ้าอาวาสวัดพันเตา กลางเวียงเชียงใหม่ จนเรียนรู้วิธีการเขียนอักษรพื้นเมือง (อักษรธรรม ล้านนา-ตัวเมือง) จนแตกฉาน ท่านปฏิบัติตนเหมือนลูกศิษย์วัดทั่วไป ตักน้ำ ปัดกวาดเช็ดถูกุฏิพระ รู้สถานะว่าตนเองกำลังแสดงบทบาทเป็นลูกศิษย์พระไม่ใช่อาจารย์^{๒๓}

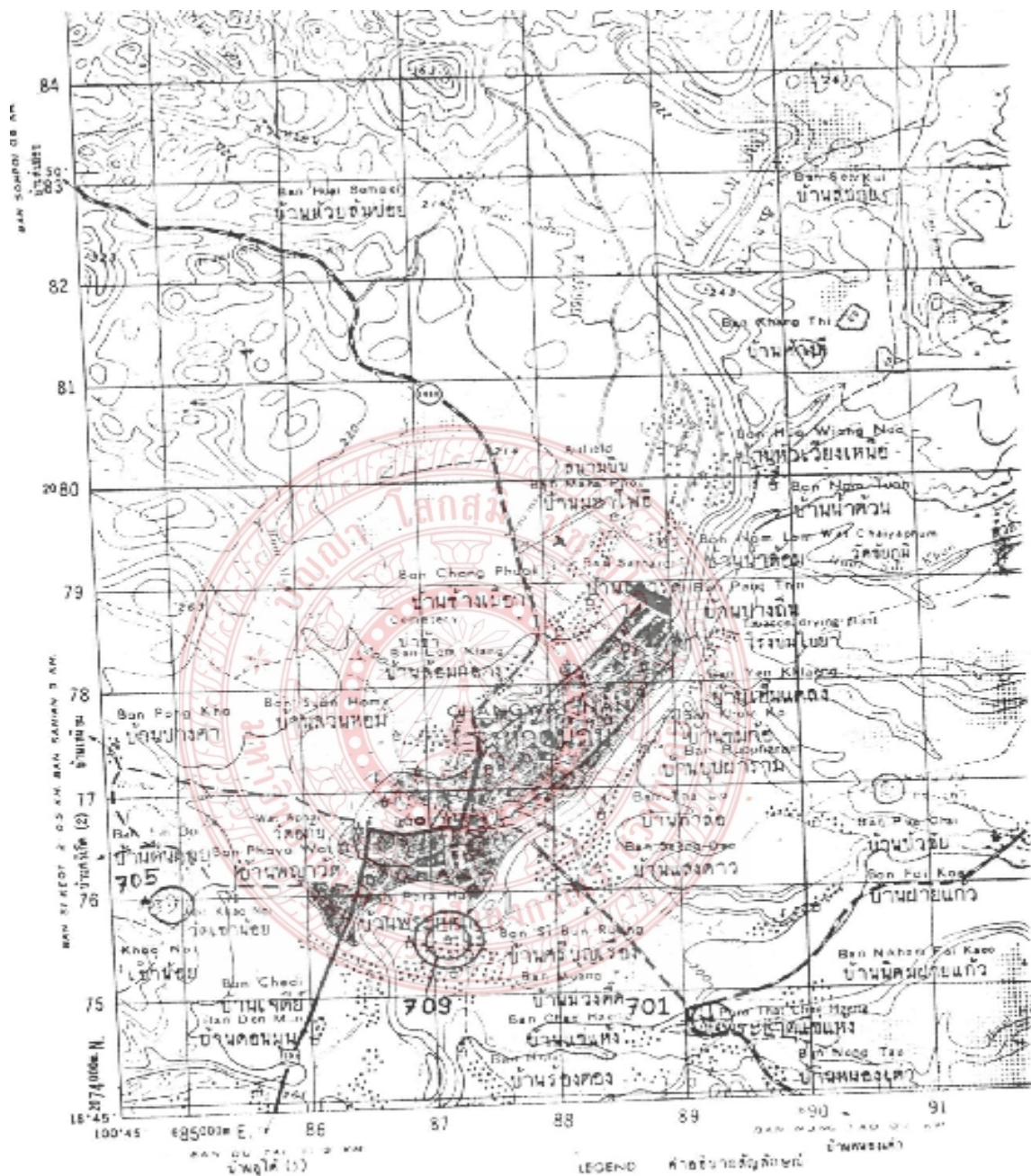
ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ดร.ฮันส์ เพนซ์ ได้นำเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เยี่ยมชมซากปรักหักพังของวัดกานโถมและวัดอื่นๆ ที่ได้รับการขุดแล้วและบางวัดที่กำลังดำเนินการขุด การเสด็จของสมเด็จพระเทพฯ ในครั้งนั้นได้กลายเป็นจุดสำคัญ และอาจนับได้ว่าเป็นโอกาสอันเป็นมงคลที่ก่อให้เกิดการเริ่มต้นการฟื้นฟูเวียงกุมกามให้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์เมืองโบราณแก่นักท่องเที่ยวต่อไป

ภาพตัวอย่างการทำแผนที่ของ ดร.ฮันส์ เพนซ์ ที่ใช้สหวิทยาการด้านต่างๆ^{๒๔}

^{๒๓} สัมภาษณ์ ศรีเลา เกษพรหม

^{๒๔} ฮันส์ เพนซ์ และคณะ, **ประชุมจาริกล้านนา เล่มที่ ๕ จาริกในพิพิธภัณฑ์ชานันและจาริกเมืองน่านที่น่าสนใจ**, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔) หน้า ๑๐

MAP INFORMATION AS OF 1969

On this map a LANE is considered as being a minimum of 2.4 meters (8 feet) in width.
 ในแผนที่นี้เส้นทางที่แสดงไว้มีขนาดกว้างอย่างน้อย 2.4 เมตร (8 ฟุต)
 The number in parentheses following a village name indicates that more than one village is so named.
 เลขที่ในวงเล็บที่ตามชื่อหมู่บ้านแสดงว่ามีหมู่บ้านที่มีชื่อนี้มากกว่าหนึ่งหมู่บ้าน

ROADS ๗๗

All weather ๗๗

All weather ๗๗

LEGEND

คำอธิบายสัญลักษณ์

คำอธิบายสัญลักษณ์

คำอธิบายสัญลักษณ์

คำอธิบายสัญลักษณ์

คำอธิบายสัญลักษณ์

คำอธิบายสัญลักษณ์

คำอธิบายสัญลักษณ์

คำอธิบายสัญลักษณ์

คำอธิบายสัญลักษณ์

ภาพตัวอย่างการถ่ายจารึกที่อยู่ฐานพระพุทธรูป โดยดร.ฮันส์ เพนธ์ ^{๒๕}

^{๒๕} ฮันส์ เพนธ์ และคณะ, ประชุมจารึกล้านนา เล่มที่ ๘ จารึกในจังหวัดเชียงใหม่, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗) หน้า ๒๐

๔.๓ การเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ โดยศาสนาจารย์แดเนียล แมคกิลวารีและคณะ

การเดินทางเข้ามาดินแดนล้านนา

ศาสนาจารย์แมคกิลวารีและศาสนาจารย์โจนาธานวิลสัน (สหายร่วมชั้นเรียนของศาสนาจารย์แมคกิลวารีที่วิทยาลัยศาสนศาสตร์ปรีนสตันและเป็นมิชชันนารีมายัง สยามพร้อมกันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ (ค.ศ.๑๘๕๘) ได้เดินทางมาสำรวจที่เชียงใหม่ครั้งแรก เพื่อหาช่องทางในการตั้งศูนย์มิชชันเผยแพร่คริสต์ศาสนา และเห็นว่าเป็นแหล่งที่ควรจัดตั้งศูนย์มิชชันขึ้นเนื่องจากมีความเหมาะสมหลายประการ จนกระทั่งถึง ปีพ.ศ. ๒๔๑๐ (ค.ศ.๑๘๖๗) ครอบครัวของศาสนาจารย์แดเนียลและนางโซเฟีย แมคกิลวารีพร้อมด้วยบุตรสองคนได้เดินทางมาตั้งงานเผยแพร่คริสต์ศาสนาในเชียงใหม่ โดยออกเดินทางจากกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ.๒๔๑๐ (ค.ศ.๑๘๖๗) ถึงเชียงใหม่เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ปีเดียวกัน ครอบครัวแมคกิลวารีพักอาศัยที่ศาลา "ยาแสงคำมา" อยู่ฝั่งตะวันตกแม่น้ำปิง (เข้าใจว่าเป็นบริเวณตลาดวโรรสในปัจจุบัน)

วัตถุประสงค์ในการเดินทางขึ้นมาล้านนา

การที่ศาสนาจารย์แมคกิลวารี สนใจมาตั้งมิชชันที่เชียงใหม่มีเหตุผลหลายประการคือ ประการแรก นายแพทย์ชาโมเอล เฮาส์ ซึ่งเป็นมิชชันนารีคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนเคยแสดงความสนใจที่จะขึ้นมา เผยแพร่คริสต์ศาสนาที่เชียงใหม่ และนายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ สังกัดคณะสมาคมมิชชันนารีอเมริกัน (เป็นพ่อตาของศาสนาจารย์แมคกิลวารี) ก็มีความปรารถนาที่จะมาเผยแพร่คริสต์ศาสนาทางล้านนา เช่นเดียวกัน แต่มิชชันนารีทั้งสองยังไม่มีโอกาสที่จะปฏิบัติให้เป็นจริง จึงนับเป็นแรงกระตุ้นให้ศาสนาจารย์ แมคกิลวารีต้องการมาตั้งมิชชันยังเชียงใหม่อย่างจริงจัง ประการที่สอง ทั้งศาสนาจารย์แมคกิลวารีและนางโซเฟียมีโอกาสคลุกคลีกับเจ้านายและข้าราชการบริพารฝ่ายเหนือ ที่ลงไปถวายเครื่องราชบรรณาการแด่พระมหากษัตริย์สยามที่กรุงเทพฯ เป็นประจำทุกสามปี โดยปกติ ขบวนเรือที่นำเครื่องราชบรรณาการของ เจ้านายฝ่ายเหนือจะจอดพักบริเวณท่าเทียบเรือวัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) ใกล้กับที่ตั้งสำนักงานมิชชัน ของนายแพทย์บรัดเลย์ ทำให้มิชชันนารีทั้งสองรู้จักคนเมืองเหนือ ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมและภาษาของชาวล้านนาจากเจ้านายฝ่ายเหนือเหล่านั้นด้วย

นับเป็นความใกล้ชิดและเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่ง ประการที่สาม ในปี พ.ศ. ๒๔๐๔ (ค.ศ.๑๘๖๑) ครอบครัวศาสตราจารย์แมคกิลวารีไปทำงานที่สถานีมิชชันเพชรบุรี ได้คลุกคลีกับเชลยชาวลาว ที่ถูกกวาดต้อนมาเป็นทาสหลวงรับใช้งานที่เพชรบุรีตั้งแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ ๓ ศาสตราจารย์แมคกิลวารีรู้สึกประทับใจคนกลุ่มนี้และตั้งใจว่าจะขึ้นมาเผยแพร่คริสต์ศาสนายังถิ่นกำเนิดของพวกเขา โดยท่านเข้าใจว่า ชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาเป็นทาสหลวงเป็นชนเชื้อสายเดียวกับพวกลาวเหนือ (ไทยวนภาคพายัพ) ประการที่สี่ มิชชันนารีอเมริกันสมัยนั้นมีอุดมการณ์ที่ต้องการขยายอิทธิพลของคริสต์ศาสนาออกไปยังดินแดนต่างๆ อย่างกว้างขวางหรือที่เรียกว่าลัทธิขยายนิยม (expansionism) จึงได้หาช่องทางและ โอกาสที่จะมาตั้งมั่นที่ภาคเหนือทำการเผยแพร่คริสต์ศาสนา เพื่อขยายอาณาจักรของพระเจ้าให้กว้างไกล ที่สุดตามคติความเชื่อและความมุ่งมั่นของตน อนึ่งการขึ้นมาประกาศคริสต์ศาสนาของมิชชันนารีที่เชียงใหม่ นอกจากเป็นความใฝ่ฝันของ มิชชันนารีแล้วจะเห็นได้ว่า ยังตรงกับ ความปรารถนาของพระเจ้ากาวิโลรสเจ้าหลวงผู้ปกครองนครเชียงใหม่ ด้วย เนื่องจากพระองค์ได้รู้เห็น วิทยาการตะวันตกแปลกใหม่ที่นายแพทย์บริดเลย์นำมาถ่ายทอดให้บริการแก่ ผู้คนในกรุงเทพฯ สมัยนั้น และยินดีที่จะมีมิชชันนารีนำสิ่งแปลกใหม่ไปถ่ายทอดและบริการยังดินแดนของ พระองค์ด้วย ดังนั้น พระเจ้ากาวิโลรสจึงทรงยินยอมให้มิชชันนารีขึ้นมาตั้งมั่นยังเชียงใหม่ โดยหวังว่า กิจกรรมของมิชชันนารีซึ่งเน้นเรื่อง "การสอนศาสนา การจัดตั้งโรงเรียน และรักษาคนเจ็บป่วย" จะสร้างความก้าวหน้าในดินแดนของพระองค์บ้างเช่นกัน^{๒๖}

๔.๔ บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารีและคณะ

ถึงแม้การเข้ามาทางดินแดนล้านนาของศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารีและคณะเพื่อทำการเผยแพร่คริสต์ศาสนาจะเป็นวัตถุประสงค์หลักก็ตาม แต่การทำงานเพื่อทำให้มีผู้ศรัทธาและเปลี่ยนเป็นคริสต์ศาสนิกชนนับว่าเป็นเรื่องท้าทายและต้องใช้เทคนิควิธีและสหวิทยาการอื่นๆ เข้ามาช่วยเสริม ซึ่งมีหลายเรื่องที่น่ามาใช้แล้วประสบความสำเร็จ ซึ่งผลจำนวนหนึ่งมีผู้เปลี่ยนหันมานับถือและเชื่อในพระเจ้าและอีกจำนวนมากยังคงยึดมั่นในความเชื่อศาสนาเดิมของตน แต่อย่างไรก็ตามสหวิทยาการที่ศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารีและคณะได้นำเข้ามาสู่ล้านนาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ การศึกษา ศาสนา และอื่นๆ โดยจะ

^{๒๖} ประสิทธิ์ พงศ์อุดม, "ประวัติศาสตร์คริสต์ศาสนาในเชียงใหม่"

แยกสหวิทยาการเป็นหมวดหมู่ในปัจจุบันซึ่งมีการแบ่งออกได้เป็น ๓ประเภทใหญ่ ได้แก่วิทยาศาสตร์ และการแพทย์ (sciences and medicine) สังคมศาสตร์ (social sciences) และมนุษยศาสตร์ (humanities) ในส่วนสหวิทยาการสาขาย่อยอื่นๆ จะได้จัดอยู่ในหมวดใหญ่ทั้ง ๓ ประเภท และใน ข้อมูลการวิจัยนี้จะเน้นจะเน้นจากการบันทึกของศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารี ในหนังสือ A Half Century Among the Siamese and the Lao An Autobiography และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องราวเกี่ยวกับศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารี โดยจะแยกตามสหวิทยาการทั้ง ๓ ประเภทดังต่อไปนี้

สหวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ และการแพทย์

ในการเดินทางมาถึงดินแดนล้านนาศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารี ได้บันทึกถึงประโยชน์ที่ได้นำยาควินินซึ่งเป็นยาทางการแพทย์สมัยใหม่จากประเทศตะวันตกไว้ว่า

“In such a malarial country, there is no estimating the boon conferred by the introduction of quinine alone. Malarial fevers often ran on season after season, creating an anemic condition such that the least exertion would bring on the fever and chills again. The astonishment of the people, therefore, is not surprising when two or three small powders of the “white medicine,” as they called it, taken with much misgiving, would cut short the fever, while their own medicines, taken by the potful for many months, had failed. The few bottles of quinine which it had been thought sufficient to bring with me, were soon exhausted. The next order was for forty four-ounce bottles; and not till our physicians at length began to order by the thousand ounces could a regular supply be kept on hand. I have often been in villages where every child, and nearly every person, young or old, had chills and fever, till the spleen was enlarged, and the whole condition such that restoration was possible only after months of treatment.”^{๒๗} (88)

^{๒๗} Daniel McGilvary, A Half Century Among the Siamese and the Lao An Autobiography, (Bangkok; White Lotus Co.,Ltd, 1912, reprint with new introduction 2001), p.88

“ในแถบดินแดนที่เต็มไปด้วยไข้มาลาเรียนี้ การนำยาควินินเข้ามาด้วยมีประโยชน์มากมายมหาศาล เพราะไข้มาลาเรียนี้อยู่ตลอด ทำให้ผู้ป่วยมีภาวะโลหิตจางด้วย ถึงแม้มีเชื้อเพียงเล็กน้อยก็จะมีอาการไข้หนาวสั่น จึงไม่น่าแปลกใจที่ผู้คนซึ่งกับการที่ได้กินยาที่พวกเขาเรียกว่า “ผงสีขาว” เพียงสองสามครั้ง ทำให้หายไข้ได้ ในขณะที่ยาของพวกเขาต้องกินเป็นหม้อๆ หลายๆ เดือน ก็ยังไม่เป็นผล ตอนแรกคิดว่ายาควินินที่นำมาสองสามขวดน่าจะเพียงพอ แต่ก็หมด จึงต้องสั่งขวดขนาด ๔๔ ออนซ์มาเพิ่มอีกหลายขวด แต่ก็ยังไม่พอจึงต้องสั่งมาเก็บไว้เพิ่มอีกเป็นพันๆ ออนซ์ ข้าพเจ้ามักจะเข้าไปในหมู่บ้านที่มีเด็ก ๆ และเกือบจะทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนหนุ่มสาว หรือคนเฒ่าคนแก่ มีอาการหนาวสั่นและม้ามโต ซึ่งอาการดังกล่าวต้องใช้เวลาในการรักษาหลายเดือน”

นอกจากการนำยาติดตัวมาด้วยแล้วศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารี ยังได้คิดค้นประยุกต์วิธีการรักษาโรคคอพอก (goiter) ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีใครรู้จักวิธีการรักษาจากวัสดุที่หาได้

“There was another malady very common then—the goiter—which had never been cured by any remedy known to the Lao doctors. I soon learned, however, that an ointment of potassium iodide was almost a specific in the earlier stages of the disease. That soon gave my medicine and my treatment a reputation that no regular physician could have sustained; for the people were sure that one who could cure the goiter must be able to cure any disease. If I protested that I was not a doctor, it seemed a triumphant answer to say, “Why, you cured such a one of the goiter.” Often when I declined to undertake the treatment of some disease above my skill, the patient would go away saying, “I believe you could, if you would.”^{๒๘}

นอกจากนี้ยังมีโรคคอพอกที่ชาวบ้านเป็นกัน และยังไม่มียาหมอลาวคนไหนรักษาได้ แต่ไม่นานข้าพเจ้าก็ค้นพบวิธีการรักษาด้วยการใช้ซีฟั้งโปแตสเซียมไอโอดีนยิ่งถ้าใช้ในครั้งแรกๆ จะได้ผลดีนัก ด้วยยาและวิธีการรักษาของข้าพเจ้าทำให้ผู้คนรู้จักข้าพเจ้าที่สามารถรักษาโรคที่หมอคนอื่นๆ ทำไม่ได้ และพวกเขามีความมั่นใจว่าคนที่รักษาโรคคอพอกได้จะต้องรักษาโรคอื่นๆ ได้แน่นอน ถ้าข้าพเจ้าปฏิเสธว่าตัวเองไม่ใช่หมอ พวกเขาจะแย้งว่า “ทำไมหมอจึงรักษาคนไข้ที่เป็นโรคคอพอกได้” มีหลายครั้งที่

^{๒๘} Daniel McGilvary, p.88

ข้าพเจ้าปฏิเสธที่จะรักษาโรคบางอย่างที่สุดวิสัยที่ข้าพเจ้าจะทำได้ ผู้ป่วยก็จะเดินจากไปและพูดว่า “เราเชื่อว่าหมอรักษาได้ ถ้าหมออยากจะรักษา”

โรคฝีดาษ (smallpox) เป็นอีกโรคหนึ่งเมื่อมีการแพร่ระบาดในที่ใด จะมีผู้เสียชีวิตมากมาย โดยเฉพาะเด็กๆ ศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารี ได้ทราบวิธีการที่หมอบรัดเลย์ได้ปลูกฝีให้เด็กๆ ที่กรุงเทพฯ จึงได้นำวิธีการนี้มาใช้ในดินแดนล้านนา

“One other part of my medical work I must mention here, since reference will be made to it later. The ravage of smallpox had been fearful, amounting at times to the destruction of a whole generation of children. The year before our arrival had witnessed such a scourge. Hardly a household escaped, and many had no children left. I was specially interested to prevent or to check these destructive epidemics, because the Prince had seen the efficacy of vaccination as practiced by Dr. Bradley in Bangkok, and because I felt sure that what he had seen had influenced him to give his consent to our coming. One of the surest ways then known of sending the virus a long distance was in the form of the dry scab from a vaccine pustule. When once the virus had “taken,” vaccination went from arm to arm. Dr. Bradley sent me the first vaccine scab. It reached me during the first season; and vaccination from it ran a notable course.”^{๒๙}

“มีอีกเรื่องที่ข้าพเจ้าจะต้องพูดถึง ก็คือการแพร่ระบาดของโรคฝีดาษ (smallpox) เมื่อมีการแพร่ระบาดของโรคนี้ได้คร่าชีวิตเด็กๆ เกือบจะไม่มีเด็กคนใดมีชีวิตรอด โดยเฉพาะก่อนที่ข้าพเจ้าจะเดินทางมาถึง ข้าพเจ้าให้ความสนใจที่จะป้องกันหรือตรวจสอบโรคนี้ เนื่องจากเจ้าหลวงกาวิโลรสเองก็ได้ทรงเห็นผลที่หมอบรัดเลย์ได้ปลูกฝีให้เด็กๆ ที่กรุงเทพฯ และข้าพเจ้าก็มั่นใจว่าสิ่งที่พระองค์ได้ทรงเห็นนั้นมีส่วนสำคัญที่ได้ทรงอนุญาตให้ข้าพเจ้าขึ้นใหม่ที่เชียงใหม่ วิธีที่ได้ผลดีวิธีหนึ่งคือการส่งเชื้อไวรัสมาจากที่ไกลในรูปของสะเก็ดแห้ง (dry scab) ซึ่งได้จากฝีที่ทำวัคซีน หลังจากที่ได้ปลูกฝี “ขึ้น” แล้วในคนหนึ่ง จะใช้เชือนั้นปลูกต่อไปที่แขนของคนอื่นๆ ต่อๆ กันไป และข้าพเจ้าก็ได้รับฝีแห่งแรกจากหมอบ

^{๒๙} Daniel McGilvary, 89

รัดเลยมาแล้ว ในช่วงระยะเวลาที่จะมีระบาดของโรคฝีดาษคางทูม ซึ่งข้าพเจ้าได้นำมาใช้ และได้ผลดีเสียด้วย”

ความกลัวโรคฝีดาษเกิดขึ้นไม่เฉพาะคนที่อยู่ในพื้นที่ราบเท่านั้น แม้แต่ชาวกะเหรี่ยงและชาวเขาเผ่าต่างๆ ถ้าทราบว่ามีคนพื้นที่ราบใกล้ๆ เคียงหมู่บ้านของเขาเป็นโรคนี้ จะพากันหนีไปไกลๆ แต่พอทราบถึงกิตติศัพท์และสรรพคุณในการป้องกันด้วยการปลูกฝี ชาวเขาก็มีความสนใจเช่นเดียวกัน

“The Karens and other hill tribes are so fearful of smallpox that when it comes near their villages, they all flee to the mountains. Smallpox had broken out in a Lao village near a Karen settlement. The settlement was at once deserted. Meanwhile the news of the efficacy of vaccination had reached the Lao village, and they sent a messenger with an elephant to beg me to come and vaccinate the entire community. Two young monks came also from an adjoining village, where the disease was already raging. These two I vaccinated at once, and sent home, arranging to follow them later when their pustules should be ripe. From them I vaccinated about twenty of the villagers. During the following week the Karens all returned, and in one day I vaccinated one hundred and sixty-three persons. It was a strange sight to see four generation all vaccinated at one time—great-grandfather holding out their withered arms along with babes a month old.”^{๓๐}

“ชาวกะเหรี่ยงและชาวเขาเผ่าอื่นๆ กลัวโรคฝีดาษมาก เมื่อเกิดโรคนี้ใกล้ๆ หมู่บ้านของพวกเขา จะพากันหนีขึ้นภูเขาค้างไปเลย และถ้ามีการระบาดในหมู่บ้านคนลาวใกล้หมู่บ้านของพวกเขา ก็จะพากันละทิ้งถิ่นฐานหนีไปเลย แต่พอทราบข่าวว่ามีวัคซีนที่ได้ผลดีมาถึงหมู่บ้านคนลาว พวกเขาได้ส่งคนพร้อมกับช้างให้มารับข้าพเจ้าไปปลูกฝีให้คนในชุมชนของเขา นอกจากนี้ยังมีพระสองรูปเดินทางมาจากหมู่บ้านติดกันที่กำลังมีโรคนี้ระบาดอยู่ข้าพเจ้าก็ได้ปลูกฝีให้ท่านทั้งสองรูปแล้วแล้วให้ท่านกลับไปก่อนเมื่อฝีทั้งสองท่านสุกแล้วก็ใช้ฝั้นปลูกให้ชาวบ้านอีกกว่า ๒๐ คน สัปดาห์ถัดมาชาวกะเหรี่ยงก็อพยพกลับมา เพียงแค่วันเดียวข้าพเจ้าได้ปลูกฝีให้พวกเขาทั้งหมดหนึ่งร้อยหกสิบสามคน”

^{๓๐} Ibid, p.89

แม้แต่การผ่าตัดศานาจารย์แมคคิลวารี่ก็เคยลองทำ

“One morning at Wieng Pa Păo I was summoned in great haste to attend one of the engineers who was thought to have been nearly killed by a fall from a runaway horse. I found that he had broken a collar-bone, but was otherwise uninjured. I applied all of my amateur surgical skill, and set the bone. But my patient, naturally enough, could not feel quite sure; and thought it safer to go down to our hospital and get Dr. McKean's judgment on the case. He found the bone set all right.”^{๓๑}

“เช้าวันหนึ่งในขณะอยู่ที่เวียงป่าเป้า มีคนเรียกให้ข้าพเจ้าไปดูวิศวกรหนุ่มที่ตกจากหลังม้าอย่างแรงคว้น พอทราบว่าเขากระดูกคอของเขาหัก แต่ไม่มีอาการอื่นที่ได้รับบาดเจ็บ ข้าพเจ้าใช้ทักษะสมัครเล่นในการผ่าตัด เพื่อจัดกระดูกให้เข้าที่ แต่ผู้ป่วยดูเหมือนจะไม่ค่อยไวใจ และคิดว่าเขาน่าจะไปโรงพยาบาลให้หมอแมคเคนตรวจดูอีกที ซึ่งหมอบอกว่ากระดูกเข้าที่เดิมแล้ว”

ความเชื่อในเรื่องวิทยาศาสตร์ของชาวตะวันตกกับความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณของคนพื้นเมือง

ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณว่าเป็นสาเหตุในการเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวบ้าน เป็นช่องทางหนึ่งที่คณะมิชชันนารีใช้เพื่อทำให้เกิดความนิยมและความเชื่อถือแก่ชาวบ้านด้วยประสิทธิภาพการใช้นิยามใหม่ ในหนังสือบันทึกของศานาจารย์ ดร.แมคคิลวารี่ ยังได้อ้างถึงการบันทึกของ ดร.เอส อาร์ เฮาส์ (Dr.S.R.House) ที่ได้เขียนบันทึกไว้ในจดหมายเหตุของคณะเพรสไบทีเรียนประจำเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๑๑ (ค.ศ.๑๘๖๘) ว่า เขาแปลกใจที่เห็นว่าการนับถือผีและวิญญาณของชาวลาวเด่นชัดมากกว่าการนับถือพระพุทธศาสนา^{๓๒} และเขายังได้เขียนต่อไปอีกว่า ความนิยมและความเชื่อถือที่คณะมิชชันนารีได้รับจากคนทุกชนชั้น และประสิทธิภาพของยา ทำให้โอกาสเปิดกว้างสำหรับผู้ที่เป็นหมอ (ในการเผยแพร่คำสอนของพระเจ้า)^{๓๓}

เปลี่ยนศานาพระไม่รู้ถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติ

^{๓๑} Daniel McGilvary, pp.321-322

^{๓๒} Ibid, p.98

^{๓๓} Daniel McGilvary, p.94

ชาวตะวันตกมีความรู้ในเรื่องวิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์และปรากฏการณ์ของโลกมากกว่า จึงใช้เป็นวิธีในการตั้งศรัทธาเข้าหาพระเจ้า แม้ผู้ที่เคยบวชเรียนมาแต่ก็ต้องยอมจำนนต่อแนวความรู้ใหม่ทางวิทยาศาสตร์ที่ไม่เคยรู้มาก่อน และทำให้หนานอินตะ กลายเป็นคนแรกที่เปลี่ยนศาสนามา นับถือพระเจ้า

“In the fall of 1868 occurred two events which, widely different as they might seem to be, were in reality closely connected, and of much importance in their bearing on the mission. One was a total eclipse of the sun on August 17th, and the other was the conversation of Nan Inta, our baptized convert. I well remember his tall figure and thoughtful face when he first appeared at our Sala, shortly after our arrival in Chiangmai. He had a cough and had come for medicine. He had heard, too, that we taught a new religion, and wished to enquire about that. Some soothing expectorant sufficiently relieved his cough to encourage him to make another call. On each visit religion was the all-absorbing topic. He had studied Buddhism, and he diligently practiced its precepts. As an abbot he had led others to make offerings for the monastery worship, and he had two sons of his own in the monastic order. But Buddhism had never satisfied his deep spiritual nature. What of the thousands of failures and transgressions from the results of which there was no escape? The doctrine of a free and full pardon through the merits of another, was both new and attractive to him, but it controverted the fundamental principle of his religion.”^{๓๔}

“ในช่วงปลายปี พ.ศ.๒๔๑๑ (๑๘๖๘) มีเหตุการณ์ ๒ เหตุการณ์ ที่ดูเหมือนจะแตกต่างกันแต่มีความเกี่ยวข้องกัน และก็มีผลที่สำคัญต่องานคณะมิชชัน คือมีเหตุการณ์สุริยุปราคาเต็มดวงเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม และอีกเหตุการณ์ มีการสนทนากันกับหนานอินตะ ซึ่งเป็นคนแรกที่เปลี่ยนศาสนามา นับถือพระเจ้า ...เขามีอาการไอและมาขอยา และเขาได้ยืนยันว่าพวกเราได้มาสอนศาสนาใหม่ จึงต้องการที่จะมาสอบถามเรื่องนี้ด้วย ข้าพเจ้าให้ยาขับเสมหะแก่เขาไปและทำให้เขาบรรเทาอาการไอได้ และเขาก็กลับมาอีกครั้งและได้คุยกันเกี่ยวกับเรื่องศาสนา เขาเคยเรียนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

^{๓๔} Ibid, p.97

และรักษาศีลอย่างเคร่งครัด ในฐานะที่เขาเคยเป็นเจ้าของอาวาสได้นำคนอื่นไหว้พระสวดมนต์ และเขายังมีลูกชายบวชเป็นพระอีกสองคน แต่พระพุทธานายังไม่ได้ให้คำตอบทางด้านจิตวิญญาณแก่เขา ลึกซึ้งพอ เช่นการกระทำผิดพลาดหลายร้อยหลายพันครั้งมีทางออกหรือไม่ แต่หลักคำสอนของศาสนาใหม่ที่ให้อภัยต่อบาปทั้งปวงที่เคยทำมา เป็นเรื่องน่าสนใจสำหรับเขา แต่ก็ดูเหมือนจะขัดกันกับหลักศาสนาเดิมของเขา”

“We had some arguments, also, on the science of geography, on the shape of the earth, on the nature of eclipses, and the like. What he heard was as foreign to all his preconceived ideas as was the doctrine of salvation from sin by the death of Christ. Just before the great eclipse was to occur I told him of it, naming the day and the hour when it was to occur. I pointed out that the eclipse could not be caused by a monster which attacked the sun, as he had been taught. If that were the cause, no one could foretell the day when the monster would be moved to make the attack. He at once caught that idea. If the eclipse came off as I said, he would have to admit that his teaching was wrong on a point perfectly capable of being tested by the senses. There would then be a strong presumption that we were right in religion as well as in eclipses. He waited with intense interest for the day to come. The sky was clear, and everything was favourable. He watched, with a smoked glass that we had furnished, the reflection of the sun in a bucket of water. He followed the coming of the eclipse, its progress, and its passing off, as anxiously as the wise men of old followed the star of Bethlehem—and, like them, he, too, was led to the Saviour.”

“เราได้ถกเถียงกันหลายเรื่องเช่นเรื่องวิทยาศาสตร์ เรื่องภูมิศาสตร์ โลกมีรูปร่างอย่างไร การเกิดขึ้นของสุริยุปราคา สิ่งที่เขาได้ยินนับว่าเป็นเรื่องแปลกสำหรับเขา เช่นเดียวกับเรื่องการที่พระเยซูคริสต์ได้สละชีวิตเพื่อไถ่บาปให้กับมนุษย์ ก่อนที่จะเกิดสุริยุปราคานี้ข้าพเจ้าได้บอกกับเขาถึงวันเวลาที่ จะเกิดสุริยุปราคาขึ้น และได้บอกเขาว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะมีราหูอมพระอาทิตย์ตามที่เขาได้เคยรู้มา ถ้าเป็นเช่นนั้นจริงจะไม่มีใครบอกได้เลยว่าพระราหูจะอมพระอาทิตย์อีกเมื่อไหร่ หน่านอินตะเข้าใจ ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง เขาก็ต้องยอมรับว่าคำสอนของเขาผิด และถ้าเรื่องสุริยุปราคาเป็นเรื่องจริงแสดงว่า

ศาสนาที่ข้าพเจ้าสอนก็น่าจะเป็นเรื่องจริงด้วย เขารอให้วันนั้นมาถึง วันนั้นเป็นวันที่ท้องฟ้าแจ่มใส ทุกอย่างเป็นใจ พวกเราได้เตรียมกระจกรมไฟพร้อมทั้งถังน้ำเพื่อดูเงาพระอาทิตย์ให้เขา เขาเฝ้าติดตามดูตั้งแต่เริ่มเกิดสุริยุปราคา จนมืดสนิทและเงาดำหายไป ด้วยความกระวนกระวายใจตั้งนักปราชญ์ที่เฝ้าติดตามดวงดาวที่นำไปสู่สถานที่ประสูติพระเยซูคริสต์”

“Early the next morning he came in to see me. His first words were, “Maen tae” (It’s really true). “The teacher’s books teach truth. Ours are wrong.” This confident assurance had evidently been reached after a sleepless night. A complete revolution had taken place in his mind; but it was one that cost him a sever struggle. His only hope had rested on the teaching of Buddha, and it was no light thing to see the foundation of his hope undermined. The eclipse had started an ever-widening rift. He began, as never before, to examine the credentials of Christianity. He soon learned to read Siamese in order to gain access to our Scriptures. We read the Gospel of John together.....When tempted to doubt, he fell back on the eclipse saying, “I know my books were wrong there. If the Gospel system seems too good to be true in that it offers to pardon and cleanse and adopt guilty sinners, and give them a title to a heavenly inheritance, it is simply because it is divine, and not human.” When tempted to doubt, he fell back on the eclipse, saying, “I know my books were wrong there. If the Gospel system seems too good to be true in that it offers to pardon and cleanse and adopt guilty sinners, and give them a title to a heavenly inheritance, it is simply because it is divine, and not human...”^{๓๕}

“รุ่งเช้าวันต่อมาเขามาหาข้าพเจ้า และพูดคำแรกว่า “แมนแท้” คำราคำสอนของท่านเป็นจริง ส่วนตำราของเราไม่ถูกต้อง เขาคงไปนอนคิดทั้งคืนแล้วเกิดความเชื่อมั่นขึ้น การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในใจของเขา แต่ก็เป็นเรื่องยากลำบากมาก เพราะความหวัง ความศรัทธาที่มีต่อคำสอนของพระพุทธเจ้า และพื้นฐานความเชื่อและศรัทธาเหล่านั้นเริ่มคลอนแคลนอันเนื่องมาจากสุริยุปราคานั้นเอง เขาได้เริ่มมาหันมาศึกษาศาสนาของข้าพเจ้า และไม่นานเขาได้เรียนเพื่อหัดอ่านภาษาสยาม

^{๓๕} Daniel McGilvary , p.98

เพื่อจะได้เข้าใจพระคัมภีร์เมื่อเขาเกิดความสงสัยคำสอนในพระคัมภีร์ เขาจะนึกถึงเรื่อง
 สตรียูปราคา และพูดว่า “เรารู้ว่าคำสอนของเราไม่ถูกเพราะเรื่องสตรียูปราคานี้ ถ้าคำสอนในพระคัมภีร์
 บอกว่าจะยกโทษให้เราชำระล้างบาปให้หมดและให้เราไปสวรรค์ถือว่าเป็นเรื่องดีมาก (ถึงแม้จะดู
 เหลือเชื่อ) เพราะสิ่งนี้เป็นคำของพระเจ้าไม่ใช่ของมนุษย์ธรรมดาทั่วไป”

ใช้เรื่องการแพทย์เพื่อสร้างมิตรและใกล้ชิดพระเจ้า

เรื่องการแพทย์และการพยาบาลเป็นเรื่องเด่นหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องหลักที่คณะ
 มิชชันนารีของศาสนาจารย์แดเนียล แมคกิลวารี ใช้ในการผูกมิตรกับคนหลายกลุ่ม ตั้งแต่ระดับล่างถึง
 ระดับบน และในที่สุดจำเป็นต้องมีคนที่จะจบการแพทย์จริงๆมาทำงาน

“During all these years the demand for medical treatment, and the opportunity
 which its exercise brings, had been constantly growing. I made, for example, a second
 trip to Lampun, this time at the call of the Chao Uparat of that city. The poor man
 had consumption, and at first sent to me for some foreign medicine, thinking that
 would surely cure him. Judging from his symptoms as reported, I sent word that I
 could not cure him; that the soothing mixture which I was sent in hope that it might
 give him a few sent nights' rest; but that was all I could do. Presently he sent an
 elephant with a most urgent appeal that I come to see him. I was glad of the call, for
 it gave me the opportunity of directing a dying man to something given more
 urgently needed than medicine I spent a few days with him, and visited all of the
 leading families and officials of the place, establishing most valuable and friendly
 relations with them.”

“Long before this time, both the demand for medical treatment and the
 responsibility involved far exceeded what any person without complete professional
 training could undertake to meet. We had urged upon our Board the claims of our
 mission for a physician.....”^{๓๖}

^{๓๖} Daniel McGilvary, pp.147-148

“ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีความต้องการในการรักษาคนป่วย และมีโอกาสที่จะเผยแพร่พระคัมภีร์มากขึ้น เช่นการที่ข้าพเจ้าได้เดินทางไปลำพูนเป็นครั้งที่สองเพราะเจ้าอุปราชที่นั่นไม่สบาย เพราะท่านมั่นใจว่าข้าพเจ้าจะรักษาอาการเจ็บป่วยโรคฉี่หนูได้ เมื่อข้าพเจ้าได้พิจารณาอาการเจ็บป่วยของท่านจากคนที่ท่านส่งมาก็ฝากบอกไปว่าข้าพเจ้าไม่สามารถรักษาได้ แต่กระนั้นก็ได้ส่งยาบรรเทาอาการไอไปให้เพื่อจะให้ท่านได้หลับพักผ่อนตอนกลางคืนบ้าง ข้าพเจ้าทำได้แค่นี้ แต่เจ้าอุปราชก็ได้ส่งให้คนเอาช่างมารับข้าพเจ้าไปพบท่าน ข้าพเจ้ารู้สึกยินดี ที่ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าได้พูดคุยแนะนำท่านซึ่งมีความสำคัญมากกว่ายาสำหรับผู้กำลังจะจากไป ข้าพเจ้าอยู่กับท่าน ๒-๓ วัน และพบปะพระราชาวงศ์และเจ้าหน้าที่ในจังหวัด สร้างความสัมพันธ์อันมีค่าและเต็มไปด้วยมิตรภาพ เป็นเวลานานมากก่อนที่จะมาถึงเวลานี้ ที่ผู้คนมีความต้องการที่จะรักษา และเป็นความรับผิดชอบเกินกว่าคนอย่างข้าพเจ้าที่ไม่เคยเรียนแพทย์มาจะรับไหว พวกเราได้ขอรับรองต่อคณะกรรมการมิชชันให้ส่งแพทย์มา”

“Great was our joy, therefore, when, in the summer of 1871, we learned that Dr.C.W.Vrooman, from Dr.Cuyler’s church in Brooklyn, had responded to our appeal, and already was under appointment of our Board for Chiangmai. His arrival was delayed somewhat because it was thought unsafe for him to make the river trip during the height of the rainy season.so it was 22nd, 1872, before we welcomed January him to Chiangmai. He came with high credentials as a physician and surgeon with experience both in private and in hospital practice. He began work on the day of his arrival. He found Nain Inta at the point of death from acute dysentery; and his first trophy was the saving of that precious life. Had he done nothing else, that alone would have been well worth while. One or two operations for vesical calculus gave him such a reputation that patients came crowding to him for relief.”^{๓๗}

“เป็นเรื่องน่ายินดีเป็นอย่างยิ่ง ในช่วงฤดูร้อนปี พ.ศ.๒๔๑๔ (๑๘๗๑) พวกเราทราบข่าวว่า นายแพทย์ซี ดับบริว วูแมน ได้ตอบรับข้อเรียกร้องของเรา ซึ่งกรรมการของเราที่เชียงใหม่ก็ได้แต่งตั้งให้เขามาทำงานที่นี้ ถึงแม้การเดินทางของเขาจะล่าช้าไปบ้างเพราะการเดินทางมาในช่วงฤดูฝนที่มีน้ำหลากจนมาถึงเดือนมกราคม พ.ศ.๒๔๑๕ (๑๘๗๒) นับว่าเป็นเรื่องที่ดีมากที่มีแพทย์ผู้ชำนาญและสามารถ

^{๓๗} Daniel McGilvary, p.149

ผ่าตัดได้ด้วย อีกทั้งมีประสบการณ์ทั้งคลินิก และโรงพยาบาล เขาได้เริ่มทำงานทันทีที่มาถึง และทราบ
ว่าหนานอินตะเกือบจะเสียชีวิตเพราะโรคบิด การช่วยให้หนานอินตะรอดชีวิตถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่ามาก
แค่เขาทำเรื่องนี้เรื่องเดียวการมาของเขาก็คือว่าเป็นสิ่งที่คุ้มมากแล้ว หลังจากนั้นเขายังได้ผ่าตัดเอา
ก้อนนี้วอกให้คนไข้อีกรายสองราย ทำให้เขาเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากขึ้น”

“In August, 1876, our beloved Princess became very seriously ill Dr. Cheek had been
called upon to in the family, but not the Prince or Princess. Hearing that she was in a
critical condition under native doctors, and fearing the worst, I took the liberty of
suggesting that they consult Dr.Cheek. They seemed pleased with the suggestion,
and asked me to accompany him-which I did for one or two visits. His treatment was
very successful, and soon she was convalescent.”^{๓๘}

“เดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๑๙ (๑๘๗๖) ภรรยาเจ้าหลวง(พระเจ้ากาวิโลรสเจ้าหลวงผู้ปกครองนคร
เชียงใหม่) ที่เป็นที่รักของพวกเราป่วยหนัก ถึงแม่หมอซิคจะเคยเข้าไปรักษาคนอื่นๆในคุ้ม แต่ไม่เคย
ถวายรักษาให้กับเจ้าหลวงหรือภรรยาของท่าน หลังจากที่ทราบว่าเป็นแม่เจ้าไม่สบายหนัก ข้าพเจ้า
แนะนำให้รักษากับหมอซิค พวกเขาดูเหมือนจะเห็นด้วยกับคำแนะนำของข้าพเจ้าและขอให้ข้าพเจ้าไป
ด้วย การรักษาเป็นไปด้วยดีและไม่นานแม่เจ้าก็ทรงอาการดีขึ้น”

จากการรักษาทั่วไปเริ่มขยายเป็นโรงพยาบาลขนาดย่อม

ในการเข้ามาของมิชชันนารีในดินแดนล้านนาโดยศาสนาจารย์แดเนียล แมคกิลวารี จาก
การเป็นผู้สำเร็จนำวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ ด้วยยาและการรักษา และพัฒนาขึ้นมีแพทย์ที่มี
ความรู้โดยตรงจากต่างประเทศ และเริ่มมีสถานพยาบาลเล็กๆ มีระบบในการทำงานด้านพยาบาลมาก
ขึ้น

“...Meanwhile he was becoming a most useful assistant in hospital. Strange as it may
seem, the office of hospital nurse is one of the most difficult to get a Lāo to fill. Lung
In, however, was not above the most menial service for the sick. His real successor
was not found until the present incumbent, Dr. Keo, was trained. Dr. Me Kean's

^{๓๘} Daniel McGilvary, pp.178-179

testimony is that it would be scarcely more difficult to procure a good surgeon than to fill Keo's place as nurse and assistant among the hospital patients....”

“ขณะเดียวกันลุงอินได้มาช่วยงานของโรงพยาบาลซึ่งมีประโยชน์อย่างมาก และถือว่าเป็นเรื่องแปลกที่จะหาคนลาวมาช่วยงานรักษาพยาบาลในโรงพยาบาล ซึ่งลุงอินได้มาทำหน้าที่ดูแลคนป่วยและหาคนแทนได้ยาก จนกระทั่งเราได้ฝึกคนขึ้นมาซึ่งเราเรียกเขาว่าหมอแก้ว และหมอแมคเคนก็เคยบอกว่าการที่จะหาคนมาทำงานพยาบาลแทนนายแก้วยากพอๆกับหาหมอผ่าตัดฝีมือดี”

“Dr. Cheek's return at the end of April, 1878, took from my shoulders the care of the medical work—avery great burden. During his absence I had put up a hospital building of six rooms. This since then has been moved, and now forms the nucleus of the Chiangmai Hospital. The doctor soon found himself overwhelmed with practice. He was a fine surgeon and a good doctor, and had great influence both with princes and with people. Moreover, Mrs. Cheek's inheritance of the language—like my wife's—was a great advantage to them both. Only a few days after the doctor's arrival we lost our valuable hospital assistant, Lung In. One evening he complained of some trouble about the heart. He talked a few moments with his family, then said he felt better and would go to sleep and in an instant was gone.”^{๓๙}

“การกลับมาของหมอซีคปลายเดือนเมษายน ๒๔๒๑ (๑๘๗๘) ช่วยรับภาระในเรื่องการรักษาพยาบาลของข้าพเจ้าได้มาก ช่วงที่เขาไม่อยู่ข้าพเจ้าได้สร้างโรงพยาบาลสำหรับผู้ป่วยขนาดหกห้อง และได้ย้ายไปอยู่ตั้งแต่ตอนนั้น ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างโรงพยาบาลที่เชียงใหม่ หมอซีคเองก็มีงานเยอะมาก เขาเป็นหมอผ่าตัดที่ดีและเก่ง เป็นที่ไว้วางใจทั้งแม่เจ้า คนในคุ้มและคนทั่วไป ยิ่งกว่านั้นภรรยาของหมอซีคมีความรู้ในภาษา (ภาษาสยามและภาษาลาว) เช่นเดียวกับภรรยาของข้าพเจ้า ถือมาเป็นเรื่องที่มีประโยชน์มาก หลังจากหมอซีคมาถึงพวกเราก็ได้สูญเสียผู้ช่วยพยาบาลคนสำคัญของโรงพยาบาล นั่นก็คือลุงอิน ท่านได้จากไปอย่างปัจจุบันทันด่วน”

^{๓๙} Daniel McGilvary, p.201

“.....The medical work, constantly enlarging, occupied the physician's whole time. Mr. Wilson's physical condition, never very strong, confined his labours to the station an immediate vicinity.....”^{๔๐} 237

“.....งานทางด้านการแพทย์ยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทำให้แพทย์ต้องทำงานตลอด หมอวิลสันไม่ใช่คนแข็งแรงนัก ส่วนใหญ่แล้วจึงต้องทำงานที่สถานีมิชชัน.....”

“....accompanied by our daughter, Miss Cornelia H. McGilvary, now Mrs. William Harris Jun. It was the pleasant duty of Mrs. McGilvary to escort the party up from Bangkok.”^{๔๑} 306

“การมาถึงของนายแพทย์แมคเคนในช่วงปลายปีเป็นศักราชแห่งงานทางด้านการแพทย์ของเรา ทั้งนี้บุตรสาวของเรา คอร์เนเลีย ซึ่งปัจจุบันคือนางวิลเลียม แฮร์ริส จิน และ ภรรยาของข้าพเจ้าได้เดินทางมาในครั้งนี้นี้ด้วยซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีที่ภรรยาของข้าพเจ้าได้เป็นเพื่อนร่วมเดินทางมาจากบังกอกในครั้งนี้ด้วย”

‘It has been Dr. McKean privilege to continue the work begun by able physicians, and to carry it to a higher degree of efficiency. He has combined, as most of our physicians have done, the two great objects of the medical the medical and the evangelistic, making the former a means the latter. While the professional and the charitable features of the work have not been minimized but rather magnified, no ministers has more loved to preach the Gospel, or has been more successful in it. At the same time it may be that the great work now enlisting his sympathy and his strenuous efforts-the establishment of a leper colony and hospital, and the amelioration of the condition of that unfortunate class may be the one with which his name will be most intimately associated.’^{๔๒}

^{๔๐} Ibid, p.237

^{๔๑} Ibid, p.306

^{๔๒} Daniel McGilvary, pp.306-307

“ถือว่าเป็นสิ่งพิเศษที่นายแพทย์แมคเคนได้สืบสานงานทางด้านการแพทย์ที่หมอกคนอื่น ๆ ได้เริ่มต้นไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังได้ผสมผสานวัตถุประสงค์ที่สำคัญหลักๆ ๒ ประการคือ ด้านการแพทย์และการประกาศพระคริสตธรรม ผลงานอันแรกทำให้เกิดความสำเร็จของอันหลังด้วย ขณะทำงานในการรักษาผู้ป่วยและงานการกุศลไม่ได้ลดน้อยลงเลย กลับเพิ่มขยายมากขึ้น ไม่มีหมอสอนศาสนาคนใดที่รักที่จะเทศน์สอนพระคัมภีร์ จะประสบความสำเร็จเท่านี้มาก่อน อาจจะเป็นเพราะว่าหมอแมคเคนได้ทุ่มเททำงานด้วยความเห็นอกเห็นใจบวกกับความวิริยะอุตสาหะในการตั้งกลุ่มผู้เป็นโรคเรื้อนและโรงพยาบาลในการรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อน และการฟื้นฟูรักษาผู้ป่วยเหล่านี้ จึงทำให้นายแพทย์แมคเคนเป็นที่รู้จักมักคุ้นของคนทั้งหลาย”

นำการแพทย์ขยายงานศาสนาสู่เมืองอื่นๆ

“The governor was a warm friend of mine, and was urgent that we establish a mission and a church there before temples could be built. The province was virgin soil. A great mortality usually attends the re-peopling of deserted places and the clearing of the land. The governor was very anxious that we should send a physician. Had we gone then with five hundred ounces of quinine, we should have had command of the situation. As it was, Nan Suwan was furnished with some quinine, which gave him the name of doctor. Broad-minded, hospitable, kindly, and thoroughly upright, there could have been no better selection. He became the real father of the Chieng Sên church. His family was a light in the city. His youngest daughter KuiKeo, one of Mrs. McGilvary's first pupils, taught most of the early Christians there to read the Scriptures in Siamese. The elder himself became a great favourite with the governor, who used to say that the fact of his being governor, and, therefore, under authority, alone prevented him from uniting with the church. Another of the returning captives was Sen Ya Wichai, the first believer in Chiengmai. He settled on the western border of the Chieng Sên plain.”^{๔๓} 202-203

^{๔๓} Daniel McGilvary, pp.202-203

“ผู้นำเมือง(เชียงใหม่,เจ้าอินต๊ะ) เป็นมิตรที่ดีของข้าพเจ้า และต้องการให้พวกเราเริ่มไปตั้งคณะมิชชัน ณ ดินแดนแห่งใหม่ที่นี่ ก่อนที่จะมีการสร้างวัดในพระพุทธศาสนา โดยปกติแล้วการการให้คนไปอยู่ดินแดนที่ร้างเช่นนี้จะมีอัตราการตายสูง. เจ้าอินต๊ะมีความต้องการให้ส่งหมอไปเป็นอย่างมาก ถ้าต่อนั้นเราได้ยาควินินสกัดห่าร้อยออนซ์ เราน่าจะรับสถานการณ์ได้ แต่ในความเป็นจริงเราได้อัยาศัยดี มีเมตตาและชื่อเสียงสุจริต หากคนแบบนี้ยาก เขาเป็นบิดาแห่งคริสตจักรเชียงใหม่อย่างแท้จริง ครอบครัวของเขาก็เช่นเดียวกันเปรียบดังแสงสว่างของเมือง ลูกสาวคนเล็กของเขา ชื่อ กุญแจ เป็นลูกศิษย์รุ่นแรกของมิสซิสแมคกิลวารี สอนคริสตชนรุ่นแรกๆที่นี่ให้อ่านพระคัมภีร์ภาษาสยามได้ หนานสุวรรณเองก็เป็นที่โปรดปรานของเจ้าอินต๊ะ ผู้ที่เคยพูดว่าเพราะการเป็นผู้ปกครอง จึงต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครอง ทำให้ไม่สามารถจะเข้ามีเป็นสมาชิกของคริสตจักรได้ และยังมีเฉลยกลับถิ่นอีกคนหนึ่งชื่อแสนวิชัย ผู้ที่เชื่อพระเจ้าคนแรกในเชียงใหม่ อยู่ทางด้านฝั่งตะวันตกของเชียงใหม่”

“Somewhat of the present status and importance of the medical mission may be judged from the following facts: Dr. J. W. McKean's projected Leper Asylum is the largest charitable institution ever planned in the kingdom. The new Overbrook Hospital in Chiang Rai, the generous gift of the Gest family of Overbrook, Pennsylvania, is the finest building in the mission. The Charles T. Van Santvoord Hospital in Lakawn is another similar gift. Native physicians, trained as far as present opportunities permit in Western surgery and medicine, are now maintained at certain posts by the Siamese government. And especially the work of Arthur government physician in Chiangmai, and his unremitting kindness to the mission, are deeply appreciated by us all.”^{๔๔}

“ในส่วนสถานภาพปัจจุบันและความสำคัญในการทำงานการรักษาพยาบาลของคณะมิชชันจะเห็นได้จากความจริงที่ว่า มีโครงการก่อสร้างสถานพยาบาลผู้ป่วยโรคเรื้อนของนายแพทย์ เจ ดับบลิว แมคเคน ถือว่าเป็นสถานการกุศลที่ใหญ่ที่สุดที่เคยสร้างมาในราชอาณาจักร และยังมีโรงพยาบาลใหม่ในเชียงใหม่ ซึ่งเป็นของขวัญจากครอบครัวเจสท์ โอเวอร์บรูคแห่งมลฑลรัฐเพนซิลเวเนีย เป็นอาคารที่สวยงามที่สุดของคณะมิชชัน และยังมีโรงพยาบาล ชาลส์ ที แวน แซนวูร์ด ที่เมืองละคอน ซึ่งก็เป็น

^{๔๔} Ibid, pp.422-423

ของขวัญอีกขึ้นหนึ่งเช่นเดียวกัน และยังมีแพทย์ท้องถิ่น อีกหลายคนที่ได้ไปศึกษาทางด้านการแพทย์ และผ่าตัดที่ประเทศตะวันตก เดียวนี้ได้รับมอบหมายให้มารับตำแหน่งงานของรัฐบาลสยาม โดยเฉพาะนายแพทย์อาเธอร์ที่ได้รับให้ประจำการที่เชียงใหม่

นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยขยายงานการศาสนา

ความคิดริเริ่มในการนำเครื่องพิมพ์ภาษาลาว(คำเมืองในปัจจุบัน)เข้ามาในล้านนา

“Meantime it was desirable to have some portions of the Scriptures in the Lao character; and, to accomplish this, the first requisite was a font of Lăo type. To this end, on my first furlough in 1873, I went from North Carolina to New York, and not only spent some time, but was at some personal expense, in the effort to secure such a font. The American Bible Society voted a liberal sum for the purpose. But there turned out to be some mechanical difficulties to be overcome in making and using the type, which were beyond my skill to solve. So, lest the attempt should fail in my hands, I gave it up. And having accomplished nothing, I presented no bill of expense either to the Bible Society or to the Board...”^{๔๕}

“ขณะเดียวกัน จะเป็นเรื่องดีมากถ้ามีคัมภีร์ที่เป็นตัวหนังสือลาว และสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีเครื่องพิมพ์ที่เป็นแม่พิมพ์เป็นอักษรลาว ดังนั้นตอนที่ข้าพเจ้าลาพักได้เดินทางกลับอเมริกา เดินทางจากนอร์ทแคโรไลนาไปถึงนิวยอร์ก ซึ่งต้องใช้ทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายส่วนตัวเองเพื่อจะได้แม่พิมพ์ภาษาลาว ถึงแม้ว่าสมาคมพระคริสตธรรมตกลงว่าจะให้การสนับสนุนส่วนหนึ่งก็ตาม แต่ในที่สุดแล้วก็มีปัญหาเกี่ยวกับตัวเครื่อง ซึ่งอยู่เหนือความสามารถของข้าพเจ้าที่จะแก้ไขได้ และข้าพเจ้าก็ยอมแพ้ ไม่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้ และข้าพเจ้าก็ไม่ได้เบิกค่าใช้จ่ายทั้งจากสมาคมและจากคณะกรรมการ”

“It was not until Dr. Peoples’ furlough in 1889 that we succeeded in getting our press. Meanwhile we had used the Siamese scriptures, with some present disadvantages, indeed, but with some advantages as well. Some of our first Christians were attracted to our religion by their desire to learn Siamese and the Siamese Bible

^{๔๕} Daniel McGilvary, pp.223-224

and catechism were Siamese our textbooks. And now, under Siamese rule, knowledge of the Siamese opens the way to promotion in the government service. Siamese alone is taught in the government schools. Young monks are more eager to study Siamese than their own tongue. But the important thing, after all, was that we had a school actually begun, and that there was teaching in both dialects. It was like a new beginning of our work under conditions more favourable than at the first. For twelve years it had been a hard, and, sometimes, an apparently hopeless struggle. But the history of missions affords many similar instances with even fewer visible results. In twelve years we had gathered forty converts into the church. Some of these were among the most useful we have ever had in the history of the mission. It is hard to estimate rightly the importance of work spent on the foundations of such an enterprise. But now, with that church organized, with the medical work well established, the evangelistic work strengthened, and the initial school begun long before by Mrs. McGilvary, placed on a permanent basis, we could write in large letters on our altar, "Jehovah-Nissi" Jehovah our banner."^{๔๖}

“จนมาถึงคราวที่นายแพทย์พิเพิล ได้ลาพักกลับไปเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๓๒ (๑๘๘๙) จึงได้แม่พิมพ์ แต่ที่ผ่าน มาเราได้ใช้พระคัมภีร์ที่เป็นภาษาสยาม ซึ่งก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย เพราะคริสตชนรุ่นแรกๆ สนใจเรียน คริสต์ศาสนาเพราะต้องการเรียนภาษาสยาม และเราได้ใช้พระคัมภีร์ภาษาสยามและหนังสือถาม-ตอบ ในหลักคำสอนเป็นตำราเรียน และในปัจจุบันนี้ภายใต้การปกครองของสยาม การมีความรู้ภาษา สยามเปิดโอกาสให้ทำงานราชการ และภาษาสยามมีการเรียนการสอนในโรงเรียนของรัฐ แม้แต่ พระภิกษุหนุ่มๆ ก็ต้องการที่จะเรียนภาษาสยามมากกว่าภาษาของตน แต่สิ่งที่สำคัญ หลังจากนั้นจาก พวกเราได้เปิดโรงเรียนซึ่งมีการเรียนการสอนทั้งสองภาษา เหมือนกับว่าการเริ่มต้นงานของเราภายใต้ สภาวะที่น่าพอใจว่าครั้งแรก กว่าสิบสองปีที่เราต้องพบกับความยากลำบาก บางครั้งเหมือนกับว่า การต่อสู้ที่ไม่มีหวัง แต่ประวัติศาสตร์ของมิชชัน มีเหตุการณ์หลายๆเหตุการณ์ที่คล้ายๆกัน ซึ่งมีผลที่ เห็นได้ไม่มากนัก ในระยะเวลาสิบสองปี เรามีผู้ที่หันมานับถือคริสต์ศาสนาสีสิบคน บางคนเป็นผู้สร้าง

^{๔๖} Daniel McGilvary, pp.224-225

ประโยชน์มากมายในประวัติของมิชชัน มันจึงเป็นเรื่องยากที่จะบอกถึงความสำคัญของงานที่ได้ใช้เวลากับการวางรากฐานงานนี้ แต่ขณะนี้เรามีคริสตจักรที่มีระบบการบริหาร และมีเราก็มียังโรงพยาบาลที่ดี งานประกาศพระศาสนาที่เข้มแข็ง และโรงเรียนที่ดำเนินการโดยคุณนายแมคคิลวารี่เป็นไปด้วยดี และจะอยู่ถาวรระยะยาว เราจึงเขียนตัวหนังสือตัวโตๆ บนแท่นบูชาของเราว่า “พระเจ้าเป็นผู้ทรงนำทางของเรา”

“While in the United States, Dr. Peoples had succeeded in procuring a font of Lao type, with the necessary equipment for printing. For twenty-three years we had used only the Siamese scriptures and literature. With many present disadvantages, it had some compensations. Those who could read Siamese had access to the whole of the Old and New Testaments. The press was set up in Chiangmai, and Rev. D. G. Collins was made manager. The first printing done was Mrs. McGilvary's translation of the Gospel of Matthew.”^{๔๗} 320

“ในช่วงที่อยู่สหรัฐ หมอพีเพิลส์ได้จัดพิมพ์ตัวอักษรภาษาลาว(ภาษาล้านนา) ได้สำเร็จ พร้อมทั้งอุปกรณ์อื่นๆ ในการพิมพ์ เราได้ใช้พระคัมภีร์ภาษาไทยในการสอนเป็นเวลา ๒๓ ปี ด้วยมีข้อเสียหลายอย่าง แต่ยังมีสิ่งชดเชยอยู่บ้าง คนที่อ่านภาษาสยามได้จะอ่านได้ทั้งพระคัมภีร์เก่าและคัมภีร์ใหม่ โรงพิมพ์ได้จัดตั้งขึ้นที่เชียงใหม่ ซึ่งศาสตราจารย์ ดี จี คอลลินส์ เป็นผู้จัดการ งานพิมพ์ชิ้นแรกที่ได้ทำเป็นผลงานแปลพระวจนะของแมทธีวโดยภรรยาของข้าพเจ้า”

อุปกรณ์เทคโนโลยีใหม่ๆช่วยจูงใจให้เรียนศาสนา

คุณดอดด์ชอบงานฝึกฝนคนทำงานเพื่อเผยแผ่ศาสนา ความชอบในงานของคุณทั้งสองคนนี้สอดคล้องกับความต้องการเป็นอย่างยิ่ง คุณดอดด์เข้ามาทำงานในฐานะผู้สอนศาสนา ด้วยความกระตือรือร้นไม่ย่อท้อ ในฐานะที่เป็นผู้มาที่หลังอาจจะมิมุมมองที่แตกต่างออกไป จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่ได้เห็นความประทับใจของคุณทั้งสอง และคุณดอดด์ได้เขียนจดหมายเกี่ยวกับความประทับใจของตนส่งไปถึงสภาคริสตจักรเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๓๐(๑๘๘๗)

^{๔๗} Daniel McGilvary, p.320

“.....Our ‘out ward and ordinary means’ of attracting an audience was a watch, two mariner's compasses, a magnifying glass, a with an assortment of views, and a violin. The raw recruit played the violin, and thus called the audience together. We used both the other attractions to hold them and to gain their confidence and interest; and afterwards Dr. McGilvary easily and naturally drew them into religious conversation. Soon the conversation became a monologue was no in the of the great God. The violin was no longer needed to arouse or sustain an interest. Everyday, and late into the evening, the Doctor and the three assistants conversed; sometime to quite an audience, sometime to individual enquirers.”^{๔๘}

“สิ่งที่ดึงดูดความสนใจในการสอนเขาเราคือนาฬิกา เข็มทิศที่ใช้กับชาวเรือสองอัน กล้องขยายกับรูปภาพต่างๆ และไวโอลิน คนที่มาด้วยเล่นไวโอลิน ทำให้มีผู้เข้ามาร่วมฟัง พวกเรายังได้ใช้วิธีการดึงดูดความสนใจอื่นๆและทำให้พวกเขามีความเชื่อมั่นและสนใจเรา หลังจากนั้น ดร.แมคกิลวารี่จึงนำเข้าสู่การสนทนาเรื่องคำสอนของพระเจ้าเป็นเจ้า แต่มีการสนทนากลายเป็นเรื่องทางศาสนาเพียงอย่างเดียวเกี่ยวกับพระเจ้าซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่สูงสุด จึงไม่จำเป็นต้องใช้ไวโอลินเพื่อดึงดูดความสนใจต่อไป ทุกวันจนถึงเวลาค่ำ หมอและผู้ช่วยอีกสามคน จะสนทนากับผู้เข้าร่วมเป็นกลุ่ม หรือ เป็นการพูดคุยส่วนตัว”

“On January 20th , 1896, Dr. Denman and I of this committee started northward. Mr. Dodd joined us later. It is a great thing to have a physician along on such a tour. He relieves a great deal of suffering among a needy people, and so lifts a great load of care from his companion. But beyond this, I myself had quite an attack of fever on this particular trip, and was much indebted to his care for my recovery. Then we had the stereopticon along, and lectured nearly every night to large audiences. The doctor manipulated the lantern, and left the explanation and application to me. Those pictures have made the Gospel story to live in the imaginations of many thousands of people. The occasional introduction of a familiar scene from native life

^{๔๘} Daniel McGilvary, p.285

serves to give confidence that the others also are real, while a few comic ones interest the children, old and young. A picture of the King of Siam – their King – with three of his children, one of them with his arms about his father’s neck, always attracted great attention, and was often asked for again at the close of the exhibition.”^{๔๙}

“วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๔๓๙ (๑๘๙๖) หมอเดินแมนและข้าพเจ้าซึ่งเป็นคณะกรรมการได้ออกเดินทางไปยังทิศด้านเหนือ ขณะที่ คุณดอดด์เดินทางมาที่หลัง ถือว่าเป็นเรื่องที่ดีมากที่เราเดินทางมา กับหมอ เพราะในระหว่างการเดินทางหมอได้ช่วยเหลือรักษาผู้ป่วยที่ยากไร้ ทำให้เพื่อนที่ร่วมเดินทาง ด้วยมีความรู้สึกสบายกายสบายใจ นอกจากนี้แล้วตัวข้าพเจ้าเองก็รู้สึกซาบซึ้งกับการได้รับการดูแล รักษาเมื่อถึงคราวที่ตัวเองไม่สบายเช่นเดียวกัน และเรายังมีภาพสามมิติ ในขณะที่บรรยายให้กับคน จำนวนมากฟัง หมอเดินแมนดูแลเรื่องตะเกียง ส่วนเรื่องการสอนการบรรยายเป็นหน้าที่ของข้าพเจ้า ภาพที่ใช้บรรยายทำให้เรื่องราวพระเยซูคริสต์ดูน่าเป็นจริงและน่าสนใจ ติดตามตั้งใจผู้มาร่วมฟังนับพัน คน มีบางภาพนำภาพครอบครัวของคนในท้องถิ่น เพื่อให้พวกเขาเกิดความมั่นใจว่าภาพอื่นๆที่นำมา เสนอเป็นภาพจริงเช่นเดียวกัน และยังมีเรื่องตลกที่ทำให้เด็กๆ คนแก่ และคนหนุ่มสาวสนใจ นอกจากนี้ยังมีภาพกษัตริย์สยาม กษัตริย์ของพวกเขา และพระราชโอรสพระราชธิดาทั้งสามพระองค์ ซึ่งพระองค์หนึ่งวางพระหัตถ์ที่ไหลพระบิดา ดึงดูดความสนใจ และบ่อยครั้งที่ผู้คนขอดูซ้ำอีกในตอนท้าย”

สหวิทยาการสังคมศาสตร์

สหวิทยาการสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

ในสังคมล้านนา (รวมถึงสังคมสยาม) ในอดีตหลังจากผู้ชายแต่งงานแล้ว ผู้ชายจะย้ายไปอยู่กับครอบครัวฝ่ายหญิง ในความคิดของศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารีมองว่า การให้การศึกษากับหญิงที่เป็นคริสต์ชนจะมีส่วนสำคัญที่จะไปช่วยครอบครัวนอกเหนือจากความเป็นแม่บ้านอย่างเดียว แต่จะเป็นผู้นำความคิดในครอบครัวด้วย

^{๔๙} Ibid, p.289

“Notwithstanding our disappointment in the delay of the school for boys, it proved a wise arrangement that the Girls' School was started first. A mission church is sure to be greatly handicapped young men must either remain single-which they will not do - or be compelled to take ignorant non-Christian wives. Such are a dead-weight to the husband, and the children almost surely follow the mother. After marriage, the almost universal custom of the country has been that the husband lives with the wife's family. He becomes identified with it, and for the time a subordinate member of it, almost to the extent of becoming weaned from his own family. Where all the atmosphere of the family is strongly Buddhist, with daily offerings to the spirits and gala days at the temple, the current would be too strong for a father, with his secondary place in the family, to withstand. For awhile it was feared that Christian girls would have difficulty in finding husbands. But, on the contrary our educated girls become not only more intelligent, but more attractive in manners, dress, and character and, therefore, have been much sought after. The homes become Christian homes, and the children are reared in a Christian atmosphere. The result is that, instead of the wife's dragging the husband down, she generally raises the husband up; and, as a general rule, the children early become Christians.”^{๕๐}

“ถึงแม้จะผิดหวังไปบ้างที่ต้องล่าช้าในการตั้งโรงเรียนเด็กชาย แต่ก็ถือว่าเป็นเรื่องดีที่เริ่มตั้งโรงเรียนสตรีก่อน เพราะถ้าคริสตจักรมิชชันมีแต่ผู้ชาย ก็จะอยู่เป็นโสดกัน ซึ่งคงเป็นไปได้ หรือพวกเขาจะต้องไปแต่งงานกับผู้หญิงที่ไม่ใช่คริสตชนและไม่รู้หนังสือ จะเป็นภาระหนักของสามีและลูกๆที่ต้องทำตามมารดา หลังจากแต่งงานแล้ว เป็นธรรมเนียมของคนทางนี้ที่สามีต้องไปอยู่กับครอบครัวภรรยา ก็จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับครอบครัวของภรรยา และว่าตามภรรยา โดยเฉพาะครอบครัวที่เคร่งในพุทธศาสนา ก็จะมีการถวายอาหารให้วิญญาณเจ้าที่ทั้งหลายรวมทั้งกิจกรรมของวัดอื่นๆ สิ่งนี้จะทำให้ผู้เป็นบิดารู้สึกต้องทนมาก ที่ต้องเป็นรองในครอบครัว ตอนแรกๆพวกเราก็กลัวว่านักเรียนคริสตชนของเราจะหาสามีที่คู่ควรไม่ได้ แต่ในทางกลับกัน เพราะนักเรียนที่ได้รับการศึกษาของเราไม่

^{๕๐} Daniel McGilvary, pp.177-178

เพียงแต่จะเฉลิวฉลาดเท่านั้น แต่จะมีกริยามารยาท การแต่งกายและบุคลิกลักษณะที่เป็นที่หมาย
ปองของชายทั้งหลาย บ้านก็จะเป็นบ้านชาวคริสต์และลูกๆก็จะได้รับการเลี้ยงดูในบรรยากาศของชาว
คริสต์ ผลที่จะเกิดขึ้นก็คือแทนที่เธอจะเป็นตัวถ่วงสามมี กลับเป็นผู้ค้าชูให้สามมีเจริญก้าวหน้า และลูกๆ
ก็จะเป็นชาวคริสต์ตั้งแต่เด็กๆ”

ในแต่ละสังคมจะมีลำดับชั้นของการปกครอง การจะทำงานให้ประสบความสำเร็จจะต้อง
อาศัยความช่วยเหลือของผู้นำหรือผู้นำไม่ขัดขวางในการทำงาน ศาสนาจารย์แดเนียล แมคคิลวารี
พยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้นำ คือ ตระกูลของเจ้าในล้านนาซึ่งมีอำนาจสูงสุด ด้วยการ
สนทนาที่เป็นมิตรและการดูแลรักษาสุขภาพยามเจ็บไข้ไม่สบาย

“In August, 1876, our beloved Princess became very seriously ill Dr. Cheek had been
called upon to in the family, but not the Prince or Princess. Hearing that she was in a
critical condition under native doctors, and fearing the worst, I took the liberty of
suggesting that they consult Dr.Cheek. They seemed pleased with the suggestion,
and asked me to accompany him-which I did for one or two visits. His treatment was
very successful, and soon she was convalescent.”^{๕๑}

“เดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๑๙ (๑๘๗๖) ภรรยาเจ้าหลวงที่เป็นที่รักของพวกเราป่วยหนัก ถึงแม่หมอซิด
จะเคยเข้าไปรักษาคนอื่นๆในคุ้ม แต่ไม่เคยถวายรักษาให้กับเจ้าหลวงหรือภรรยาของท่าน หลังจากที
ทราบว่าเป็นแม่เจ้าไม่สบายหนัก ข้าพเจ้าแนะนำให้รักษากับหมอซิด พวกเขาดูเหมือนจะเห็นด้วยกับ
คำแนะนำของข้าพเจ้าและขอให้ข้าพเจ้าไปด้วย การรักษาเป็นไปด้วยดีและไม่นานแม่เจ้าก็ทรงอาการ
ดีขึ้น”

การขยายคริสตจักรออกไปทั้งบนดอยและที่รกร้างเพื่อสร้างชุมชนคริสต์ใหม่

การทำงานของศาสนาจารย์แดเนียล แมคคิลวารี (รวมถึงการทำงานของคณะมิชชันนารี)
นอกจากจะมีสถานีมิชชันหลักแล้วการขยายสถานีมิชชันและการเพิ่มจำนวนผู้ศรัทธาในพระเจ้าเป็น
ถือว่าเป็นภารกิจหลักที่สำคัญ และผู้นำคือเป้าหมายหลักเพื่อให้การทำงานได้สะดวกยิ่งขึ้น

^{๕๑} Ibid, pp.178-179

“From Nang LA We visited a very large Müso village. It was a steep foot climb of four solid hours, and, to make it longer, our guide missed the way. The first sign of human life we saw was a Müsô girl alone watching a clearing. She fled for dear life, till, recognizing Cha Pü Kaw's Müsô speech, she stopped long enough to point the way to the village. Her fleet steps outran ours, and when we reached the village, the people were already assembling to see the unwonted sight of the white foreigners. But the community was greatly disturbed over another matter. One of their leading officers, it seemed, was accused of being the abode of a demon that had caused an epidemic of disease. The authorities were hourly waiting for an order from the court in ChiengRai to expel him and his family by force from the province. They had heard of Cha Pü Kaw's conversion, and were anxious to hear from himself his reasons therefor -- which he gave and enforced till late in the night. They were expecting, however, on the morrow a regular conflict which might result in bloodshed, and they evidently preferred that we should not be there. The head PüChân was several days' journey distant. They would confer together among themselves and with him, would let us know the result, and would invite us up again before we left their neighbourhood”^{๕๒}

“จากนางแลพวกเราได้ไปเยี่ยมหมู่บ้านมุเซอที่ใหญ่มาก อยู่บนภูเขาชันใช้ระยะเวลาในการเดินทาง ๔ ชั่วโมง แต่เราต้องใช้เวลามากกว่านั้นเพราะคนนำทางพาพวกเราหลงทาง ภาพแรกที่เราได้เห็นคือเด็กหญิงสาวชาวมุเซอกำลังนั่งถางป่าตามลำพัง พอเห็นพวกเราเธอร่วงหนีทันที แต่พอได้ยินเสียงภาษามุเซอที่ชาปุ๊กอ เธอก็หยุดและบอกทางไปหมู่บ้าน และก็วิ่งหนีไป เมื่อพวกเราไปถึงที่หมู่บ้าน ชาวบ้านได้มารวมตัวกันแล้วเพื่อมาดูฝรั่งผิวขาวกัน แต่คนในหมู่บ้านแห่งนี้กำลังเผชิญปัญหา เพราะหัวหน้าผู้ใหญ่ของหมู่บ้านคนหนึ่งถูกกล่าวหาว่ามีผีร้ายสิงอยู่ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคระบาด บรรดาเจ้าหน้าที่ของหมู่บ้านต่างรอคำสั่งจากศาลในจังหวัดเชียงรายได้เพื่อขับไล่เขาและถอนอบคร้วออกไปจากจังหวัด พวกเขาเคยได้ยินการสนทนาของชาปุ๊กอ(เกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนศาสนา) และ

^{๕๒} Ibid, p.340

อยากจะได้ยินเรื่องนี้จากปากเขา ซึ่งเขาก็ได้เล่าจนเขาบ้านเชื่อและเข้าใจจนถึงตึกตื่น แต่อย่างไรก็ตาม พวกเขากลัวว่าวันรุ่งขึ้นจะเกิดความขัดแย้งและสูญเสียเลือดเสียเนื้อขึ้น จึงอยากให้เรากลับไปก่อน ปู่จันที่เป็นหัวหน้าจำต้องใช้เวลาอีกหลายวันมาพูดคุยกับหัวหน้าตามลำพังก่อน และจะแจ้งผลให้พวกเราทราบภายหลัง และจะได้เชิญพวกเรามาอีกครั้งหนึ่ง”

“In 1878 Chieng Sên, the old abandoned city which I visited in 1872, became the theme of anxious consultation on the part of the government. The Lao had taken away the inhabitants, but could not take away the land. It had become a rendezvous for robber and lawless men from all quarters. The Western Shans from Burma were settling upon it. Siam evidently must repopulate the province, or lose it. It was finally agreed that one thousand descendants of the original captives should be drafted from Chiangmai, one thousand from Lakawn, and five hundred from Lampun, and sent back to reoccupy the province. Chao Noi Inta, the highest in rank of the available descendants of the original captive princes, was commissioned as governor. The special interest this exodus has for our narrative lies in the fact that among these returned captives was the family of Nan Suwan, our best man, and already an elder of the church. At first Nan Suwan thought of buying himself off, as many did. But when it was pointed out to him that his going would be the means of starting a church he readily consented to go.”^{๕๓}

“ในปีพ.ศ.๒๔๒๑ (๑๘๗๘) เชียงแสนซึ่งเป็นเมืองร้างที่ข้าพเจ้าเคยไป ในปีพ.ศ.๒๔๑๕ (๑๘๗๒) นั้นกำลังเป็นเรื่องที่ทางการปรึกษาหารือกันด้วยความเป็นห่วง หลังจากทีลาว(ชาวล้านนา) และสยาม(รบชนะพม่า)ได้ต้อนเอาผู้คนไป จึงทำให้กลายเป็นที่รกร้าง และต่อมากลายมาเป็นที่ช่องสุ่มของโจรผู้ร้ายและยังมีคนจากรัฐฉานตะวันตกของพม่ามาตั้งรกราก จึงจำเป็นที่สยามจะต้องให้คนเข้าไปอาศัยอยู่ ถ้ามิเช่นนั้นแล้วจะเสียดินแดนไป ในที่สุดทางการก็ตกลงกันว่าจะต้องส่งคนที่เป็นลูกหลานของคนที่นี่จากเชียงใหม่ไปหนึ่งพันคน จากละคอน(ลำปาง) หนึ่งพันคน และจากลำพูนห้าร้อยคน เจ้าน้อยอินตะ เป็นผู้มียศสูงสุดในบรรดาบุตรหลานของเชลย ได้รับแต่งตั้งให้ไปเป็น

^{๕๓} Daniel McGilvary, p.201

ผู้ปกครองที่นั่น ประเด็นสำคัญคือในบรรดาคนที่จะถูกส่งให้กลับไปเชียงใหม่ มีหนานสุวรรณ ซึ่งเป็นคริสตชนที่ดีมากของเรา และยังเป็นผู้ดูแลคริสตจักรของเราที่เชียงใหม่ ตอนแรกหนานสุวรรณไม่ยอมไปจะขอไถ่ตัวเอง เหมือนกับที่หลายๆคนทำ แต่เมื่อพวกเขาบอกเหตุผลข้อดีที่เขาจะได้ไปเริ่มก่อตั้งคริสตจักรที่นั่นเขาจึงไม่ปฏิเสธแต่อย่างใด”

การปรับพฤติกรรมกับความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณของสังคมล้านนาในอดีต

สังคมล้านนามีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณอย่างเหนียวแน่นการเปลี่ยนแปลงความเชื่อของประชาชนหรือความพยายามทำให้เขาเข้าใจอย่างที่ชาวตะวันตกเชื่อจึงเป็นความยากลำบาก และความท้าทายที่จะต้องฝ่าฝืนอุปสรรคนานาประการ

“The Lao as a race have been in bondage to the spirits. We have already had frequent occasion to refer to the slavish fear of them among all classes, from the highest to the lowest. No event in life, from birth to the last offices for the dead, could be undertaken without consulting or appeasing the presiding spirits of the clan, the household, or the country. Their anger is the fruitful cause of every disease and calamity that flesh is heir to.”^{๕๔}

“ชาวลาวมีชีวิตแยกกันไม่ออกกับผีและวิญญาณต่างๆ เราเห็นพวกเขาทุกคนขึ้นอยู่กับความกลัว ไม่มีช่วงไหนของชีวิตของพวกเขาเลย ตั้งแต่การเกิด จนถึงการตายที่จะไม่ปรึกษาหรือได้รับความยินยอมจากวิญญาณต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิญญาณ ปู่ตายาย ผีบ้าน หรือวิญญาณที่ปกป้องคุ้มครองเมือง ถ้ามึโรคร้ายไข้เจ็บ หรือความหายนะต่างๆเกิดขึ้นไม่พ้นที่จะมีสาเหตุมาจากความไม่พอใจของวิญญาณทั้งหลายเหล่านี้”

ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธและผี

ชาวบ้านที่เป็นชาวพุทธแต่ยังมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ในเรื่องนี้ศาสนาจารย์แดเนียล แมคคิลวารี่ มองว่าการเชื่อเรื่องผีของชาวบ้านยังมีส่วนคล้ายคริสต์ศาสนาอยู่บ้าง อย่างน้อยก็ยังมี ความเชื่อเรื่องสิ่งที่อยู่เหนือมนุษย์

^{๕๔} Ibid, p.203

“In many ways this would seem a less elevating and ennobling cult than pure Buddhism. But really it has a much closer affinity with Christianity than has Buddhism, whether as scientifically held by the learned, or as embraced by the common people. Buddhism is too atheistic to bring it into comparison here with Christianity. It lacks the essential attribute of religion- a sense of on some higher power. It belongs to a different order of thought. The spirit cult, on the other hand, does recognize invisible powers whose good will or ill will brings prosperity or adversity. From this to one Great Spirit, who is sovereign over all, is but another step on the same line of ascent. So their spirit-offerings come nearer the idea of propitiation than do the offerings of Buddhism, which in some quite unaccountable manner are supposed to bring merit to the offerer.”^{๕๕}

“ถ้ามองในด้านต่างๆ อาจดูเหมือนว่าคนที่เชื่ออย่างนี้อาจไม่ได้ยกระดับตัวเองมากเท่ากับคนที่นับถือพุทธจริงๆ แต่ถ้าจะว่าไปแล้วการนับถือวิญญาณเหล่านี้คล้ายๆกับคริสต์ศาสนามากกว่าพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นคนที่ไม่เชื่อตามที่เรียนแบบวิทยาศาสตร์ หรือเชื่อแบบคนทั่วไป พุทธศาสนาไม่เชื่อว่าพระเจ้าจึงเปรียบกับคริสต์ศาสนาไม่ได้ ศาสนาพุทธไม่มี สิ่งที่เชื่อว่า ศาสนา ในมุมมองของอำนาจที่อยู่เหนือมนุษย์ พุทธศาสนามีแนวคิดที่แตกต่างจากคริสต์ศาสนา ส่วนการนับถือผี ยังเป็นการตระหนักถึงอำนาจที่อยู่เหนือมนุษย์ ซึ่งจะดลบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายแก่มนุษย์ก็ได้ คริสต์ศาสนาเชื่อเรื่องพระวิญญาณ ที่อยู่เหนือวิญญาณทั้งหลาย ก็เป็นอีกขั้นหนึ่งที่ก้าวขึ้นมาจากเส้นปกติ ดังนั้นการเซ่นไหว้วิญญาณเพื่อทำให้วิญญาณเกิดความพอใจก็คล้ายกับศาสนาคริสต์มากกว่าการถวายของแด่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่จะทำให้ผู้ถวายได้บุญ”

“A belief in witchcraft-that is in the temporary or permanent residence of some evil spirit in men has been confined to no one age or race. Its predominance among the northern Tai tribes is very remarkable in view of its inconsistency with Buddhism, which has long been the religion of the race. In the contest for supremacy, the spirit-cult, while it has not superseded Buddhism, has secured the

^{๕๕} Daniel McGilvary, pp.203-204

stronger hold on the people. They worship Buddha and make offerings in his temples; but they fear and dread the power of the spirits to inflict present evil. It is safer to neglect Buddha than these. And the power of a malicious spirit is most dreaded when it has taken up its abode in a human habitation.”^{๕๖}

“ความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาน และไสยศาสตร์ หรือการเชื่อวิญญานเข้าสิงชั่วคราวหรือถาวร มีอยู่ทุกยุคทุกแห่งพันธุ์ มาเห็นชัดเจนในกลุ่มชาวไททางภาคเหนือนี้ ถึงแม้จะนับถือศาสนาพุทธมานานแล้วก็ตาม ก็ยังบอกไม่ได้ว่าอำนาจของผี หรืออำนาจในการนับถือพุทธศาสนา อะไรเหนือกว่ากัน ความเชื่อเรื่องวิญญานยังคงอยู่ในจิตใจของพวกเขา พวกเขาไหว้พระและทำบุญ แต่ก็ยังเกรงกลัวอำนาจของวิญญานที่จะทำให้เกิดสิ่งเลวร้ายขึ้น การไม่บูชาพระยังปลอดภัยกว่าการไม่บูชาผี และอำนาจของวิญญานร้ายจะน่ากลัวมากถ้าไปสิงอยู่ในร่างคน”

แต่ความเชื่อเรื่องผีและวิญญานมากเกินไปทำให้คนอื่นเดือดร้อน สมควรเกิดการเปลี่ยนแปลง

การนับถือผีและวิญญานของคนทุกระดับในสังคมและวัฒนธรรมล้านนาในอดีต มีผลกระทบกับคนบางกลุ่มโดยเฉพาะคนที่ถูกกล่าวหา ในสายตาชาวตะวันตกมองว่าเป็นเรื่องไม่เป็นธรรมและไม่ถูกต้อง ศาสนาจารย์แดเนียล แมคกิลวารี่ จึงพยายามช่วยผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ามีผีสิง และอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของโรคภัยไข้เจ็บ

“From the time of our first arrival in Chiangmai. We were continually amazed to find what multitudes of people had been driven from their homes for supposed witchcraft. All the northern provinces and towns, as has already been mentioned were largely peopled by that unfortunate class. Accusation of witchcraft had become one of the most dreaded means of oppression and persecution. It was a favourite way of getting rid of an envied rival or of a disagreeable neighbor. No family and no rank were safe from such attack.”^{๕๗}

“ตั้งแต่ครั้งแรกที่พวกเราเดินทางมาถึงเชียงใหม่ เรามักจะแปลกใจอยู่เสมอที่ได้เห็นผู้คนถูกขับไล่ออกจากบ้านของตน เพราะข้อกล่าวหาว่ามีผีสิงหรือเล่นไสยศาสตร์ คนทางเหนือทุกจังหวัดไม่

^{๕๖} Ibid, p.204

^{๕๗} Daniel McGilvary, p.204

ว่าจะเป็นในเมืองหรือชนบท ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว เป็นคนที่ถูกกวาดต้อนมา การกล่าวหาใครว่าเป็น หมอผีหรือถูกผีสิง เป็นข้อกล่าวหาที่น่ากลัวในการบีบบังคับรังแกกัน เป็นวิธีการที่มักจะใช้ในการ กำจัดคู่แข่ง หรือเพื่อนบ้านที่ไม่ชอบพอกัน ไม่มีครอบครัวใดหรือแม้แต่คนที่มียศศักดิ์จะพ้นจากข้อ กล่าวหานี้”

“Princess, even, had fallen under its ban. When once the suspicion of witchcraft was well started, the individual or the family was doomed. Our sympathy had often been aroused in behalf of these unfortunates ;but no favourable opportunity had occurred for interference in any other way than by our teaching.”^{๕๘}

“แม้แต่พระธิดาของเจ้าเอง ก็เคยโดนข้อกล่าวหานี้ ไม่ว่าจะเป็นครหรือครอบครัวใด ถ้าถูก สงสัยในข้อกล่าวหาว่าเป็นหมอผีหรือถูกผีสิง ก็จะมีประสพชะตากรรมถึงตายหรือย้ายหนี พวกเราได้แต่ สงสารและเห็นใจกับผู้ที่โชคร้ายเหล่านั้น แต่ก็ไม่มีโอกาสที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องนอกจากคำสอนของ ศาสนาเรา”

“Finally, in August, 1878, the opportunity came. I had a request from a prince of some wealth and standing, that I would take under our protection Pă SêngBun and her family, accused of witchcraft. The woman was first the under-wife of the Prince's deceased father, who was a man of note in his day. She had two fine boys by a subsequent husband, and a niece nearly grown. This second husband was a widower, whose former wife was suspected of dealing in the occult art and the theory was that the evil spirit came into her family through these sons. In that season of heavy rains and flooded streams, the whole family was to be driven off some of them surely to die on the way. The patron said that he was helpless that no one in the land, unless it were ourselves, could shield them from that fate. I told him that we were perfectly willing to risk the anger of the spirits, only we did not wish unnecessarily to offend the prejudices of the people. He was willing to assume all legal responsibility; for the rest, we might fight it out with the spirits as we

^{๕๘} Ibid, p.205

pleased. After notifying the Siamese Commissioner of the situation, we brought the family to our place.”^{๕๙}

“ในที่สุดโอกาสก็มาถึง เมื่อมีเจ้าองค์หนึ่งที่มีฐานันดร และชื่อเสียงได้มาขอให้ข้าพเจ้าช่วยรับเอาป่าแสงบุญและกอนอบคร้ว ผู้ถูกกล่าวหาในเรื่องผีสิง ป่าเคยเป็นภรรยาของบิดาเจ้าองค์นี้ ซึ่งเป็นคนใหญ่โตมีหน้ามีตาในอดีต ป่ามีบุตรชายที่เกิดกับสามีใหม่ที่ยังเล็กอยู่สองคน และหลานสาวอีกคนหนึ่ง สามีคนที่สองนี้เป็นพ่อหม้าย ซึ่งอดีตภรรยาของเขาถูกสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับผีหรือสิ่งลึกลับ ชาวบ้านเชื่อว่าวิญญาณร้ายติดตามมาและสิงอยู่กับลูกชายของป่า ครอบครัวนี้ทั้งหมดกำลังถูกขับไล่ไปในช่วงที่มีฝนตกหนักและน้ำท่วม ซึ่งโอกาสที่จะเสียชีวิตจากการเจ็บป่วยสูงมาก เจ้าองค์นี้บอกว่าคุณเองจนปัญหาที่จะช่วยได้ จึงอยากให้พวกข้าพเจ้าช่วยเหลือครอบครัวนี้ ข้าพเจ้าบอกว่าพวกเรายินดีที่จะยอมเสี่ยงสู้กับความไม่พอใจของวิญญาณนั้น แต่พวกเราไม่อยากจะขัดแย้งกับประชาชนโดยไม่จำเป็น ซึ่งเจ้าชายก็รับปากว่าจะช่วยในเรื่องทางกฎหมายให้ ส่วนในเรื่องวิญญาณนี้พวกเราจะต่อสู้เองหลังจากที่ได้แจ้งข้าหลวงใหญ่ประจำเชียงใหม่แล้ว พวกเราได้รับครอบครัวนี้มาอยู่ด้วย”

“That very day their house was burned down; and not a tree or bush was left standing on the premises to furnish shelter to the spirits. But that did not stop the clamour. There was in village a great epidemic of fever. By common consent it was agreed that this had been caused by the evil spirit resident in the lads. With boyish curiosity they had twice or thrice gone back to visit the site of their old home, and, strange to say, after each visit a new case of sickness had occurred, which was, of course, attributed to their presence. It was vain to point out the utter ridiculousness of the idea, or to show that no sickness had occurred on our place since their arrival. That was easily explained. The spirit was afraid of our God, and did not dare to enter the premises. It took refuge in a large tree outside till the boys came out again, when it entered its former habitation and went with them.”^{๖๐} 205

“ในวันที่พวกเขาย้ายมาอยู่กับเรานั้นเอง บ้านของพวกเขาถูกเผา แม้แต่ต้นไม้หรือพุ่มไม้ไม่มีเหลือให้เป็นที่อาศัยอยู่ของวิญญาณ แต่การกระทำเช่นนี้ชาวบ้านก็ยังไม่หยุดคิดว่าพวกเขา บังเอิญมีผู้

^{๕๙} Daniel McGilvary, p.204

^{๖๐} Ibid, p.205

เจ็บป่วยจากโรคระบาดในหมู่บ้าน พวกเขาบ้านเชื่อว่าเป็นเพราะผีร้ายยังสิงอยู่ในร่างของเด็กทั้งสอง ประจวบกับที่มีคนเห็นว่าเด็กทั้งสองได้กลับไปบ้านที่ถูกเขาของตนเองสองหรือสามครั้ง ซึ่งก็เป็นเรื่องแปลกที่หลังจากที่เด็กสองคนได้กลับไปบ้านแต่ละครั้งมีผู้เจ็บป่วยคนใหม่ จึงเชื่อกันว่าเป็นเพราะเด็กสองคนนี้ ถึงแม้ข้าพเจ้าจะบอกว่ามันไม่เกี่ยวข้องกับเด็กสองคนนี้หรือเพราะตั้งแต่พวกเขาอยู่กับข้าพเจ้าไม่เห็นมีใครเป็นอะไรเลย แต่พวกเขาก็อธิบายแก้ต่างเรื่องนี้ว่าเป็นเพราะวิญญาณกลัวพระเจ้าของข้าพเจ้า จึงไม่กล้าเข้าไปในบ้าน วิญญาณสิงอยู่ในต้นไม้ใหญ่ข้างนอกบ้านจนกว่าเด็กทั้งสองจะออกมา และจะสิงร่างไปกับเด็กทั้งสองเมื่อออกจากบ้านแล้ว”

“Finally the patron prince sent word that we must give that family up. He could endure the odium no longer. When I refused, he threatened to take the matter into court. To this I replied that I was perfectly willing that the case be tried but it should not be tried before a Lao court, but before the Commissioner. If they could convince him that the sickness in the village was caused by a malicious spirit resident in that family, they should be sent off immediately. But, I added, it would be fair to make one condition. If the accusers failed, they should be driven off. This-- as I knew it would do put an end to the whole affair. We heard no more of it. It was a great victory in the demon controversy and, later, as we shall see, it proved a boon to scores of helpless victims. Before the arrival of the Commissioner such an outcome would have been impossible. No Lao court would have refused to expel persons so accused. The family of Pa seng Bun proved to be a treasure, becoming one of the most influential and valuable in the Chiangmai church.”^{๖๑}

“ในที่สุดแล้วเจ้าชายองค์นั้นได้ให้คนมาบอกมาให้ปล่อยครอบครัวนั้นไป เพราะเขาไม่ต้องการให้ตัวเองเดือดร้อนเพราะชาวบ้านไม่พอใจ เมื่อข้าพเจ้าปฏิเสธ เขาก็ขู่ว่าจะฟ้องศาล ข้าพเจ้าตอบว่ายินดีที่จะให้พิจารณาต่อหน้าท่านข้าหลวง ไม่ใช่ศาลลาว ถ้าพวกเขาพิสูจน์ต่อหน้าข้าหลวงว่าที่ชาวบ้านพากันเจ็บป่วยเป็นเพราะวิญญาณร้ายที่สิงอยู่ในครอบครัวนั้น ข้าพเจ้าก็จะให้พวกเขาไปทันที แต่ข้าพเจ้าก็ได้พูดเสริมไปอีกว่า ถ้าจะให้ยุติธรรมแล้ว ก็ต้องตกลงกันว่า ถ้าครอบครัวนี้ไม่ได้เป็นสาเหตุตามที่

^{๖๑} Ibid, p.206

กล่าวหา ชาวบ้านก็ต้องถูกไล่ออกไปด้วย ซึ่งข้าพเจ้าก็รู้ดีว่าการที่ได้พูดไปอย่างนั้นจะทำให้เรื่องนี้จบลงได้ ซึ่งก็เป็นไปตามที่ข้าพเจ้าคิด ไม่มีชาวบ้านมาร้องเรียนอีกเลย นี่เป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ในข้อโต้แย้งเกี่ยวกับเรื่องผีๆ และต่อมาผลจากเรื่องนี้ยังเป็นผลดีกับผู้ที่ถูกกล่าวหาคนอื่นๆ ในทำนองเดียวกัน ก่อนที่ข้าพเจ้าหลงใหลยังไม่มา เรื่องแบบนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ไม่มีศาลลาวที่ไหนจะปฏิเสธที่จะขับไล่บุคคลที่ถูกกล่าวหาเช่นนั้น เรื่องของครอบครัวป่าแสงบุญจะเป็นเรื่องของสมาชิกคริสตชนที่มีคุณค่าและสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในคริสตจักรเชียงใหม่”

วิกฤตผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าภูผีและวิญญาณสิง กลายเป็นโอกาสของคริสตจักร

ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ามีผีหรือวิญญาณร้ายสิง และการให้ความช่วยเหลือคนเหล่านั้นอย่างสุดความสามารถ กลายเป็นโอกาสที่ศาสนาจารย์แดเนียล แมคกิลวารี รับคนเหล่านั้นมาอยู่ด้วยและเปลี่ยนมาเป็นคริสตชน

“The belief in witchcraft was still prevalent everywhere, and this year brought us striking illustrations of its cruel power. An elderly man with his wife and family, living in one of the outlying villages, was accused of witchcraft. The pair of elephants which he owned and used had belonged to a man suspected of harbouring a malicious spirit; and it was thought that the demon had followed these elephants into the family of their new master. The family was promptly ostracized; but by driving of her husband with his elephants, the wife might avoid expulsion, and might save for herself and her daughter the comfortable home. I endeavoured in vain to prevent this outcome."I am much more afraid of the spirits," said the wife, than of bears and tigers."^{๖๒}

“ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณและไสยศาสตร์ ยังมีอยู่ทุกๆที่ และปีนี้เองเราได้พบกับตัวอย่างความโหดในอำนาจนี้ มีชายชราผู้หนึ่ง พร้อมกับภรรยาและกอนอบคร้วของเขา อยู่ในหมู่บ้านไม่ไกลนัก ถูกกล่าวหาว่ามีวิญญาณสิงอยู่ด้วย ช้างที่เขาเป็นเจ้าของและใช้งานอยู่สองเชือกเคยเป็นของชายคนหนึ่งที่มีคนสงสัยว่ามีวิญญาณร้ายสิงอยู่ และเขาเชื่อกันว่าวิญญาณนั้นติดตามช้างสองเชือก

^{๖๒} Daniel McGilvary, p.266

นี้ไปกับเจ้านายใหม่ครอบครัวนี้ด้วย จึงไม่มีใครมาคบค้าสมาคมกับครอบครัวนี้ และข้าบชายผู้นี้ไปพร้อมกับข้าง ส่วนภรรยาไม่ยอมออกไปด้วยเพราะต้องการปกป้องตัวเธอเองและลูกสาวอยู่ที่บ้าน ข้าพเจ้าพยายามไม่ให้เรื่องนี้เกิดขึ้น แต่ภรรยาของเขาพูดว่า “ดิฉันกลัวผีมากกว่ากลัวหมีและเสือ”

“The husband could no longer face the universal odium which he encountered, and so was driven forth. But the spirits served the old man a good turn—they drove him into the Christian religion, which he lives to adorn, and they gave him two good elephants. The family afterwards applied for one of them. As a matter of equity he gave up one, and lived comfortably with a Christian son on the proceeds of the sale of the other.”^{๖๓}

“ฝ่ายสามีไม่สามารถทนต่อความกดดันได้ จึงถูกขับออกไป แต่ถือว่าเป็นเรื่องดีสำหรับเขาที่ได้เข้ามาอยู่กับเราเป็นคริสต์ศาสนิกชน พร้อมกับข้างสองเชือก ซึ่งต่อมาภรรยาของเขามาเอาไปหนึ่งเชือก เหลือไว้หนึ่งเชือก และต่อมาเขาได้ขายข้างเชือกนั้น เพียงเท่านี้ก็ทำให้เขาอยู่อย่างไม่เดือดร้อนอะไร พร้อมกับลูกชายที่มาอยู่กับเขา”

“Then there was a great epidemic of fever in Ban Pên in the neighbouring province of Lampün. Few homes were left without sad hearts and vacant places through the death of one or more members. The destroyer must be some demon which had taken up its abode in a human habitation, and was preying on the inhabitants of the village. The family of one of the most prosperous men in the village was finally selected as the one which must be the abode of the destroyer. As they could hardly decide in which particular member of it the demon resided, they regarded all with equal suspicion, and proceeded to wreak their vengeance to the uttermost upon them all.”^{๖๔}

^{๖๓} Ibid, p.266

^{๖๔} Daniel McGilvary, pp.266-267

“ตอนนั้นมีใช้ระบาศที่บ้านแป้นจังหวัดลำพูนแทบที่จะไม่มีบ้านไหนเลยที่ไม่มีคนเสียชีวิต บางบ้านมีผู้เสียชีวิตหนึ่งหรือสองคนขึ้นไป และชาวบ้านเชื่อว่าต้องมีผีสิงอยู่ในหมู่บ้านนี้ และเชื่อว่าต้องเป็นคนใดคนหนึ่งในครอบครัวคนที่มีฐานะในหมู่บ้านนี้และสุดท้ายได้ลงความคิดเห็นว่าเป็นครอบครัวใด แต่ยังไม่แน่ใจว่าเป็นคนใดในครอบครัวนี้ที่ผีสิงอยู่ จึงได้เหมารวมเอาทุกคน และพร้อมที่จะทำลายทุกคนในครอบครัวนี้”

“First, according to the usual custom, anonymous letters were dropped at the gate, warning the family to flee, or dire would be the consequences. When threats failed, armed with an order from the court, the whole village appeared on the scene and compelled the family to flee for their lives. No sooner were they out of the way than two large teak dwelling-houses, with rice-bins, outhouses, etc., were torn down and scattered piecemeal over the lot. Not even a tree or shrub was left on the place. To gain a breathing-spell, the family moved into a bamboo shed hastily extemporized on the banks of the Mae Ping, some two miles distant from what had been their home. By some accident they were directed to our mission. They had learned that King’s edict protected the Christians, and, above all, that the Christian religion protected them from all fear of evil spirits. And so they came to see if it were true, and if there were any refuge for them.”^{๖๕}

“ขั้นตอนแรกตามที่เคยปฏิบัติกัน จะมีจดหมายนิรนามไปแขวนไว้หน้าบ้าน เพื่อเตือนให้หนีไป ถ้าไม่เช่นนั้นจะมีผลร้ายเกิดขึ้น ถ้าขู่มิได้ผลจะขอคำสั่งจากศาลและมารวมตัวกันเพื่อขับไล่ให้ออกไปถ้าไม่เช่นนั้นจะเป็นอันตรายถึงชีวิต ทันททีที่เขาออกไปจากบ้านชาวบ้านจะพากันรื้อทำลายบ้านไม้สักสองหลังใหญ่ ยุงข้าว และสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ แม้แต่ต้นไม้ก็ถูกตัดทิ้ง ซึ่งครอบครัวนี้ได้ย้ายไปสร้างเพิงไม้ไผ่ใกล้ๆ ฝั่งแม่น้ำปิง ห่างจากบ้านเดิม ๒-๓ กิโลเมตร ด้วยความบังเอิญพวกเขาได้เข้ามาหาเรา และได้ทราบว่า มีพระบรมราชโองการปกป้องชาวคริสเตียน และด้วยความหวังว่าศาสนาคริสต์จะได้ช่วยปกป้องพวกเขาจากวิญญูณร้ายทั้งปวง พวกเขามาหาเราว่าเป็นเรื่องจริงมากน้อยแค่ไหน และเราจะช่วยพวกเขาได้หรือไม่”

^{๖๕} Ibid, p.267

“Their case seemed almost hopeless as far as human aid was concerned. Nan Chaiwana had himself appealed for aid both to the court and to the governor, and had been told that there was nothing they could do for him. The court was committed against him. The governor, however, was personally friendly to us, and had show no ill will towards the man. It was barely possible that something might be accomplished there. We all had worship together amid the confusion of their hut—the first Christian service they had ever attended. They assured us of their joyful acceptance of the Gospel, and pledged obedience to all its teachings. We promised to do whatever we could in their behalf, and returned home.”^{๖๖}

“มีอะไรที่เราจะช่วยพวกเขาได้ก็ต้องรีบทำ มิเช่นนั้นชาวบ้านก็จะขับไล่พวกเขาออกไปอีก ด้วยคำขอร้องของชายคนนั้นข้าพเจ้าได้พาผู้ปกครองคริสตจักรคนหนึ่งไปด้วยเพื่อดูให้เห็นกับตาตัวเอง หลังจากได้เห็นแล้วรู้สึกสะเทือนใจ อะไรที่พวกเขาสามารถหยิบฉวยมาได้จากบ้านที่ถูกรื้อไม่ว่าจะเป็นที่นอน หมอน มุ้ง อุปกรณ์ในการทำกับครัว เครื่องใช้ต่างๆ กองกับพื้นในเพิงที่เขาสร้างขึ้นมา แม่อยู่แก่ๆที่เดินเลอะเลือนช่วยเหลือตัวเองไม่ค่อยได้ และเด็กๆ นอนอยู่ในที่ๆจะมีให้นอนได้ เป็นเรื่องแทบจะหมดหวังเท่าที่มนุษย์คนหนึ่งจะช่วยได้ หนานชัยวรรณได้ยื่นคำร้องต่อศาลและผู้ว่า และได้รับคำตอบว่าพวกเขาไม่สามารถจะช่วยเหลืออะไรได้ และศาลได้แย้งเรื่องคำร้องนี้ แต่พวกเราก็มีความสำคัญที่ดีกับท่านผู้ว่าฯ และท่านก็ได้มีเจตนาไม่ติดกับผู้ชายคนนั้น แต่ดูเหมือนว่าพวกเราไม่สามารถทำอะไรได้อีก ได้แต่ร่วมกันช่วยอธิษฐานต่อพระเจ้าในกระท่อมของเขา และนั่นก็เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งแรกของครอบครัวนี้ และขอให้พวกเรารับพวกเขาเป็นคริสตศาสนิกชน และจะเชื่อฟังคำสั่งสอนของศาสนาคริสต์ และเราได้ให้คำมั่นสัญญาพวกเขาว่าจะช่วยเหลืออย่างเต็มที่และกลับบ้าน”

“Next day Mr. Martin and I went down to Lampun to call on the governor. He was not at home, but in the ricefields several miles out in the country. We followed him there. He received us kindly, but said, “Were I to make proclamation to protect that family, it would be impossible to enforce it. Nearly everybody in that neighbourhood believes that the bodies or ashes of fathers, mothers, brothers, sisters, or children are in that graveyard, sent there by the demon in that family.”^{๖๗}

“วันถัดมาข้าพเจ้าและมิสเตอร์มาร์ตินได้เดินทางไปหาผู้ว่าที่ลำพูน ท่านไม่อยู่ที่บ้านแต่อยู่ที่นาซึ่งไกลออกไปหลายกิโลเมตรที่ชนบท พวกเราเดินไปหาท่านที่นั่น ท่านต้อนรับด้วยไมตรีจิต แต่พูด

^{๖๖} Daniel McGilvary, p.268

^{๖๗} Ibid, p.268

กับเราว่า จะให้ท่านประกาศออกไปเพื่อปกป้องครอบครัวท่านท่านทำไม่ได้ เพราะเกือบทุกคนที่หมู่บ้านนั้นเชื่อว่า ไม่ว่าจะเป็นครบ หรือผีเจ้าของพ่อแม่พี่น้อง ลูกหลานของเขาเหล่านั้นที่ต้องตายอยู่ในป่าช้าเป็นเพราะผีจากครอบครัวนี้”

“If you can devise some plan to protect them, you are welcome to try it; but if they return to that village, I cannot be responsible for the results.” When told that they had now renounced the spirits and put themselves under the Great Spirit, he said that is all very well, but how am I to convince the others that they are safe? We then begged that he would give the place over to us. We wanted a place for preaching. We would put up one of the houses and establish a Christian family in it, with medicine to cure their fevers. I would oversee it, but would ask the family to help in the work. To this he readily consented. We trusted his promise, and we returned encouraged.”^{๖๘}

“ถ้าข้าพเจ้ามีวิธีการช่วยเหลือครอบครัวนั้นก็ทำเถิด แต่ถ้าให้เขากลับไปยังหมู่บ้านเดิมอีก ท่านผู้ว่าฯไม่รับรองว่าจะเกิดอะไรขึ้น และเมื่อข้าพเจ้าได้บอกท่านผู้ว่าฯไปว่าครอบครัวนั้นได้เลิกเชื่อในเรื่องผีและหันมานับถือพระวิญญูณอันยิ่งใหญ่ ท่านตอบว่าก็ดีแล้ว แต่ท่านไม่สามารถที่จะให้คนอื่น ๆ เชื่อว่าพวกเขาปลอดภัยแล้ว แล้วพวกเราได้ขอให้ท่านผู้ว่าฯยกที่ให้พวกเราเพื่อเป็นสถานที่สอนศาสนา พวกเราจะสร้างบ้านและศาสนสถานให้ครอบครัวชาวคริสต์อยู่ และให้ยารักษาอาการเจ็บป่วยพวกเขา แต่ขอคนครอบครัวนี้มาช่วยงานด้วย ท่านผู้ว่าฯอนุญาต เราเชื่อท่านและกลับมาพร้อมกำลังใจ”

“A few evenings later I arrived on the scene with our elder and some other Christians, and pitched tent at the edge of the rice field, a hundred yards from the deserted lot, to engage in a contest with the destroying demon. It was, moreover, a crucial contest as between Christianity and demonism. Our whole future work in that province, and, to a large extent, through the land, depended on the result. Brought to our tent the head man and a large number of the villagers. We spent the evening in preaching to them. When asked what we proposed to do with the situation, we explained that we had come to take possession of the house and lot--the governor

^{๖๘} Daniel McGilvary, pp.268-269

had given it over to the mission for a station. It was now the property of the Christians, over whom the spirits had no power. It was to be dedicated to the Lord's work, and we even asked their aid.”^{๖๙}

“ในตอนเย็นหลังจากวันนั้นไปสองสามวันข้าพเจ้ามาถึงหมู่บ้านนั้นพร้อมกับผู้ปกครองโบสถ์ และเพื่อนๆชาวคริสต์อีกหลายคน พวกเราได้กางเต็นท์อยู่แถวริมทุ่งหญ้า ห่างจากบ้านที่ถูกรื้อไปประมาณหลายร้อยหลา เพื่อจะจัดการกับวิญญูณชั่วร้ายนั้น การกระทำเช่นนี้ถือว่าเป็นเรื่องท้าทายระหว่างศาสนาคริสต์และลทธิความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ รวมไปถึงงานที่พวกเราต้องทำทั้งหมดในอนาคตที่จังหวัดนี้ งานของเราจะขยายมาเรื่อยๆในดินแดนแถบนี้อยู่ที่ผลของการกระทำในครั้ง นี้ด้วย การกระทำของพวกเราทำให้หัวหน้าหมู่บ้านและลูกบ้านทั้งหลายมาหาเราด้วยความสงสัย เราใช้โอกาสนี้เทศน์ให้พวกเขาฟัง เมื่อพวกเขาถามเราว่าจะจัดการกับสถานการณ์นี้อย่างไร พวกเราตอบเขาไปว่า พวกเราเป็นเจ้าของบ้านและที่ดินที่ทานข้าหลวงยกให้เพื่อใช้เป็นที่ตั้งคริสตจักรแล้ว พวก ภูตผีปีศาจจึงไม่มีอำนาจใด ๆ อีกต่อไป เพราะเป็นสถานที่อุทิศให้พระเจ้าแล้ว นอกจากนี้เรายัง ได้ขอให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือเราอีกด้วย”

“.....The evening was spent in song and prayer and praise. Many came up into the house. More listened from the ground below. We had given quinine to the fever patients, who were glad to get well by the help of Christian medicine. Meanwhile the epidemic subsided, and the worst fears of the people were allayed.”^{๗๐}

“ในเย็นวันนั้นพวกเราได้ใช้เวลาในการร้องเพลงและสวดมนต์ภาวนาสรรเสริญพระเจ้า ชาวบ้านหลายคนเข้ามาหาเรา และส่วนใหญ่จะนั่งฟังอยู่ลานด้านล่าง เราได้ให้ยาควินินกับคนป่วยหลายคน และพวกเขาก็ยินดีรับความช่วยเหลือจากยาของชาวคริสต์ ในขณะเดียวกันโรคระบาดค่อยๆ หายไป และความหวาดกลัวของชาวบ้านก็ค่อยๆลดลง”

สหวิทยาการสาขาสงคมสงเคราะห์ศาสตร์

^{๖๙} Ibid, p.269

^{๗๐} Daniel McGilvary, p.270

การนำแนวความคิดในเรื่องการสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่ประสบภัยเป็นนโยบายที่สำคัญของคณะมิชชันนารีนำโดยศาสนาจารย์แดเนียล แมคกิลวารี เพราะการเห็นใจคนที่กำลังตกทุกข์ได้ยากเป็นการสร้างสะพานแห่งมิตรภาพอันดีงาม สิ่งที่ตามมาคือ มีผู้เปลี่ยนมาเป็นคริสต์ชนเพิ่มขึ้น

“This last, however, was the case in 1892. In 1890 there was a light crop throughout the land, with less excess than usual to be stored. In 1891 the crop was lighter still. In the eastern provinces, particularly in Lakawn and Pre, there was very little rice to be reaped. Famine conditions began there long before the time for harvest. People were scattering off in squads or by families into Chiangmai and the northern provinces, begging a daily morsel. They were poverty-stricken as well as famishing. The distress led the brethren in Lakawn to make an appeal to friends in the United States for a famine fund. Quite a liberal response, amounting to several thousand dollars, was made to this call, largely by the friends of the Lao mission. The relief was almost as timely for the missionaries as it was for the famishing people. Otherwise they scarcely could have lived through the long strain on their nerves and sympathies caused by the constant sight of sufferings which they could not even in part relieve.”^{๗๑}

“อย่างไรก็ตามในปี ๒๔๓๕ (๑๘๙๒) เกิดปัญหาการทำนาได้ผลผลิตน้อยและเป็นผลสืบเนื่องมาจากปี พ.ศ. ๒๔๓๓ (๑๘๙๐) และปีพ.ศ.๒๔๓๔ (๑๘๙๑) ได้ผลผลิตข้าวน้อยมาก ในแถบจังหวัดทางตะวันออก โดยเฉพาะที่เมืองละคอน (ลำปาง) และแพร่ นั้นเก็บเกี่ยวได้น้อยมาก สภาวะข้าวยากมากแพ่งเกิดขึ้นก่อนจะมีการเก็บเกี่ยว ผู้คนเดินทางเร่ร่อนเป็นกลุ่มๆ หรือเป็นครอบครัว เขามาเชียงใหม่และเมืองอื่นๆ เพื่อขอข้าวกิน พวกเขาอาจจนไม่มีเงินและข้าวกิน ความทุกข์ยากนี้ทำให้มิชชันนารีในเมืองละคอน ต้องทำหนังสือไปถึงเพื่อนๆ ที่สหรัฐฯ เพื่อตั้งกองทุนเพื่อสงเคราะห์ผู้ยากไร้ขึ้น ผลที่ได้มาเกินคาด เพราะได้เงินบริจาคเข้ามาหลายพันเหรียญสหรัฐฯ ส่วนใหญ่มาจากมิตรสหายของมิชชันนารีคริสตจักรลาว ความช่วยเหลือที่ได้รับมาทันเวลาทั้งกับมิชชันนารีและคนที่กำลังอด

^{๗๑} Daniel McGilvary, pp.350-351

อยาก หาไม่แล้วพวกเขาต้องทนดูคนที่กำลังจะอดอาหารตายและต้องเครียดและสงสารที่ไม่สามารถช่วยเหลืออะไรพวกเขาได้เลย”

“The province of Chiangmai could have met its own needs until the new crop came in, had it not been for the constant draft upon its reserves to meet the demands of Lakawn and Pre. But, between high prices offered and pity for the less fortunate, those reserves were steadily drained away, until, during the latter months of the year, famine was upon us in Chiangmai, too. Bands of men from destitute villages, maddened by hunger and unable to buy food, began to roam about the country by night, or, sometimes, by day, and seize rice wherever any little remnant of it could be found. The authorities were powerless to restrain them or to keep order. The condition of the more destitute provinces can better be imagined than described.”^{๗๒}

“ส่วนนครเชียงใหม่จะมีผลผลิตข้าวที่เพียงพอจนถึงผลผลิตใหม่ในฤดูกาลหน้าถ้าไม่เกณฑ์เสบียงนำไปช่วยเหลือเมืองละคอนและเมืองแพร์ แต่ทั้งราคาข้าวที่สูงและความสงสารคนที่ประสบปัญหาทุพภิกขภัยทำให้ข้าวในยุ้งลดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งถึงช่วงปลายปี คนเชียงใหม่ก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน มีกลุ่มคนจากหมู่บ้านอื่นที่อดอยากและไม่มีเงินซื้อข้าวกิน พวกนี้เที่ยวสำรวจหาอาหารช่วงกลางคืน บางครั้ง ช่วงกลางวันด้วย ไปปล้นยึดข้าวที่พวกเขาพบแม้จะมีจำนวนเล็กน้อย ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ไม่สามารถที่จะทำอะไรได้ สภาพเมืองตอนนั้นลองนึกดูแล้วเห็นอคำบรรยาย”

“At last the relief committee in Lakawn were asked if they could not spare us a small portion of their fund, for it seemed that their condition could not be much worse than ours. A letter from Dr. W. A. Briggs brought us three hundred rupees, but with the following caveat--the italics are his:

“Wherever we can reach the absolutely starving, that is a place to invest. We do not pretend to relieve all the suffering. Now, if the need in Chiangmai, or in the district mentioned, is so great that people are actually dying from starvation, and

^{๗๒} Ibid, p.351

those now living are living on such stuff as the sample enclosed (coconut-husks, leaves, bark, etc.). with never a grain of rice, then I would advise you to form a Famine Committee, and go into the business as we have done. The actual starvation must be attended to, no matter where it is. But our saddest experience is within Pre. Someone should be sent there at once.”^{๗๓}

คณะกรรมการมิชชันนารีที่ละคอนได้รับการร้องขอให้ส่งข้าวมาช่วยทางเชียงใหม่บ้าง เพราะสถานการณ์ที่นั่นคงไม่เลวร้ายไปกว่าที่นี้มากนัก มีจดหมายบันทึกจาก หมอ ดับบลิว เอ บริกส์ (จากเมืองแพร์) ส่งเงินมา ๕๐๐ รูปี พร้อมกับเตือนสติว่า

“ที่ไหนก็ตามที่เราสามารถเข้าถึงคนอดอยากจริงๆ นั้นแหละคือที่ๆต้องช่วยเหลือเขา เราไม่เสแสร้งว่าจะสามารถช่วยทุกคนที่ลำบากได้หมด ขณะนี้ถ้าคนที่เชียงใหม่และที่อื่นๆ ที่กล่าวมา มีความอดอยากมากจริงๆ ถ้าคนที่มีชีวิตอยู่ ต้องกินของต่างๆที่ที่ได้ส่งแนบมา ให้ดูเป็นตัวอย่าง (เปลือกมะพร้าว, ใบไม้ เปลือกไม้ ฯลฯ) โดยไม่มีข้าวเลย ข้าพเจ้าใครขอให้พวกท่านตั้งคณะกรรมการกองทุนบรรเทาทุกข์ขึ้นมา และทำงานเหมือนกับที่พวกเราทำอยู่ ที่ใดมีความอดอยากจริงๆ เราต้องเข้าไปช่วยเหลือเขา แต่ที่ๆเรามีประสบการณ์น่าเศร้าที่สุดคือเมืองแพร์ ซึ่งจะต้องส่งคนไปที่นั่นให้เร็วที่สุด”

“The scenes reported from Pre were harrowing. I will not pain the reader by dwelling upon them. One happy result followed the efforts of the brethren who went to the relief of that district. While administering to bodily wants, they preached the Gospel, making such and impression that there was a strong demand for a permanent station there – which was established the next year, with Dr. and Mrs. Briggs as pioneer missionaries.”^{๗๔}

“เรื่องราวที่ได้รับรายงานมาจากเมืองแพร์ดูน่าเศร้ามาก ข้าพเจ้าไม่อยากจะบอภัยความเจ็บปวดผู้อ่านมากกว่านี้ แต่มีผลที่น่ายินดีเรื่องหนึ่งก็ตามมา หลังจากความช่วยเหลือของพี่น้องคริสต์จักรเพื่อ

^{๗๓} Ibid, p.351

^{๗๔} Daniel McGilvary, p.351

บรรเทาทุกข์ทางกายแล้ว พวกเขายังได้รับความช่วยเหลือทางใจด้วยการฟังเทศน์เกี่ยวกับพระวณะ ทำให้เกิดความประทับใจแลประสงค์จะให้มีการตั้งสถานมิชชันนารีถาวรที่นั่น และได้ตั้งขึ้นในปีต่อไป โดยมีหมอบริกส์และภรรยาเป็นผู้เริ่มก่อตั้งขึ้น”

สหวิทยาการมนุษยศาสตร์

สหวิทยาการสาขาการสอน

การเข้ามาของศาสนาจารย์แดเนียล แมคกิลวารี นอกจากการสอนศาสนาแล้ว การให้การศึกษาถือว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในสังคมตะวันตกโดยเฉพาะความเท่าเทียมกันในการศึกษาของทั้งสองเพศ ในดินแดนล้านนา ไม่ใช่เราไม่มีการศึกษาแต่การศึกษาสมัยนั้นเฉพาะผู้ชายที่สามารถเรียนได้ด้วยการเข้าวัดหรือบวชเรียน ซึ่งในสมัยนั้นจะเป็นการเรียนท่องคาถา เรียนภาษาล้านนาและเรียนหมอดู ซึ่งผู้หญิงไม่มีโอกาสได้เรียน จะอยู่บ้านกับแม่เพื่อจะเป็นแม่เรือนต่อไป จึงไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ นี่จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดโรงเรียนผู้หญิงขึ้น^{๗๕}

“The first call for a Christian school was for the education of girls In the first Christian families girls predominated Mrs. McGilvary collected six or eight Christian girls, and devoted as much time to them as her strength and her family would permit. They were really private pupils, living on our premises and in our family. More wished to come than she could do justice to. Hence about this time an appeal was made for two single ladies to devote their whole time to the school. But it was not till four years later that Miss Edna E. Cole and Miss Mary Campbell of the Oxford Female Seminary, Ohio, reached Chiangmai. Very soon they had twenty pupils. From his small beginning has grown our large Girls' School. Two of Mrs. McGilvary's pupils were soon made assistants. These and others of the first group became fine women, who have left their mark on the church and the country.”^{๗๖} 176

^{๗๕} ผู้ปกครองซันต์ หิรัญพันธุ์, อดีตผู้อำนวยการหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระคริสตธรรมแมคกิลวารี มหาวิทยาลัยพายัพ, สัมภาษณ์ วันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐

^{๗๖} Daniel McGilvary, p.176

“ตอนแรกมีการเรียกร้องให้เปิดโรงเรียนสตรีให้กับครอบครัวชาวคริสต์ที่ส่วนใหญ่มีลูกเป็นผู้หญิง คุณนายแมคกิลวารี รวบรวมเด็กผู้หญิงชาวคริสต์ได้ หกหรือแปดคน และได้ใช้เวลาเต็มกำลังความสามารถที่เธอจะทำได้ เด็กนักเรียนเหล่านั้นอยู่ในความดูแลของเธอ และอยู่เป็นครอบครัวเดียวกัน มีเด็กอีกจำนวนมากที่ต้องการมาเรียนแต่เธอไม่สามารถรับเพิ่มได้ ดังนั้นเราจึงได้ขอไปทางคณะมิชชันให้ส่งหญิงโสดที่มีเวลามาสอนหนังสือ สักสองคน แต่ก็กินเวลาไปถึงสี่ปีถึงมีคุณเอ็ดนา อีโคล และคุณแมรี แคมป์เบล จากมหาวิทยาลัยอ็อกซ์ฟอร์ด มลรัฐโอไฮโอมาถึงเชียงใหม่ หลังจากนั้นไม่นานก็มีนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็นยี่สิบคน จากการเริ่มต้นจากกลุ่มเล็กๆ ก็กลายเป็นโรงเรียนสตรีที่ใหญ่ขึ้น ต่อมามีนักเรียนคุณนายแมคกิลวารีจบมาเป็นผู้ช่วยสอน ทั้งครูผู้ช่วยทั้งสองคน และคนอื่นๆ ซึ่งเรียนจบรุ่นแรกเป็นผู้หญิงที่มีความเพียบพร้อม สร้างชื่อเสียงให้กับคริสตจักรและหมู่บ้านของเขา”

“It has already been noticed that in our educational work the Girls' School had the precedence in time, and possibly in importance. Boys did at least learn to read and write in the monasteries. At the time of our arrival in Chiangmai, only two women in the province could read. The Chiangmai Girls' school has had a wide educational influence throughout the north, and to-day our Girls' Schools have practically no competitors.”^{๗๗}

“เห็นได้อย่างชัดเจนว่าโรงเรียนสตรีของเราดำเนินไปได้ด้วยดีและมีความสำคัญ อย่างน้อยเด็กผู้ชายก็ได้ร่ำเรียนในวัด ตอนที่พวกเราเดินทางมาเชียงใหม่ครั้งแรก ทั้งเมืองมีผู้หญิงเพียงแค่สองคนที่อ่านออกเขียนได้ โรงเรียนสตรีเชียงใหม่ทำให้เกิดผลกว้างไกลด้านการศึกษาทั่วภาคเหนือ กล่าวได้ว่าปัจจุบันโรงเรียนสตรีของเราไม่มีที่ไหนเทียบได้” (ปี พ.ศ.๒๔๕๔ (๑๙๑๑))

“When the party reached Chiangmai on the 17th of February, they found there only the McGilvarys, Miss Griffin, and Miss Westervelt. Miss Cole had gone to Bangkok. But the Girls' School was flourishing under the direction of the two ladies last mentioned. Former pupils of the school were then doing good service in three different provinces as teachers. But the arrival of the new forces made possible for the first time a Boys' High School. Circumstances now were much more favourable than they were when Mr. Wilson made the attempt in the earlier days of the mission.

^{๗๗} Ibid, p.418

We now had Christian patrons, and there was a growing desire in the land for education. Buddhist pupils were willing and anxious to attend our school. Mr. Collins preferred the educational work. As soon as he acquired the language sufficiently well, he was put in charge of the school for boys, and it was soon crowded with pupils.”^{๗๘}

“เมื่อคณะเดินทางมาถึงเชียงใหม่เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ได้ทราบว่าที่นี่มีเฉพาะครอบครัวแมคกิลวารี และสองสาวคือคุณกริฟฟินและคุณเวสเตอร์เวลท์ ส่วนคุณโคลไปบางกอก แต่โรงเรียนสตรีกำลังดำเนินไปด้วยดีภายใต้การดูแลของสาวสองคนนี้ ศิษย์เก่าของโรงเรียนหลายคนได้ออกไปเป็นครูที่อยู่อีกสามเมือง การได้กำลังเสริมเข้ามาทำให้สามารถเปิดโรงเรียนชายได้เป็นครั้งแรก สถานการณ์ตอนนี้ดีกว่าครั้งที่คุณวิลสันพยายามจัดตั้งโรงเรียนเป็นครั้งแรก ตอนนี้พวกเรามีผู้อุปถัมภ์ที่เป็นชาวคริสต์ และมีความต้องการที่ดินในการก่อตั้งโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น นักเรียนชาวพุทธมีความต้องการที่จะเข้ามาเรียนโรงเรียนของเราเพิ่มขึ้น คุณคอลลินส์เลือกที่จะดูงานการศึกษา หลังจากที่เขามีความรู้เรื่องภาษาท้องถิ่นดีพอ ก็เริ่มรับผิดชอบโรงเรียนชาย และไม่แน่ว่ามีนักเรียนมากขึ้น”

ขยายการศึกษาทั้งโรงเรียนหญิงและโรงเรียนชาย และขยายสู่จังหวัดอื่นๆ

การศึกษาที่คณะมิชชันนารีเพรสไบทีเรียนได้เริ่มก่อตั้งจากโรงเรียนสตรีเล็กๆ ค่อยๆขยายเป็นโรงเรียนชาย จากเมืองเชียงใหม่ขยายสู่เมืองอื่นๆ ในล้านนา

“The Phraner Memorial School for small children, in connection with the First Church, Chiangmai, under Mrs. Campbell's direction, is preparing material both for High Schools and for the College. We have good schools for girls in Lakawn, Nan, and Chiang Rai; and parochial mixed schools in most of our country churches and out stations. The young women who have been engaged in this department, and many self - sacrificing married women, have great reason to rejoice over the work accomplished. No greater work can be done than that of educating the wives and mothers of the church and the land. Educated Chris and men are greatly

^{๗๘} Daniel McGilvary, p.284

handicapped when consorted with illiterate and superstitious wives. Without a Christian wife and mother there can be no Christian family, the foundation both of the church and of the Christian State.”^{๗๙}

“สำหรับโรงเรียนพรานเนอรุณสรณ์สำหรับเด็กเล็ก มีความเกี่ยวข้องกับคริสตจักรเชียงใหม่ แห่งที่หนึ่ง มีคุณแคมป์เบลเป็นผู้ดูแล และกำลังเตรียมตั้งเป็นโรงเรียนมัธยมและสร้างวิทยาลัยต่อไป เรามีโรงเรียนสตรีดีๆหลายแห่ง ในเมืองละคร น่าน และเชียงราย และโรงเรียนท้องถิ่นสหศึกษาซึ่งมี เด็กชายหญิงเรียนร่วมกันในคริสตจักรและสถานมิชชั่นอีกหลายๆแห่ง สตรีทั้งที่โสดและแต่งงานแล้ว ที่ได้เสียสละมาเป็นครูสอนต่างมีเหตุผลที่จะชื่นชมยินดีต่อความสำเร็จของงานที่ตัวเองได้ทำไป ไม่มีงานใดจะยิ่งใหญ่ไปกว่าการให้การศึกษาแก่ภรรยาและแม่ของผู้ที่อยู่ในคริสตจักรและในแผ่นดินนี้ ผู้ชายชาวคริสต์ที่มีการศึกษาจะทำงานให้ประสบความสำเร็จไม่ได้ถ้ามีภรรยาที่ไม่รู้หนังสือและเชื่อ เกี่ยวกับโชคลางผีसाงปีศาจ แต่ถ้าไม่มีภรรยาและมารดา ก็จะไม่มีการบวชชาวคริสต์ ซึ่งถือว่าเป็น พื้นฐานของคริสตจักรและบ้านเมืองของคริสต์ศาสนิกชน”

การจัดการศึกษาไปได้ดี จึงมีเจ้านายให้ความสำคัญพระราชทานนาม

“On a recent visit to Chiangmai, Princess Dārā Rat Sami- one of the wives of His late Majesty of Siam, and daughter of Prince Intanon of Chiangmai and his wife, the Princess Tipakesawn, often mentioned in the preceding narrative -- was much interested in the Girls' School, and was pleased to name it the Phra Rajchayar School, after herself -- using therefor her title, not her personal name.”^{๘๐}

“เมื่อไม่นานมานี้ เจ้าดารารัศมี พระราชชายาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ ทรงสวรรคตแล้ว ทรงเป็นพระธิดาของเจ้าอินทวิชานนท์และเจ้าแม่ทิพย์เกษร ได้เสด็จมาเยี่ยม เชียงใหม่ทรงให้ความสนใจโรงเรียนสตรีเป็นอย่างมาก และทรงยินดีที่จะประทานนามโรงเรียนว่าพระราชชายาตามพระยศของพระองค์”

^{๗๙} Daniel McGilvary, pp.418-419

^{๘๐} Ibid, p.419

“The mission had been founded twenty years before it had, and almost before it could have had, a School for Boys. It is the intention of the mission to make of this school-- the Prince Royal College the future Christian College. Similar schools have been established in the other stations.”^{๘๑}

“คณะมิชชันได้ก่อตั้งมาเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี ก่อนที่จะตั้งโรงเรียนชาย เป็นความตั้งใจของคณะมิชชันที่จะให้โรงเรียนนี้ชื่อว่า ปรินส์ รอยัล คอลเลจ เพื่อเป็นโรงเรียนของคริสตชนในอนาคต และโรงเรียนคล้ายๆกันได้ตั้งขึ้นในเมืองอื่นๆ ที่มีสถานีมิชชัน”

จุดเริ่มต้นโรงเรียนศาสนศาสตร์

ศาสนาจารย์แดเนียล แมคกิลวารีมองกาลไกลผู้จะได้ผู้สืบทอดในการสอนศาสนาจึงมีความคิดในการที่จะเริ่มก่อตั้งโรงเรียนการสอนศาสนศาสตร์เพื่อประกาศและเผยแผ่ศาสนา

“On the arrival of the reinforcement in 1883, a Presbytery was organized of the four ministers, Wilson, Peoples, Hearst, and McGilvary. I was then full of the idea of a theological training class. My experience of the accumulated power added to the missionary's efforts by having such assistants as NänInta, Nan suwan, and Noilntachak, raised in my mind the question, why not increase the number? Having had no schools, we had, of course, no body of young men educated on Christian lines whom we might train for the ministry; and we could not have such for years to come. But we had in our churches mature men of deeply religious nature, earnest students of Buddhism and carefully educated in all the learning of their race. And a man so trained has many compensations for his lack of training in our elementary schools. He knows the sacred books of his own people, their strength and their weakness. He understands the thoughts, the needs, and the enquirer, and the mode of argument by which these difficulties are to be met, as no young man of his own race, and as no foreign teacher can do. The training needed to make such a man an

^{๘๑} Daniel McGilvary, p.419

efficient preacher of the Gospel, is training in the Christian Scriptures, together with practical experience in evangelistic work under efficient direction.”^{๘๒}

“ปี พ.ศ.๒๔๒๖ (๑๘๘๓) มีกลุ่มคณะเพรสไบทีเรียนที่เป็นศาสนาจารย์ มาช่วยงานเพิ่มสี่ท่าน ได้แก่ ดร.วิลสัน หมอพีเพิล ศจ.ฮาซท์ และแมคคิลวารี ข้าพเจ้าครุ่นคิดอยู่เสมอที่จะตั้งโรงเรียนที่เกี่ยวกับศาสนศาสตร์ ประสบการณ์ที่ข้าพเจ้าได้หาผู้ช่วยที่เป็นกำลังในการทำงานเผยแผ่พระศาสนาเพิ่ม ไม่ว่าจะเป็นนานอินต๊ะ นานสุวรรณ และน้อยอินทจักร ทำให้ข้าพเจ้าเกิดคำถามในใจว่าทำไมไม่หาผู้ช่วยทำงานเผยแผ่เพิ่ม แน่นนอนถ้ายังไม่มีโรงเรียนสอน พวกเราก็จะไม่มีคนหนุ่มที่มีความรู้ทางพระศาสนา ที่จะได้รับการฝึกฝนอบรมให้ทำงานนี้ และเราก็ยังไม่มีใครเพิ่มหลายปีแล้ว แต่ในคริสตจักรของเรามีผู้ใหญ่ที่มีความรู้เรื่องศาสนาดี เคยเป็นผู้ศึกษาพระพุทศศาสนาเป็นอย่างดี เป็นผู้ได้รับการฝึกฝนมาแล้วเป็นอย่างดีถึงแม้ไม่ได้เรียนในชั้นประถมของเรามาก่อน และเขายังมีความรู้ทางพระพุทศศาสนา ทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน เข้าใจความคิด ความต้องการ ความเป็นอยู่และรู้ที่จะตอบคำถามเมื่อมีการโต้แย้ง สิ่งเหล่านี้ไม่มีคนลาวคนไหนหรือแม้แต่ครูสอนชาวต่างชาติเองก็ตามที่จะทำได้ คนเหล่านี้ต้องได้รับการถ่ายทอดการเทศนาและการอบรมเกี่ยวกับพระคัมภีร์ทางคริสตศาสนา ตลอดถึงการฝึกปฏิบัติการเผยแผ่พระศาสนาโดยที่มีผู้รู้คอยแนะนำ”

“I was at that time giving regular instruction to Intachak, one of the finest young have ever known in that country, and very anxious to become a minister. To Nan Ta, afterwards our efficient minister, I was giving instruction less regularly, as it was possible for him to take it. But it would have been both easier and more profitable to teach a class of six or eight. By qualifying such a group of men to work, and then working with them and through them that my own efficiency could be quadrupled, or even as it was doubled I had Nan Inta to work with.”^{๘๓}

“ข้าพเจ้ากำลังสอนน้อยอินทจักร หนึ่งในคนหนุ่มที่ดีที่สุดที่ข้าพเจ้ารู้จักในเมืองนี้ และเขามีความกระตือรือร้นที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระศาสนาต่อไป ส่วนหนานตาต่อมาได้ทำหน้าที่เป็นผู้เผยแผ่ที่ได้ผล ข้าพเจ้าได้สอนเขาเท่าที่โอกาสจำอำนาจเท่านั้น แต่ถ้าสอนในห้องเรียนครึ่งละหกหรือ

^{๘๒} Ibid, pp.257-258

^{๘๓} Ibid, p.258

แปดคนก็เป็นเรื่องง่ายกว่าและได้ผลมากกว่า การประสิทธิประสาทวิชาความรู้ให้คนกลุ่มนี้ และทำงานร่วมกับพวกเขาจะทำให้การทำงานของข้าพเจ้ามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นถึงสี่หรือหกเท่า ดังเช่นที่ข้าพเจ้าทำงานกับหนานอินต๊ะซึ่งมีประสิทธิภาพเป็นสองเท่า”

สอนเรื่องความเชื่อในวิญญานผิดหลักการวิทยาศาสตร์

ในการไปประกาศศาสนาศาสนาจารย์แดเนียล แมคกิลวารีและคณะ มักจะสอนในหลักการความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด เป็นผู้ทรงไถ่บาปให้กับทุกคน แต่ความเชื่อเรื่องวิญญานจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีทั้งหลายเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์

“The next Sunday we camped in the monastery grounds at Ban Hua Ling. The people began to assemble before breakfast, and long before it was time for the morning service the grounds were full. The abbot, with his monks and the officers, sat directly before me as I explained the method of salvation through Jesus Christ. The audience listened most attentively. At the close the abbot and the officers remained for further conversation. The abbot expressed surprise at our errand. He had never known of anybody’s travelling about simply to teach the people. Some expressed fear of encountering the anger of the spirits if they should no longer worship them. To this the doctor gave the scientific answer that fevers and most other diseases were caused and propagated by specific germs, over which the spirits have no control whatever. This was to them a new idea, but they seemed to comprehend it. Next morning, when we left them, the people followed us with expressions of regret.”^{๘๔}

“วันอาทิตย์ต่อมาพวกเราตั้งที่พักรถที่บริเวณวัดบ้านหัวลิง ผู้คนเริ่มทยอยกันมาก่อนเวลาอาหารเช้า และรอจนเริ่มถึงเวลามัสการพระเจ้า พื้นที่นั่งทุกแห่งมีคนนั่งเต็มไปหมด ท่านเจ้าอาวาสและพระลูกวัดและเจ้าหน้าที่นั่งอยู่แถวหน้า ข้าพเจ้าได้เล่าถึงหนทางพ้นจากบาปด้วยความเชื่อในพระเยซูคริสต์ ทุกคนฟังด้วยความสนใจ หลังจากบรรยายจบแล้วเจ้าอาวาสและเจ้าหน้าที่ยังรออยู่เพื่อพูดคุยกับ

^{๘๔} Daniel McGilvary, pp.387-388

ข้าพเจ้า ท่านเจ้าอาวาสแสดงความประหลาดใจกับการที่เราเดินทางมาและแวะมาบรรยายเพื่อสอนคนอื่นเช่นนี้ บางคนก็กลัวว่าจะทำให้วิญญาณไม่พอใจ(และทำร้าย) ถ้าพวกเขาเลิกนับถือวิญญาณเหล่านั้น ซึ่งหมอฟีเฟิล ได้ตอบเป็นหลักวิทยาศาสตร์ว่าไม่ว่าจะเป็นการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือโรคระบาดต่างๆ มาจากการแพร่ของเชื้อโรค ไม่มีวิญญาณที่ไหนทั้งนั้นมาอำนาจทำสิ่งเหล่านี้ได้ นี่เป็นแนวความคิดใหม่สำหรับพวกเขา พวกเขาดูเหมือนจะเข้าใจ และวันรุ่งขึ้นได้เดินทางมาส่งพวกเราและแสดงความเสียใจที่ต้องลาจากกัน”

สหวิทยาการสาขาภาษาศาสตร์

ความเก่งและการมองการณ์ไกลในการใช้ภาษา สามารถเข้าถึงกลุ่มคนในท้องถิ่นได้ง่ายขึ้น ส่วนใหญ่คณะมิชชันนารีจะมีความรู้ทั้งภาษาของตนและภาษาของคนที่ตนเองต้องการไปประกาศศาสนาด้วย

“The Siamese and the Lao tongues are two closely related branches of the same linguistic stock. The idiom and the great body of common words are nearly the same in the two, differing, where they do differ, chiefly in accent and intonation. Siamese is, of course, the speech of the ruling race throughout the Siamese kingdom and even at the time of which we are speaking it was easy to foresee that the local dialect of its northern provinces must eventually give way before it especially for all official and literary purposes.”^{๘๕}

“ภาษาสยามและภาษาลาวมีความใกล้เคียงมากมีรากฐานทางภาษามาจากที่เดียวกัน ส่วนน และองค์ประกอบของคำหลักๆ มีความคล้ายคลึงกันมาก หลักๆแล้วแตกต่างกันเพียงสำเนียงและการออกเสียงสูงต่ำ แนนอน ภาษาสยามเป็นภาษาหลักที่ต้องบังคับใช้ทั่วประเทศ แม้แต่ในขณะที่เราใช้สื่อสารกันอยู่ คาดการณ์ได้เลยว่าภาษาสยามจะมาแทนที่ภาษาทางลาว (ล้านนาปัจจุบัน) โดยเฉพาะในทางราชการและทางวรรณกรรม”

“Of necessity all teaching so far attempted had been in the Siamese. There was not a schoolbook in the Lāo character save the spelling tables. When these had been

^{๘๕} Daniel McGilvary, p.223

mastered, there was no reading book in Lao that could be put into the hands of the pupils; nor was there prospect of any such being printed for years to come. On the other hand, in the Siamese character there was a considerable Christian literature in print, both religious and general, already available for purposes of education. Our pupils, moreover, had all been girls; and almost no Lao women at that time could read writing in any character. It was, therefore, not only much simpler, but quite as well for them on other accounts, to learn the Siamese character from the start.”^{๘๖}

“การสอนจำเป็นต้องใช้ภาษาสยามทั้งหมด เพราะไม่มีหนังสือเรียนที่เป็นภาษาลาวเลย ยกเว้นตารางเกี่ยวกับตัวเลขค่าเท่านั้น ตอนนี้อยู่สะดวกได้แล้ว แต่ไม่มีหนังสืออ่านที่เป็นภาษาลาวให้นักเรียนอ่านเลย และก็ไม่มีวิสัยว่าจะพิมพ์ในระยะเวลานี้ แต่ถ้าเป็นภาษาสยามมีพระคัมภีร์ที่พิมพ์ไว้แล้ว ทั้งเรื่องเกี่ยวกับศาสนาและเรื่องทั่วไป ที่พร้อมจะให้นักเรียนเรียน และนักเรียนของเราล้วนเป็นสตรี และเกือบจะไม่มีผู้หญิงลาวคนไหนสามารถอ่านเขียนได้เลย (ไม่ว่าจะเป็นภาษาสยามหรือภาษาลาว) ดังนั้นควรจะให้พวกเขาเรียนภาษาสยามตั้งแต่เริ่มต้นน่าจะง่ายกว่า”

“Now, however, when we were arrived at the establishment of regular schools with a permanent organization and policy, the question could no longer be postponed, In which language shall instruction be given It was not an easy question to decide. With regard to it there was difference of opinion among the missionaries, both old and new. On the one hand, it was urged, that since ours was a Lao mission, the Lao should, of course, be the language of the schools. On the other hand were pointed out the greater scope and availability of the Siamese, its assured supremacy, and the dwindling future of the Lao throughout the territory of Siam. The matter at last was compromised by continuing the Siamese in the Girls' School, and adopting the Lao for the boys.”^{๘๗}

^{๘๖} Ibid, p.223

^{๘๗} Daniel McGilvary, p.223

“อย่างไรก็ตาม ขณะนี้พวกเราอยู่ในช่วงที่ได้ก่อตั้งโรงเรียนตามระบบที่เป็นองค์กรและนโยบายในระยะยาวขึ้นแล้ว จึงไม่มีเวลาที่จะมารีรอว่าจะใช้ภาษาไหนสอนนักเรียน แต่ก็ไม่ง่ายเหมือนกันที่จะตัดสินใจ เพราะคณะมิชชันนารีต่างก็อธิบายถึงเหตุผลว่าทำไมเราต้องใช้ภาษาลาว (ภาษาทางเหนือ) เพราะเราอยู่ในดินแดนชาวลาวควรจะใช้ภาษาลาวสอน ส่วนกลุ่มที่เห็นว่าควรใช้ภาษาสยามเพราะใช้กว้างขวางมากกว่า มีตำราในการสอน และสยามถือว่าเป็นผู้ปกครองเหนือกว่า และในอนาคตอาณาจักรของลาวทั้งหมดจะค่อยๆอ่อนแอลง แต่ในที่สุดแล้วก็ตกลงด้วยความประณีตประนอมว่าใช้ภาษาสยามในโรงเรียนเด็กชายและใช้ภาษาลาวในโรงเรียนเด็กหญิง”

สหวิทยาการการสื่อสาร-การไปรษณีย์

ศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารี มีความยากลำบากที่จะได้รับข่าวสาร-ส่งข่าวสาร บางครั้งต้องฝากชาวคริสต์ที่เชื่อถือได้นำจดหมายส่งข่าวไปยังสยาม หรือการจะได้รับทราบความเป็นไปในประเทศตนเอง ใช้เวลาหลายเดือน จึงมีความคิดริเริ่มที่จะให้มีการไปรษณีย์มายังเมืองเชียงใหม่ ได้โอกาสที่รองกงสุลคนใหม่มาประจำการที่นี่จึงได้ปรึกษาและร่วมกันจัดการให้มีการสื่อสารทางไปรษณีย์ขึ้นเป็นครั้งแรก

“In our return from the surveying expedition in the summer of 1884/2427, we found F.B. Gould, Esq., our first British Vice-Consul, already established in Chiangmai.....”^{๘๘}

“หลังจากที่กลับมาจากการสำรวจ(ทางรถไฟ) ในช่วงฤดูร้อน ปี พ.ศ.๒๔๓๓(๑๘๘๔) พวกเราทราบข่าวว่ามีรองกงสุลอังกฤษชื่อว่า เอฟ บี โกลด์มาประจำที่เชียงใหม่.....”

“The new Vice Consul determined by all means to get some regular communication established, if it were only a monthly one. We were only too glad to do whatever we could to that end. It was a matter of pride to both parties that we arranged at once for a regular and most successful semi-monthly mail over land to Maulmein. I furnished a reliable Christian man for I furnished a reliable Christian since chief contractor, and good men for carriers Mr. Gould had as yet no authority from

^{๘๘} Daniel McGilvary, p.255 ๒๕๕

his government to incur any expense, the arrangement was wholly a private affair, with the understanding that all who availed themselves of it should pay a quarterly assessment for the maintenance of the line. But in a short time the British government assumed the whole expense. Mr. Gould promised to get the staff exempt from corvee, or compulsory government. He had to use his official authority for that.”^{๘๙}

“เมื่อรองกงสุลคนใหม่มา เขามีความตั้งใจที่จะให้มีการสื่อสารขึ้น แม้จะเป็นแค่เดือนละครึ่งก็ดีกว่าไม่มีเลย พวกเรายินดีที่จะสนับสนุนให้เรื่องนี้เกิดขึ้น มันเป็นความภาคภูมิใจของเราทั้งสองที่ทำให้มีการไปรษณีย์ประจำทุกครึ่งเดือนทางภาคพื้นดิน (จากเชียงใหม่) ไปมะละแหม่ง ข้าพเจ้าหาชาวคริสต์ที่ไว้วางใจได้ มาเป็นหัวหน้าและทำสัญญากันไว้พร้อมกับมีคนชนของที่ไว้วางใจได้ส่วนหนึ่ง แต่ท่านกงสุลยังไม่มีอำนาจจากรัฐบาลที่จะใช้จ่ายในเรื่องนี้จึงต้องใช้เงินส่วนตัว ดังนั้นทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้าใจว่าต้องช่วยกันรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทุกสามเดือนเพื่อให้งานทางด้านไปรษณีย์ดำเนินต่อไป แต่ไม่นานรัฐบาลได้ออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด และท่านกงสุล (มิสเตอร์ โกลด์) ได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้คนที่ทำงานไปรษณีย์ได้รับยกเว้นไม่ต้องทำงานให้รัฐบาล (ในสมัยนั้นคนที่ไพร่จะต้องทำงานให้รัฐแทนภาษี) ซึ่งท่านรองกงสุลต้องใช้อำนาจทางกงสุลที่มีอยู่เพื่อเรื่องนี้”

“The Lao government had absolutely no interest in a mail, whether weekly or yearly; but the Siamese looked rather askance at having in their own country a mail service over which they had no control. It seemed to be in some way a reflection on their national pride. There is little doubt that our private enterprise hastened the weekly government mail from Bangkok, which was started the next year. And since the Maulmein route is quicker by two weeks than the one by Bangkok, the Siamese government has of late maintained both, the two meeting at Rahêng, and giving us a very creditable and regular mail service.”^{๙๐}

^{๘๙} Ibid, pp.255-256

^{๙๐} Daniel McGilvary, p.256

“คณะผู้ปกครองของลาวไม่ได้ให้ความสนใจเรื่องการไปรษณีย์เลย ไม่ว่าจะเป็นประจำสัปดาห์หรือประจำปี แต่ฝ่ายสยามดูเหมือนจะค่อยสบายใจที่มีการไปรษณีย์ในประเทศโดยที่ตนไม่ได้ควบคุมดูแล และนี่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความหยิ่งในชาติของตน จึงไม่ต้องสงสัยเลยที่กิจกรรมที่พวกเราได้เริ่มทำ ได้เร่งให้รัฐบาลสยามจัดให้มีการไปรษณีย์ประจำสัปดาห์จากบางกอกขึ้นมาเชียงใหม่ในปีถัดมา และเนื่องจากสายมะละแหม่งเร็วกว่าบางกอกถึงสองสัปดาห์ รัฐบาลสยามจึงให้คงไว้ทั้งสองสาย และให้ไปรวมกันที่ระแหง(ตาก)ก่อน จึงเป็นเรื่องดีสำหรับพวกเราที่มีการให้บริการไปรษณีย์สม่ำเสมอและไว้ใจได้”

สหวิทยาการศิลปะการดนตรี

การจะทำให้ผู้สนใจในศาสนา การใช้อุปกรณ์ดนตรี และเสียงเพลงเป็นศิลปะที่คริสตจักรใช้ในสถานที่ต่างๆ รวมถึงในดินแดนล้านนาด้วย

“.....The evening was spent in song and prayer and praise. Many came up into the house. More listened from the ground below. We had given quinine to the fever patients, who were glad to get well by the help of Christian medicine. Meanwhile the epidemic subsided, and the worst fears of the people were allayed.”^{๙๑}

“ในเย็นวันนั้นพวกเราได้ใช้เวลาในการร้องเพลงและสวดมนต์ภาวนาสรรเสริญพระเจ้า ชาวบ้านหลายคนเข้ามาหาเรา และส่วนใหญ่จะนั่งฟังอยู่ลานด้านล่าง เราได้ให้ยาควินินกับคนป่วยหลายคน และพวกเขาก็ยินดีรับความช่วยเหลือจากยาของชาวคริสต์ ในขณะเดียวกันโรคระบาดค่อยๆ หายไป และความหวาดกลัวของชาวบ้านก็ค่อยๆ ลดลง”

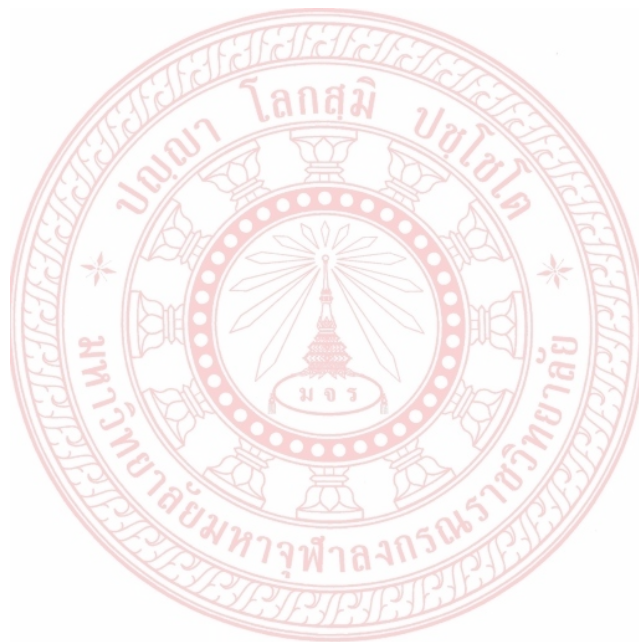
คุณดอตต์ชอบงานฝึกฝนคนทำงานเพื่อเผยแพร่ศาสนา ความชอบในงานของบุคคลทั้งสองคนนี้สอดคล้องกับความต้องการเป็นอย่างยิ่ง คุณดอตต์เข้ามาทำงานในฐานะผู้สอนศาสนา ด้วยความกระตือรือร้นไม่ย่อท้อ ในฐานะที่เป็นผู้มาที่หลังอาจจะมีมุมมองที่แตกต่างออกไป จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่ได้เห็นความประทับใจของบุคคลทั้งสอง และคุณดอตต์ได้เขียนจดหมายเกี่ยวกับความประทับใจของตนส่งไปถึงสภาคริสตจักรเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๓๐(๑๘๘๗)

^{๙๑} Ibid, p.270

“.....Our ‘out ward and ordinary means’ of attracting an audience was a watch, two mariner's compasses, a magnifying glass, a stereoscope with an assortment of views, and a violin. The raw recruit played the violin, and thus called the audience together. We used both the other attractions to hold them and to gain their confidence and interest; and afterwards Dr. McGilvary easily and naturally drew them into religious conversation. Soon the conversation became a monologue of instruction in the religion of the great God. The violin was no longer needed to arouse or sustain an interest. Everyday, and late into the evening, the Doctor and the three assistants conversed; sometime to quite an audience, sometime to individual enquirers.”^{๙๒}

“สิ่งที่ดึงดูดความสนใจในการสอนเขาเราคือนาฬิกา เข็มทิศที่ใช้กับชาวเรือสองอัน กล้องขยายกับรูปภาพต่างๆ และไวโอลิน คนที่มาด้วยเล่นไวโอลิน ทำให้มีผู้เข้ามาร่วมฟัง พวกเรายังได้ใช้วิธีการดึงดูดความสนใจอื่นๆและทำให้พวกเขามีความเชื่อมั่นและสนใจเรา หลังจากนั้น ดร.แมคกิลวารี่จึงนำเข้าสู่การสนทนาเรื่องคำสอนของพระเจ้า แต่มีการสนทนากลายเป็นเรื่องทางศาสนาเพียงอย่างเดียวเกี่ยวกับพระเจ้าซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่สูงสุด จึงไม่จำเป็นต้องใช้ไวโอลินเพื่อดึงดูดความสนใจต่อไป ทุกวันจนถึงเวลาค่ำ หมอและผู้ช่วยอีกสามคน จะสนทนากับผู้เข้าร่วมเป็นกลุ่ม หรือ เป็นการพูดคุยส่วนตัว”

^{๙๒} Daniel McGilvary, p.285

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา ในมุมมองของนักคิดนักเขียนชาวตะวันตก เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา และเพื่อศึกษาวิเคราะห์ มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนาบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

ข้อมูลคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนาศึกษาจาก หนังสือ ๒ เล่มคือ

๑. Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 เขียนโดย คอนราด คิงส์ฮิลล์ (Konrad Kingshill) ได้มีการพิมพ์และเผยแพร่ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๔ และ

๒. An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam เขียนโดย รีจินอลด์ เลม (Reginald le May) ได้พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๙

ข้อมูลเอกสาร บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ของชาวตะวันตกที่มีต่อล้านนาศึกษาจาก

๑. หนังสือจารึกและผลงานของ ดร. ฮันส์ เพนธ์ (Hans Penth)

๒. และหนังสือ A Half Century Among the Siamnese and the Lao An Autobiography เขียนโดย ศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารี่ (Daniel McGilvary)

และนอกจากนี้ยังได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เคยร่วมงาน ดร. ฮันส์เพนธ์ (Hans Penth) ๑ ท่าน คือพ่อครูศรีเลา เกษพรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านจารึกล้านนาและเคยทำงานร่วมกับดร. ฮันส์ เพนธ์ (Hans Penth) และสัมภาษณ์ผู้ปกครองชั้นต้น หิรัญพันธ์, อดีตผู้อำนวยการหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ และอาจารย์ประจำวิทยาลัยพระคริสตธรรมแมคกิลวารี่ มหาวิทยาลัยพายัพ ซึ่งเป็นผู้ศึกษาผลงานของศาสตราจารย์แดเนียล แมคกิลวารี่ (Daniel McGilvary) อีกจำนวน ๑ ท่าน รวมทั้งหมด จำนวน ๒ ท่าน

๕.๑สรุปผลการวิจัย

๑. คติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา ในมุมมองของนักคิดนักเขียนชาวตะวันตก

ในเรื่องคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา ในมุมมองของนักคิดนักเขียนชาวตะวันตก ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

- ๑.๑ ความเชื่อเรื่องการเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต
- ๑.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี
- ๑.๓ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง
- ๑.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน
- ๑.๕ ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
- ๑.๖ ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ

๑.๑ ผลการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องการเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิตมีดังนี้

ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด

คนทางภาคเหนือในสมัยก่อนจะให้ความสำคัญกับสุขภาพของแม่หลังจากคลอดลูกแล้วโดยจะให้อยู่เดือนเป็นเวลา ๓๐ วัน ทั้งนี้ในช่วงระหว่างการอยู่เดือนจะป้องกันไม่ให้แม่ที่เพิ่งคลอดได้รับผลกระทบทางทางอารมณ์ทั้ง ๖ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางตา-หู หน้าที่่างจะปิดทุกบาน คนมาเยี่ยมได้บ้าง ในเวลากลางวัน จมูกจะต้องเลี้ยงกลิ่นตามธรรมชาติที่ไม่ดี ลิ่น-อาหารรับประทานได้บ้างเมื่อรู้สึกหิว ร่างกายจะอยู่ในอุณหภูมิที่อบอุ่น การอาบน้ำถ้าประสงค์จะต้องอาบน้ำอุ่นเท่านั้น และทางด้านจิตใจจะเสริมกำลังใจด้วยการใช้ด้ายสายสิญจน์ล้อมบ้านหรือห้องที่แม่กำลังอยู่เดือน หรือถ้าพันระยะอยู่เดือนแล้วแต่ถ้าร่างกายยังไม่แข็งแรงพอ แม่ของแม่ลูกอ่อนหรือแม่สะใภ้จะใช้ด้ายสายสิญจน์ผู้อนุมัติ เพื่อเป็นกำลังใจ ประเพณีนี้ผู้เขียน รีจินอลด์ เล เม (Reginald le May) อธิบายเพิ่มว่า มีคติแฝงอยู่ คือ ว่าแม่ที่เพิ่งคลอดลูกจะอยู่ในสภาวะที่รับเอาสิ่งที่หนักมาก และมีวิญญูณคอยจ้องจะทำร้าย^๑ ในระหว่างการอยู่เดือนนี้ลูกจะไม่ได้นอนกับแม่ ยกเว้นถึงเวลาให้เด็กดื่มนม และเด็กจะถูกห่อตัวอยู่ในกระดังพร้อมมีด้ายสายสิญจน์พันกระดังไว้เช่นกัน หลังจากพันเดือนไปแล้วจึงให้นอนในเปลและมีมุ้งครอบไว้ ส่วนการตั้งชื่อเด็กจะตั้งหลังจาก ๓ เดือนไปแล้ว

ความเชื่อ เกี่ยวกับการแต่งงาน

^๑ Reginald Le May, *An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam*, (Bangkok: White Lotus co, 1986) pp.103-104

กรณีชาวบ้านทั่วไปถ้าฝ่ายชายตกหลุมรักฝ่ายหญิง และทั้งสองตกลงปลงใจกัน ทั้งสองก็จะอยู่ร่วมกัน ๓ หรือ ๔ วัน ที่บ้านพ่อแม่ฝ่ายหญิง แม่ฝ่ายหญิงจะส่งของขวัญ หมากพลู ดอกไม้ เทียน ไปที่บ้านพ่อแม่ฝ่ายชายเพื่อไหว้ผีเรือน ถ้าแม่ฝ่ายชายยินยอม ฝ่ายชายก็จะนำของขวัญที่เหมาะสมให้พ่อแม่เจ้าสาวเพื่ออยู่ร่วมเป็นสามีภรรยา กัน ส่วนกรณีคนที่มีฐานะต้องการแสดงสถานะทางสังคมให้คนในชุมชนได้รับรู้ ก็จัดพิธีขึ้น ในกรณีนี้ จะไม่มีการให้คู่บ่าวสาวอยู่ด้วยกันก่อน แต่พ่อแม่ฝ่ายชายจะส่งเจ้าแก่ไปสู่ออก ถ้าตกลง จะเชิญเพื่อนๆ และญาติพี่น้องมารวมงานแต่ง หลังจากแต่งงานแล้วฝ่ายชายจะไปอยู่บ้านพ่อแม่ฝ่ายหญิง และพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะส่งของขวัญไปให้พ่อแม่ฝ่ายชาย (ในกรณีที่ฝ่ายชายจนกว่า) เพื่อขอมาที่บ้านฝ่ายชาย ที่ต้องเสียลูกชาย ถ้าฝ่ายหญิงเป็นลูกสาวคนเดียว ทั้งคู่จะอยู่บ้านฝ่ายหญิง ในกรณีที่บ้านมีลูกสาวมากกว่าหนึ่งคน ลูกสาวคนที่สองก็ต้องการแต่งงาน ลูกสาวคนแรกที่แต่งงานก็ต้องไปสร้างบ้านอยู่ต่างหาก ไม่มีประเพณีที่ ทั้งสองคู่อยู่ในบ้านพ่อแม่ฝ่ายหญิงพร้อมกัน อาจจะคู่สามีภรรยาช่วยกันสร้างบ้านเองหรือพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายช่วยด้วย ทั้งนี้ตอนแรกยังไม่มีการสร้างบ้านเพราะฝ่ายชายอาจจะทิ้งฝ่ายหญิงไป แต่หลังจากที่มีลูก พ่อแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายจะช่วยกันสร้างบ้าน

ความเชื่อเกี่ยวกับการเจ็บป่วย และการตาย

คอนราต คิงส์ฮิลล์ ได้เขียนถึงเรื่องความเชื่อของคนในหมู่บ้านกู๋แดงเกี่ยวกับเรื่องการเจ็บป่วยว่า ถ้ามีผู้เจ็บป่วยใกล้เสียชีวิต จะมีพิธีร้องขวัญ(ฮ้องขวัญ) มีอาจารย์ผู้ทำพิธีร้องขวัญ ญาติพี่น้องช่วยกันปั้นดินเหนียวเป็นรูปคน สัตว์ ๆ อย่างละ ๙ หรือ ๑๒ ตัว และใส่ไว้ในภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ มีผู้ป่วยและญาติพี่น้องร่วมพิธี หลังจากพิธีเสร็จแล้ว อาจารย์ให้นำภาชนะพร้อมกับหุ่นจำลอง ไปไว้นอกบ้าน ส่วนข้อมูลที่คอนราตได้ทราบเพิ่มเติมจากพระระดับพระสังฆาธิการ อธิบายว่า ขวัญเป็นพลังที่สำผัสได้ มี ๓๒ ขวัญ ในแต่ละคน เช่น ขวัญที่อยู่ในเส้นผม ขวัญที่มือ ขวัญที่ขา ขวัญจะจากร่างกายเราไป พิธีเรียกขวัญ ทำขึ้นเพื่อเรียกขวัญกลับมา ที่มีคนเชื่อกันมากคือ วันเดียวกัน ขวัญบางส่วน ไปสถานที่บุคคลนั้นชอบ เพื่อเสพรสอาหารที่ตนชอบ หรืออยู่กับคนที่ตัวเองพอใจ ในพิธีนี้ หมอขวัญจะเรียกขวัญที่ล่องลอยไปกลับมาหาร่างกายเดิม เมื่อมีคนป่วยจะเห็นมีชาวบ้านมาแวะเยี่ยมเป็นกำลังใจอยู่ไม่ขาด บางคนมานอนเป็นเพื่อน ยิ่งป่วยหนักมากยิ่งมีคนมาเยี่ยมมาก

เมื่อมีผู้เสียชีวิต ญาติที่เป็นผู้ชายช่วยกันถอดเสื้อผ้า และล้างศพด้วยน้ำ ๑ ถึง ๓ ทาห้องด้วยน้ำผึ้งเพื่อป้องกันการเน่า มัดมือในท่าพนม(มัตตราสัง) พร้อมกับดอกไม้ธูปเทียนที่ และมัดเท้า ด้วยด้ายสายสิญจน์ และทาที่หน้าศพด้วยแป้ง และให้ศพอยู่ในลักษณะนี้ จนกว่าโลงศพจะเรียบร้อย วางตะเกียงพายุที่จุดแล้วเหนือศรีษะศพ เพื่อให้ผีเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นในห้อง รวมทั้งของขวัญที่เตรียมไว้ทำบุญ มีพระบอกคอนราตว่า เหตุที่ต้องมีตะเกียงเพื่อเป็นเครื่องนำทางให้ผู้ตายได้พบทางไปโลกหน้า และเปลวไฟ ใช้จุดในวันฌาปนกิจ และเหนือหัวศพจะมีธงสามหางสีขาว ซึ่งหมายถึงพระรัตนตรัย และเป็น

เครื่องหมายว่าผู้ตายเป็นพุทธศาสนิกชน เมื่อโลงศพพร้อมแล้ว ก่อนจะวางศพในโลง ญาติจะเอา ทองเงินเหรียญ หมากที่ตำแล้ว มะนาว และเครื่องเคียง อื่นๆ ใส่ปากศพ หลังจากนั้นเอาศพใส่โลงและประดับประดาโลง ด้วยหรีด และแจกันดอกไม้ ตะเกียงยังจุดอยู่ บนโลง ข้างๆมีบาตรพระ นอกจากนี้มีธงสามทาง แขนงอยู่เหนือโลงศพ สำหรับวันเผาศพนั้น ญาติๆ จะปรึกษาพระ และพิธีที่จัดการศพจะไม่เหมือนกัน จากการสังเกตของคอนราดพบว่า ศพเด็กที่เสียชีวิตเมื่ออายุ ๖ ขวบด้วยโรคบาดทะยัก ญาติ(ไม่ใช่พ่อแม่) จะฝังในวันนั้น ตามประเพณี พ่อแม่จะไม่ได้รับอนุญาตให้เผาหรือฝังศพลูกชายตนเอง และมีอีกกรณีที่มีชายเสียชีวิตในวันพระ หลังจากป่วย ๒ วัน คอบวม มีคนเล่าว่าเพราะเขารับประทานลาบปลาดิบ การเสียชีวิตแบบนี้ชาวบ้านถือว่าตายไม่ดี (ตายโหง) ต้องฝังในวันนั้นเลย และชาวบ้านเล่าว่าที่ท่าเช่นนี้นอกจากถือว่าเป็นการเสียชีวิตไม่ดีแล้ว โรคที่ทำให้คนตายเสียชีวิต อาจเป็นอันตรายต่อคนอื่นจึงต้องรีบฝัง ศพบางศพไม่ได้ให้นำลงบันไดบ้านตามปกติ แต่ต้องเจาะพื้นบ้านและให้นำศพออกทางนั้น และเพื่อให้คนตายได้ทำบุญอุทิศก่อนฝัง ญาติๆเตรียมภาชนะใส่อาหารเพื่อเลี้ยงนก เหตุผลต่างๆที่ไม่เหมือนกันนี้คอนราดกล่าวว่าแสดงว่าชาวบ้านก็ยังไม่ชัดเจนในวิธีการที่กระทำต่อศพ แต่สิ่งที่เขาสังเกตเห็นคือความร่วมมือร่วมใจและการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวบ้านตั้งแต่วันแรกและวันสุดท้ายทั้งกลางวันและกลางคืน^๒

ส่วนรีจินอลด์ เล เม ได้เขียนเกี่ยวกับการตายคล้ายๆกัน แต่มีประเด็นเพิ่มเติมคือ ญาติๆจะล้างตัวให้แล้วใส่เสื้อผ้าใหม่ให้ และจะใส่เสื้อผ้ากลับด้าน เหตุผล คือ คนตาย เป็นผี ปกติผีจะใส่เสื้อกลับด้าน และศพจะถูกนำไปนอนบนส้อมใหม่กลางห้อง พร้อมโยงด้ายสายสิญจน์รอบๆ ห้อง ทันทีที่มีคนเสียชีวิตญาติๆจะทำตระกร้าสานเล็กๆ เสร็จแล้วนำไปแขวนที่ประตูบ้านพร้อมโยงด้ายสายสิญจน์เป็นเวลา ๓ วัน เพื่อป้องกันผีไม่ให้เข้าบ้าน คืนแรกยังไม่มีโลง แต่คืนถัดมาศพจะนำไปใส่โลง และจะมีพิธีทางศาสนา ส่วนระยะเวลาในการจัดงานศพจะขึ้นอยู่กับสถานที่และยศของผู้เสียชีวิต มีตั้งแต่ ๒-๓ วัน ไปจนถึง ๖ เดือนหรือมากกว่านั้น ในระหว่างนั้นจะมีพระมาสวด โดยเฉพาะวันพระ ทุกเช้า

๑.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี

ความเชื่อเรื่องผี ตั้งแต่วันเดินทางมาทางภาคเหนือ รีจินอลด์ เล เม สังเกตเห็นคนเมืองที่ได้รับจ้างขนสัมภาระเดินทางมาด้วย ซึ่งเขาใช้คำว่าเรียกว่า “คนลาว” นำดอกไม้ เทียน และผลไม้มาวางไว้ใกล้ๆต้นไม้ใหญ่และจุดเทียนไหว้ผีเจ้าที่เจ้าทาง และระหว่างที่อยู่ในทางภาคเหนือจะเห็นประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีหรือวิญญาณอยู่เนืองๆ ซึ่งสอดคล้องกับการที่เขาได้เคยศึกษางานเขียนของศาสนาจารย์แมคคิลวารีว่าความเชื่อในเรื่องผีหรือวิญญาณมีอยู่กับชนทุกระดับในภาคเหนือนี้ รวมถึงความเชื่อเรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วยมีสาเหตุมาจากการกระทำของผี จึงมีประเพณีบูชาผี

๑.๓ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง

^๒ Konrad Kingshill, Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand, Northern Illinois University, 1991, pp.๑๖๐-๑๗๐

รีจินอลด์เล เม ได้เล่าความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง ว่าคนทางภาคเหนือ มียันต์ และเหรียญ ใช้เพื่อป้องกันอันตราย ฝ่ายยันต์และเหรียญที่คนใส่จะต้องได้รับการปลุกเสกจากพระก่อน ถึงจะมีประสิทธิผล คนทางเหนือชอบสักยันต์ ตามตัว ตามหน้าอก และฝังทับทิมหรือไพลินเล็กๆ ในเนื้อเพราะเชื่อว่าจะทำให้พวกเขาปราศจากอันตราย มีการนำหน่อแรด หน่อกวางมาเป็นเครื่องรางโชค ลาภ ถ้าเครื่องรางนี้ผ่านการทดสอบ จะมีพุทธคุณทำให้แคล้วคลาดปลอดภัย จากลูกปืนหรือหอกดาบ หรือยิงไม่เข้า สิ่งสำคัญจะต้องนึกถึงพุทธคุณ รีจินอลด์เล เม ยังแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าแต่เมื่อมาพิจารณาแล้วคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ดูเหมือนจะขัดแย้งกับเครื่องรางของขลังเหล่านี้^๓

๑.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน

คอนราต คิงส์ฮิลล์ พูดถึงแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ ของชาวบ้าน กู๋แดง จะให้ความสำคัญ เรื่องผลผลิตที่ให้ผลกำไรตอบแทนรวดเร็ว ในช่วงระยะสั้นๆ เช่นการปลูกยาสูบ การใช้ปุ๋ยธรรมชาติ และยั้งยั้ง เช่นการไถพลิกหน้าดิน แทนการเผาตอข้าว การซื้อสุกรมาเพื่อเลี้ยงขาย ถ้ามีคนมาขอซื้อ ต่อในราคาที่จะทำให้ได้กำไรชวาก็พร้อมที่จะขายทันทีโดยไม่ต้องรอให้สุกรโตก่อน หรือถ้าซื้อ วัวควาย มาช่วงก่อนฤดูไถนา หลังจากผ่านฤดูไถนาแล้วถ้ามีคนมาซื้อถึงแม้กำไรไม่มาก พวกเขาก็ยินดีขาย อย่างน้อยได้นำมาใช้งานแล้ว และยังขายพอได้กำไรอยู่บ้าง

ชาวบ้านในชุมชนมีความยินดีเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนานรื่นเริง เช่นคนไปร่วมงานวัดที่มีมหรสพต่างๆ ส่วนวัดก็ต้องการให้คนไปทำบุญ การลงแขกช่วยกันเกี่ยวข้าวของชาวบ้านทำให้เกิดบรรยากาศสนุกสนานไม่น่าเบื่อ เมื่อมีงานการสร้างสาธารณะประโยชน์ เช่นการสร้างถนน สะพาน การขุดคลองเป็นต้นที่ ชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ขณะที่คอนราต คิงส์ฮิลล์ ได้เล่า เกี่ยวกับการบวชสามเณร (บวชลูกแก้ว) ชาวบ้านกู๋แดงมีความเชื่อว่าการบวชลูกแก้วจะได้บุญมาก ดังนั้นทุกคนจะให้ความร่วมมือช่วยเหลืองานบวชให้สำเร็จลุล่วง ส่วน **บทบาทของวัด และพระสงฆ์** พระสงฆ์ (โดยเฉพาะเจ้าอาวาส) อยู่ในสถานะที่เป็นผู้นำของหมู่บ้านได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้านวัดไม่ได้เป็นเพียงแค่สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นที่ทำ กิจกรรมของชุมชน และยังเป็นศูนย์การเรียนรู้ คอนราต ได้มองมิติของวัดสองมุม คือ ด้านภายนอกซึ่งวัด มีพระสงฆ์ และหลักคำสอนให้ชาวบ้านรับหรือไม่รับไปปฏิบัติตามความพอใจ และด้านการตอบรับจากชาวบ้านที่เข้าใจหลักคำสอนและปฏิบัติตามคำสอน ซึ่งมองว่ามีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

^๓ Reginald Le May, pp.๑๒๐-๑๒๑

๓.๕ ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ความเชื่อเกี่ยวกับการบวช รีจินอลด์ เล เม ได้เขียนไว้ว่าเด็กผู้ชายเมื่ออายุถึงสิบขวบ เด็กจะได้เข้าเรียนในโรงเรียนวัดใกล้บ้าน เมื่ออายุถึง ๑๔-๑๕ ปี เด็กจะต้องตัดสินใจว่าจะบวชเป็นสามเณรหรืออยู่เป็นลูกศิษย์วัด ถ้าบวชเป็นเณรแล้วไม่ประสงค์จะเป็นพระต่อก็ขอลาสิกขาใช้ชีวิตตามปกติ แต่ถ้าต้องการจะบวชเป็นพระต่อเมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ก็จะมีพิธีพิเศษขึ้น ขณะที่คอนราต คิงส์ฮิลล์ ได้เล่าเกี่ยวกับการบวชสามเณร (บวชลูกแก้ว) ชาวบ้านคู่แฉ่งมีความเชื่อว่าการบวชลูกแก้วจะได้บุญมาก ดังนั้นทุกคนจะให้ความร่วมมือช่วยเหลืองานบวชให้สำเร็จลุล่วง ส่วนบทบาทของวัดและพระสงฆ์ พระสงฆ์ (โดยเฉพาะเจ้าอาวาส) อยู่ในสถานะที่เป็นผู้นำของหมู่บ้านได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้านวัดไม่ได้เป็นเพียงแค่สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นที่ทำกิจกรรมของชุมชน และยังเป็นศูนย์การเรียนรู้ คอนราต ได้มองมิติของวัดสองมุม คือ ด้านภายนอกซึ่งวัด มีพระสงฆ์ และหลักคำสอนให้ชาวบ้านรับหรือไม่รับไปปฏิบัติตามความพอใจ และด้านการตอบรับจากชาวบ้านที่เข้าใจหลักคำสอนและปฏิบัติตามคำสอน ซึ่งมองว่ามีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน วัดใช้เป็นที่พักพิงพืชรพัตร์ธัญญาหารและเป็นที่ยกย่องวิถีการเพาะปลูก และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น หมอ พยาบาล มาฉิตยา จำยา และแนะนำวิธีการดูแลสุขภาพ ดังนั้นวัดจึงเป็นศูนย์กลางของชาวบ้านมาชุมนุมทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งเรื่องศาสนา การเมือง การศึกษา และการดูแลสุขภาพ ทั้งคนและสัตว์ นอกจากนั้นงานศิลปะ ประติมากรรม และ วัฒนธรรม มีปรากฏให้เห็นในโบสถ์ วิหาร ของวัด สร้างความประทับใจให้ผู้มาเยี่ยมชม^๕

๑.๖ ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ

คอนราต คิงส์ฮิลล์ เขียนไว้ว่าผู้ชายจะได้นำหน้าในสังคม เช่น ในวัดผู้ชายนั่งข้างหน้า ผู้หญิงนั่งข้างหลัง และที่บ้านผู้หญิงจะรับประทานอาหารหลังผู้ชาย หรือพิธีกรรมทางศาสนาผู้ชายเป็นผู้นำผู้จัดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย และถวายอาหารให้พระ แต่เป็นข้อสังเกตว่าผู้ที่ไปทำบุญตักบาตรที่วัดส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง นอกจากนี้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ชายล้วน ถึงแม้จะไม่มีระเบียบไม่ให้ผู้หญิงเป็นก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามสำหรับเรื่องในบ้าน รีจินอลด์ เล เม มองว่าผู้หญิง หรือ ภรรยา มีบทบาทที่สำคัญมาก แต่ทั้งนี้ในปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๒๗) เปรียบเทียบกับที่คอนราตมาทำการบันทึกครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๙๖ กลับมาสังเกตมีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น เช่นแต่ก่อนผู้ชายนุ่งโสร่ง ปัจจุบันใส่กางเกงขาสั้นและกางเกงขายาว ผู้หญิงมีการประกวดนางงามต่างๆมากขึ้น

^๕ Konrad Kingshill, pp.๑๓๙-๑๔๐

๒. บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา

ดร. ฮันส์ เพนธ์ มีบทบาทในความเป็นนักจารีกล้านนาและได้นำกระบวนการ ในการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการด้านต่างๆ ท่านสามารถรวบรวมข้อมูลจากจารีก-โบราณ จำนวนมากกว่า 2,000 ชิ้น โดยได้รวบรวมข้อมูลจากการลงศึกษาภาคสนามในจังหวัดต่างๆในภาคเหนือตอนบน(ล้านนา) ๙ จังหวัด (รวมจังหวัดตาก) ต้องใช้ความรู้ในหลายสาขาวิชา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ประเภทใหญ่ ได้แก่ ๑.วิทยาศาสตร์ (sciences) เช่น เป็นผู้ค้นพบวิธีการละลายน้ำรัก ชาตและทองออก โดยไม่ทำลายศาสนวัตถุต่างๆ (ที่มีจารีก) ใช้วิธีการคำนวณพื้นที่ด้วยการใช้หลักคณิตศาสตร์ เพื่อทำแผนที่หลังจากการพบศิลาจารีก การนำเทคโนโลยีที่มีอยู่ในการทำงานด้านจารีกเช่นการใช้เข็มทิศในการคำนวณเพื่อทำแผนที่ การนำกล้องถ่ายภาพชื่อโรโรเฟ็กซ์ (Rolleiflex) และส่งซื้อคอมพิวเตอร์ มาช่วยเสริมในการทำงานจากประเทศเยอรมนี ๒.สังคมศาสตร์ (social sciences) ดร.เพนธ์ มีความเข้าใจในหลักการสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา เข้าใจการเป็นอยู่ของชาวบ้านผู้ที่จะให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่จำเป็น มีหลักจิตวิทยาทั้งกับชุมชน และเพื่อนร่วมงาน ๓.มนุษยศาสตร์ (humanities) ดร. เพนธ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญและชำนาญทางด้านภาษาศาสตร์ รวมถึงอักษรพื้นเมือง (อักษรธรรมล้านนา-ตัวเมือง) และอักษรฝักขาม มีความเชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์โบราณวัตถุ มีความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ในแหล่งที่พบจารีกรวมทั้งใช้ความรู้ประกอบในการทำแผนที่ การใช้ความรู้บรรณารักษศาสตร์ มีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบและจัดพิมพ์เป็นหนังสือจารีก ๑๕ เล่ม ใช้ศิลปะศาสตร์ในการถ่ายภาพที่มีความคมชัด ทั้งบนภาคพื้นดิน และถ่ายทางอากาศ

สำหรับศาสตราจารย์แดเนี่ยล แมคคิลวารีและคณะ ได้มีบทบาทและกระบวนการในการสร้างความรู้สหวิทยาการแก่ล้านนาด้านต่างๆ ดังนี้ ๑.ด้านวิทยาศาสตร์(science) ศาสตราจารย์แดเนี่ยล แมคคิลวารีและคณะได้นำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์ในการรักษาผู้ป่วยในล้านนา ไม่ว่าจะเป็นโรคไข้มาลาเลีย โรคคอตีบ โรคฝีดาษ รวมถึงการผ่าตัด ซึ่งไม่เคยมีการนำหลักการแพทย์สมัยใหม่มาใช้ในล้านนามาก่อน และเริ่มก่อตั้งโรงพยาบาลในล้านนา ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่าอาการเจ็บป่วยทั้งหลายไม่ใช่มาจากภูตผีปีศาจเป็นผู้กระทำ ใช้หลักการดาราศาสตร์ในการอธิบายปรากฏการณ์สุริยุปราคาจนมีผู้เปลี่ยนมาเป็นคริสต์คนแรก การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย(ในสมัยนั้น) เช่น เครื่องพิมพ์ภาษาลาว(คำเมืองในปัจจุบัน)เข้ามาในล้านนา การนำอุปกรณ์มาเพื่อดึงดูดความสนใจในการสอนศาสนาไม่ว่าจะเป็นนาฬิกา เข็มทิศที่ใช้กับชาวเรือ กล้องขยายกับรูปภาพต่างๆ ๒.สังคมศาสตร์ (social sciences) เข้าใจในระบบสังคมล้านนาในอดีตที่มีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาว่าผีสิง ให้ที่พักพิงและรับเข้าเป็นคริสต์ชน ใช้หลักการสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ช่วยผู้ประสบทุกข์ภัย ๓. มนุษยศาสตร์ (humanities) นำหลักการด้านการศึกษาพัฒนาการศึกษาในล้านนา เริ่มจากการเปิดโรงเรียนสตรี ผู้ไม่มีโอกาสทางการศึกษา ขยาย

ไปสู่โรงเรียนชาย และตั้งโรงเรียนศาสนศาสตร์เพื่อประกาศศาสนา ใช้สหวิทยาการด้านศิลปะการดนตรีประกอบในการเรียนการสอนศาสนา

๓. ศึกษาวิเคราะห์มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา

๓.๑ ศึกษาวิเคราะห์วิเคราะห์มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา

รีจินอลด์ เล เม (Reginald le May) ได้ตั้งข้อสังเกตการอยู่เดือนของหญิงชาวล้านนาว่าถ้าหญิงสาวอายุ ๒๐-๒๑ ร่างกายแข็งแรงหน้าตาดีคลอคลุก และทำอย่างนี้ในระยะเวลาภายใน ๗-๘ ปี เธอก็จะดูทรุดโทรม ซีดเซียว เหี่ยวยุ่น และได้ยกกรณีตัวอย่างที่เขาเห็นหญิงคนหนึ่งไปให้การที่ศาลดูหน้าตาน่าจะอายุประมาณ ๔๕ ปี แต่มาทราบภายหลังว่าเธออายุแค่ ๒๘ ปี ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นผลจากการที่แม่ต้องอยู่เดือน จากข้อสังเกตนี้ยังสรุปไม่ได้เพราะการที่ผู้หญิงดูแก่กว่าวัย มีหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นกรรมพันธุ์ การทำงานหนัก หรืออื่นๆ

ในเรื่องการแต่งงาน โดยทั่วไป รีจินอลด์ เล เม เห็นว่าดินแดนแถบนี้ เป็นครอบครัวผัวเดียวเมียเดียวตามหลักทางพระพุทธศาสนา แต่ในความเห็นผู้เขียนมองว่าน่าจะไม่ใช่ประเด็นทางศีลธรรม เป็นประเด็นหลัก น่าจะเป็นประเด็นทางเศรษฐกิจมากกว่าเพราะคนที่มีฐานะดีก็มีภรรยาหลายคน และคนที่เป็นเจ้าทั้งหลายก็มีภรรยาหลายคนเช่นเดียวกัน ในประเด็นนี้มีส่วนแห่งความเป็นจริงทั้งสองด้านทั้งทางด้านศีลธรรม และสถานะทางเศรษฐกิจ เพราะในคนที่ยึดมั่นในคำสอนของศาสนา จะมีความเชื่อว่าการนอกใจภรรยาเป็นการผิดศีลธรรม ส่วนคนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจดีอาจมองว่าตนเองสามารถดูแลภรรยาหลายคนได้

รีจินอลด์ เล เม มองว่า เกี่ยวกับเรื่องศาสนาและความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติว่า ถ้าจะว่าไปแล้วศาสนาคริสต์ก็มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ คือพระเจ้าผู้สร้างซึ่งก็โยงใกล้กับวิถีความเชื่อเดิมของชาวบ้านที่เชื่อเรื่องผี ซึ่งอยู่เหนือพวกเขาอีก และมีความแตกต่างจากศาสนาพุทธที่เป็นอเทวนิยม ปฏิเสธพระเจ้าผู้สร้าง แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่เคยปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้า เมื่อมีคนมาถามเรื่องนี้พระองค์ก็จะตอบแต่คำถามที่มีประโยชน์ พิสูจน์ให้เห็นได้ แต่ให้ยึดการประพฤติปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปดแทน ที่จะทำให้พวกเขาพ้นความทุกข์จากโลกนี้ โดยส่วนตัวเขามองพระพุทธศาสนาว่า มองโลกแง่ร้าย (pessimism) พิจารณาจากคำสอนที่มองว่า โลกนี้มีแต่ทุกข์ ทุกข์ที่เกิดจากความอยาก ทุกอย่างไม่มีเที่ยง เปลี่ยนแปลงตลอด สิ่งที่ดีที่สุด (ถ้าทำได้) คือการกำจัด ความอยาก เพื่อไม่ให้ต้องมาเวียนว่ายตายเกิด แต่ไม่ว่าเราจะเห็นด้วยกับคำสอนนี้หรือไม่เราจะต้องยอมรับว่ามันมีอยู่ตามปรัชญาชีวิตอยู่แล้ว นั่นคือแนวทางการหลุดพ้น อริยมรรคมีองค์แปด ที่ต้องการให้เราประพฤติมาตรฐาน

จริยธรรมขั้นสูงเหมือนศาสนาคริสต์ จากการตั้งข้อสังเกตของรีจินอลด์ เล เม ในเรื่องพระพุทธเจ้า ไม่ได้ปฏิเสธว่ามีพระเจ้า เหมือนกับต้องการให้มองอีกด้านหนึ่งว่าเมื่อไม่ปฏิเสธแสดงพระพุทธเจ้า เห็นว่าพระเจ้านั้นจริง ซึ่งถ้าจะมองที่องค์คุณของพระพุทธเจ้าปฏิเสธพระผู้สร้างเช่น พระพรหม แต่ผู้สร้างที่แท้จริงคือพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด ส่วนการมองพระพุทธศาสนาในโลกในแง่ร้ายเป็นการมองของคนที่ไม่เข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาจริงๆ เพราะพุทธศาสนาสอนเรื่องทุกข์เพราะต้องการให้หาหนทางในการแก้ทุกข์เมื่อตนเองประสบ ถ้าโลกนี้ทุกคนมีแต่สุขก็ไม่จำเป็นต้องมีพระพุทธศาสนา

ส่วนในประเด็นที่รีจินอลด์ เล เม มองว่าเรื่องการที่ประเทศใดๆที่จะส่งมิชชันนารีมาเผยแผ่ศาสนาที่ประเทศไทยจะต้องส่งคนที่เข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของภูมิภาคนั้นๆด้วย เพราะไม่เช่นนั้น จะมีการแปลความหมายที่คลาดเคลื่อน กับความเชื่อของคนในสังคมนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น การไม่ให้ไหว้พระพุทธรูปเพราะถือว่าพระพุทธรูปเป็นรูปเคารพ เทวรูป (Idol) ตามข้อห้ามที่ไม่ให้บูชาตามหลักศาสนา ถือว่าเป็นเรื่องที่น่าพิศมัย เพราะพระพุทธศาสนาเองก็เป็นอเทวนิยม (Atheistic) พระพุทธเจ้าไม่ได้สนับสนุนให้อ้อนวอนเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ ดังนั้นการที่คนท้องถิ่นเคารพพระพุทธรูป (Buddha Image) ก็เหมือนกับการที่คนทั่วไปห้อยรูปคนที่เขารักและเคารพ เมื่อคนเหล่านั้นจากไป เอาไว้เตือนสติในการระลึกนึกถึง โดยเฉพาะพระพุทธเจ้าที่เป็นต้นแบบของคนดีจะทำให้เราเป็นคนดีไปด้วย ด้วยเหตุนี้การเคารพพระพุทธรูปซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าจึงไม่น่าจะเป็นเรื่องผิดอะไร ในประเด็นนี้เป็นการมองตามความเป็นจริงที่ฉลาด เพราะผู้ที่นับถือศาสนาต่างจากพุทธศาสนา ทั้งในอดีตและปัจจุบันจะมีความคิดในลักษณะนี้จำนวนมาก คือมองพระพุทธเจ้าว่าเป็นศรัทธาต่างศาสนาตนหรือมองเป็นเทวรูป ถ้าเขาเหล่านั้นไหว้รูปภาพ รูปปั้น รูปหล่อ คนดีที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือเสียชีวิตไปแล้วได้ แต่ไหว้พระพุทธเจ้าที่บำเพ็ญคุณงามความดีตั้งแต่ต้นจนปรินิพพานไม่ได้ ก็ดูจะไม่สมเหตุสมผล

๓.๒ ศึกษาวิเคราะห์บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา

ดร.ฮันส์ เพนธ์ มีความเชี่ยวชาญและแตกฉานหลายสาขาไม่ว่าจะเป็นทางด้านภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ได้นำความรู้สาขาอื่นๆ ทั้งคณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปะศาสตร์ ฯลฯ มาประยุกต์ทำงานจารึกซึ่งไม่ค่อยมีผู้สนใจศึกษาวิจัยเหมือนกับงานโบราณ เพราะต้องออกภาคสนาม โดยเฉพาะที่ๆอยู่ห่างไกล และการเดินทางไกลไม่สะดวกเหมือนในปัจจุบัน นอกจากนั้นการทำงานต้อง

ใช้ความพยายามในการทำความเข้าใจกับชาวบ้านที่เป็นเจ้าของชุมชนที่มีจารีกอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม นอกจากความรู้และประสบการณ์ที่ดร.ฮันส์ เพนซ์ ได้ใช้ในการบูรณาการในการทำงานแล้ว สิ่งหนึ่งที่จะประสบความสำเร็จไม่ได้หรือเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก คือการมีเพื่อนหรือลูกน้องที่รู้จักซึ่งเป็นคนที่มีความเข้าใจในความเป็นล้านนาไม่ว่าจะเป็นภาษาและวัฒนธรรมโดยสายเลือดเช่นพ่อครูศรีเลา เกษพรหม กอรั้กับการมีความรักในงานจารีกและความวิริยะอุตสาหะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายของ ดร.ฮันส์ เพนซ์ จึงทำให้มีผลงานด้านจารีกมากมาย

ศาสตราจารย์แดเนี่ยล แมคกิลวารี มีเป้าหมายหลักที่ขึ้นมาดินแดนล้านนาที่เขาเรียกว่า “ลาว” ในอดีตคือการประกาศคริสต์ศาสนา แต่การทำงานของศาสตราจารย์ แมคกิลวารีที่สามารถเปลี่ยนให้มีผู้มานับถือในพระเจ้าได้ก็ต้องฝ่าฝืนปัญหานานับประการ ทั้งปัญหาผู้ปกครองที่มีแนวความคิดแตกต่างกัน ทั้งปัญหาคนในท้องถิ่น ที่มีความเชื่อในประเพณีและการนับถือผีและวิญญาณ ทั้งปัญหาโรคภัยไข้เจ็บที่ระบาด แต่ด้วยความฉลาดจากวิชาความรู้ที่ตนได้เรียนมาในประเทศอเมริกา จึงเป็นการพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส จากปัญหา มาเป็นผลบวกทำให้มีผู้เปลี่ยนมานับถือพระเจ้าเพราะการได้แก้ปัญหาด้วยสหวิทยาการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ การศึกษา ศาสนา การทำประชาสงเคราะห์ และอื่นๆ นอกจากนี้การทำงานเป็นทีมช่วยทำให้งานสำเร็จได้ไวยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นทีมแพทย์ นักการศึกษา นักการศาสนา

๕.๒ อภิปรายผล

จากการวิจัยพบว่า

๑. ผลการวิจัยในประเด็นแรกคคือความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา ในมุมมองของนักคิด นักเขียนชาวตะวันตก พบว่าคนล้านนามีประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ๑.การเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต โดยความเชื่อเมื่อแม่คลอดลูกแล้วจะต้องได้รับการปกป้องดูแลเป็นอย่างดีในระยะเวลาอย่างน้อย ๑ เดือน(การอยู่เดือน) เพื่อให้พื้นสภาพร่างกายและจิตใจ และเด็กที่คลอดใหม่ก็ได้รับการปกป้องด้วยดีเช่นกัน ส่วนการเจ็บป่วยและการตายก็มีพิธีกรรมที่ซ่อนความหมายผ่านพิธีและสิ่งของ๒.ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี การนับถือผีมีอยู่ทุกแห่งหนในล้านนาในอดีต ๓.ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง เป็นความเชื่อที่คนล้านนานำมาผสมกับพระพุทธศาสนา เช่น การให้พระเป็นผู้สักยันต์ หรือปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ๔.ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน การประกอบอาชีพของคนล้านนาโดยเฉพาะในหมู่บ้านกู่แดง อ.สารภี จ. เชียงใหม่ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์การเลี้ยงสัตว์จะเป็นการเลี้ยงระยะสั้นถ้าพอขายได้กำไรจะขายทันที ส่วนการอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นการอยู่อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ๕.ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และ วัดในพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจและกิจกรรมต่างๆ ทั้งการเรียนการสอน การบันเทิง และสาธารณประโยชน์ ๖. ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ ผู้ชาย

มีโอกาสในการศึกษาในวัดและบวชเรียน และเป็นผู้นำในหมู่บ้าน ตลอดถึงศาสนพิธีทั้งหลายในวัด ส่วนผู้หญิงดูแลงานบ้านงานเรือน

๒. ผลการวิจัยในประเด็นที่สอง เรื่องบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนาพบว่า

ดร.ฮันส์ เพนซ์ เป็นผู้มืบทบาทในงานการจารึกของล้านนา ด้วยการใช้กระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ทางด้าน **๑.วิทยาศาสตร์** (sciences) เช่น ค้นพบวิธีการละลายน้ำรัก ชาด และทองออก โดยไม่ทำลายศาสนวัตถุต่างๆ (ที่มีจารึก) ใช้วิธีการคำนวณพื้นที่ด้วยการใช้หลักคณิตศาสตร์เพื่อทำแผนที่หลังจากการพบศิลาจารึก การนำเทคโนโลยีที่มีอยู่ในการทำงานด้านจารึก เช่นการใช้เข็มทิศในการคำนวณเพื่อทำแผนที่ การนำกล้องถ่ายภาพรูปช็อโรโรเฟ็กซ์ (Rolleiflex) และคอมพิวเตอร์ มาจากประเทศเยอรมนีเพื่อช่วยงานจารึก **๒.สังคมศาสตร์** (social sciences) ดร.เพนซ์ ใช้หลักการสังคมวิทยาและมนุษย์วิทยากับชาวบ้านเพื่อให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่จำเป็น มีหลักจิตวิทยาทั้งกับชุมชน และเพื่อนร่วมงาน **๓.มนุษยศาสตร์** (humanities) ดร. เพนซ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญและชำนาญทางด้านภาษาศาสตร์ รวมถึงอักษรพื้นเมือง (อักษรธรรมล้านนา-ตัวเมือง) และอักษรฝักขามด้วยความพากเพียรในการเรียนจนแตกฉาน มีความเชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์โบราณวัตถุ มีความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ในแหล่งที่พบจารึก พร้อมทั้งใช้ความรู้ประกอบในการทำแผนที่ การใช้ความรู้บรรณารักษศาสตร์ มีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบและจัดพิมพ์เป็นหนังสือจารึก ๑๕ เล่ม ใช้ศิลปะศาสตร์ในการถ่ายภาพที่มีความคมชัด ทั้งบนภาคพื้นดิน และถ่ายทางอากาศ

สำหรับศาสนาจารย์แดเนียล แมคคิลวารีและคณะ ได้มีบทบาทและกระบวนการในการสร้างความรู้สหวิทยาการแก่ล้านนาด้านต่างๆ ดังนี้ **๑.ด้านวิทยาศาสตร์**(sciences) ศาสนาจารย์แดเนียล แมคคิลวารีและคณะได้นำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์ในการรักษาผู้ป่วยในล้านนา ไม่ว่าจะเป็นโรคไข้มาลาเลีย โรคคอตีบ โรคฝีดาษ รวมถึงการผ่าตัด ซึ่งไม่เคยมีการนำหลักการแพทย์สมัยใหม่มาใช้ในล้านนามาก่อน และเริ่มก่อตั้งโรงพยาบาลในล้านนา ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่าอาการเจ็บป่วยทั้งหลายไม่ใช่มาจากภูตผีปีศาจเป็นผู้กระทำ ใช้หลักการดาราศาสตร์ในการอธิบายปรากฏการณ์สุริยุปราคาจนมีผู้เปลี่ยนมาเป็นคริสต์คนแรก การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย(ในสมัยนั้น) เช่น เครื่องพิมพ์ภาษาลาว(คำเมืองในปัจจุบัน)เข้ามาในล้านนา การนำอุปกรณ์มาเพื่อดึงดูดความสนใจในการสอนศาสนาไม่ว่าจะเป็นนาฬิกา เข็มทิศที่ใช้กับชาวเรือ กล้องขยายกับรูปภาพต่างๆ **๒.สังคมศาสตร์** (social sciences) เข้าใจในระบบสังคมล้านนาในอดีตที่มีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาว่าผีสิง ให้ที่พักพิงและรับเข้าเป็นคริสต์ชน ใช้หลักการสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ช่วยผู้ประสบทุกข์ภัย **๓. มนุษยศาสตร์** (humanities) นำหลักการด้าน

การศึกษาพัฒนาการศึกษาในล้านนา เริ่มจากการเปิดโรงเรียนสตรี ผู้ไม่มีโอกาสทางการศึกษา ขยายไปสู่โรงเรียนชาย และตั้งโรงเรียนศาสนศาสตร์เพื่อประกาศศาสนา ใช้สหวิทยาการด้านศิลปะการดนตรีประกอบในการเรียนการสอนศาสนา

๓. ผลการวิจัยในประเด็นที่สามศึกษาวิเคราะห์ มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา พบว่า มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนาส่วนใหญ่เป็นการมองจากข้อมูลที่ได้พบเห็น สนทนาพูดคุย และสัมภาษณ์คนล้านนา แล้วเขียนบันทึกข้อมูล ซึ่งได้ข้อมูลตามนั้น ในประเด็นต่างๆ ดังนี้คือ ๑. การเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต โดยความเชื่อเมื่อแม่คลอดลูกแล้วจะต้องได้รับการปกป้องดูแลเป็นอย่างดีในระยะเวลาอย่างน้อย ๑ เดือน (การอยู่เดือน) เพื่อให้พื้นสภาพร่างกายและจิตใจ และเด็กที่คลอดใหม่ก็ได้รับการปกป้องด้วยดีเช่นกัน ส่วนการเจ็บป่วยและการตายก็มีพิธีกรรมที่ซ่อนความหมายผ่านพิธีและสิ่งของ ๒. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี การนับถือผีมีอยู่ทุกแห่งหนในล้านนาในอดีต ๓. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง เป็นความเชื่อที่คนล้านนานำมาผสมกับพระพุทธศาสนา เช่น การให้พระเป็นผู้สักยันต์ หรือปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ๔. ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน การประกอบอาชีพของคนล้านนาโดยเฉพาะในหมู่บ้านกู่แดง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์การเลี้ยงสัตว์จะเป็นการเลี้ยงระยะสั้นถ้าพอขายได้กำไรจะขายทันที ส่วนการอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นการอยู่อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ๕. ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และ วัดในพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจและกิจกรรมต่างๆ ทั้งการเรียนการสอน การบันเทิง และสาธารณประโยชน์ ๖. ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ ผู้ชายมีโอกาสในการศึกษาในวัดและบวชเรียน และเป็นผู้นำในหมู่บ้าน ตลอดถึงศาสนพิธีทั้งหลายในวัด ส่วนผู้หญิงดูแลงานบ้านงานเรือน

ส่วนที่เป็นข้อคิดเห็นต่างๆ เช่น การอยู่เดือนของผู้หญิงบ่อยๆ ทำให้ร่างกายทรุดโทรมแก่กว่าวัย หรือพระพุทธศาสนา มองโลกในแง่ร้าย (pessimisms) พระพุทธเจ้าไม่ปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้า เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน

๕.๓ ข้อเสนอแนะของการวิจัย

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑.๑ ข้อเสนอแนะทางการเรียนการสอน

๑) ควรให้มีการศึกษาเรื่องราวและประวัติศาสตร์จากการบันทึกของชาวต่างชาติที่มาอยู่ในประเทศไทยในอดีตเพื่อนำศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับตำราที่มีอยู่ในปัจจุบัน

๒) มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรศึกษารูปแบบและวิธีการในการเผยแพร่ศาสนาของชาวต่างประเทศในอดีต

๓) ครูผู้สอนภาษาอังกฤษควรนำประวัติศาสตร์ที่ชาวต่างประเทศได้บันทึกไว้ในอดีตมาศึกษาเพื่อการเรียนรู้ภาษาผ่านเรื่องราวในท้องถิ่นเป็นภาษาอังกฤษ

๔) ควรนำเรื่องราวที่มีการบันทึกโดยชาวต่างประเทศมาสัมภาษณ์วิเคราะห์โดยผู้รู้ทั้งหลาย

๑.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรศึกษาบทบาทและกระบวนการในการทำงานเผยแพร่ศาสนาของคณะเพรสไบเทเรียน

๒) ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาเปรียบเทียบแลกเปลี่ยนด้านความเชื่อในแต่ละท้องถิ่นและตลอดถึงวิธีการทำงานในการเผยแพร่ศาสนา

๓) สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยพายัพตลอดถึงมหาวิทยาลัยทางศาสนาอื่นๆ ควรมีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการบันทึกของชาวต่างชาติกับการบันทึกประวัติศาสตร์ของไทย

๒.๒ ควรมีการวิจัยบันทึกของชาวต่างประเทศที่มาอยู่ในประเทศไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันในภูมิภาคอื่นๆ

เรื่อง “ล้านนา, คติความเชื่อ และกระบวนการสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ของนักวิชาการตะวันตก”

Lanna, Principles and Beliefs and the Ways to Create Interdisciplinary of the westerner Scholars.

สำราญ ชันสำโรงพร.บ.(อังกฤษ) M.A.(Linguistics) Ph.D. (English)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. เพื่อศึกษาคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา ในมุมมองของนักคิดนักเขียนชาวตะวันตก ๒. เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา ๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ข้อมูลคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา ศึกษาจาก หนังสือ ๒ เล่มคือ ๑. Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 เขียนโดย คอนราด คิงส์ฮิลล์ (Konrad Kingshill) และ ๒. An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam เขียนโดย รีจินอลด์ เล เม (Reginald le May) ข้อมูลเอกสาร บทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ของชาวตะวันตกที่มีต่อล้านนา ศึกษาจาก หนังสือจารึกและผลงานของ ดร. ฮันส์ เพนธ์ (Hans Penth) และหนังสือ A Half Century Among the Siamese and the Lao An Autobiography เขียนโดย ศาสตราจารย์แดเนียล แมคคิลวารี่ (Daniel McGilvary) และข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ พ่อครูศรีเลา เกษพรหม และผู้ปกครองชนันต์ หิรัญพันธ์

ผลของการศึกษาพบว่า

๑. ผลการวิจัยในคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา ในมุมมองของนักเขียนชาวตะวันตกพบว่าคนล้านนามีประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ๑. การเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต ๒. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี ๓. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง ๔. ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน ๕. ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และ ๖. ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ

๒. ผลการวิจัยในประเด็นที่สอง เรื่องบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนาพบว่า ดร.ฮันส์ เพนธ์ เป็นผู้มีบทบาทในงานการจารึกของล้านนา นำความรู้ทางด้าน วิทยาศาสตร์ (sciences) เช่น ค้นพบวิธีการละลายน้ำรัก ชาดและทองออก โดยไม่ทำลายศาสนวัตถุต่างๆ (ที่มีจารึก) การนำกล้องถ่ายรูปชื่อโรโรเฟ็กซ์ (Rolleiflex) และ

คอมพิวเตอร์ **สังคมศาสตร์** (social sciences) ดร.เพนซ์ ใช้หลักการสังคมวิทยาและมนุษยวิทยากับชาวบ้านเพื่อให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่จำเป็น มีวิธีการทำงานทั้งกับชุมชน และเพื่อนร่วมงาน **มนุษยศาสตร์** (humanities) เป็นผู้เชี่ยวชาญและชำนาญทางด้านภาษาศาสตร์ มีความเชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี มีความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ การใช้ความรู้บรรณารักษศาสตร์ ใช้ศิลปะศาสตร์ในการถ่ายภาพ **สำหรับศาสตราจารย์แดเนียล แมคคิลวารีและคณะ** ได้มีบทบาทและกระบวนการในการสร้างความรู้สหวิทยาการแก่ล้านนาในด้านต่างๆ คือ ด้านวิทยาศาสตร์(sciences) และการแพทย์ (medicine) ด้านสังคมศาสตร์ (social sciences) เข้าใจในระบบสังคมล้านนาในอดีตที่มีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาว่าผิดสิ่ง ให้ที่พักพิงและรับเข้าเป็นคริสต์ชน ใช้หลักการสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ช่วยผู้ประสบทุกข์ภัย และด้านมนุษยศาสตร์ (humanities) นำหลักการด้านการศึกษามาพัฒนาการศึกษาในล้านนา เริ่มจากการเปิดโรงเรียนสตรี และขยายไปสู่โรงเรียนชาย ใช้สหวิทยาการด้านศิลปะการดนตรีประกอบในการเรียนการสอนศาสนา

๓.ผลศึกษาวิเคราะห์วิเคราะห์มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา จากการศึกษาพบว่าคิงส์ฮิลล์ (Konrad Kingshill) รีจินอลด์ เล เม (Reginald le May) มีมุมมองส่วนใหญ่ที่ได้จากข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ที่ได้เห็น สัมผัส การสนทนาและการพูดคุย มีมุมมองบางส่วนที่ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการตั้งข้อสังเกต ส่วนบทบาทและกระบวนการในการสร้างความรู้สหวิทยาการของ ดร.ฮันส์ เพนซ์ และศาสตราจารย์ แมคคิลวารี เกิดจากการบูรณาการศาสตร์ต่างๆเพื่อให้เป็นประโยชน์กับงานของตน ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านวิทยาศาสตร์(sciences) และการแพทย์ (medicine) ด้านสังคมศาสตร์ (social sciences) และด้านมนุษยศาสตร์ (humanities)

Abstract

The purposes of the research were to study: 1. Lanna's belief on the perspective westerners' writers 2. the roles and ways to create interdisciplinary of the westerners in Lanna and 3. analyse the perspectives of the westerners on Lanna's belief and ways of life as well as their roles and ways in creating interdisciplinary. There are two books used to study of Lanna's beliefs are as follows; Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 written Konrad Kingshill and An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam written by Reginald le May. The corpus of Lanna inscriptions and other books concerned were used to study Dr. Hans Pent's works and A Half Century Among the Siamnese and the Lao an Autobiography was used to study Daniel McGilvary's works. Moreover, the interviews of Mr.Srilaow Ketpom and Mr.Chayan Hiranpan were made.

The research results were:

1. Lanna's belief and way of life on the westerners' view were concerned the followings aspects: 1. birth, death and critical time in life 2. a belief of spirits 3. a belief of supernatural power and charming objects 4. A belief of professional and co-existence 5. a belief of Buddhism and 6. belief of male and female's roles

2. -Dr.Hans Pent played an important role on inscription works and he also used interdisciplinary to achieve his goal such as discovering a method how to remove black lacquer without damage to the object, using camera and computer for his work, knowing about the community and having an appropriate and friendly association, being an expert of history, linguistics, geography, library etc.

-Daniel McGilvary and his friends used sciences and medicine to help people. They also started to establish school as well as hospital in Lanna. They used song and musical instruments in order to get the people attention to learn Christianity.

3. Konrad Kingshill and Reginald le May wrote the information according to what they experienced, heard and interview the people in the community. Sometimes the remarks they made showing their personal understand. Dr. Hans Pent and Daniel Macgilvary used interdisciplinary to achieve their works including sciences, medicine and sociences.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย หรือเรียกอีกชื่อว่าดินแดนล้านนา หมายถึง อาณาบริเวณที่ประกอบด้วยเมืองกลุ่มหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติหรือทางวัฒนธรรม ในอดีต รัฐโบราณไม่มีอาณาเขตชัดเจน แต่ในสมัยที่อาณาจักรล้านนาเจริญรุ่งเรือง เคยมีอิทธิพลแผ่ออกไปอย่างกว้างขวาง ไปถึงดินแดนเชียงรุ่ง สิบสองพันนา และรัฐขานตอนใต้ดินแดนล้านนา ความเป็นมาที่ยาวนาน เริ่มตั้งแต่อาณาจักรโยนกแถบลุ่มแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย และอาณาจักรหริภุญนครเงินยางหรือเมืองเชียงแสน มาปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนในสมัยหริภุญชัย (พ.ศ. ๑๒๐๔) และเจริญสูงสุด ในสมัยราชวงศ์มังรายที่มีนพบุรีนครพิงค์เชียงใหม่เป็นราชธานี (พ.ศ. ๑๘๓๙ - ๒๑๐๑)^๑ ดินแดนล้านนาประกอบด้วยเมืองใหญ่น้อย แบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มเมืองล้านนาตะวันตก ซึ่งเป็นแกนสำคัญมี เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา เมืองล้านนาตะวันตกนี้มีความสัมพันธ์ ร่วมกันมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายตอนต้น ส่วนกลุ่มล้านนาตะวันออก มีเมืองแพร่และเมืองน่าน ทั้งสองเมืองมีประวัติความเป็นมาคล้ายกันคือ ในสมัยแรกเริ่ม ต่างมีฐานะเป็นรัฐอิสระ มีราชวงศ์ของตนเอง มีความใกล้ชิดกับ อาณาจักรสุโขทัย และรัฐอาณาจักรล้านนา เพิ่งผนวกเอาดินแดนแพร่และน่านได้ในสมัยพระเจ้าติโลกราชและอยู่ในอาณาจักรล้านนาได้ไม่นานนัก อาณาจักรล้านนาก็ล่มสลายลง ในสมัยพม่าปกครอง อิทธิพลของพม่าในล้านนาถือว่าได้สิ้นสุดลงในสงครามขับไล่พม่า พ.ศ. ๒๓๔๗ โดยกองทัพชาวล้านนาพร้อมกับกองทัพไทยยกไปตีเมืองเชียงแสนที่มั่นของพม่าได้สำเร็จ พระเจ้ากาวิละจึงได้ฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ เชียงใหม่ในสมัยพระเจ้ากาวิละจึงมีความเจริญมั่นคงเป็นปึกแผ่น และเป็นศูนย์กลางของล้านนาที่เข้มแข็ง หลังจากสมัยพระเจ้ากาวิละแล้วก็มีเจ้าเมืองปกครองต่อมา รวมทั้งสิ้นราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน มี ๙ องค์ และในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็ผนวกเอาล้านนาเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของไทย จึงทำให้เกิดการผสมกลมกลืนชาวล้านนาและมีความรู้สึกเป็นพลเมืองไทย แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ยังคงเหลือไว้เป็นเอกลักษณ์ คือ คติความเชื่อ วิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรม อันทรงคุณค่า ถือได้ว่าล้านนาเป็นดินแดนแห่งประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความสำคัญยิ่งไม่แพ้ภูมิภาคอื่นใดในประเทศ มีความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม^๒

ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ได้กำหนดให้ภาคเหนือ ซึ่งประกอบไปด้วยเชียงใหม่, เชียงราย, ลำพูน, ลำปาง, พะเยา, แพร่, น่าน และจังหวัดอื่น ๆ ที่มีลักษณะ

^๑ พระมหาสุทิตยธรรมาภิกขุ (อบจัน), “การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอันสงส์และคัมภีร์เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑ - ๒.

^๒ <http://www.oceansmile.com/N/Chianmai/Chiangmai1.htm>

^๓ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะภาคเหนือ : หริภุญชัย - ล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๓๘), หน้า ๖.

ของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกันให้เป็นกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา ซึ่งก็เป็นการยืนยันว่าดินแดนล้านนา มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดึงดูดให้ชาวต่างประเทศได้มาท่องเที่ยวและเรียนรู้ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของล้านนา ทั้งทางด้านการค้าเดินชีวิต และขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ

ในอดีต การเข้ามาของจักรวรรดินิยมตะวันตกในดินแดนล้านนา ดึงดูดให้ล้านนามีความสัมพันธ์กับเจ้าอาณานิคมอังกฤษที่ครอบครองดินแดนพม่า มากขึ้น เนื่องจากการปกครองเมืองประเทศราชของสยามมีนโยบายให้อิสระในการปกครองตนเองอย่างมากทำให้ล้านนาผูกพันกับการค้าขายกับชาวอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษ โดยผ่านทางหัวเมืองมอญของพม่า ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างล้านนากับหัวเมืองมอญ ในการปกครองของอังกฤษมีหลักฐานเช่นเครือข่ายการค้าทางบกที่มีเส้นทางการค้า จากเมืองมะละแหม่ง สุระแห่ง ลำพูน เชียงใหม่ และต่อไปถึงทางตอนบนคือ เชียงราย เชียงแสน เชียงตุง และปลายทางที่ตาลี เส้นทางนี้สะดวกและแพร่หลายมาก มีความสำคัญยิ่งกว่าเส้นทางจากเชียงใหม่สู่กรุงเทพฯ

ชาวตะวันตกที่เดินทางมาดินแดนล้านนา โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ เริ่มตั้งแต่รัลฟฟิตซ์ (Ralph Fitch พ.ศ. ๒๑๒๙-๒๑๓๐) โทมัส ซามูเอล (Thomas Samuel พ.ศ. ๒๑๕๕-๒๑๕๖) นายแพทย์เดวิด ริชาร์ดสัน (David Richardson พ.ศ. ๒๓๗๒-๒๓๘๒) กัปตันวิลเลียม ซี. แม็กเคลย์ด (Captain William C. McLeod เดินทางเข้ามาทางลำพูน และเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐) เป็นต้น ทั้งนี้ปัจจัยที่ส่งเสริมความสนใจของคนอังกฤษและคน ในบังคับอังกฤษให้เดินทางเข้ามาในล้านนาคือ ๑. ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ ดินแดนล้านนาเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้สักอันเป็นทรัพยากรมูลค่า มหาศาล ๒. ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ของล้านนา แดนต่อแดนระหว่างล้านนากับพม่าอยู่ใกล้ชิดกัน และการคมนาคมที่สะดวกเพียงแต่ ข้ามแม่น้ำสาละวินก็ถึงเขตแดนล้านนาแล้ว ๓. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นผลของสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. ๒๓๘๘ สนธิสัญญาเบาว์ริงเป็นการรับรองฐานะและเสรีภาพในการค้าขายของชาวอังกฤษในประเทศไทย ๔. ระบบการปกครองหัวเมืองล้านนา มีส่วนสนับสนุนให้ชาวอังกฤษและคนในบังคับเข้ามาในบริเวณนี้ได้ง่าย ทั้งนี้เพราะในฐานะหัวเมืองประเทศราช ล้านนามีสิทธิปกครองตนเอง ดังนั้นการเข้ามาทำกิจการป่าไม้ เจ้าเมืองประเทศราชมีสิทธิให้ทำไม้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากรัฐบาลกลางสยาม เพราะถือว่าเป็นเรื่องภายในของล้านนา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยทางด้านการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ เริ่มตั้งแต่ศาสตราจารย์แมคกิลวารี แดเนียล (McGilvary, Daniel) เริ่มเข้ามาที่เชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐)

การเข้ามาดินแดนล้านนาของชาวตะวันตกนั้น ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด ในสมัยใดๆก็ตาม หลายคนได้ทิ้งหลักฐานเชิงประวัติศาสตร์ผ่านตัวหนังสือหรือรูปภาพให้อนุชนได้ศึกษาถึงวิถีชีวิต และคติ

ความเชื่อ ของคนล้านนาในสมัยนั้นๆ บางคนเขียนตามประสบการณ์ที่ตนเองได้สัมผัสและพบเห็นจริงๆ โดยไม่มีอารมณ์และความรู้สึกของตนเข้าไปเกี่ยวข้อง แต่บางคนอาจเพิ่มความรู้สึกและตัดสินเรื่องราวที่ตนเองได้พบเจอจากประสบการณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ ในงานวิจัยนี้จะได้ศึกษาและวิเคราะห์นักคิดนักเขียน ๒ ท่าน ในมุมมองเรื่องคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา คือ คอนราด คิงชิล(KonradKingshill) ที่ได้ศึกษาวิจัยและเขียนหนังสือชื่อ Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 และได้มีการพิมพ์และเผยแพร่ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๔ และ รีจินอลด์เล เม (Reginald le May) ได้เขียนหนังสือชื่อ An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam ได้พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๙ในส่วนบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกที่มีต่อล้านนา จะเป็นการศึกษานักคิดตะวันตก ๒ ท่าน คือ ดร. ฮันส์เพนธ์ (Hans Penth) ผู้ได้นำสหวิทยาการทางตะวันตก ในการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ล้านนาผ่านคัมภีร์และศิลาจารึก และได้นำเสนอผลงานเผยแพร่ให้สาธารณชนได้รับรู้หลายเล่ม เช่น A Brief History of Lanna: Northern Thailand from Past to Present และผลงานในจารึกอื่นๆอีกมากมาย และศาสตราจารย์แดเนียล แมคคิลวารี (Daniel McGilvary) นักสอนศาสนาที่ได้เล่าประสบการณ์การทำงานที่ล้านนาด้วยหนังสือ ชื่อว่า A Half Century Among the Siamese and the Lao An Aoutobiography และมีบทบาทในการนำกระบวนการเสริมสร้างความรู้สหวิทยาการต่อล้านนา

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีการสืบค้นจากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร ได้แบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้

ก. เอกสารปฐมภูมิ

ข้อมูลคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา

-หนังสือชื่อ Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern Thailand 1954-1984 เขียนโดย คอนราด คิงส์ฮิล (Konrad Kingshill) ได้มีการพิมพ์และเผยแพร่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔

-หนังสือชื่อ An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam เขียนโดย รีจินอลด์เล เม (Reginald le May) ได้พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๙

ข้อมูลบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ของชาวตะวันตกที่มีต่อล้านนา

-หนังสือจารึกและผลงานของ ดร. ฮันส์เพนธ์ (Hans Penth) และหนังสือ A Half Century Among the Siamese and the Lao An Autobiography เขียนโดย บาทหลวง แดเนียล แมคกิลวารี (Daniel McGilvary)

ข. เอกสารทุติยภูมิ จากผลงานเอกสาร ตำรา หรือหนังสือ งานวิจัยอื่นๆ ที่นักวิชาการได้เขียนไว้และเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปในสังคม

ประชากร

ประชากรที่ศึกษาได้แก่ การศึกษาผลงานนักวิชาการตะวันตก จำนวน ๔ ท่าน และจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยร่วมงาน ดร. ฮันส์เพนธ์ (Hans Penth) คือพ่อครูศรีเลา เกษพรหมและสัมภาษณ์ผู้ปกครองชั้นต้น ผู้ศึกษางานศาสนาจารย์ แดเนียล แมคกิลวารี (Daniel McGilvary) อีกจำนวน ๑ ท่าน

ผลการวิจัย

๑. ผลการวิจัยในประเด็นแรกคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา ในมุมมองของนักคิดนักเขียนชาวตะวันตก พบว่าคนล้านนามีประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ๑.การเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต โดยความเชื่อเมื่อแม่คลอดลูกแล้วจะต้องได้รับการปกป้องดูแลเป็นอย่างดีในระยะเวลาอย่างน้อย ๑ เดือน(การอยู่เดือน) เพื่อให้ฟื้นสภาพร่างกายและจิตใจ และเด็กที่คลอดใหม่ก็ได้รับการปกป้องด้วยดีเช่นกัน ส่วนการเจ็บป่วยและการตายก็มีพิธีกรรมที่ซ่อนความหมายผ่านพิธีและสิ่งของ๒.ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี การนับถือผีมีอยู่ทุกแห่งหนในล้านนาในอดีต ๓.ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง เป็นความเชื่อที่คนล้านนานำมาผสมกับพระพุทธศาสนา เช่น การให้พระเป็นผู้สีกยันต์ หรือปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ๔.ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน การประกอบอาชีพของคนล้านนาโดยเฉพาะในหมู่บ้านทุ่งแดง อ.สารภี จ. เชียงใหม่ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์การเลี้ยงสัตว์จะเป็นการเลี้ยงระยะสั้นถ้าพอขายได้กำไรจะขายทันที ส่วนการอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นการอยู่อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ๕.ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และ วัดในพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจและกิจกรรมต่างๆ ทั้งการเรียนการสอน การบันเทิง และสาธารณประโยชน์ ๖. ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ ผู้ชายมีโอกาสในการศึกษาในวัดและบวชเรียน และเป็นผู้นำในหมู่บ้าน ตลอดถึงศาสนพิธีทั้งหลายในวัด ส่วนผู้หญิงดูแลงานบ้านงานเรือน

๒.ผลการวิจัยในประเด็นที่สอง เรื่องบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้านนาพบว่า

ดร.ยันส์ เพนซ์ เป็นผู้มีบทบาทในงานการจารึกของล้านนา ด้วยการใช้กระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ ทางด้าน **๑.วิทยาศาสตร์** (sciences) เช่น ค้นพบวิธีการละลายน้ำรัก ชาด และทองออก โดยไม่ทำลายศาสนวัตถุต่างๆ (ที่มีจารึก) ใช้วิธีการคำนวณพื้นที่ด้วยการใช้หลักคณิตศาสตร์เพื่อทำแผนที่หลังจากการพบศิลาจารึก การนำเทคโนโลยีที่มีอยู่ในการทำงานด้านจารึก เช่นการใช้เข็มทิศในการคำนวณเพื่อทำแผนที่ การนำกล้องถ่ายภาพซีโรโรเฟ็กซ์ (Rolleiflex) และคอมพิวเตอร์ มาจากประเทศเยอรมนีเพื่อช่วยงานจารึก **๒.สังคมศาสตร์** (social sciences) ดร.เพนซ์ ใช้หลักการสังคมวิทยาและมนุษยวิทยากับชาวบ้านเพื่อให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่จำเป็น มีหลักจิตวิทยาทั้งกับชุมชน และเพื่อนร่วมงาน **๓.มนุษยศาสตร์** (humanities) ดร. เพนซ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญและชำนาญทางด้านภาษาศาสตร์ รวมถึงอักษรพื้นเมือง (อักษรธรรมล้านนา-ตัวเมือง) และอักษรฝักขามด้วยความพากเพียรในการเรียนจนแตกฉาน มีความเชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์โบราณวัตถุ มีความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ในแหล่งที่พบจารึก พร้อมทั้งใช้ความรู้ประกอบในการทำแผนที่ การใช้ความรู้บรรณารักษศาสตร์ มีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบและจัดพิมพ์เป็นหนังสือจารึก ๑๕ เล่ม ใช้ศิลปะศาสตร์ในการถ่ายภาพที่มีความคมชัด ทั้งบนภาคพื้นดิน และถ่ายทางอากาศ

สำหรับศาสตราจารย์แดเนียล แมคคิลวารีและคณะ ได้มีบทบาทและกระบวนการในการสร้างความรู้สหวิทยาการแก่ล้านนาด้านต่างๆ ดังนี้ **๑.ด้านวิทยาศาสตร์**(sciences) ศาสตราจารย์แดเนียล แมคคิลวารีและคณะได้นำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์ในการรักษาผู้ป่วยในล้านนา ไม่ว่าจะเป็นโรคไข้มาลาเลีย โรคคอตีบ โรคไข้ตาช้ำ รวมถึงการผ่าตัด ซึ่งไม่เคยมีการนำหลักการแพทย์สมัยใหม่มาใช้ในล้านนามาก่อน และเริ่มก่อตั้งโรงพยาบาลในล้านนา ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่าอาการเจ็บป่วยทั้งหลายไม่ใช่มาจากภูตผีปีศาจเป็นผู้กระทำ ใช้หลักการดาราศาสตร์ในการอธิบายปรากฏการณ์สุริยุปราคาจนมีผู้เปลี่ยนมาเป็นคริสต์คนแรก การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย(ในสมัยนั้น) เช่น เครื่องพิมพ์ภาษาลาว(คำเมืองในปัจจุบัน)เข้ามาในล้านนา การนำอุปกรณ์มาเพื่อดึงดูดความสนใจในการสอนศาสนาไม่ว่าจะเป็นนาฬิกา เข็มทิศที่ใช้กับชาวเรือ กล้องขยายกับรูปภาพต่างๆ **๒.สังคมศาสตร์** (social sciences) เข้าใจในระบบสังคมล้านนาในอดีตที่มีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาว่าผีสิง ให้ที่พักพิงและรับเข้าเป็นคริสต์ชน ใช้หลักการสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ช่วยผู้ประสบทุกข์ภัย **๓. มนุษยศาสตร์** (humanities) นำหลักการด้านการศึกษาพัฒนาการศึกษาในล้านนา เริ่มจากการเปิดโรงเรียนสตรี ผู้ไม่มีโอกาสทางการศึกษา ขยายไปสู่โรงเรียนชาย และตั้งโรงเรียนศาสนศาสตร์เพื่อประกาศศาสนา ใช้สหวิทยาการด้านศิลปะการดนตรีประกอบในการเรียนการสอนศาสนา

๓.ผลการวิจัยในประเด็นที่สามศึกษาวิเคราะห์ มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนาบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการของ

ชาวตะวันตกต่อล้านนา พบว่า มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนาส่วนใหญ่เป็นการมองจากข้อมูลที่ได้พบเห็น สันทนาพุดคุย และสัมภาษณ์คนล้านนา แล้วเขียนบันทึกข้อมูล ซึ่งได้ข้อมูลตามนั้น ในประเด็นต่างๆ ดังนี้คือ ๑.การเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต โดยความเชื่อเมื่อแม่คลอดลูกแล้วจะต้องได้รับการปกป้องดูแลเป็นอย่างดีในระยะเวลาอย่างน้อย ๑ เดือน(การอยู่เดือน) เพื่อให้ฟื้นสภาพร่างกายและจิตใจ และเด็กที่คลอดใหม่ก็ได้รับการปกป้องด้วยดีเช่นกัน ส่วนการเจ็บป่วยและการตายก็มีพิธีกรรมที่ซ่อนความหมายผ่านพิธีและสิ่งของ๒.ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี การนับถือผีมีอยู่ทุกแห่งหนในล้านนาในอดีต ๓.ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง เป็นความเชื่อที่คนล้านนานำมาผสมกับพระพุทธศาสนา เช่น การให้พระเป็นผู้สักยันต์ หรือปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ๔.ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน การประกอบอาชีพของคนล้านนาโดยเฉพาะในหมู่บ้านกู่แดง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์การเลี้ยงสัตว์จะเป็นการเลี้ยงระยะสั้นถ้าพอขายได้กำไรจะขายทันที ส่วนการอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นการอยู่อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ๕.ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และ วัดในพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจและกิจกรรมต่างๆ ทั้งการเรียนการสอน การบันเทิง และสาธารณประโยชน์ ๖. ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ ผู้ชายมีโอกาสในการศึกษาในวัดและบวชเรียน และเป็นผู้નાในหมู่บ้าน ตลอดถึงศาสนพิธีทั้งหลายในวัด ส่วนผู้หญิงดูแลงานบ้านงานเรือน

ส่วนที่เป็นข้อคิดเห็นต่างๆ เช่น การอยู่เดือนของผู้หญิงบ่อยๆ ทำให้ร่างกายทรุดโทรมแก่กว่าวัย หรือพระพุทธศาสนา มองโลกในแง่ร้าย (pessimisms) พระพุทธเจ้าไม่ปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้า เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน

ข้อเสนอแนะ

๑.๑ ข้อเสนอแนะทางการเรียนการสอน

๑) ควรให้มีการศึกษาเรื่องราวและประวัติศาสตร์จากการบันทึกของชาวต่างชาติที่มาอยู่ในประเทศไทยในอดีตเพื่อนำศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับตำราที่มีอยู่ในปัจจุบัน

๒) มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรศึกษารูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่ศาสนาของชาวต่างประเทศในอดีต

๓) ครูผู้สอนภาษาอังกฤษควรนำประวัติศาสตร์ที่ชาวต่างประเทศได้บันทึกไว้ในอดีตมาศึกษาเพื่อการเรียนรู้ภาษาผ่านเรื่องราวในท้องถิ่นเป็นภาษาอังกฤษ

๔) ควรนำเรื่องราวที่มีการบันทึกโดยชาวต่างประเทศมาสัมภาษณ์วิเคราะห์โดยผู้รู้ทั้งหลาย

๑.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรศึกษาบทบาทและกระบวนการในการทำงานเผยแผ่ศาสนาของคณะเพรสไบเทเรียน

๒) ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาเปรียบเทียบแลกเปลี่ยนด้านความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น และตลอดถึงวิธีการทำงานในการเผยแผ่ศาสนา

๓) สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยพายัพ ตลอดถึงมหาวิทยาลัยทางศาสนาอื่นๆ ควรมีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการบันทึกของชาวต่างชาติกับการบันทึกประวัติศาสตร์ของไทย

๒.๒ ควรมีการวิจัยบันทึกของชาวต่างประเทศที่มาอยู่ในประเทศไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันในภูมิภาคอื่นๆ

กิตติกรรมประกาศ/คำขอบคุณ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) พร้อมด้วยผู้บริหารและคณะกรรมการวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้พิจารณาให้ทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณคณะที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการดำเนินการวิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ที่ให้คำปรึกษา

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. ๒๕๔๕. **สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ.**

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

ชนิษฐา จิตชินะกุล. ๒๕๔๕. **คติชนวิทยา.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๓๐. **การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม.** มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์ เพื่อสร้างเสน่ห์การท่องเที่ยวการค้าและการลงทุนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรม ตามรอยอารยธรรมล้านนา. **ประเพณี อารยธรรมล้านนา คุณค่า และความเชื่อ,** มปป. ๗ กันยายน ๒๕๕๘.

จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร. ๒๕๒๘. **สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย.** กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. ๒๕๒๗. **สภาพทางเศรษฐกิจการเมืองสังคมและวัฒนธรรมของสังคมหมู่บ้านชนบทกับการมีส่วนร่วมของประชาชน**. วิเคราะห์กรณีหมู่บ้านภาคเหนือในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์พิมพ์.

ชวิศา ศิริ. การค้าของอาณาจักรล้านนา ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

ชัยวุฒิ พิชะกุล. ๒๕๓๙. **คติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ อำเภอกวน**
ขุนนันทวัตพัทลุง, (สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ)

ชัยพร วิชชาวุธ. จริยธรรมกับการศึกษา. กรุงเทพฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปนัดดา ฐรพิสัย. ๒๕๔๘. **จุดเริ่มต้นแห่งการฟูเวียงกุ่มกามและประวัติของ ดร.ฮันส์ เพนธ์**. เชียงใหม่.

ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. “มิชชันนารีโปรเตสแตนต์กับการแพทย์และการสาธารณสุขในสังคมไทย : การวางรากฐานการแพทย์สมัยใหม่จากสยามสู่ล้านนา”, ใน 175 ปีพันธกิจคริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย (ค.ศ. 1828-2003).

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส. ๒๕๕๔ “ศึกษาวิเคราะห์บุพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลในล้านนา :กรณีศึกษาคัมภีร์เปตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรพร โขติวโร. ๒๕๕๔. **ศึกษากระบวนการพัฒนาวัดเพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นการศึกษา** : วัดร่องเม็ง จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุทิตยอาภากร (อบอู่). ๒๕๔๘. “ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา : เรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่างๆ ของล้านนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสุชี ชาติธรรมโม. ๒๕๕๓. **ศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณีตำบลเมืองเก่าอำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวิศิษฐ์ สุมน (แทบทาม). ๒๕๕๖. **การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตาของชาวบ้านหนองแวงโสภพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภพระอำเภอล**

จังหวัดขอนแก่น.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

พระวีรพรพรรณ วุฑฒิมโหม (เชียรประโคน). ๒๕๔๑. “อิทธิพลของความเชื่อในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อประเพณีไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระอนุสรณ์ กิตติวัฒนโธ. ๒๕๕๖. ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ล้านนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ. “การจัดการความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุทัยธานี”.

วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์. ปีที่ ๑๐ ฉบับพิเศษ (สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรกฎาคม ๒๕๕๘).

ทัศนีย์ ทองสว่าง. ๒๕๔๙. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์,

ทัศนีย์ ทานตวนิช. ๒๕๒๓. คติชาวบ้าน. ชลบุรี: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.

ภาณุรังษี เตือนไธสง. “นครน่านเมืองเก่าที่มีชีวิต : อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม”.

วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์. ปีที่ ๑๐ ฉบับพิเศษ (สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรกฎาคม ๒๕๕๘).

ภาคภูมิ พรหมชา, สาธิต ทิมวัฒนบรรเทง. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์. ปีที่ ๑๐ ฉบับพิเศษ (สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรกฎาคม ๒๕๕๘).

มณี พยอมยงค์. ๒๕๔๓. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย. เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์.

ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๕๘. ประเพณีชีวิตคนเมือง. เชียงใหม่ : บริษัท ทรีโอ แอดเวอร์ไทซิ่ง มีเดีย จำกัด.

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๕๔. การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาภาคสนาม : ภาคเหนือ. กรุงเทพมหานคร : สันติศิริการพิมพ์.

สันติ เล็กสุขุม. ๒๕๓๘. ศิลปะภาคเหนือ : ทริภูมัย - ล้านนา. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ.

www.tica.or.th/images/plan_tourism2555-2559/2555-2559.pdf

อภิชาติ พัยคชิน. “การพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยรูปแบบ ๒(PCA) ในหน่วยการเรียนรู้สหวิทยาการเรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น”.วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒๗ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๗).

เอกวิทย์ ญ กลาง. ๒๕๔๔. ภูมิปัญญาล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์.

ประสิทธิ์ พงศ์อุดม, “ประวัติศาสตร์คริสต์ศาสนาใน
เชียงใหม่” http://library.payap.ac.th/christianity/doc/history_christian_chiangmai_lamphun.pdf>, January 2017

เอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

Biesanz, John and Mavis Biesanz. 1969. Introduction to Sociology. New Jersey :
Prentice Hall Inc.,

Daniel McGilvary. A Half Century Among the Siamese and the Lao An Autobiography.
Bangkok; White Lotus Co.,Ltd, 1912, reprint with new introduction 2001,

Horton, Paul B. and Chester L. Hunt Sociology. 1976. New York : McGraw – Hill Book
Company,

John J. Macionis, Society. 2004. New Jersey: Pearson Education, Inc.,

Konrad Kingshill. 1991. **Ku Daeng – Thirty Years Later A Village Study in Northern
Thailand**, Northern Illinois University.

Linda L. Lindsey and Stephen Beach. Essentials of Sociology. 2003. New Jersey :
Prentice Hall.

Reginald Le May. 1986. **An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam**,
Bangkok: White Lotus co.,

Richard T. Schaefer. 2004. Sociology. New York : McGraw – Hill Book Company.

Rokeach, M. *Beliefs, attitudes, and values: A theory of organization and change*.
San Francisco: Jossey-Bass.

ภาคผนวก ข

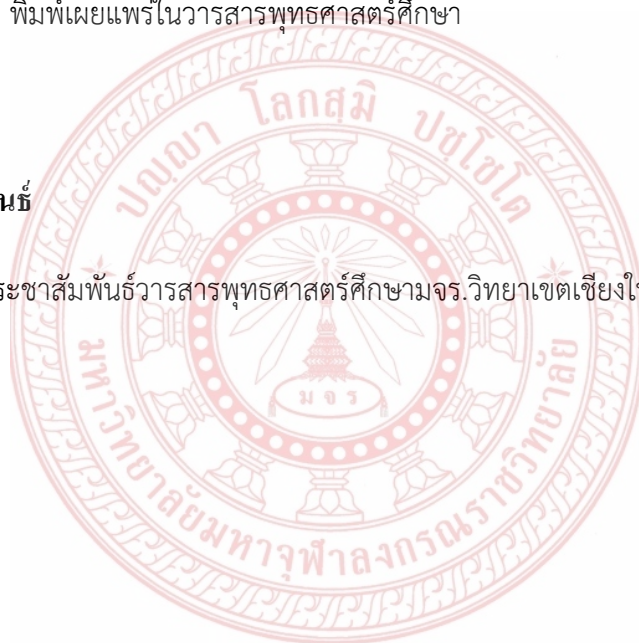
กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- ๑) มหาวิทยาลัยสงฆ์ สามารถนำผลงานวิจัยเพื่อไปศึกษาการทำงานในการเผยแผ่ศาสนาของคณะมิชชันนารีต่างประเทศ
- ๒) ได้จัดสัมมนาเผยแพร่ผลงานวิจัยในการสัมมนาท้องถิ่นล้านนา
- ๓) พิมพ์เผยแพร่ในวารสารพุทธศาสตร์ศึกษา

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์วารสารพุทธศาสตร์ศึกษามจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

ภาคผนวก ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และ
กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
ศึกษาแนวความคิดคติ ความเชื่อในล้านนา	๑.ทราบแนวคิด วิถีชีวิตของคนล้านนา	ข้อ๑.	๑.การจัดสร้างเครื่องมือในการทำวิจัย
ศึกษาบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้สหวิทยาการของนักเขียนตะวันตก	๑.ทราบบทบาทและกระบวนการในการเสริมสร้างสหวิทยาการในล้านนาของนักเขียนตะวันตก	ข้อ๒.	นำข้อในบทบาทและกระบวนการเสริมสร้างความรู้แบบสหวิทยาการ
ศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อและกระบวนการสร้างความรู้สหวิทยาการของนักเขียนตะวันตก	๑.ทราบแนวทางการวิเคราะห์เกี่ยวกับคติความเชื่อและกระบวนการสร้างความรู้สหวิทยาการของนักเขียนตะวันตก	ข้อ ๓.	ทราบถึงการเขียนของนักเขียนตะวันตกยังมี ความคลาดเคลื่อนบางประการในความเชื่อ

ภาคผนวก ง การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับดร.ฮันส์ เพนธ์ และศาสนา จารย์แดเนี่ยล แมคคิลวารี

ในการสัมภาษณ์บุคคลทั้งสองท่านผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เป็นภาษาล้านนาและ
มีการแปลเป็นภาษาไทยกลาง

พ่อครูศรีเลา เกษพรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านจาริกล้านนาและเคยทำงานร่วมกับดร. ฮันส์ เพนธ์ (Hans Penth)

พ่อครูรู้จักท่านอ.เพนธ์ ฮันท์ นานแค่ไหนในการทำงานด้วยกัน

พ่อครู มีครั้งหนึ่งหลังจากได้ลาสิกขามาแล้วปลายปี ๒๕๒๔ ปี ๒๕๒๕ ไม่รู้จะไปไหนทำอะไร เพราะ
สึกตอนที่มีอายุ ๓๖ ปี รุ่นเดียวกันแต่งงานมีครอบครัว มีลูกหลานหมดแล้ว ไม่มีความรู้ด้านสามัญ มี
เฉพาะความรู้ทางธรรม คือ นักธรรมชั้นตรี โท และเอก เรียนเพิ่มเติมได้แต่แค่ ๓ เพราะฉะนั้นงานที่
จะทำได้จึงไม่พ้นการใช้แรงงาน งานก่อสร้างซึ่งดูแล้วไม่เหมาะกับเราที่เคยบวชเป็นเจ้าอาวาสมา ก็เลย
ไปรับจ้างเป็นเซลแมนขายของต่างๆ ด้วยลักษณะที่เป็นคนเกรงใจคนอื่น งานนี้จึงเลิกไป บังเอิญมีคน
อยู่บ้านใกล้คนหนึ่งไปทำงานที่ประเทศซาอุดีอาระเบียและเขาได้ซื้อตั๋วเครื่องบินหนึ่งยี่ห้อ credit ของรัสเซีย
ก๊อปปี้ธรรมดาไม่มีแฟรชในตัวเขามาขายให้ ก็เลยได้ใช้ก๊อปปี้ตัวนี้หาเลี้ยงชีพตามงานต่างๆ เช่น งานศพ
งานแต่งงาน และมีชาวบ้านขอให้ถ่ายรูป ครอบครัว ลูกหลาน ก็มีรายได้จากส่วนนี้ ที่ต้องพูดประเด็นนี้
เพราะมันเกี่ยวข้องกับงานที่ทำ หลังจากนั้นก็มีเพื่อนคนหนึ่งที่เคยบวชด้วยกันได้เข้าไปทำงานที่
สถาบันวิจัยสังคม มช. พอดีกับในช่วงนั้นที่ห้องจาริกล้านนาที่มีหนานคนนั้นทำอยู่ ลาออกไป ส่วน ดร.
เพนธ์ ก็ทำอยู่ชั้นล่าง เมื่อขาดคนท้องถิ่นที่จะช่วยงานนี้ จึงมีความไม่สะดวกในการทำงาน เพราะเวลา
ออกพื้นที่ หรือสำรวจศิลาจาริกใน ๘ จังหวัดภาคเหนือไม่มีผู้ช่วยท้องถิ่นในการช่วยสื่อสารกับคนในแต่
ละท้องถิ่น ดร.เพนธ์ จึงได้ติดต่อหนานบุญทา หนานบุญทาจึงได้ติดต่อมาที่พ่อครู ซึ่งพ่อครูดีใจมากจึง
ได้เข้าไปสมัครทำงาน ในสมัยนั้นก่อนที่จะขึ้นไปห้องดร.เพนธ์ จะต้องผ่านห้องเลขาซึ่งเลขาที่จะ
สอบถามในลักษณะสัมภาษณ์ สังเกตว่าคนสัมภาษณ์มีแสดงอาการยิ้มๆ ทดสอบการพิมพ์ติดก็ทำไม่
ค่อยคล่องเพราะเคยพิมพ์แบบจิ้มเอา การแต่งตัวพ่อครูตอนนั้นก็แต่งตัวไม่ค่อยเรียบร้อย แต่คิดว่าที่
ดร.เพนธ์ตัดสินใจรับเข้าทำงานเพราะมองว่าเราเป็นคนใจเย็น ด้วยถ้อยคำที่สนทนากันและอาจจะถูกข
ตากัน และด้วยลักษณะนิสัยชาวตะวันตก ดร.เพนธ์ ก็ได้พูดจริงๆ เงินเดือนที่จะให้มันน้อยมาก คือ ๑
พันกับอีก ห้าสิบบาท และอีกประการหนึ่งพอหมดงบประมาณตุลาคม เงินจะยังไม่มาจะว่างไป ๓
เดือน ประมาณเดือนเมษายนถึงจะมีเงินมา คุณจะทำได้ไหม เพราะเป็นลูกจ้างชั่วคราวตำแหน่งก็ไม่มี
ให้ แต่เนื่องจากงานเป็นงานเกี่ยวกับจาริกซึ่งเป็นงานที่พ่อครูชอบ จึงตอบตกลง และเมื่อทำงานพ่อครู
ได้ถามดร.เพนธ์ว่า ผมใส่เสื้อยืดกางเกงยีนส์มาทำงานมันถูกระเบียบราชการไหม ดร.เพนธ์ ตอบว่า ดี

งานแรกพ่อครูไม่รู้เรื่องเลย ไม่รู้ว่าอักษรฝักขามเป็นอย่างไร อักษรไทยโบราณ อักษรไทยนิเทศ ก็ไม่รู้เรื่อง รู้เฉพาะอักษรตัวเมือง และอักษรไทยอย่างเดียว ดร.ฮันส์จะมีกระเป๋าเจมส์บอน กระดาษ ดินสอ ยางลบ เท่านั้น งานแรกที่ได้ไปกับดร.เพนส์ คือไปพบศิลาจารึกที่เขื่อนแม่งัด มีวัดร้างวัดหนึ่งชื่อวัดร้าง ดินทอง พ่อครูก็มีหน้าที่ตามไปอย่างเดียวไม่รู้อะไร ครั้งที่สองหลังจากนั้นไม่กี่วัน ดร.เพนส์ ต้องการทดสอบพ่อครูโดยพาไปที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ที่พิพิธภัณฑสถานนั้นมีชั้นล่างจะมีวัตถุที่ไม่ได้นำแสดง มีศิลาจารึกต่างๆ ทั้งพ่อครูและดร.เพนส์ต่างคนต่างมีเก้าอี้ตัวเล็กคนละตัว ดร.เพนส์นั่งข้างประตูด้านหนึ่ง พ่อครูนั่งอยู่อีกด้านหนึ่ง ดร.เพนส์ก็ลุกขึ้นไปเปิดประตูเพื่อวัดแสง พอพ่อครูกับมานั่งดร.เพนส์ก็บอกให้พ่อครูปิดไฟให้แคบลงหน่อย ทำอย่างนี้เป็นสิบครั้งลุกเปิดลูกปิดเราก็ไม่ว่าอะไร เหตุผลก็คือดร.เพนส์ต้องการคนที่มีความรับผิดชอบเข้ามาทำงานด้วย ถ้าอารมณ์ร้อนจะทำงานนี้ไม่ละเอียด ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาก็ได้ทำงานกับดร.เพนส์ในฐานะเป็นลูกจ้างชั่วคราว ในส่วนการบริหารเงินดร.เพนส์จะเก็บเงินส่วนที่เหลือที่เป็นภาคสนามสะสมไว้ไม่ว่าจะเป็นค่ารถ ค่าโรงแรม ค่าที่พัก เพื่อให้ลูกน้องมีเงินใช้ในช่วงสามเดือนที่รองบประมาณ พ่อครูทำงานไปด้วยเงินเดือนอันน้อยนิดแต่ก็มีความสุข นี่คือเหตุผลที่คนทำงานจารึกล้านนามีน้อย อย่างมากก็แค่ปีเดียวและลาออกไป ไม่เหมือนโบราณเพราะโบราณจะมีคนชอบมากกว่า แต่พ่อครูชอบจารึกล้านนา

มีเหตุผลอะไรครับที่พ่อครูชอบจารึกล้านนา : เหตุผลคือจารึกจะมีข้อความไม่ยาว ต้องใช้ความอดทนและความละเอียด

ดร.เพนส์ให้พ่อครูศึกษาภาพถ่าย ซึ่งก็พอดีกับที่พ่อครูได้ฝึกถ่ายรูปมา มีพื้นฐานความรู้เรื่องการถ่ายภาพ พ่อจึงได้ใช้ความรู้นี้ช่วยดร.เพนส์ในการถ่ายรูป การถ่ายรูปในสมัยนั้นทั้งมช.และม.ราชภัฏเชียงใหม่ใช้วิธี รับบิ้น โดยเอากระดาษสีดำติดกับจารึก และเอาน้ำราดศิลาจารึกและเอากระดาษแปะและเอาแปรงแฉะให้กระดาษเข้าร่องจารึก พอแห้งแล้วเราก็ใช้หมึกประทับ พอแห้งก็ดึงลงมาอ่าน ซึ่งวิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้กันมาโดยตลอด แต่ดร.เพนส์ใช้ครั้งเดียวเพราะไม่ชอบวิธีนี้ เพราะ ๑.ทำให้ผิวหินจารึกดำและล้างไม่ออก ถ้าล้างมากความรู้สึกร้อนของหินก็จะออกมา ดังนั้นสมัยที่ยังไม่มีกล้องที่จะถ่ายได้ เราไม่ทำรับบิ้นแต่ใช้วิธีคัดลอก แต่ต่อมาหลังจากนั้นดร.เพนส์ พบว่าวิธีคัดลอกมันช้า เสียเวลาเพราะว่าคัดลอกแล้วก็เขียนเป็นตัวไทย จึงเปลี่ยนมาใช้วิธีแปลงอักษร คือใช้ตัวไทยแทนไปเลยไม่ต้องแปล แต่ก็ใช้เวลาเหมือนกันเพราะบางตัวต้องหมุนหาทิศทางกว่าจะได้เป็นตัวอักษร ต่อมาหลังจากนั้นเมื่อมีกล้องถ่ายรูปแพร่หลายมากขึ้น ดร.เพนส์ไปได้กล้องถ่ายรูปมาตัวหนึ่ง ชื่อโรโรเฟ็กซ์ (Rolleiflex) ช่างภาพจะต้องดูเฉพาะด้านบนเพื่อหาทิศทาง มองทางด้านอื่นไม่ได้ สมัยนั้นที่เมืองไทยยังมีกล้องแบบนี้ไม่มาก เป็นกล้องที่ดีมากถึงจะถ่ายช้าแต่คุณภาพดี มี ๑๒ ภาพ ซึ่งคุณภาพสูงกว่ากล้องที่พ่อครูมี กล้องพ่อครูเอามาถ่ายภาพประกอบ เช่นภาพพระเนตร ภาพวัด ถ่ายภาพหมู่ ดร.เพนส์สอนเทคนิคเพิ่มเติมให้พ่อ พานารามาจะต้องถ่ายอย่างไรเพราะการจะถ่ายเมืองๆหนึ่งจะต้องใช้ภาพต่อกัน พ่อครูก็ได้ทำงานไปด้วยเรียนรู้เทคนิคไปด้วย เช่นการปรับแสง การตั้งแสง กล้องนี้ภาพคมชัดเหมือนกับทำให้อักษรนูน เป็น

เทคนิคของการถ่ายภาพการปรับแสงและความไวของแสง กว่าจะได้แต่ละภาพต้องใช้เครื่องวัดแสงทั้งในตัวกล้องเอง หรือบางครั้งต้องใช้เครื่องวัดแสงพิเศษ และที่สำคัญการถ่ายในสมัยนั้นไม่สามารถเห็นภาพได้ทันทีต้องเสียเวลาเอาไปล้างก่อน จากการใช้กล้องมีฟิล์ม ๑๒ ภาพ เปลี่ยนมาเป็น ๓๖ ภาพ ซึ่งเริ่มมีการใช้กล้อง Nikon Cannon แล้วแต่การถ่ายกล้องที่เป็นฟิล์มถ้าถ่ายพลาดด้วยประการใดๆ ต้องกลับไปถ่ายใหม่ ทำให้เสียเวลา เช่นกรณีที่ไปถ่ายที่เอาเกอสนทรายถ่ายครบทั้ง ๓๖ ภาพแล้วกลับมาปรากฏว่าไม่มีภาพเลย เป็นเพราะที่เกี่ยวหัวฟิล์มหลุด ต้องกลับไปถ่ายใหม่

-ยังมีอะไรอื่นบ้างครับที่พ่อครูเห็นการนำความรู้แบบตะวันตกมาใช้กับงาน

-เรื่องความละเอียด ความรอบคอบ ความพิถีพิถัน และอีกประการหนึ่งที่ทำงานวิชาการเพราะเราทำหลายอย่างอาจารย์เพนท์จะทำอะไรก็จะมุ่งมั่นในเรื่องนั้น ทำจารึกก็มุ่งมั่นในงานจารึก กลับไปบ้านก็ทำเรื่องจารึก อ่านหนังสือก็เรื่องจารึก ทำงานก็ทำเรื่องจารึก ท่านมุ่งมั่นคนเดียว แต่คนบ้านเราเห็นอะไรก็จะทำเรื่องนั้น พบเรื่องสืบทอดก็ทำเรื่องสืบทอด พบตำรายาก็ทำตำรายา พบตำราพื้นเมืองก็ทำตำราประวัติศาสตร์ และก็ทำหลายๆอย่าง แต่ไม่เสร็จสักอย่าง ไม่มีความละเอียด เคยมีครั้งหนึ่งที่อาจารย์ได้วาคันที่ทำงานร่วมกันหลายคนว่าทำงานเหมือนกับลิง พ่อครูได้ย้อนถามไปว่าหมายความว่าอย่างไรครับ อ.เพนท์ตอบว่า ลิงกินผลไม้ชนิดหนึ่งแล้วทิ้งไปเอาลูกใหม่กินไม่หมดสักลูก

-มีคนสนใจงานแบบที่อ.เพนท์ทำไหมครับ

-เพราะไม่มีคนสนใจ.เพนท์ถึงมาทำ ตอนนี้อ.เพนท์ทำใบลานกับอ.สมหมายที่คณะสังคม และสุดท้ายแล้วเห็นว่าอ.สมหมายสนใจใบลานอ.เพนท์ก็เลยมอบใบลานให้อ.สมหมาย และมาทำจารึกแทน แต่ก่อนคนเมืองยังไม่รู้เลยว่าจารึกคืออะไร ตอนที่อ.เพนท์ไปพบ คนแก่บ้างก็บอกว่า เป็นของอักษรขอม เมือง บ้างก็บอกว่าไม่รู้เป็นอักษรอะไร เมื่อ อ.เพนท์มาทำก็ได้อธิบายให้ชาวบ้านฟัง ว่านี่คืออักษรฝักขาม อักษรไทยโบราณ หรือใครจะเรียกขอมเมืองก็แล้วแต่จะเรียกกันไป สมัยแรกออกสนามชาวบ้านหวง ไม่อยากให้ข้อมูล ศิลาจารึกได้มาแล้วเก็บไว้ที่ไหนชาวบ้านไม่ค่อยอยากบอก เพราะชาวบ้านคิดว่าศิลาจารึกคือลายแทง ลายแทงสมบัติ ฝรั่งเศสมาหาสมบัติ ไม่อยากบอกข้อมูล ก็ต้องอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่าศิลาจารึกไม่ได้มีข้อมูลอะไรเกี่ยวกับลายแทงหรือสมบัติ ศิลาจารึกมีเรื่องทำบุญอย่างเดียว และเราก็เริ่มพิมพ์เป็นหนังสือให้เขาเห็น จึงง่ายขึ้นในการทำความเข้าใจ พ่อครูมีส่วนช่วยให้ชาวบ้านเข้าใจ และสิ่งหนึ่งที่อ.เพนท์ทำเป็นประจำคือจะไม่รับสิ่งของแม้แต่หินก้อนเดียวออกมาเพื่อต้องการให้ชาวบ้านเชื่อมั่นว่าไม่ได้ไปเอาสมบัติมา จึงทำให้เราต้องปฏิบัติตามแบบอย่างนี้ บางครั้งไปพบพระพุทธรูปหินประมาณคืบหรือคอก เราอยากจะได้มาเหมือนกัน แต่ก็ไม่ได้ทำเพราะมีอ.เพนท์เป็นแบบอย่างและได้สัญญากันไว้ด้วยว่าจะไม่รับวัตถุใดๆ เมื่อชาวบ้านหลายคนที่ได้เห็นการปฏิบัติเช่นนี้ พวกเขา ก็ไว้ใจและให้ความร่วมมือ ดังนั้นการทำงานจะแบ่งเป็นสองภาค คือภาคสนามและในคลัง อ.จะทำงานในสนามมากกว่าคลัง ท่านจึงมุ่งเก็บงานในภาคสนาม ยังไม่ได้ทำเรื่องอ่านมากนัก ด้วยเหตุนี้ทำให้หอ.สถาบันไม่ค่อยพอใจสักเท่าใด ทำไม่พิมพ์เผยแพร่สักที เหมือนกับว่าไม่มีผลงานปรากฏ อ.

เพนท์มองว่าเรื่องอ่านต่อไปจะมีคนอ่านเพราะมีข้อมูลแล้ว แต่ที่สำคัญการพบข้อมูลยังมีผู้สามารถไปใช้ข้อมูลให้ได้ ถ้าปล่อยไว้นานอาจจะไม่มีใครให้ข้อมูล ดังนั้นอ.เพนท์จึงต้องรีบไปหาสถานที่ก่อน การพบศิลาจารึกถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ซึ่งก็เป็นเรื่องจริงในการทำหน้าที่ต่อมาได้ข้อมูลช่วยทำให้รู้ข้อมูลหลายอย่างเช่น การสร้างวัดจะสร้างไม่ห่างจากน้ำ ที่พบศิลาจารึกจะเป็นเส้นทางไปตามแม่น้ำ เมื่อมีผู้ชี้จุดแน่นอน อ.เพนท์จะทำแผนที่เพื่ออำนวยความสะดวกให้คนข้างหลัง สมัยนั้นไม่มีเครื่องวัดดาวเทียมจึงเป็นเรื่องยากในการทำหน้าที่ ต้องใช้เข็มทิศในการคำนวณ แต่การใช้เข็มทิศก็ไม่ใช่ว่าเป็นเรื่องง่าย อ.เพนท์ต้องขึ้นต้นไม้ดูเพราะพื้นดินมีแต่หญ้า และมองไปรอบๆ ว่ามีวัดใดบ้าง และใช้เข็มทิศในการคำนวณและลากเส้นจากวัดนั้นไปวัดนี้ และต้องมองรอบด้านในแต่ละทิศ และทำเครื่องหมายกากบาท เท่าที่พอครูสังเกตการณ์ทำงานระหว่างอ.เพนท์และคนบ้านเราจะแตกต่างกันมาก เพราะท่านมีความตั้งใจ มีความละเอียด ทั้งเป็นผู้ทำเองและเป็นผู้สอน พอครูชื่นชมกับการที่ได้ทำงานกับอ.เพนท์ เช่น การไม่ดูถูกคน ถ้าทำงานดี อ่านตัวอักษรฝักขามได้ท่านก็พอใจแล้ว ไม่ได้สนใจว่ามีปริญญาหรือไม่ เพราะบางคนจบปริญญาสูงแต่ทำงานไม่เป็น แต่คนที่ไม่มีปริญญา ตัวอย่างเช่นพอครู อ.เพนท์มักจะชื่นชม ในเรื่องที่มีความรู้อักษรฝักขาม ซึ่งพอครูได้เรียนมาสมัยที่เป็นสามเณร และเรื่องการเรียนรู้ได้ไว นอกจากการอ่านแล้วอ.เพนท์จะสอนให้มีการบันทึกลงในกระดาษแข็งเล็กๆ เพื่อให้ทราบแหล่งที่มาของข้อมูล ซึ่งพอครูได้วิธีการบันทึกจากอ.เพนท์ ทำให้เราทำงานเป็นระบบ ถ้าอ่านแล้วผ่านไม่บันทึกจะไม่รู้ว่าเราเอามาจากหนังสือเล่มไหน (33) อ.เพนท์จะมีบัตรเป็นแผ่นๆ เวลาอ่านไม่ว่าจะเป็นหนังสือเล่มใดก็ตามจะบันทึกลงในบัตรว่าหนังสือชื่ออะไร หน้าที่เท่าไร พอครูก็ได้วิธีการบันทึกจากอ.เพนท์ ถ้าเราอ่านผ่านและไม่จดในที่สุดแล้วก็ลืมและไม่รู้ที่มา

และที่เป็นฝักขามพอครูเรียนที่ไหน:

เรียนจากอ.ฮันท์ เพราะที่เป็นอักษรฝักขามพอครูต้องมาแปลเป็นตัวอักษรไทย อ.ฮันท์จะให้พอครูค่อยๆ แกะอักษรฝักขามทำบ่อยๆ ก็เริ่มอ่านได้ และอีกประการหนึ่งที่ทำให้อ่านได้ไวขึ้นเพราะอักษรฝักขามมีตัวเมืองผสมด้วยซึ่งพอครูมีความรู้เรื่องตัวเมืองที่อยู่แล้วเพียงแคปีสองปีพอครูสามารถอ่านอักษรฝักขามได้แล้วช่วงปีถึงสามปีแรกอ.ฮันท์ก็ยังไม่ค่อยไวใจพอครูนัก การอ่านเอกสารในคลังก็ต้องระวังอาจเป็นเพราะกลัวเราเอาเอกสารไปก็ได้ หรือเอาไปเผยแพร่ก่อนที่จะพิมพ์ พอถึงปีที่ห้าอ.ฮันท์เริ่มมีความวางใจเชื่อมั่นในพอครู พอถึงสิบปีอ.เพนท์ปล่อยให้พอครูทำงานเพราะมีความเชื่อมั่น เราพูดอะไรก็เชื่อในคำพูด การทำงานกับชาวตะวันตกมันมีความสุขเพราะระบบต่างๆพอครูได้นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน การให้เกียรติผู้ร่วมงาน เช่น ไปภาคสนามพบผู้ว่าอ.เพนท์จะรีบแนะนำพอครูว่าเป็นผู้ร่วมงานของฉัน เวลานั้นก็ให้ในในระดับเดียวกันไม่แบ่งว่าเราเป็นลูกน้อง หรือลูกจ้าง ให้เกียรติเราไม่ดูถูกคน มีครั้งหนึ่งที่ได้ไปทำสะอาดเมืองเชียงรายได้รับงบประมาณจากเยอรมัน นอนพักที่โรงแรม พอตอนกลางวันรับประทานข้าวที่โรงแรมมีเมนูข้าวมันส้มตำ พอครูไม่ชอบและสั่งข้าวผัด ผู้ใหญ่ที่ไปด้วยบอกว่าทำไมคุณต้องกินอย่างนี้ เมนูนี้อร่อยมาก กลางวันมันต้องกินอย่างนี้ และพอครูมาคุณให้อ.

เพ้นท์ฟิงและเจิงบ่นว่าทำไมผู้ใหญ่ท่านนั้นต้องพูดอย่างนี้เพราะผมไม่ชอบและทานไม่อิ่มจึงต้องสั่งข้าว ผัดเพิ่ม ไม่มีเสริภาพไม่เป็นประชาติปไตย อ.ฮันท์ตอบว่า ไซ่ บ้า สมัยนั้นถ้าไปร้านอาหารโดยปกติถ้าไป กับหัวหน้า หัวหน้าจะสั่งสิ่งที่ตัวเองต้องการน้องลูกจะกินไม่กินจะชอบไม่ชอบจะไม่สนใจ แต่อ.เพ้นท์ ไม่เป็นอย่างนั้น จะให้เราสั่งด้วย เป็นวัฒนธรรมที่เราทำงานด้วยแล้วมีความสุข หลังจากนั้นเราออก ภาคสนามได้ข้อมูลแล้วจะนำมาเก็บไว้ในคลัง ทำฐานข้อมูลจากภาพที่ถ่ายมาว่าเป็นศิลาจารึกที่ไหน ได้มาอย่างไร ลง วันเดือนไป ปัจจุบันข้อมูลที่นำมาพิมพ์เป็นหนังสือเพียงแค่อีลิปเปอร์เช่นที่เหล้อยัง อยู่ในคลัง ไม่ได้ทำต่อเพราะขาดทั้งงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านนี้ ปัจจุบันที่อ.เพ้นท์ทำ จารึกถึงเล่มที่สิบห้า ปัจจุบันนักวิชาการยังไม่ตระหนักว่าศิลาจารึกตั้งแต่จารึกมาอื่นเดียวไม่เหมือน โบราณเพราะโบราณจะมีการคัดลอกกันมาถ้าอันเดิมชำรุด การคัดลอกแต่ละครั้งอาจมีความ คลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนไปจากเดิมไม่เหมือนข้อมูลจากศิลาจารึกซึ่งจะมีขึ้นเดียว เป็นข้อมูลทางวิชาการที่ มั่นคง สมัยก่อนก่อนที่พ่อครูจะมาทำงานนี้หรือทำงานใหม่ๆ กรมศิลปากรพอได้ศิลาจารึกแผ่นหนึ่ง จะต้องส่งไปที่กรุงเทพ ประมาณปีเศษถึงจะได้กลับมา แต่หลังจากที่เรามีคลังจารึก อ.เพ้นท์มาเปิดคลัง พิพิธภัณฑ์ได้ศิลาจารึกมาหนึ่งหลักใช้เวลาเพียงแค่เดือนเดียว ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่สะดวกขึ้นไม่ต้องรอ ส่วนกลางเพียงอย่างเดียว เพราะมีหน่วยงานอย่างทีอ.เพ้นท์ได้มาเริ่มทำ เทคนิคการแปลอ.เพ้นท์ทำอย่างไรครับ

ที่ว่าแปลงอักษรที่ได้กล่าวไปนั้นเขาเรียกว่าตัวตามตัวจะไม่ตัดไม่เพิ่ม ถ่ายทอดอักษรเป็นตัวๆ หลังจากนั้นเราจะมาทำคำอ่านปัจจุบัน เพราะที่แปลมาแล้วอ่านไม่รู้เรื่อง อย่างเช่นคำ วัน กัน ต้นฉบับจะเป็น กนและ ไม้หันอากาศจะอยู่ท้ายเราต้องมาทำคำอ่านเป็นปัจจุบัน อักษรใดที่ไม่ครบเราก็จะเพิ่มแต่เพิ่มมีวงเล็บ อักษรใดที่เกินเราก็จะเอาออก นั่นคือรักษาต้นฉบับเดิมไว้ด้วยการแปลแล้ว แปลเป็นภาษาปัจจุบันที่อ่านเข้าใจได้

ทั้งหมดพ่อครูทำงานกับอ.เพ้นท์กี่ปีครับ

ตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ ถึง ๒๕๕๑ โดยลักษณะและนิสัยของอ.เพ้นท์จะเป็นคนมัธยัสถ์กับสิ่งที่ควรมัธยัสถ์ และจะใจกว้างกับเรื่องที่ควรใจกว้าง ยกตัวอย่างเช่นพ่อครูมีเงินอยู่ก้อนหนึ่งได้อามาทำบ้านหลังนี้ ทำ โครง ทำหลังคา ทำผนังแล้วแต่เงินหมดไม่พอทำประตู หน้าต่าง และจะขอยืมอ.เพ้นท์ก็เกรงใจ แต่มีถึงขีดสุดแล้ว มีอยู่ครั้งหนึ่งกำลังจะเดินทางกลับเชียงใหม่มาถึงห้างฉัตรลำปาง เมื่อพักแล้ว อ.เพ้นท์บอก ศรีเลาลูกกลับ พ่อครูตอบไปว่าอ.ผมไม่อยากกลับ อ.เพ้นท์ก็แปลกใจว่าเกิดอะไรขึ้น แล้วถามว่าเป็น ยังไงหรือศรีเลา พ่อครูก็เล่าให้ฟังว่าผมไม่อยากกลับไปเห็นบ้านเพราะบ้านก็เอาไม้ไผ่ทำชั่วคราวไว้ส่วน หน้าต่างก็ไม่มี เพดานก็ไม่มี และเวลาที่ผมออกทำงานแต่ละครั้งเป็นเวลานานๆ ก็ปล่อยให้ภรรยาอยู่ กลับลูกน้อย ไม่มีความสุขเลย เราไม่ได้ขอแต่เล่าให้ฟัง อ.เพ้นท์บอกว่าผมจะช่วย แต่ผมจะช่วยเป็น สามระยะ ขึ้นแรกกลับไปไปถามเลยว่าหน้าต่างประตูเท่าไร อันดับต่อไปครั้งที่สองจะช่วยเพดาน

พร้อมมุ้งรวด ครั้งที่สามต่อไฟฟ้าและไฟที่ติดใต้นั้นทำอย่างดีเลย และอ.เพ็ญท์จะไปเลือกซื้อด้วยตัวเอง ทำให้เราเบาใจสบายใจเพราะมีค่าใช้จ่ายสมัยนั้นหลายหมื่นด้วยกัน 56

อ.เพ็ญท์จะเป็นคนตรงพูดตรง ถ้าตำหนิกก็จะตำหนิต่อหน้าคนตรงๆ ถ้าคนที่ไม่ชอบอะไรตรงๆจะอยู่กับอ.เพ็ญท์ไม่ได้ สังเกตได้จากห้องจารึกที่อ.เพ็ญท์ทำงานถ้าไม่จำเป็นจะไม่มีคนกล้าขึ้นไปจะกลัว.

เพ็ญท์สาเหตุที่เขากลัวเพราะการพูดตรงของท่าน ยกตัวอย่างเช่นสำนักงานเลขานุการที่ต้องต่อสัญญาใบอนุญาตทำงานหรือวีซ่าให้ท่าน จะขอเอกสารทุกปีท่านจะตำหนิว่าทำไมต้องขอทุกปีทำไมไม่เก็บข้อมูลไว้ในแฟ้ม และแม้แต่เทคนิคเล็กๆน้อยๆในการทำงานพ่อครูก็ได้วิธีการมาจากอ.เพ็ญท์ เช่น การซักผ้าด้วยเครื่องซักผ้าในสมัยนั้น ซึ่งพ่อครูไม่มีโอกาสที่จะซื้อได้แน่นอน เพื่อให้การพูดคุยไปได้ด้วยดี พ่อครูจึงถามว่าเครื่องซักผ้ามันต้องทำอย่างไรบ้าง อ.เพ็ญท์บอกว่าเสื้อเราก็ต้องเอาด้านนอกออกเพราะด้านนอกจะสกปรก และต้องกลัดกระดุมเสื้อให้หมด รวมถึงกางเกงด้วยเอาด้านนอกออกและรัดซิปลัดให้เรียบร้อยก่อนใส่เครื่องเพราะไม่เช่นนั้นแล้วเสื้อหรือกระดุมมันจะไปติดไปเกี่ยวส่วนใดส่วนหนึ่งของเครื่องได้ พ่อครูเอาเรื่องนี้มาเล่าให้แม่บ้านในปัจจุบันฟังเพื่อเอาเป็นแบบอย่างแต่แม่บ้านบอกว่าถ้าทำอย่างนั้นมันเสียเวลามาก พอได้ยินเช่นนั้นนั้นก็ทำให้พ่อครูนึกถึงสมัยก่อนที่การซักผ้าต้องใช้เวลาเป็นวันๆ แต่ปัจจุบันมีเครื่องซักผ้าเพียงแค่การกลัดกระดุมเสื้อยังทำกันไม่ได้ ข้อดีของการติดกระดุมเสื้อให้เรียบร้อยก่อนซัก นอกจากจะไม่ไปเกี่ยวหรือติดเครื่องซักผ้าแล้ว พอซักเสร็จเราสามารถใส่ไม้แขวนตากเสื้อผ้าได้เลยและเวลาจะรีดก็ง่าย นอกจากนี้แล้วอ.เพ็ญท์จะสอนด้วยการทำให้ดู เช่นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น ถ้าเครื่องมือหรือของสิ่งใดก็ตามที่มีมากกว่าหนึ่งชิ้นอ.เพ็ญท์จะไม่เก็บไว้แต่จะเอาให้คนอื่นที่เขาจะได้ใช้ประโยชน์สิ่งนี้ทำให้พ่อครูได้ซึมซับการกระทำเช่นนี้ด้วย เช่นถ้าพ่อครูได้สิ่งของมาเช่นกระทะไฟฟ้า ซึ่งเรามีแล้ว จะไม่เก็บไว้แต่จะเอาให้คนที่ไม่มี หรือคนยากจน บางทีแม่บ้านพ่อครูจะถามหาของที่ใด้มาอยู่ไหนกว่าจะรู้พ่อครูได้เอาไปให้คนอื่นแล้ว วิธีการปฏิบัติเช่นนี้พ่อครูได้เรียนรู้จากอ.เพ็ญท์ ซึ่งถือว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องเป็นการเฉลี่ยความสุขให้คนอื่น แม้แต่แม่บ้านของอ.เพ็ญท์เป็นคนที่ชอบสะสมของ เช่นตะกร้าที่ใด้มาจากงานขึ้นปีใหม่ จะทิ้งก็รู้สึกเสียดายจึงเก็บไว้เรื่อยๆ จนเต็มห้องที่เก็บของ มีอยู่วันหนึ่งแม่บ้านอ.เพ็ญท์ไม่อยู่ท่านจึงขนตระกร้าเปล่าเหล่านั้นใส่รถปิ๊กอัพและนำมาที่ทำงานและบอกเจ้าหน้าที่ว่าใครอยากใด้ให้เลือกเอาไป ซึ่งเจ้าหน้าที่และเพื่อนร่วมงานรู้สึกดีใจต่างก็เลือกตระกร้าที่ตัวเองชอบจนไม่เหลือสักชิ้น

ยังมีเรื่องอื่นอีกไหมครับที่เป็นเชิงสหวิทยาการของตะวันตกที่อ.เพ็ญท์ใด้นำเข้ามาถ่ายทอดกับการทำงาน

สถาบันวิจัยสังคมในสมัยนั้น ถือว่าเป็นที่แรกที่นำคอมพิวเตอร์มาใช้ สถาบันหรือหน่วยงานอื่น เช่นฝ่ายการเงิน อย่างดีที่สุคักก็เป็นเครื่องพิมพ์ดีดไฟฟ้า อ.เพ็ญท์สั่งซื้อโดยของบประมาณจากเยอรมันสั่งซื้อคอมพิวเตอร์ ในสมัยนั้นเครื่องหนึ่งราคาประมาณแสนกว่าบาท ทั้งเครื่องปรี้น ทั้งตัวคอมพิวเตอร์ขาวดำ ราชวิถี ในช่วงที่กำลังรอเครื่องอยู่นั้นพ่อครูและอ.เพ็ญท์ใด้ไปเรียนวิธีใช้คอมพิวเตอร์ แถวๆข้างมอ

ถือว่าเป็นห้องแรกที่นำคอมพิวเตอร์มาใช้จึงทำให้งานสะดวกสบายขึ้นดีกว่าการพิมพ์ดีดทั่วไป เพราะพิมพ์ดีดถ้าผิดเราต้องลบแต่คอมพิวเตอร์สามารถลบได้ทันที ในขณะที่หน่วยงานอื่นในมช. อาจจะมีการนำคอมพิวเตอร์ใช้บ้างแต่น้อยมาก แต่สถาบันวิจัยสังคมในสมัยนั้นยังไม่มีการนำคอมพิวเตอร์มาใช้เลย

และคอมพิวเตอร์เราเอามาช่วยงานอย่างไรครับ

เราใช้มาพิมพ์และเก็บข้อมูลซึ่งเราใช้แผ่นดิสก์แผ่นสี่เหลี่ยมเก็บข้อมูลไว้ ถ้าคนไทยเราจะใช้แผ่นเดียวแต่อ.เพนทังจะใช้สองแผ่นเพื่อ แบทอัพ ข้อมูล ซึ่งถือว่าเป็นความทันสมัยในครั้งนั้นเพราะข้อมูลเราสามารถใส่แผ่นและนำข้อมูลออกมาใช้กับคอมพิวเตอร์ได้ทุกเมื่อ แต่ละจังหวัดในภาคเหนือตอนบนจะมีเก็บข้อมูลไว้เป็นคู่ๆ ในส่วนอักษรแปลงอ.เพนทังได้ไปขอให้คุณพิทักษ์ทำพิเศษ เช่นไม้กั่ง ไม้ซีก ไม้มีในคอมพิวเตอร์ก็ต้องทำพิเศษขึ้นมา อักษรเชื่อม หม ก็ต้องทำให้เชื่อมกัน ต้องมีเครื่องหมายพิเศษ ทำฟร้อนพิเศษ ซึ่งพิมพ์ดีดทั่วไปทำไม่ได้ อย่างเช่น ค เขาเลิกใช้แล้วก็ต้องทำพิเศษขึ้นมา หลังจากนั้นเริ่มมีการพัฒนางานจากอุปกรณ์สมัยใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ต่อมาพ่อครูทำสลักกล่องโรโรเพ็กหักในช่วงถ่ายรูปมณฑปที่จ.ลำปาง ซึ่งการถ่ายรูปกล่องนี้ อ.เพนทังสอนวิธีการถ่ายแก่พ่อครู และไม่สามารถหาอะไหล่ได้จึงทำให้ไม่ได้ใช้กล่องตัวนั้นตั้งแต่นั้นมา จึงต้องซื้อกล่องยี่ห้อ Nikon มาซึ่งอ.เพนทังเรียนรู้วิธีการทดลองทำทดลองถ่าย ปรับแสง ปรับความไว เป็นต้นภรรยาอ.เพนทังบอกว่าเห็นสามีตัวเองฝึกทำอย่างนี้สามวัน กลางคืนก็นั่งทดลองอย่างนี้ดีๆ ทีหนึ่งทีสอง ให้ใช้ได้ตามคู่มือเรียนรู้อะไรก็ให้รู้จริง จึงทำให้งานถ่ายที่ออกมาเป็นงานที่มีคุณภาพ หลังจากนั้นมาถึงกล่องดิจิตอล อ.เพนทังได้สั่งซื้อมาจากประเทศเยอรมนี ซึ่งกล่องสามารถเปิดดูภาพหน้าไปรอบด้านได้ กล่องแบบนี้เห็นประโยชน์ชัดเจน เช่น เวลาถ่ายรูปพระพุทธรูปที่อยู่ติดฝาผนังมีอักษรอยู่หลังพระพุทธรูป อ.เพนทังใช้กล่องสอดเข้าไปและดูจากจอกล่องแล้วถ่าย การเลือกซื้อของเช่นกล่อง ท่านจะเลือกซื้อตามประโยชน์ที่ต้องการ ไม่ได้สักว่าแต่ซื้อเท่านั้น

แสดงว่าคนที่รู้จักเรื่องอ.เพนทังก็คือพ่อครูใช่ไหมครับ

ใช่แล้ว โดยเฉพาะการทำงาน พ่อครูจะเห็นวิธีการคิด วิธีการใช้ลูกน้อง วิธีการวางตัว การทำงานของอ.เพนทังจะมีการลองผิดลองถูกเมื่อเห็นว่ามีวิธีการที่ดีกว่าก็จะเปลี่ยนวิธีเดิม เช่นตอนแรกใช้วิธีรับบินจากรับบินมาเป็นการคัดลอก จากคัดลอกมาเป็นวิธีแปลง จากการแปลงอักษรก็ว่ายังช้าอยู่ เปลี่ยนมาเป็นวิธีการถ่ายรูป ซึ่งเป็นวิธีที่เราสามารถมานั่งทำอย่างมีสมาธิ ไม่มีคนรบกวนได้ สามารถอ่านได้จากข้างบน ข้างล่าง ซ้าย ขวาและมานั่งอ่านจากภาพที่โต๊ะทำงานได้ หลังจากพ่อแปลงอักษรแล้วเราต้องมาทวนด้วยกัน อ.เพนทังไม่ยอมให้งานผ่านไปโดยง่าย วิธีการคืออ.เพนทังจะยกภาพแต่ละภาพบรรทัดที่ ๑ ว่าอย่างไร ให้พ่อครูอ่านจากที่แปลง เช่น ก ไก่ สระอา ง อ งู ฉะนั้นจึงไม่ใช่งานง่ายกว่าจะได้มาแต่ละจารึก ถ้าอักษรตัวใดไม่ค่อยมั่นใจ อ.เพนทังจะย้อนถามเพื่อการยืนยันทั้งสองฝ่าย มีระบบการตรวจสอบเพื่อความถูกต้องและแม่นยำ มีหลายครั้งที่เราพยายามอธิบายแต่ท่านก็ยังไม่เชื่อตามนั้น

เช่น มีจารึกอันหนึ่งวัดข้างเค็ง ที่ป่าซาง จารึกนั้นเป็นคนของจารึกไว้ ภาษาที่เขาใช้อาจจะมีทั้งคำเมือง คำยอง แต่พอเห็นทีอาจจะไม่เข้าใจลึกซึ้งพอ เพราะว่าในพระพุทธรูปนั้นเขาจะเขียนไว้ยาวเท่านั้นศอก เท่านั้นว่า ที่สร้างพระพุทธรูปนั้นได้ เสียงน้ำอ้อย ก็แวน(ก้อน)เท่านั้นเท่านี้ และจะบอกสิ้นผม ๗๐๘ เส้น (เส้นผม๗๐๘ เส้น) พ่อครูบอกว่าอาจารย์นั้นมันเป็นเส้นผมของพระพุทธรูป ทำไมเขาว่าสิ้น เพราะมันมีสิ้นน้ำอ้อย เสียงน้ำอ้อย ท่านคิดว่าเป็นเส้นผมจริง ผมคนเรานี้เอามาใช้ในการก่อสร้าง เอาเส้นผมมาผสมกับปูน แต่เราเข้าใจเพราะเป็นภาษาลื้อ เส้น เขาออกเสียงว่าสิ้น ถ้าเป็นเส้นผมเอาไปก่อสร้าง เขาจะมานับทำไม ก็ตัดแล้วเอาไปผสมปูนเลย พ่อครูได้อธิบายอย่างนี้ เมื่อมีปัญหาในการตีความอย่างนี้ อ.พันธ์ที่ไม่ได้เลือกให้อ่านอันหนึ่งแต่ให้ คงอธิบายไว้ทั้งสองแบบ ทั้งๆพ่อครูมองแล้วว่า คำอธิบายคือเส้นผมพระพุทธรูป

นี่เป็นที่มาของเชิงอรรถในการทำหนังสือใหม่ครับ เพราะถ้าเราฟังตรง หรือตัดสินใจไปเลยอาจผิดพลาดได้ แต่คงอธิบายเชิงอรรถไว้เพื่อให้คนอ่านพิจารณาตัดสินเอาเอง หรือไปหาข้อมูลต่อ

ยังมีอะไรอีกไหมครับที่อ.พันธ์ที่ได้ใช้ความรู้แบบตะวันตกมาทำหนังสือ

หนังสือศิลปการอ่านจารึก เขาจะทำสองคอลัมน์ เขาจะแบ่งครึ่งว่าเป็นอักษรแปลง นี่เป็นอักษรปัจจุบัน แต่อ.พันธ์จะไม่ทำแบบนี้ อักษรแปลงจะเอาไว้ก่อน เสร็จแล้วจะเป็นอักษรปัจจุบัน ถ้าอักษรแปลงจบอยู่ที่อักษรใด เช่น เอา สิ้นสุดที่ สระ- อักษรปัจจุบันก็จะสิ้นสุดเหมือนกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ย่านยาก ซึ่งอ.พันธ์จะให้จบเป็นข้อความนั้นๆไป และถ้าเริ่มต้นใหม่จะย่อหน้า การทำในลักษณะของศิลปการอ่านยากเพราะถูกจำกัดด้วยพื้นที่ของกระดาษจึงต้องให้อักษรลงเท่าๆกัน จะไม่ได้เน้นเนื้อหาความใจของคนอ่านเป็นหลัก แต่อ.พันธ์ไม่ได้กังวลเรื่องอักษร เน้นที่เนื้อหาอ่านแล้วเข้าใจ ถ้าสงสัยให้ไปอ่านที่อักษรแปลงเต็มที

งานจารึกจะพบคำที่อาจจะไม่พบในคัมภีร์ใบลาน เช่นคำว่าข้าววัด ในใบลานจะไม่ปรากฏ และยังมีข้าววัดแยกออกไปอีก คือคนเงิน คนตาล (ทาน) คนเงินหมายถึงข้าววัดที่เอาเงินพระสงฆ์ไป ยอมตัวเป็นข้าววัด ส่วนคนทาน คือคนที่มีเงินซื้อคนๆนี้ถวายวัด

ถือว่าเป็นสิ่งที่คุณค่ามากนะครับกับงานที่อ.พันธ์ได้ทำไว้ให้ล้านนาของเรา

ใช้งานจารึกเป็นงานที่ไม่มีคนท้องถิ่นของเราต้องการทำ แต่อ.พันธ์มีความเพียรพยายามมาถึง เชียงใหม่ มาสมัครเป็นลูกศิษย์ครูบาสวนวัดพันเตา เรียนตัวเมือง ปฏิบัติตนเหมือนลูกศิษย์วัดทุกๆไป ตักน้ำ ปัดกวาดเช็ดถูกุฏิพระ

สัมภาษณ์ผู้ปกครองชยันต์ ธีรณัฐ, อดีตผู้อำนวยการหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ และ อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระคริสตธรรมแมคกิลวารี มหาวิทยาลัยพายัพ ซึ่งเป็นผู้ศึกษาผลงานของ ศาสนาจารย์แดเนียล แมคกิลวารี (Daniel McGilvary) วันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐

ผู้วิจัย: อยากจะถามว่าท่านได้ศึกษางานของพ่อครูแมคกิลวารีมานานแค่ไหน

อ.ชยันต์: ก่อนอื่นต้องบอกก่อนนะครับว่าจริงๆแล้วผมไม่ใช่นักประวัติศาสตร์ ผมเรียนจากจดหมายเหตุ นักจดหมายเหตุคือคนที่เฝ้าเอกสาร เก็บเอกสารและให้บริการเกี่ยวกับเอกสารของพ่อครู เมื่อเราอยู่กับเอกสารจึงมีโอกาสในการดูการอ่านมากบ้างน้อยบ้างตามเวลาที่อำนวย ของผมเป็นลักษณะสะสมความรู้ไปเรื่อยๆ ไม่ใช่จะมานั่งศึกษาอย่างจริงจังเพียงอย่างเดียว เป็นการรวบรวมความรู้ที่กระจัดกระจายอยู่เมื่อมีคนมาสอบถามและค้นหาเรื่อยๆ ถ้าจะถามว่าผมศึกษางานของแมคกิลวารีมานานแค่ไหน ผมจะดูภาพกว้างภาพรวมของศาสนาคริสต์ทางภาคเหนือ ในฐานะแมคกิลวารีที่เป็นคนเริ่มต้นที่นี่ ในความคิดเห็นส่วนตัวต่อแมคกิลวารี ผมมองว่าท่านเป็นคนมีความรู้ เป็นคนเก่งและเป็นคนที่มิวิสัยทัศน์ การที่แมคกิลวารีจะตัดสินใจมาทำงานที่เชียงใหม่แสดงว่าเป็นคนที่เก่งเพราะต้องรู้จักประมวลความรู้ ความคิด และประสบการณ์ก่อนเดินทางมา และเป็นเรื่องยากในสมัยนั้นในการที่จะประมวลความรู้เกี่ยวกับสถานที่ๆตนเองจะไป เป็นเรื่องยากสำหรับคนทั่วไปที่จะทำได้ ถ้ามุมมองของคนคริสเตียนจะถือว่าคนนี้มีเชื่อในเรื่องพระเจ้า ประเด็นที่ชาวคริสเตียนทั้งหลายยึดมั่น ก็คือพระธรรมแมทธิว บทที่ ๒๘ ซึ่งเป็นคำสั่งสุดท้ายก่อนที่พระเยซูจะไปสวรรค์ พระเยซูสั่งหมู่สาวกให้ไปประกาศพระคริสตธรรม ซึ่งชาวคริสต์ทั่วไปจะยึดถือและหมู่มิชชันนารีจะเชื่อเช่นนั้น และไปประกาศทั่วโลก หมู่มิชชันนารีที่มาจะยึดถือข้อนี้ ในส่วนคณะเพรสไบทีเรียนซึ่งเป็นคณะใหญ่ที่อเมริกาส่งคนไปเผยแพร่ทั่วโลก

ในส่วนเรื่องสหวิทยาวิชาการมีเรื่องใดบ้างที่ร.แมคกิลวารีได้นำมาสู่ทางภาคเหนือบ้างครับ

ถ้ามองในจุดนั้นไม่ใช่ของแมคกิลวารีคนเดียวแต่เป็นเรื่องของมิชชันนารีทั้งหลาย ไม่ใช่แมคกิลวารีคนเดียวคิด ในมุมมองนี้มิชชันนารีเขามาจากตะวันตกเขาได้รับการศึกษาอย่างตะวันตกซึ่งมีความเชื่อของคริสเตียนเป็นฐานเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์การที่เขาเรียนวิทยาศาสตร์ ไม่ได้หมายความว่าเขาไม่เชื่อพระเจ้า เรื่องการเกิดดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ หรือเรื่องอะไรก็ตาม เมื่อแมคกิลวารีมาถึงนี้ เหมือนกันที่คนเราเชื่อว่าจันทร์คราส สุริยุคราส ถือว่าเป็นเรื่องราวที่ไล่จับพระจันทร์หรือพระอาทิตย์ คนแถวนี้เชื่อว่าจะเกิดเหตุพิศมัย จะต้องช่วยกันทำเสียงดังเพื่อไล่ราหูออกไปจากก้ามพระจันทร์ นั่นคือจุดอ่อน แต่ว่าสิ่งที่เขาเรียนกันมา จันทรุปราคาเป็นเรื่องเงาของโลกจะสะท้อนและบังดวงจันทร์ ส่วนสุริยุปราคาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นขณะที่ดวงจันทร์หมุนรอบโลก แล้วโคจรมาบังดวงอาทิตย์ จึงทำให้โลกไม่ได้รับแสงสว่างจากดวงอาทิตย์ช่วงหนึ่ง โดยเงาของดวงจันทร์จึงตกมาบนโลก ทำให้บริเวณพื้นผิวโลกที่

อยู่ใต้เงามืดของดวงจันทร์ เห็นดวงอาทิตย์มีดมิด แมคคิลวารีอาศัยความรู้ที่เล่าเรียนมาบอกน้อยบอก หนานว่ามันจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่และมันก็จะเกิดขึ้นตามนั้นจริงๆ ทำให้น้อย หนานเหล่านั้นเชื่อตาม พื้นฐานความรู้เหล่านั้นเป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ทำให้เขาศรัทธาและเขาใช้สิ่งเหล่านั้นมาทำ กับคนบ้านเรา และในเรื่องการเผยแพร่ศาสนาของเขาการรู้ภาษาของคนในท้องถิ่นเป็นเรื่องสำคัญเขาจะ เรียนรู้ภาษาของคนในท้องถิ่นไม่ว่าจะไปทางภาคไหนต้องเรียนและสามารถสื่อสารให้ได้เพื่อจะใช้เป็น ช่องทางในการสื่อสารของพระเจ้า

ส่วนเรื่องการศึกษาไม่ใช่เราไม่มีการศึกษาแต่การศึกษาสมัยนั้นเฉพาะผู้ชายที่สามารถเรียนได้ด้วยการ เข้าวัดหรือบวชเรียน ซึ่งในสมัยนั้นจะเป็นการเรียนท่องคาถา เรียนภาษาล้านนาและเรียนหมอดู ซึ่ง ผู้หญิงไม่มีโอกาสได้เรียน จะอยู่บ้านกับแม่เพื่อจะเป็นแม่เรือนต่อไป จึงไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ นี่ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดโรงเรียนผู้หญิงขึ้น ประเด็นสำคัญที่มีการตั้งโรงเรียนคือ ๑.เขาไม่ต้องการ ให้ลูกหลานชาวคริสเตียนเข้าวัด ๒. การศึกษาในวัดเป็นการมอมเมาทำให้ชาวบ้านเชื่อในผี อันหนึ่งที่ มิชชันนารีเขียนไว้ว่าระหว่างพุทธทางเหนือและทางใต้ (ภาคกลาง) ทางเหนือจะเคร่งครัดวินัยน้อยกว่า ทางใต้ เช่น การฉันทข้าวเย็น และสิ่งที่สำคัญ ทางเหนือจะมีผีเยอะ อะไรก็จะเกี่ยวกับผีหมด ดังนั้น การศึกษาที่เขาให้มาเป็นการศึกษาแบบตะวันตกเรียนเรื่องเลขคณิต พีชคณิต ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ ในขบวนการศึกษาก็คือกระบวนการล้างสมอง คือถ้าเข้าวัดก็จะมีเรื่องผี เรื่องคาถาอาคม ถ้าเข้าโรงเรียนความเชื่อเหล่านี้จะหายไป เช่นกรณี จันทบุรีปราศ สุริยุปราศ เวลาไม่สบายเพราะเกิด จากแมลงสัตว์กัดต่อย หรือเป็นเพราะโรคต่างๆ ไม่ใช่เป็นเพราะผีหรือสิ่งที่มองไม่เห็น เช่นเวลาเกิดเป็น ไช้มาลาเรีย จะเกิดจับไข้เป็นเวลาในช่วงเช้า หรือช่วงเย็น พอไข้ขึ้นจะมีอาการชัก พอไข้หายก็จะดี เหมือนคนปกติ แต่เราจะเชื่อกันว่าเป็นเพราะผีเข้า ไปหาหมอชาวบ้าน หมอชาวบ้านอาจจะรักษาได้ บ้างไม่ได้บ้าง แมคคิลวารีไม่ได้เรียนหมอแต่พอมีความรู้ในเรื่องนี้ ซึ่งความรู้การแพทย์เป็นความรู้ พื้นฐานที่เขาเรียนมาโดยเฉพาะคนที่เป็นมิชชันนารีจะต้องมีความรู้พื้นฐานเหล่านี้ แต่สิ่งหนึ่งที่เขาได้มา คือยามาลาเรีย เขาใช้ยานั้นในการรักษา สมัยก่อนถ้าเป็นเด็กเป็นไข้มาลาเรียจะเสียชีวิต ซึ่งก่อน เสียชีวิตจะมีอาการไข้ เพื่อ ชาวบ้านก็จะเข้าใจว่าเป็นเพราะผี แต่ยาที่แมคคิลวารีนำมาซึ่งเจตนาที่เพื่อ ดูแลตนและครอบครัว แต่ได้เอื้อเพื่อให้กับคนในท้องถิ่นด้วย ส่วนวิธีการรักษาอื่นๆ เช่นผีตาข การ เรียนรู้ในการปลูกผี เพราะเชื่อเพื่อไปปลูกให้คนอื่น น่าจะเรียนมาจากหมอบรัดเล เพราะแมคคิลวารี เป็นลูกเขยของหมอบรัดเล โรคภัยไข้เจ็บเหล่านี้หมอบชาวบ้านจะรักษาไม่ได้ หรือมีความยากลำบากใน กระบวนการรักษา แต่แมคคิลวารีหรือคณะมิชชันนารีรักษาได้

กลับมาเรื่องการศึกษาไม่ว่าจะเป็นวิชาเลขคณิต เลขาคณิต อังกฤษ วิทยาศาสตร์ ที่เรียนในอดีตก็ล้วน เป็นวิชาที่เราเรียนกันในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามในสมัยก่อนที่ต้องเน้นในการสร้างโรงเรียนเด็กผู้หญิง ก่อนเพราะผู้หญิงไม่มีโอกาสในการศึกษาเหมือนผู้ชายที่มีโอกาสเรียนที่วัด แต่ก็ไม่ใช่ว่าผู้หญิงจะไม่ได้ เรียนเสียทีเดียวเพราะผู้หญิงจะได้เรียนเรื่องการเย็บปักถักร้อย และการบ้านการเรือน พอมาถึงสมัย

รัชกาลที่ ๖ ที่มีการศึกษาภาคบังคับ โรงเรียนหรือสถานศึกษาก็ยังอยู่ในวัด การมีโรงเรียนคริสต์เพื่อไม่ให้การศึกษาอยู่เฉพาะในวัดและไม่ต้องการให้คริสตศาสนิกชนเรียนในวัด ในแต่ละจังหวัดที่มีโบสถ์ได้จัดการศึกษาในระดับหนึ่งเบื้องต้นทั้งเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงซึ่งครูที่สอนก็จบจากโรงเรียนคริสต์ประจำจังหวัด แต่ถ้าจะเรียนระดับสูงขึ้นก็ต้องส่งเรียนต่อที่โรงเรียนประจำจังหวัด

ในเรื่องสหวิทยาการทางการแพทย์ ดร.แมคคิลวารีได้นำยาควินินเข้ามารักษาผู้คนทางเชียงใหม่และภาคเหนือ ขณะที่การก่อตั้งโรงพยาบาลต่างๆ ถึงแม้จะไม่ใช่ว่า ดร.แมคคิลวารีเป็นผู้สร้างโดยตรง แต่ ดร.แมคคิลวารีจะเป็นผู้ไปบุกเบิกหรือก่อตั้งสถานี่มิชชันในจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ ตลอดถึงเมืองเชียงรุ่ง เชียงตุง ส่วนด้านต่างๆ เช่นด้านการแพทย์หรือโรงพยาบาลจะมีที่มคณะมิชชันนารีอื่นๆ มาช่วยกัน เช่นหมอมแมคเคน มาช่วยดูแลเรื่องสถานพยาบาล หรือสถานศึกษาจะมีทีมงานมาช่วยดูแลการจัดการศึกษารวมถึงคนในครอบครัวของ ดร.แมคคิลวารีด้วย แต่ละที่ๆ ดร.แมคคิลวารีไปบุกเบิกเมื่อใหญ่พอที่จะตั้งเป็นสถานี่ก็จะตั้งเป็นสถานี่ ซึ่งแต่ละสถานี่ อาจจะมีทั้งโรงเรียนและโรงพยาบาล ซึ่งไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนและโรงพยาบาลถือว่าเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนา และนโยบายเช่นนี้ ไม่ใช่เฉพาะที่ภาคเหนือเท่านั้นแต่เป็นรูปแบบของคณะมิชชันนารีที่จะต้องปฏิบัติทั่วประเทศ แต่ในภาคภาคเหนือ ดร.แมคคิลวารีเป็นผู้ริเริ่มและบุกเบิก

ส่วนในทางด้านสังคมศาสตร์หรือรัฐศาสตร์ ดร.แมคคิลวารีก่อนที่จะขึ้นมาประกาศศาสนาที่เชียงใหม่ จะเข้าหาผู้ปกครองสูงสุดของสยามคือพระมหากษัตริย์ของสยามในสมัยนั้นผ่านทางสถานทูตตนเอง และนอกจากนั้นในทางเหนือก็มีเจ้าผู้ปกครองซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าที่เชียงใหม่ด้วย ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายและสะดวกยิ่งขึ้น และจะสังเกตได้ว่ากลุ่มที่เปลี่ยนมาเป็นคริสตชนกลุ่มแรกคือหนาน(คนที่เคยบวชเป็นพระ) และน้อย(คนที่เคยบวชเป็นสามเณร) เพราะคนกลุ่มนี้เป็นคนที่ถือว่าปัญญาชนและมีความรู้ การที่สามารถเปลี่ยนความเชื่อคนกลุ่มนี้จึงเป็นเรื่องท้าทายและดึงความน่าเชื่อถือจากผู้ที่จะเข้ามาเป็นคริสตชนได้ดี

ภาคผนวก จ

รูปถ่ายผู้ให้การสัมภาษณ์

พ่อครูศรีเลา เกษพรหมผู้ช่วยชาวนาจารย์ก้านนาและทำงานร่วมกับดร.ฮันส์ เพนธ์

ผู้ปกครองชยันต์ ทิรัญพันธุ์, อดีตผู้อำนวยการหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ และอาจารย์ประจำ
วิทยาลัยพระคริสตธรรมแมคกิลวารี

ภาคผนวก ฉ
ภาพกิจกรรมการอบรมและปฏิบัติ

ภาคผนวก ชประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล: ผศ.ดร.สำราญ ชันสำโรง

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Asst.Pro.Dr.Samran Khunsamrong

ประวัติการศึกษา พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ) ป.ธ.๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๓๘

M.A. (Linguistics) Deccan College, Pune, India. (1997)

Ph.D. (English) the University of Pune, India. (2009)

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยภายในประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

๑. โครงการวิจัย “สภาพปัญหาและความต้องการในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ๑ของพระ
นิสิตชั้นปีที่ ๑ม.มหาจุฬา วช.เชียงใหม่” ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗

๒. โครงการวิจัย “การสอนภาษาอังกฤษเรื่อง “อดีตกาล” โดยใช้รูปแบบศูนย์การเรียนรู้
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗

๓.โครงการวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ของการใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตรในการพัฒนาพื้นฐาน
ภาษาอังกฤษให้กับพระนิสิต ชั้นปีที่ ๑มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่”
งบประมาณ ปี ๒๕๕๔

๔.โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษด้วยวรรณกรรมล้านนาของพระนิสิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่” งบประมาณ ปี ๒๕๕๖

สรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

<p>สัญญาเลขที่ MCU RS 610759153</p> <p>ชื่อโครงการเรื่อง “ล้าंना,คตคความเชือ และกระบวนการสร้าความรู้แบบสหวิทยาการ ของ นักวิชาการตะวันตก”</p> <p>หัวหน้าโครงการผศ.ดร.สำราญ ชันสำโรง สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่Email:khansamrong@yahoo.com</p>
<p>ความเป็นมาและความสำคัญ</p> <p>การวิจัยเรื่อง “ล้าंना,คตคความเชือ และกระบวนการสร้าความรู้แบบสหวิทยาการ ของ นักวิชาการตะวันตก” เกิดขึ้นจากการมองเห็นความสำคัญในผลงานที่ชาวตะวันตกได้มาอยู่ล้าंनाได้ เขียนบันทึกไว้เป็นประวัติศาสตร์เพื่อทราบข้อมูลที่เป็นจริงและวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีอยู่ในงานเขียน</p>
<p>วัตถุประสงค์โครงการ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เพื่อศึกษาคตคความเชือ และวิถีชีวิตของคนล้าंना ในมุมมองของนักคิดนักเขียนชาวตะวันตก ๒. เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการเสริมสร้าความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้าंना ๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคตคความเชือ และวิถีชีวิตของคนล้าंनाบทบาทและกระบวนการเสริมสร้าความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้าंना
<p>๑. ผลการวิจัยในคตคความเชือ และวิถีชีวิตของคนล้าंना ในมุมมองของนักเขียนชาวตะวันตก พบว่าคนล้าंनाมีประเพณีและความเชือเกี่ยวกับเรื่อง ๑.การเกิด การตายและช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต ๒. ความเชือเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี ๓.ความเชือเรื่องไสยศาสตร์/เครื่องรางของขลัง ๔.ความเชือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ/การอยู่ร่วมกันของชุมชน ๕.ความเชือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และ ๖. ความเชือเกี่ยวกับเพศและบทบาทของเพศ</p>
<p>๒.ผลการวิจัยในประเด็นที่สอง เรื่องบทบาทและกระบวนการเสริมสร้าความรู้แบบสหวิทยาการของชาวตะวันตกต่อล้าंनाพบว่า ดร.ฮันส์ เพนธ์ เป็นผู้มีบทบาทในงานการจารึกของล้าंना นำความรู้ทางด้าน วิทยาศาสตร์ (sciences) เช่น ค้นพบวิธีการละลายน้ำรั้ก ขาดและทองออก โดยไม่ทำลายศา</p>

<p>สนวัตต์ต่างๆ (ที่มีจารึก) การนำกล้องถ่ายรูปชื่อโรโรเฟ็กซ์ (Rolleiflex) และคอมพิวเตอร์ สังคมศาสตร์ (social sciences) ดร.เพนซ์ ใช้หลักการสังคมวิทยาและมนุษยวิทยากับชาวบ้านเพื่อให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่จำเป็น มีวิธีการทำงานทั้งกับชุมชน และเพื่อนร่วมงาน มนุษยศาสตร์ (humanities) เป็นผู้เชี่ยวชาญและข้าของทางด้านภาษาศาสตร์ มีความเชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี มีความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ การใช้ความรู้บรรณารักษศาสตร์ ใช้ศิลปะศาสตร์ในการถ่ายภาพ สำหรับศาสตราจารย์แดเนี่ยล แมคคิลวารีและคณะ ได้มีบทบาทและกระบวนการในการสร้างความรู้สหวิทยาการแก่ล้านนาในด้านต่างๆ คือ ด้านวิทยาศาสตร์(sciences) และการแพทย์ (medicine) ด้านสังคมศาสตร์ (social sciences) เข้าใจในระบบสังคมล้านนาในอดีตที่มีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาว่าผีสิง ให้ที่พักพิงและรับเข้าเป็นคริสต์ชน ใช้หลักการสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ช่วยผู้ประสบทุกข์ภัย และด้านมนุษยศาสตร์ (humanities) นำหลักการด้านการศึกษาพัฒนาการศึกษาในล้านนา เริ่มจากการเปิดโรงเรียนสตรี และขยายไปสู่โรงเรียนชาย ใช้สหวิทยาการด้านศิลปะการดนตรีประกอบในการเรียนการสอนศาสนา</p>
<p>๓.ผลศึกษาวิเคราะห์วิเคราะห์มุมมองของนักคิดตะวันตกที่มีต่อคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนล้านนา จากการศึกษาพบว่าคิงส์ฮิลล์ (Konrad Kingshill) รีจินอลด์ เล เม (Reginald le May) มีมุมมองส่วนใหญ่ที่ได้จากข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ที่ได้เห็น สัมผัส การสนทนาและการพูดคุย มีมุมมองบางส่วนที่ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการตั้งข้อสังเกต ส่วนบาทและกระบวนการในการสร้างความรู้สหวิทยาการของ ดร.ฮันส์ เพนซ์ และศาสตราจารย์ แมคคิลวารี เกิดจากการบูรณาการศาสตร์ต่างๆเพื่อให้เป็นประโยชน์กับงานของตน ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านวิทยาศาสตร์(sciences) และการแพทย์ (medicine) ด้านสังคมศาสตร์ (social sciences) และด้านมนุษยศาสตร์ (humanities)</p>
<p>การประชาสัมพันธ์ อยู่ในระหว่างการนำผลงานวิจัยตีพิมพ์ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ</p>

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. ๒๕๔๕. **สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ชนิษฐา จิตชินะกุล. ๒๕๔๕. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๓๐. **การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์ เพื่อสร้างเสน่ห์การท่องเที่ยวการค้าและการลงทุนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรม ตามรอยอารยธรรมล้านนา. **ประเพณี อารยธรรมล้านนา คุณค่าและความเชื่อ**, มปป. ๗ กันยายน ๒๕๕๘.
- จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร. ๒๕๒๘. **สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. ๒๕๒๗. **สภาพทางเศรษฐกิจการเมืองสังคมและวัฒนธรรมของสังคมหมู่บ้าน ชนบทกับการมีส่วนร่วมของประชาชน**. วิเคราะห์กรณีหมู่บ้านภาคเหนือในการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์พิมพ์.
- ชวิศา ศิริ. **การค้าของอาณาจักรล้านนา ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.
- ชัยวุฒิ พิชะกุล. ๒๕๓๙. **คติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ อำเภอกวน**
ขุนจังหวัดพัทลุง, (สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ)
- ชัยพร วิชาวุธ. **จริยธรรมกับการศึกษา**. กรุงเทพฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปนัดดา ฐรพิสัย. ๒๕๔๘. **จุดเริ่มต้นแห่งการฟูเวียงกุ่มกามและประวัติของ ดร.ฮันส์ เพนธ์**. เชียงใหม่.
- ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. “มิชชันนารีโปรเตสแตนต์กับการแพทย์และการสาธารณสุขในสังคมไทย : การวางรากฐานการแพทย์สมัยใหม่จากสยามสู่ล้านนา”, ใน *175 ปีพันธกิจคริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย (ค.ศ. 1828-2003)*.
- พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส. ๒๕๕๔ “ศึกษาวิเคราะห์บุพพเหตุพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานในล้านนา : กรณีศึกษาคัมภีร์เปตตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรพร โขติวโร. ๒๕๕๔. **ศึกษากระบวนการพัฒนาวัดเพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกรณีศึกษา : วัดร่องเม้ง จังหวัดเชียงใหม่**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทธิยศอากาศโร (อบอ่อน). ๒๕๔๘. “ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา : เรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่างๆ ของล้านนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิทยาลัย,

พระสุชี ชาครธมโม. ๒๕๕๓. **ศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่าอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวิศิษฐ์ สุมนโน (แทบทาม). ๒๕๕๖. **การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตาของชาวบ้านหนองแวงโสภน และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภนอำเภอพล จังหวัดขอนแก่น.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

พระวีรพรณ วุฑฒิมโม (เชียรประโคน). ๒๕๔๑. **“อิทธิพลของความเชื่อในอรรถถาวรรมบทที่มีต่อประเพณีไทย”,** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระอนุสรณ์ กิตติวณโณ. ๒๕๕๖. **ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ล้านนา.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ. **“การจัดการความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุทัยธานี”.**

วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์. ปีที่ ๑๐ ฉบับพิเศษ (สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรกฎาคม ๒๕๕๘).

ทัศนีย์ ทองสว่าง. ๒๕๔๙. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์,

ทัศนีย์ ทานตวนิช. ๒๕๒๓. **คติชาวบ้าน.** ชลบุรี: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.

ภาณุรังษี เตือนไอ้ง. **“นครน่านเมืองเก่าที่มีชีวิต : อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม”.**

วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์. ปีที่ ๑๐ ฉบับพิเศษ (สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรกฎาคม ๒๕๕๘).

ภาคภูมิ พรหมชา, สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง. **วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์. ปีที่ ๑๐ ฉบับพิเศษ (สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรกฎาคม ๒๕๕๘).**

มณี พยอมยงค์. ๒๕๔๓. **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย.** เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์.

ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๕๘. **ประเพณีชีวิตคนเมือง.** เชียงใหม่ : บริษัท ทรีโอ แอดเวอร์ไทซิง มีเดีย จำกัด.

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๕๔. **การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาภาคสนาม : ภาคเหนือ.** กรุงเทพมหานคร : สันติศิริการพิมพ์.

สันติ เล็กสุขุม. ๒๕๓๘. **ศิลปะภาคเหนือ : ทริภุชชัย - ล้านนา.** กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ.

www.tica.or.th/images/plan_tourism2555-2559/2555-2559.pdf

อภิชาติ พัยคชิน. **“การพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยรูปแบบ ๒(PCA) ในหน่วยการเรียนรู้สหวิทยาการเรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น”.**

วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒๗ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๗).

เอกวิทย์ ณ ถกลาง. ๒๕๔๔. **ภูมิปัญญาล้านนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์.

ประสิทธิ์ พงศ์อุดม, “ประวัติศาสตร์คริสต์ศาสนาใน
เชียงใหม่” http://library.payap.ac.th/christianity/doc/history_christian_chiangmai_lamphun.pdf
>, January 2017

เอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

Biesanz, John and Mavis Biesanz. 1969. Introduction to Sociology. New Jersey : Prentice Hall
Inc.,

Daniel McGilvary. A Half Century Among the Siamese and the Lao An Autobiography.
Bangkok; White Lotus Co.,Ltd, 1912, reprint with new introduction 2001,

Horton, Paul B. and Chester L. Hunt Sociology. 1976. New York : McGraw – Hill Book
Company,

John J. Macionis, Society. 2004. New Jersey: Pearson Education, Inc.,.

Konrad Kingshill. 1991. Ku Daeng – **Thirty Years Later A Village Study in Northern
Thailand**, Northern Illinois University.

Linda L. Lindsey and Stephen Beach. Essentials of Sociology. 2003. New Jersey : Prentice Hall.

Reginald Le May. 1986. **An Asian Arcady; The land and people of Northern Siam**,
Bangkok: White Lotus co.,

Richard T. Schaefer. 2004. Sociology. New York : McGraw – Hill Book Company.

Rokeach, M. *Beliefs, attitudes, and values: A theory of organization and change*. San
Francisco: Jossey-Bass.